

KOROŠKI

svižinar

RAVENSKI
ŽELEZARJI
ČESTITAJO
ZA DAN
REPUBLIKE

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXXV, št.

Ravne na Koroškem, 25. novembra 1985

Cena 20 din

Gvido Pavlič

PARTIZANSKI OBRAZI

Vojaško-politične kadre NOB, ki so v krvavih letih 1941-45 strnili svoj krog okoli vrhovnega komandanta, stratega NOV in POJ, maršala Tita, bo zgodovina nove Jugoslavije pomnila kot junake ljudske revolucije, ki so z bojem za človeka in človečnost izbojevali prakso revolucionarnih idej največjih mislecev znanstvenega socializma ter hkrati oprali sramoto, s kakršno je domača podrepniška sodrga v imenu pobožnosti in ozkosrčnih materialnih interesov izdajala pošteni živelj jugoslovanske narodne skupnosti.

Vzporedno z nastajanjem borbenih informacij JLA, od NOPO do proletarskih brigad, so med surovo šolo vojne uspešno polagali strokovne izpite tudi partizanski oficirji, zrasti bodisi iz osnovnih celic KPJ ali iz enot prostovoljnih partizanskih odredov. Komandni kader NOV izhaja, po besedah tovariša Tita, v veliki večini ravno iz vrst revolucionarnih ljudskih množic, ki so z visoko moralno narodne zavesti osvetlile bodočim rodovom pot boja za svobodo in ekonomsko neodvisnost.

»V naše partizanske odrede in kasneje NOV je vstopilo relativno majhno število oficirjev bivše jugoslovanske vojske,« poudarja Tita v članku Narodni oficirji in podoficirji (Bilten VŠ NOPOJ, št. 28, maja 1943). »Prišli so le najponosnejši, nekorumpirani oficirji-rodoljubi, ki so ostali zvesti svojemu narodu, velika večina pa jih je stopila v službo okupatorja in domačih izdajalcev. Večji del teh oficirjev, posebej tistih ob Draži Mihajloviću, je umazal svoje roke z narodovo krvjo ter počel in počne nezaslišane zločine, ki jih narod ne bo nikoli pozabil in za katere bodo zločinci slej ko prej odgovarjali pred narodnim sodiščem, kolikor bi se ognili maščevalni roki borcev NOV.« Poleg številnih težav, ki so nenehno spremljale narodnoosvobodilno gibanje, je NOV in POJ v prvih letih pogosto pestilo pomanjkanje komandnih kadrov. Čas zagriženih in hudih bojev, nenehne strateške operacije in specifičnost partizanskih premikov na okupiranem ozemlju celotne Jugoslavije, so bistveno onemogočali organiziranje vojaških ustanov in akademij, ki bi enotam NOVJ zagotovile potrebni kader. Vse te omejitve so imele za posledico (danes že zgodovinsko) dejstvo, da je poveljniški kader naše narodne armade in partizanskih odredov nastajal v samem procesu boja z okupatorjem, sestavljali pa so ga delavci in kmetje, študentje in rodoljubni intelektualci, ki so veščine vojne znanosti črpali na položajih, sredi vsakdanjih hudih spopadov.

Nad množičnimi grobišči nedolžnih žrtev, nad požganimi vasmí, izropanimi pokrajinama, nad sledovi zločincev, ki so hoteli podjarmiti svet, so borci NOV v zmagoslavnem jurišu sledili svojim komandantom, komandirjem in komisarjem ter iz najtemnejših dni slovanske zgodovine stopali v bodočnost, presijano z zarjo svobode.

Mednarodni reakciji, ki je skozi laježe svojega krvavega izrodka — fašizma — ozna-

njala dokrtino suženjstva malih narodov velikim sosedom, slovanskim narodom pa še posebej dokrtino iztrebljanja, je odločno stopilo na pot dejstvo, da se je sredi »evropske trdnjave« razvilo uporniško gibanje, ki je kmalu postalo pomemben strateški faktor antihitlerjevske koalicije. Jugoslavija ni postala baza, temveč grobnica številnih fašističnih divizij, partizanski boj je vztrajno razgaljal slabosti okupatorjevih sil ter odpiral poti svobodoljubnim interesom narodov za sužnjene Evrope.

TITO

V zgodovini slovenskega naroda bo čas NOB zapisan kot obdobje narodnega prebujanja. »Edino hlapci cvilijo ponižno, kakor psi«, je v usodnem času in v sveti jezi, ob obžalovalnem pogledu na nekatere hlapce, zapel partizanski pesnik Kajuh. Potem, ko je slovenski narod v času vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti prvič zbral vse sile, energijo in revolucionarno voljo, je hlapčevski duh klonil pred samozavestjo ljudskih množic, ki so pod enotnim geslom: Smrt fašizmu — svobodo narodu, prevzele nacionalno usodo v svoje roke ter v neizprosno boju z okupatorjem in njegovimi opričniki, valpti in krvniki, branile čast in ponos slovenske zemlje.

Slovenski partizani so tačas jurišali na ognjenih barikadah trpljenja in smrti in v ognju upornega gneva skovali nov ljudski značaj, prežet z revolucionarno miselnostjo. Z zmago nad razrednim sovražnikom so drobili okove, ki so v preteklosti oklepali slovenstvo v verige mračnjaštva in mysticizma, dokler ni delovni človek, osvobojen fizične-

ga izkoriščanja in prepojen z idejami socialističnega realizma, odločno stopil po poti napredka in graditve svoje delavske domovine.

Partizanski obrazi na mnogih zbledelih fotografijah pričajo o slavnih časih in nemirljivih vrednotah naše ljudske revolucije. Osvetlujejo jih stvaritve NOB, v katerih bodo prihodnje generacije iskale trajen navdih vojaškega ustvarjanja JLA — v obrambi, ki zagotavlja zmago, svobodo in neodvisnost, in v moči, ki služi miru.

Ko gledamo fotografije partizanskih borcev in poveljnikov, ne moremo zanikati vtisa o veličini našega človeka in stoletja. Partizanski komandanti so (po ukazih, govorih in instruktivnih pismih maršala Tita) učili borce, »ki so prihajali od plugov, iz tovarn in šolskih klopi« (Tito), kako razvijati borbena dejanja, oživljati vojaško iniciativo in usmerjati revolucionarni boj v zmagovito prihodnost. »Delovanje orožja, s kakršnim se upiramo in tolčemo nemški vojaški stroj, ni odvisno le od števila topov in letal, temveč od borbene, duhovne superiornosti nas, svobodnih ljudi, Slovanov, nad neslavnim nemškim krdelom,« je pisal 1944 v članku Sila in beda nemškega vojaka generallajtnant Koča Popović. »To je naše orožje. To je Titovo orožje. Nemška morala in nemška borbenost sta preračunani zgolj na številčno vojaško premoč, na premoč v orožju in okupatorjevem divjanju, v tem pa je tudi osnovna sovražnikova slabost. Dokler se bodo zanašali na premoč, bodo nemški generali sposobni razporejati svoje sile le po pravilih in predpisih, nemški vojak, ki je postal del, hlapec in suženj svojega orožja, pa bo znal zgolj streljati in ubijati. Naše orožje je drugega kova, neuničljivo — smelost, brzina, navdih.«

Te revolucionarne prvine očitno izpričujejo partizanski obrazi, prežeti z upornim izrazom in namenom — braniti sebe, svoj narod, domovino, svoje dostojanstvo in človeško pravico do svobode. To so izrazi vojakov, ki sredi viharnih časov navdihujejo bolečino trpečih z upanjem in življenjskim žarom, ki borcu sredi kolone, utrujenemu do smrti in oskrunjenemu od bolesti, vračajo zaupanje v človeško pokončnost in ponos.

Nad predstavniki temnih sil, nad povzročitelji tragedije, ki so z izdajstvom spravili narodovo trpljenje do vrhunca, vstajajo podobne uporabnikov izza viharnih oblakov nasilja in tkejo svetle poglede v nova obzorja. In vidijo v srce sovražnika, v njegove votle, prazne arterije. Izraz Titovega partizanskega borca je dosleden, v njem ni nobene vdanosti fašističnim zahtevam.

»Izkazalo se je, da je okupator nevaren le tedaj, kadar deluje kot stroj in po načrtu,« piše Koča Popović. »Pod ploho ukazov se bori do zadnje kaplje krvi, bencina, nafte, do zadnjega naboja. Zato je osnovno gibal partizanskega borca — ne dovoli okupatorjevemu vojaku, da prestreza ukaze in izvršuje načrt! Onemogoči ga s pogumom, zvitostjo, pronic-

KARDELJ

Ljivostjo, prodornostjo, z iniciativo — s Titovim orožjem. Razbij mehanizem, prisili okupatorjevega vojaka k lastnemu razmišljanju. Ničesar si sam ni sposoben izmisliti — ostal bo nemočen, začuden, sam s svojo prazno glavo, ki jo bo izgubil. Ubiti Nmec je nenadomestljiv. V nemških tovarnah ne proizvajajo 'ersatz' vojakov.«

Trdnost in sila duha: osnova sleherne armade je čvrsta organizacija. Vojska ne prenese improvizacije, še najmanj v razmerah, sredi kakršnih se je razvijala NOV in POJ. Le sistematičnost in smisel za organizacijo odpora in zmagovito načelo enakopravnosti jugoslovanskih narodov, načelo bratstva vseh svobodnih ljudstev, so NOV usmerjali v čas, o katerem priča tovariš Koča:

»Tuleča, krvava sodrga, ki je 1941. gazila Evropo in drvela proti Moskvi, ni poznala drugega občutka, razen premoči in preziranja vsega, kar ni bilo nemško, četudi bi bilo nebeško. Zdaj (1944. leta, op. av.) je vse pogostejše pri padlih ali ujetih nemških vojaki, poleg obveznih zapisov o žrebanju in količinah naropnega blaga, poslanega ženi, o prehojenih kilometrih in maršrutah, poleg naslovov javnih hiš, vrste ženitnih oglasov in Göbbelsovih »vojaških dolžnosti«, moč najti tudi prepisane molitve, posmrtno fotografije prijateljev, ki so romali na oni svet, s posvetilom v stihu, ki se nanaša na blaženosti zagrobnega življenja.«

Vojaki revolucije terjajo večni boj proti fašizmu — ustoličenju in oblikovanju najhujšega sovraštva do vsega naprednega, kulturnega in človeškega. Junaki, ki so sredi vojne vihre doživljali mladost in dozorevali v borci, ljudi, ustvarjalce in socialiste, vzpostavljajo odnos med nami in revolucijo ter v partijskem smislu s svojim izrazom pozivajo v boj, preboj in življenje samo.

Skoraj dva tisoč metrov nad dolinami so koroške gore krvavele in žarele v prečutih nočeh, saj so v sebi nosile usodo partizanskih borcev, ki so čutili, se nesebično borili za žar prihodnosti, ga slutili, umirali in imeli pravico do poguma. S tisoči trpečih so hkrati sanjali življenje, se prebujali v smrt in grebli s krvavimi rokami po ledenomrzlih grapah. Padali so v navalu sanj (kot Don in Petja, Voronov in Čapajev, Falent in Jožko, Lenart in Jamski, pa tudi drugi), tistih sanj, ki so cvetele o svobodi, o daljah, širnih in daljnih kot nepregledna raven panonskega žita, od tam pa vse do mogočnih, belih vrhov, do ozvezdij, do vesoljnega žrela samega. V očeh Matjaža, Džona, Marjetke, Gašperja, Bora, Nestla, Draga, Dolfa, Kijeva, Modrasa in vseh očeh partizanov, tudi tistih, ki mrtvi snujejo upor in vidijo maršala Tita, se pričinja zora slovenstva, kaplja svetlobe, ki pada na mučeniško zemljo in jo preplavlja z zlatom — od tod do večnosti, od prvega jutra, ko

KIDRIČ

smo zaslutili bodočnost v nas samih in pričeli graditi nov svet. In ne vrag, le sosed je mejak, z rušenjem buržoazne morale so zrušene tudi dogme malomeščanskih klečeplaznežev, ki so lizali škornje svojim okupatorskim malikom!

Edo Lorber

29. november

»29. november 1943 je poseben mejnik, ki je za vselej zapisan v zgodovino naše nove države na federativni podlagi. Zapisan je v grbu kot temelj bratstva in pravice vseh naših narodov do samoodločbe. Sprejet je bil sklep o konstituiranju AVNOJ v vrhovno zakonodajno telo in o ustanovitvi nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije (NKOJ) kot izvršnega organa AVNOJ, ki naj predstavlja začasno vlado Jugoslavije, in o izgradnji države na federativni podlagi.« Tako je zapisano v leksikonih. Toda ta formulacija ima globoko vsebino duha, genialnost politične odločitve določenega trenutka, ko je Tito s sodelavci znal presoditi, da je nastopil čas za priznanje nove Jugoslavije. Biti vizionar in vselej korak pred časom je sposobnost posameznikov, ki s tem postanejo vodniki naroda in večni pomniki zgodovinskih dogajanj.

Ne Roosevelt, ne Churchill in niti Stalin niso mogli izigrati Jugoslavije in so velesile to stalno igro delitve sveta izgubile prej, preden so se tega zavedale. V boju za mednarodno priznanje je potekal proces graditve nove državne organizacije in krepitev njene politične osnove. Po sklepih zasedanja AVNOJ so leta 1944 ustanovili pokrajinske antifašistične svete Hrvaške, Slovenije, Črne Gore, Bosne in Hercegovine, Srbije in Makedonije kot vrhovna zakonodajna telesa, njihovi izvršni odbori pa so postali izvršni organi oblasti. Šest republik je šest plamenic bratstva in enotnosti, združenih v neuničljiv ogenj ustvarjalnosti, hotenja in moči. Moč plamena je zanetil tovariš Tito in danes, ko bijemo bitko z mnogimi problemi sedanjega trenutka, iščemo tudi moč v številnih pobudah, vzpodbudah in napotkih, ki jih je znal

tovariš Tito dajati tako, da so postale del nas. Tito je presešel mnoga spoznanja socialistične revolucije, oziroma jih je s Kardeljem in sodelavci dopolnjeval in dograjeval. Socialistično samoupravljanje je REVOLUCIJA, za katero naši rodovi niso bili vzgojeni, ampak se skušamo usposobiti po svojih najboljših močeh in pravilno vrednotiti spoznanja in hotenja, »da človek ob človeku odloča o vsem« in »da je človek vreden toliko, kolikor po svojih sposobnostih in močeh da generaciji, ki ji pripada!« kot je zapisal Edvard Kardelj. Tovariš Tito se je zavedal, da je samoupravljanje proces, ki zahteva mnogo naporov in predvsem naše lastne enotnosti in doslednosti. Zakaj se ob današnjih težavah in problemih nočemo povrniti k njegovim kritičnim mislim, pri čemer pa je bil

tovariš Tito vedno ustvarjal in mu je kritika služila vselej za spreminjanje stvari.

V novoletni poslanici leta 1980, malo pred smrtjo, je dejal: ... »Še naprej in še bolj si moramo prizadevati za kar najbolj popolno uveljavitev delegatskega sistema. Staro predstavniško prakso namreč le počasi premagujemo. Po moji presoji to v glavnem ni posledica slabosti pri sestavi delegacij. Delavci namreč vedno znajo izbrati prave ljudi, tiste, ki lahko dosledno izražajo njihove in družbene interese. Bolj gre za premajhno poznavanje pravic in dolžnosti. Zavaljo tega delavci še vedno ne sodelujejo docela pri odločanju zlasti pri nadaljnji graditvi družbenoekonomskih odnosov, pri sprejemanju in uresničevanju družbenih razvojnih načrtov. Tako je tudi, ko gre za izobraževanje, znanost, zdravstvo, kulturo, za določanje višine prispevkov za zadovoljevanje skupnih potreb in podobno.

O življenjskih vprašanih delavcev pogosto odločajo v ozkih poslovnih krogih delovnih organizacij, ne tako redko ob delovanju s prav tako ozkim krogom funkcionarjev v družbenopolitičnih skupnostih, torej mimo delegatskega sistema. To se dogaja tudi zaradi počasnega uresničevanja posameznih sistemskih rešitev, to pa ohranja moč državnega aparata in močan vpliv izvršnih organov, goji ostanke birokratskih odnosov in krepki tehnobirokratske težnje» ...

To je delček iz zadnje novoletne poslanice tovariša Tita. Ko poglobljeno prisluhneš mislim, spoznaš vso globino njene vrednosti in se hote ali nehote zaveš, da si sredi bitke, ki traja. Življenje človeka je tako kratko in tako neznatno v časovni neizmernosti obdobja, v katerem živimo, da je nujno postaviti vprašanje: Ne, ali smo sposobni, temveč ali hočemo ustvarjalno prispevati k nadaljnjemu razvoju socialistične samoupravne družbe?

Ne sme biti vprašanje, ampak mora biti odgovor — MORAMO! Ta potrditev je obljuba Titu in kot je on bil naš občan, je to tudi zaobljuba, da bomo premagovali težave, ki jih že obvladujemo bolj ali manj uspešno — odvisno od naših prizadevanj in hotenj. Mi v naši občini smo samo droben kamen v mozaiku celotnega družbenoekonomskega položaja republike in federacije. Toda resnica je, da smo se ravnali odgovorno, racionalno, kar je zahtevalo velike napore in številna usklajevanja znotraj občine, v posameznih primerih pa tudi neposreden spopad za učinkovito razreševanje negativnih tendenc v gospodarskih gibanjih občine.

Kdor celovito spremlja prizadevanja za uresničevanje dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije v naši občini, jih bo moral pozitivno oceniti.

Naše najpomembnejše naloge, usmeritve in dejavnosti, ki smo si jih zastavili:

— dvigniti proizvodnjo in ustvariti večji dohodek

— bitka za izvoz, in to predvsem na konvertibilno področje

— učinkovito razreševanje negativnih tendenc v gospodarstvu

— maksimalno izboljšanje delovne in tehnološke discipline

— varčevanje z energijo, repromateriali in surovinami

— učinkovitejše delo in gospodarjenje, oživiljanje proizvodnje v celoti — od industrije do kmetijstva in drobnega gospodarstva

— usklajevanje vseh oblik porabe z dejanskimi razpoložljivimi sredstvi ob hkratni krepitvi akumulativne sposobnosti združenega dela.

Če tako naštevamo, bi bilo vse preveč suhoparno. Vsaka naloga zase je zahtevala aktiviranje vseh sil v slehernem okolju. V razmerah poslabšane ekonomičnosti poslovanja, zaostrenih problemov notranje in zunanje likvidnosti in pritiska visoke inflacije na gibanje vseh oblik porabe so se ob realnem znižanju dohodka v gospodarstvu precej zaostri tudi odnosi v razporejanju dohodka. Delež dohodka, s katerim razpolagajo OZD, se iz leta v leto zmanjšuje, kar kaže na večji porast in obveznosti iz dohodka. Ekonomičnost poslovanja je vse težja in hkrati pada tudi akumulativnost OZD, kar velja še posebno za gostinstvo in trgovino.

Edo Lorber, sekretar OK ZKS Ravne na Koroškem

Doseganje začrtanih ciljev po posameznih OZD je sicer različno, poudariti pa moramo, da so vse vložile velike napore za uresničevanje sprejetih stabilizacijskih programov. Tudi pri nas se srečujemo s številnimi težavami in izhod iz njih sploh ni lahak, vendar pa lahko trdimo, da jih z močnim hotenjem premagujemo.

Rojstni dan republike je praznik, ko mora biti prisotno več optimizma in veselja. Ali nas je težka gospodarska situacija prisilila, da ne znamo vedreje pogledati v prihodnost? Mnogi napadajo sistem, zahtevajo politiko trde roke. Bolje in pametneje bi bilo, če bi šli vase in ocena bi bila v mnogočem drugačna. Sistem socialističnega samoupravljanja je edinstven na svetu in spremljati ga mora visoka stopnja družbene zavesti. To je proces, ki traja in zanj se mora boriti sleherni izmed nas. Na tej poti, nekateri ne želijo priznati, odloča in bo odločala moč kolektivne volje in skupnih prizadevanj, vendar ob maksimalnem prizadevanju slehernega delovnega človeka in občana. Preveč smo podvrženi posploševanju in prehitro nas zaneslo na pot kritiziranja. Menim, da smo že

dosegli takšno stopnjo razvoja, da lahko bolj preudarno pokažemo na slabosti ter le te tudi odpravljamo. Neutemeljena in preveč posplošena je parola: »Sisov je preveč, družbena režija je premočna!« Treba je oceniti, kaj smo dosegli na posameznih področjih družbenih dejavnosti in kako smo do teh rezultatov prišli. Resnica je v tem, da ne smemo dovoliti, da bi naše strokovne in upravne službe prerasle v birokratski aparat. Od tod je samo še korak, da birokratski stroj »postane oblast«. Najboljša varovalka, da do tega ne pride, je delegatski glas odločanja, ki noče biti avtomat za dvigovanje rok. Delegat hoče in ima pravico in dolžnost, da odloča, ne pa samo, da potrjuje. To je hkrati bitka proti okostenelosti in bitka za nove in sposobne kadre, ki ne samo da morajo biti strokovno močni, ampak se morajo tudi zavestno odločiti, da bodo žrtvovali del sebe in svojega prostega časa za nadaljnji razvoj in napredek družbe.

Ko si ob prazniku nazdravimo, si v zdravici ne želimo drug drugemu samo vse najboljše, ampak si priznamo tudi posamezne nepravilnosti in drobne krivice, ki jih prinaša vsakdanje delo in življenje. Menim, da smo v naši občini vršili »določen pritisk« na vodstvene in vodilne delavce, še vedno pa ne znamo v zadostni meri sprožiti povratne reakcije in pohvaliti tiste, ki vlagajo več naporov in nosijo težja bremena. To je krivica, ki je pri nas pogosta. Slovenci smo preveč podvrženi bolezni »homogenega kolektiva«, v katerem ne znamo ali pa nočemo izdvojiti boljšega posameznika, in to tako delavca za strojem, knapa, kot inženirja ali tehnika, učitelja ali zdravnika. Sivina povprečja je mnogo bolj ogrožujoča nevarnost kot kakršnakoli gospodarska kriza. V tem letu smo dali velik poudarek tehnološki in delovni disciplini, varčevanju z materialom in energijo in pri tem dosegli lepe rezultate. Prepričan sem, da bomo to zagnanost in hotenje tudi zadržali, oziroma bo to naše stalno prizadevanje. Ostaja pa področje, ki ga tudi v naši občini ne obvladujemo, oziroma pomeni stalno grožnjo, da bomo prišli na pota stagnacije, namesto na pota napredka. To je področje strokovnih kadrov. Življenjski interes slehernega okolja morajo biti strokovnjaki, saj brez novih znanj in spoznanj ne bo nadaljnega napredka. Pomanjkanje na tem področju že čutimo in zavedati se moramo, da bo pritisk mestnih okolij, oziroma večjih centrov in industrijskih gigantov v republiki, velik in boj za kadre neizprosni. Nujno je, da vodimo pametno selektivno štipendijsko politiko, ki mora poseči že v usmerjeno izobraževanje, in ne čakati, da je nekdo pred zaključkom študija, ter mu šele takrat podeliti štipendijo. Pravimo, da je bila ob vsakem načrtovanju uspele proizvodnje določena stopnja rizika, zato se moramo zavedati, da velja to tudi za načrtovanje kadrov, le da imamo na tem področju večje možnosti predhodnega preverjanja sposobnosti in skrbnega spremljanja ljudi in njihovih prizadevanj.

Ob prazniku republike, ob prazniku vseh naših delovnih ljudi je prav, da povemo, kaj smo v naši družbeni skupnosti dosegli. Če sem prej bolj kritično ocenil naša prizadevanja in napore, je prav, da ob koncu poudarim, kaj vse smo ustvarili in na to smo lahko resnično ponosni. Izdelki Železarne Ravne, Rudnika svinca in topilnice Mežica, Tovarne lesovine in lepenke Prevalje, Tovarne pohišt-

va Prevalje, so ponesli ime Raven v svet. Tudi drugi manjši tozdi in delovne organizacije poskušajo uspeti na zunanjem trgu, kar pa je zelo težka naloga. Resnično moramo priznati dejstvo, da sta Železarna Ravne in Rudniki svinca in topilnica Mežica že po tradiciji bolj zraščena s svojim neposrednim okoljem in dajeta družbi marsikdaj več, kot je z zakonskimi določili postavljeno, zato pa je naše skupno zadovoljstvo toliko večje. Greh je bolj v tem, da se v celoti ne zavedamo družbenega bogastva, ki smo ga s skupnimi močmi ustvarili v teh povojnih letih. Občina Ravne se lahko glede družbenega standarda enakovredno meri s katerokoli občino v Sloveniji. Samoupravne interesne skupnosti so skupno z uporabniki kljub težkemu času, vendar ob dobrem in gospodarnem ravnanju, uspele zadržati nivo uslug, in to načrtujejo tudi v prihodnje.

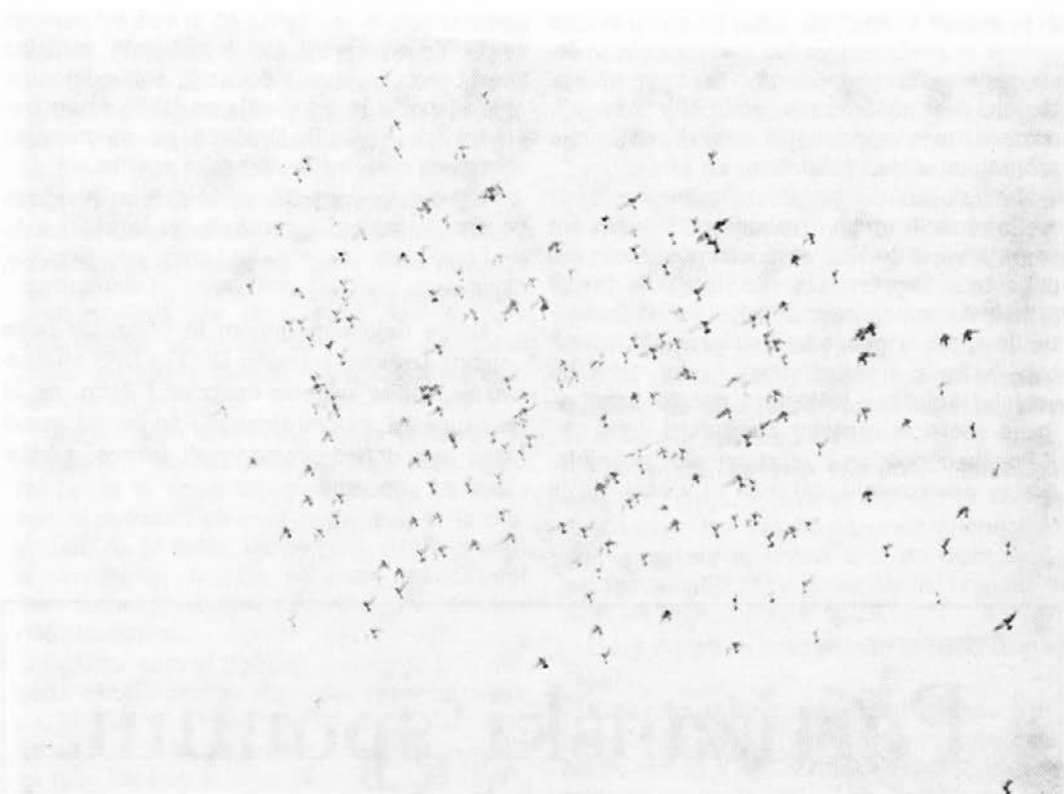
V osnovni zdravstveni dejavnosti se je že razvil dispanzerski način dela v otroškem in mladinskem varstvu, varstvu borcev NOV in delno v varstvu žena. Postopoma bo tudi v obratih in splošnih ambulantah, kjer so še vedno kadrovske težave. Patronažna služba na domu se opravlja po programu, ni pa bila uvedena laična nega bolnika na domu, ker ni bilo zagotovljenih stalnih virov financiranja. V zdravstvenem domu Ravne so omogočili zaposlitev 13 pripravnikom, poteka pa tudi dogovorjena specializacija 4 zdravnikov.

V prihodnje si bo treba skupno prizadevati, da bi v nadaljnjih zaostrenih gospodarskih razmerah še naprej zadržali doseženo raven zdravstvenega varstva. Zato bo treba še nadalje izpopolnjevati organiziranost in medsebojno povezanost zdravstva, skupaj z izvajalci, uporabniki in združenim delom obvladovati bolniški stalež. Vzpodbuditi moramo večjo zainteresiranost delegacij in delovanja celotnega delegatskega sistema. V ta namen bo treba izboljšati sprotne obveščanje o uresničevanju programa in problemih, ki se ob tem pojavljajo.

Osnovna zdravstvena služba načrtuje nadaljnje dograjevanje dispanzerskega načina dela v vseh enotah, z namenom zgodnjega odkrivanja bolezenskih stanj in učinkovitejšega zdravljenja ter zmanjšanja obolenosti in bolnišničnega zdravljenja. Okrepiti fizioterapevtsko dejavnost za hitrejšo rehabilitacijo poškodovancev in s tem tudi vplivati na manjšanje bolniškega staleža. Okrepiti tudi zobozdravstveno varstvo še z enim timom, od katerega bi polovica delala za neposredno menjavo dela.

Občinska izobraževalna skupnost si zelo prizadeva in je skupno z vodstvi osnovnih šol dosegla uspehe, katerih se prav tako ne zavedamo dovolj. Ali smo pomislili, da je naš otrok lahko dobil vse učbenike po polovični ceni? To je ob današnjem dviganju cen velika pomoč, ki pa zahteva dodatno delo in primerno organizacijo. Od 3104 otrok je v minulemu letu 1721 učencev prejemale malico, 1340 otrok pa kosilo in malico. Skoraj vsi otroci so bili deležni enega obroka, in če vemo, da je prehrana tudi regresirana, vidimo, da so pri tem vloženi veliki napor.

V občini se vozi v šolo nad 500 učencev, od teh ima 332 učencev brezplačen prevoz, 21 pa brezplačno oskrbo. Prevozi so se v primerjavi z letom 1983 podražili za 62%. Participacija k ceni vozovnice za učence, ki so oddaljeni manj kot 4 km, je ostala še na-

Golobi miru

dalje — starši prispevajo 40 % cene vozovnice.

V interesne dejavnosti je bilo v letu 1984 vključenih 94 % učencev, vodilo pa jih je 305 mentorjev, od tega 193 zunanjih. Skrb vsake šole je bila, da mora biti vsak učenec vključen vsaj v eno interesno dejavnost.

Za dan republike bo v Črni na Koroškem, če ne bo nepredvidenih zapletov, otvoritev telovadnice.

Kulturna dejavnost v sleherni zaselek in vas.

Zveza kulturnih organizacij Ravne na Koroškem združuje 10 krajevnih kulturnih društev, 3 samostojne skupine, ki delajo kot društvo, eno društvo v OZD, 3 društva, ki delujejo na območju Koroške krajine in 8 šolskih kulturno-umetniških društev. Vseh skupin je 54, od tega jih je v krajevnih društvih 23. Aktivnih članov je 1760, od tega na šolah 820, tako da je vsak 15. občan član enega od društev. Največ je glasbenih skupin, posebej vokalnih. Imamo 23 otroških in odraslih zborov, kar pomeni 1 zbor na 1160 prebivalcev. To nas uvršča v sam slovenski vrh. Imamo še tri pihalne orkestre, po en harmonikarski, tamburaški in citraški orkester.

Pevsko srečanje od Pliberka do Traberka in Vorančevi dnevi imajo odmev v slovenskem prostoru in so močna opora delovanju Koroškim Slovencem v Avstriji. KUD Bratstvo je s svojim delom potrdilo pričakovanja.

Letos je bila izpeljana zvezna prirediteljska SVOBODI IN MIRU POLJANA '85.

Tudi telesnokulturna dejavnost je izredno dobro organizirana. V občini imamo 44 TKO, ki skupaj z Zvezo telesnokulturnih organizacij izvajajo program telesnokulturne dejavnosti. V te organizacije je vključenih nad 13.500 članov, delo pa vodi okrog 1150 amaterskih funkcionarjev in strokovnih delavcev.

Mislím, da smo pri nas našli pravo mero in je razmerje med vrhunskim športom in športno rekreativno dejavnostjo primerno. Tu moramo omeniti tekmovanje za najboljšo krajevno skupnost in tozdi v športni re-

kreaciji, tekmovanje za značko »koroška grča« ter množične družbenopolitične in športne manifestacije, kjer so prav tako lahko sodelovali občani vseh starosti.

Po zbranih podatkih se je redno ali občasno ukvarjalo z rekreativno dejavnostjo okrog 14.300 občanov, kar je približno 53 % vsega prebivalstva. Nekaj pa je tudi takih, ki se z rekreacijo ukvarjajo neorganizirano.

Menim, da so usmeritve, ki so si jih zadali telesnokulturni delavci, ne samo pravilne, ampak bi morale biti za zgled slovenskemu pa tudi jugoslovanskemu prostoru, kjer je žal v zadnjem času vse preveč deviacij in odstopanj od sprejetih in začrtanih poti amaterizma.

Posebno skrb moramo vsekakor nameniti otrokom in odraščajoči mladini, zato moramo več pozornosti nameniti delovanju ŠSD in organizaciji različnih tekmovanj. Za starejše občane bodo programi rekreativne dejavnosti prilagojeni njihovim interesom, potrebam in zmožnostim, pri tem pa bo treba poiskati tudi nove, zanimivejše oblike množične dejavnosti in rekreacije.

Prav tako je resnica, da ima verjetno malokatera občina v SR Sloveniji toliko kulturnih in telesnokulturnih domov in objektov. Vse to je sad pridnega dela naših občanov in pametnega načrtovanja in vlaganja.

Enemu izmed področij našega dela in življenja je dana še posebna pozornost — socialnemu varstvu, kjer je prioriteto opredeljeno:

— izenačevanje pravic do vzgoje in varstva predšolskih otrok

— preprečevanje nastajanja invalidnosti in ustrezno usposabljanje in zaposlovanje invalidov

— poenotenje sistema socialne varnosti za delavce in kmete

— razvoj strokovnega in preventivnega svetovalnega dela v socialnem skrbstvu

— večja skrb produktivnemu zaposlovanju mladih ter zaposlovanju težje zaposljivih oseb.

Navedene prioritete naloge izvajajo posamezne samoupravne interesne skupnosti

v povezavi z drugimi, zato je usklajevanje potreb in možnosti vedno potrebno in v času zaostrenih gospodarskih razmer nujno. Uspehe na posameznih področjih navajajo posamezne skupnosti ob analizi realizacije programov dela vsako leto.

Na splošno pa je precej ugotovitev, da srednjeročnih ciljev ne uresničujemo, kot smo načrtovali in da se socialna varnost čedalje teže zagotavlja z rezultati dela ter je pritisk na solidarnost čedalje večji. Socializacija izgub v gospodarstvu premalo vzpodbuja višanje produktivnosti, prav tako pa socialni kolektivi izničujajo načelo zagotavljanja socialne varnosti z rezultati dela.

Poseben poudarek moramo dati pokojninskemu zavarovanju, saj nam ni v čast, da je

generacija, ki je vložila 40 in več let svojega dela, danes zaradi nizkih pokojnin socialno ogrožena. Varstveni dodatek, subvencioniranje stanarin in ogrevanja so lahko samo trenutni izhod v sili. Drugače pa se moramo boriti za sistemsko-zakonske rešitve.

Naj končam z željo, da bi tudi v prihodnjih letih gospodarili tako, da bomo ob jasno začrtanih ciljih videli perspektivo za mladi rod, ki prihaja za nami.

Vsem delovnim ljudem in občanom naše občine izrekam v imenu DPO in DPS ob dnevu republike iskrene čestitke z željo, da bi s skupnimi močmi dosegali še boljše rezultate in z delom premagovali težave, s katerimi se soočamo.

Boris Lužnik

Anton Ikovic

Partizanski spomini

RANJEN

Mraz je pritiskal, da je kar škripalo. Ledene sveče so visele od streh in se v žarkih sonca lesketale, kot bi bile zlate.

Janez Zalesnik-Bled je bil pri Robanu in jim pomagal pri delu, ker v bolnišnici ni bilo nič nujnega. Kadar smo ga potrebovali, smo ga poklicali.

Ko so Nemci 10. decembra začeli veliko ofenzivo na osvobojeno ozemlje, so tudi Robanovi in Govčevi bežali v Vežo, z njim so odšli tudi Bled in obveščevalca Ris in Muri. Ker še naslednji dan ni bilo opaziti kake nevarnosti okoli Robana, sta Bled in Robanov Jože odšla v dolino, da bi nakrmila živino. Jože je ostal na straži, da je Bled nakrmil živino. Nato je šel še Jože v Travnik krmit, za stražo pa je ostal Bled. Ker je Bled zagledal, da se je pri sosedu Govcu pokadilo iz dimnika, si je mislil, da so gotovo Govčevi prišli domov, ker Nemcev ni bilo od nikoder. Šel je h Govcu, da poizve, kaj je novega. Tam ni našel drugega kot starega Tolstovrškega Florjana, ki si je kuhal mleko. Ta je dejal, da so ostali domači vsi bežali na Bevkovo planino in se še niso vrnili. Florjan pa ni hotel iti nikamor. Bil je že v letih in je vedel, da ga že išče smrt okoli vogalov, pa je ostal pri domu. Bled je bil zaradi samote nestrpen in je že hotel oditi, ko zagleda nekaj metrov pred hišo Nemca z naperjeno brzostrelko, za njim pa še drugega in tretjega...

Skozi sprednja vrata ni bilo mogoče pobegniti, zato se je odločil za beg skozi spodnja vrata iz kleti proti žagi. Pognal se je po stopnicah in življenje postavil na kocko. Nekaj korakov ga je še zakrivala drvarnica, toda ne dolgo. Zaropotale so brzostrelke, puške in mitraljezi. Bled ni videl in ne slišal drugega kot sikanje in žvižganje krogel okoli glave. Pognal se je z zadnjimi močmi v jarek pri žagi in splezal na drugi breg, tedaj je že čisto blizu zagledal Nemce, ki so tekli za njim; hoteli so ga imeti živega. Zbral je še moči in se pognal proti gozdu čez planjavo, samo da bi srečno prispel do njega, to mu je bila edina želja. Tedaj ga je zaskelilo v

desni rami in prsni. Nekoliko ga je zaneslo in le s težavo se je še obdržal na nogah, hitel je proti kovačnici, ki je stala ob robu gozda, kjer je imel kritje — gozd in skale. S tresočimi rokami je plezal kvišku med skalami in drevjem. Misli so s hitrostjo električne iskre preskakovale v njegovih možganih, ko je samogibno, z mrzlično naglico prestavljal noge in se s potnimi prsti oprijemal zdaj skale zdaj nizko visečih vej ali debel. Napenjal je mišice in stiskal zobe; vse bolj se ga je pollačala utrujenost in slabost. Ko je ugotovil, da mu Nemci ne sledijo več, se je naslonil na skalo. Srce mu je burno razbijalo od hitrih korakov v breg in sreče, da je Nemcem ušel. Da ne bi preveč izkrvavel, je lezel počasi naprej. Sneg je rahlo naletaval in zasipaval stopinje. Visoko pod skalami je Bled našel Robanove, ki so mu nudili prvo pomoč. Po končani hajki so ga spravili do Robana, kjer so ga prevzeli člani delovne ekipe pri bolnišnici in ga odnesli v bolnišnico, kjer se je zdravil samo deset dni. Nato pa je zopet odšel k Robanu. Tja so hodili naši bolničarji in mu še nudili potrebno pomoč.

NI ZVEZE Z GORENJSKO

Bilo je meseca aprila 1945. Radijski center se je zadrževal v Koprivni. Imel je zvezo z glavnim štabom, štabom 9. korpusa ter z radijsko postajo na Gorenjskem. S to postajo takrat niso dobili zveze, zato se je poročnik Anton Čehovin-Jerko odpravil na Gorenjsko, da bi jo spet vzpostavil. Ker je bil njegov spremljevalec bolan, je moral z njim odpotovati Boris Lužnik. Potovala sta po gozdovih mimo Železne Kaple do Obirskega in naprej proti Kortam ter se spustila na gorenjsko stran. Pot ju je vodila po neki dolini ob potoku. Jerko je šel prvi, Boris pa v večji varnostni razdalji za njim, z orožjem, pripravljenim za strel. Med potjo sta naletela na nemško ali domobransko patroljo. Jerko je zakričal »švabi!« in spustil mednje rafal. Oba sta zavzela položaj in začela napadati sovražnika, ki se je tudi začel braniti. Jerko je imel brzostrelko, Boris

pa puško. Ker je bil sovražnik v premoči, je Jerko dal ukaz za umik. Med umikom sta drug drugega ščitila. Ko je sovražnik za trenutek prenehal streljati, je Boris izkoristil zatišje in se pognal izza smreke, da bi dohitel Jerka. Padel je strel in Borisa zadel v desno nogo, da je padel na tla. S težavo se je priplazil do Jerka in ko sta bila že izven nevarnosti, ga je Jerko obvezal. Tako sta nadaljevala pot počasi naprej. Poiskala sta si varno zavetje v gozdu in tam prenočila. Zjutraj je Boris še z večjo težavo nadaljeval pot; rana na nogi se mu je razbolela. S težavo sta se vrnila na hrib, od koder sta se spustila proti Kortam. Jerko je Borisa ves čas podpiral. Proti dolini je bilo nekje ob cesti slišati streljanje, zato sta morala biti še bolj previdna. Da bi se prepričala, kdo je streljal, je šel Jerko v dolino, Boris pa se je umaknil za neko skalo in čakal. Jerka dolgo ni bilo nazaj in nazadnje je Boris slišal neke glasove, ki so se bližali. Ni vedel, kdo bi mogel biti. Z naperjeno puško je čakal ob skali. Tedaj se je vrnil Jerko in pripeljal s seboj še dva partizana-kurirja; povedala sta, da ju je napadla nemška patrolja in da sta jo pregnala. Sedaj je bilo bolje, ker so bili štirje, in ko so prispeli do ceste, je Jerko poslal enega kurirja v predhodnico, drugi je bil v zaščiti, sam pa je pomagal Borisu. Zvečer so prispeli na kurirsko postajo, kjer so jima postregli z večerjo. Kmalu je moral Boris z dvema kurirjema na pot do kurirske javke, ki jo je imela bolnica. Teško se je Boris poslovil od svojega komandirja Jerka, ki je šel naprej vzpostavljat radijsko zvezo s centrom. Kurir, ki je nesel pošto, je šel naprej, drugi pa je pomagal Borisu. Okrog enajste ure ponoči so se sestali s kurirjem iz bolnice, ki je prevzel pošto in Borisa. Bilo je še daleč do bolnice, ko mu je kurir zavezal oči in ga za roko vodil ter nekaj časa celo nesel do bolnice. Tu mu je rana hitro celila in že kmalu je lahko z berglami hodil okrog.

(Po spominskem zapisu Borisa Lužnika)

NARKOZA Z ŽGANJEM

Bilo je 18. novembra 1944. Iz Koroškega odreda je prišel Josip Urh-Zdravko iz Lepene pri Železni Kapli, ker je težko hodil. Že iz mladosti je imel na nogi močno podvit mezinček, ki ga je bolel in oviral pri hoji. Hotel je torej, da mu ga odrežejo. Ker v bolnišnici ni bilo kirurga, so z operacijo odlašali. 7. decembra je prišel kirurg in pri kmetu Andreju Vršniku, p. d. Govcu v Robanovem kotu, je Zdravka operiral. Savo Vrtačnik-Krn je poslal Antona Ilovica v bolnišnico po instrumente in eter za narkozo. Kmalu se je vrnil z vsemi mogočimi operacijskimi noži, pincetami, škarjami in seveda tudi s steklenico etra. Instrumente so takoj prekuhali in se pripravili na operacijo. Zdravko je ležal na mizi. Kirurg je namočil vato v eter in mu jo dal čez nos in usta. Zdravko kmalu ni znal več naštevati. Zmanjkalo mu je besed in znašel se je v narkozi. Tedaj so zarožljali noži. Intendant in obveščevalec Maks Svetec-Ris so Zdravka držali, da ne bi brcal. Nož je bil slabo nabrušen in ni hotel v kožo; še slabše pa je bilo, ko je prišel do sklepa. Tedaj pa se je Zdravko nenadoma zbudil iz narkoze ter od bolečin začel vpiti. Kaj sedaj? Prst mora v stran, ker je že napol odrezan. Kirurg mu je svetoval, naj kar dobro stisne zobe, ker bo kmalu brez prsta. Ris ga je prijel za usta, da ne bi tako vpil. Toda Zdravko kljub trdni volji ni mogel vzdržati. Ko je kirurg pritisnil z nožem na mezinček sklep in ga odstranil, je Zdravko še bolj močno stisnil zobe in Risa, ki ga je držal za usta, z vso močjo ugriznil. Tedaj ga je tudi Ris spustil in tako je bila operacija končana. Ko mu je kirurg obvezal nogo, mu ni šlo v račun, zakaj je narkoza tako hitro popustila. Toda kmalu so si bili na jasnem. Bolničarka je poslala napačno steklenico, v kateri je bil eter pomešan z alkoholom za izpiranje ran. Vendar je operacija kljub temu uspela.

NAPADENI V ZEMLJANKI

Na južnem pobočju zapuščene Kuharjeve kmetije v Beli na Koroškem smo imeli terenci zemljanko. V gozdu, ki se je upogibal pod debelim snegom, smo nestrpnost pričakovali pomlad.

Bilo je 4. marca 1944. S terenko Marijo Romšak-Ančko iz Podstudenca pri Kamniku sva bila tedaj na terenu na Obirskem. Ostali tovariši: Lojze Pečnik-Folti, Jaka Štiftar, Mitja in Rok Šporn, p. d. Toni iz Remšenika, pa so bili na drugem terenu. V zemljanki so ostale tri tovarišice iz 14. divizije: Ivanka Keržič-Vanja, Olga Štrukelj-Dunja in Anica Gabrijelčič. Bile so močno ozeble, tako da niso bile sposobne za terensko delo. Z Ančko sva se vračala pozno ponoči. Utrujena sva kmalu zaspala. Odgovoren sem bil za tovariše in tovarišice, zato sem vprašal, ko sem se nenadno prebudil, ali je kdo na straži. Nikogar ni bilo. Priglasil se je Rok, da pojde stražit. Kmalu nato sem vstal in zlezal iz zemljanke. Iz neposredne bližine je revsknilo: »Hände hoch!« Na vzpetini nad menoj sta stala policista s strojnicama naperjenima na stražarja Roka. Planil sem v zemljanko, pograbil puško in samokres.

Napad nas je za nekaj trenutkov zmedel. Pred vrata zemljanke je priletela prva bomba. Vrata je vrglo s tečajev. Tesno smo pogleli na pogrado. Potem je priletelo še nekaj bomb, ki so eksplodirale že v zemljanki.

Okrvavljeni in sajasti bi se skoraj več ne poznali. Tovarišice iz Štirinajste so imele vsaka po eno bombo »italijanko«. Ena izmed njih mi jo je potisnila v roke. Vrgel sem jo skozi vrata med policiste. Potem sem vrgel še drugo. Ko pa sem hodel vreči tretjo, je zadela strop in se zvalila nazaj v zemljanko. Na srečo ni eksplodirala. Medtem je nemški mitraljezec nenehno streljal na izhod iz zemljanke. S tovarišem Foltijem sva nekaj časa streljala kar skozi strop, ker so policisti čakali na strehi zemljanke, da bomo zlezli ven z dvignjenimi rokami... Za trenutek sva jih pregnala.

Drugim sem svetoval, naj se poženejo iz zemljanke, saj nas tako ali tako čaka smrt. Nihče pa ni hotel biti prvi. Ančka se je že hotela ustreliti, pa smo jo zadržali in jo prepričali, da je bolje, če se hoče naglo prebiti iz zemljanke. Bombe so nam pošle. Imel sem še nekaj nabojev za puško in velik ameriški samokres.

Ogledal sem si položaj, kolikor je bilo mogoče skozi špranjo. Zagledal sem mitraljezca, ki nam je z rafali zapiral vhod. Vzel sem ga na muho. Že po prvem strelu se je zvalil za rob. Toda že je drug zagrabil za mitraljez. Poskusil sem še s samokresom, ki smo mu pravili »čvešpl«. Prislonil sem ga ob špranjo in pritisnil. Tudi drugi policist jo je skupil. Streljiva je že začelo primanjkovati, zato sem ukazal, da se vržemo iz zemljanke. Skočil sem prvi, v eni roki puško, v drugi samokres. Kot ris sem se pognal po bregu. Na srečo se je vsipaval sneg z drevja, kar me je skrivalo pred sovražniki. Med begom mi je večkrat zmanjkalo tal pod nogami, tako da sem nekje v snegu izgubil puško. Samokres sem še tiščal v roki, ko sem se znašel v mlaki, kjer mi je čevljev obtičal v blatu. Na eno nogo bos sem skočil v jarek in pograbil čevljev, ko mi je ob glavi zažvižgala krogla. Zagledal sem policista, ki je meril name. Pognal sem se in bežal v vijugi — v eni roki čevljev, v drugi samokres. Umikal sem se po cesti, a tam sem pričakoval zasedo, zato sem moral biti še previdnejši.

Zaropotalo je s skal nad cesto... Bil sem že na koncu moči. Za menoj so še streljali Nemci, na srečo previsoko. Končno sem prispel v zavetje. Poiskal sem dober zaklon in se namenil počakati Nemce v zasedi, če bi

mimo prignali ujete ali ranjene tovariše. Hotel sem napolniti samokres, pa sem spoznal, da nimam več niti naboja, ker sem strelivo pustil v bluzi v zemljanki. Ko sem se malo pomiril, sem nadaljeval pot proti Plazniku. Tam je bila na srečo partizanska enota. Sporočil sem Slavku Šahmanu-Voltu, da so Nemci napadli zemljanko in da moramo na pomoč ujetim tovarišem in tovarišicam. Moji prošnji pa niso ugodili. Z arniko sem si izmil rane in se za silo obvezal, nakar sem razočaran odšel na pot čez Covnikov vrh.

Bele snežinke so počasi zakrivale stopinje. Vso pot pa sem boleče prenašal sklep čete, ki ni hotela napasti Nemcev.

Pri Covnikovih sem ves presenečen dobil Jaka in Foltija, ki sta si izpirala in obvezovala rane. Oba sta imela prestreljene roke. Vsi opraskani in krvavi smo se drug drugega razveselili in v tovariškem objemu so nam po licih spolzele solze.

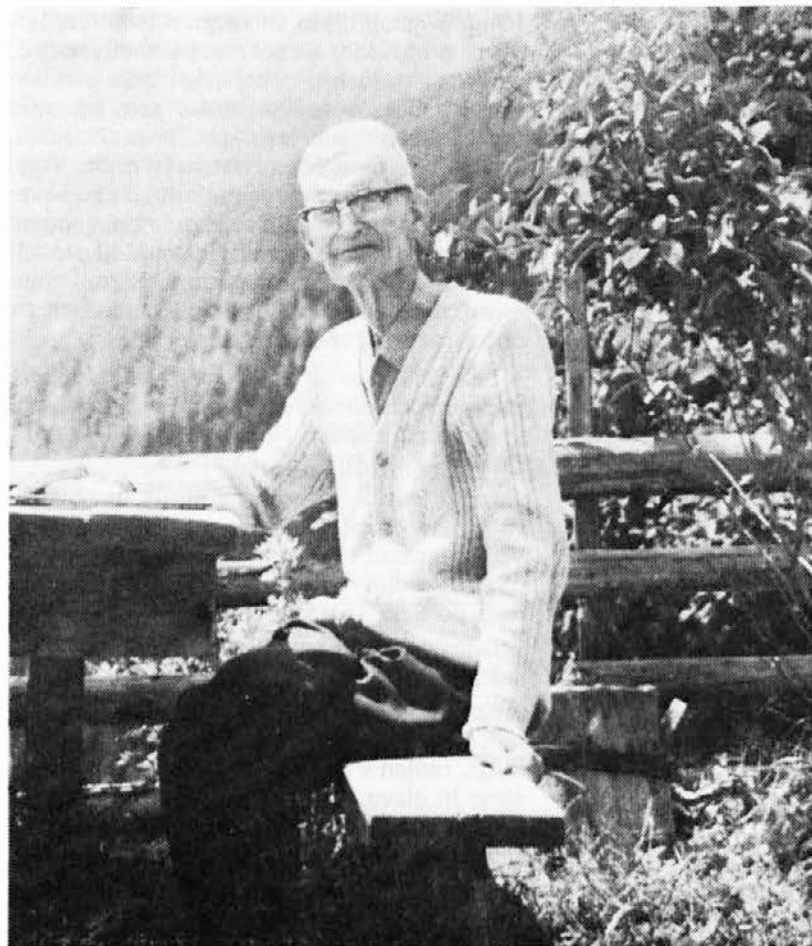
Drug drugemu smo pojasnili, kako smo se rešili.

Ko so se iz zemljanke med napadom prebili: Grega, Jaka in Folti, so v njej še ostali Mitja, ranjen v nogo, Ančka, ranjena v desno ramo in glavo, Dunja v bok — kolk, medtem ko Vanja in Anica nista bili ranjeni.

Zemljanka je bila en sam dim in smrad po smodniku. Ko je zmanjkalo tudi streljiva, je Vanja pomolila iz zemljanke belo ruto. Nemci so jih pozvali, da so z dvignjenimi rokami prilezli iz zemljanke. Ančka, ki je bila nekaj časa v nezavesti, je komaj prilezla iz zemljanke, tudi z ostalimi ni bilo kaj bolje. Pred zemljanko so jih čakali policisti z naperjenim orožjem, vse temeljito preiskali in nazadnje v zemljanko zmetali še nekaj bomb, da so jo še bolj uničili.

Vse so takoj odgnali v Železno Kaplo. Kljub temu, da je bil tudi Mitja ranjen v nogo, je moral na sankah peljati ranjene tovarišice do Železne Kaple. Tam so vse pozaprl in takoj popisali in zaslišali, nato pa odpeljali v zapor v Celovec. Ančka je kmalu prišla na vrsto za zaslišanje, tu pa je doživela presečenjenje. Po njo je prišel v zapor tolmač na gestapu, nekdanji partizan Kostja, ki je bil nekaj časa z Ančko v Kamniškem bataljonu, pozneje pa je bil Kostja v tehniki na Koroškem, ki pa so jo Nemci zajeli.

**Verski referent
4. operativne cone
župnik Franc Šmon
na Knežnem
v Robanovem kotu**

Ko je Kostja peljal Ančko na zaslišanje, ji je med potjo povedal, da imajo Nemci dnevnik, ki so ga našli pri političnem delavcu in Ančkinem spremljevalcu Jožetu Plesniku-Mirku, p. d. Tovstovrškem iz Solčave, ko je 6. novembra 1943 padel na kmetiji pri Mikiju v Lobniku. Na slikah, ki so jih dobili pri padlem partizanu Janezu Letonji 25. 2. 1944 pri Železni Kapli, je bila tudi Ančka. S tem ji je omogočil, da se je že nekoliko pripravila na zaslišanje. Iz zaporja so jo tudi peljali na teren, da bi Nemcem pokazala bunkerje-zemljanke in kmetije, kjer se je zadrževala (po lastni izjavi ni ničesar priznala ali izdala, kar bi bremenilo kmete).

V zaporu v Celovcu je bila 3 mesece, v taborišču Rawensbrück 1 mesec, potem so jo poslali v taborišče Buchenwald, kjer je delala v tovarni orožja. Ko se je bližala fronta, so jih odgnali iz taborišča in se devet dni umikali. Naposled se je iz transporta ob neki reki izgubila skupaj z nekaj sotrpinkami in se znašla v sredini obeh bojnih črt. Na vso srečo so jih osvobodile ruske enote.

Ančka (Romšak Marija) je tudi izjavila, da gre zahvala nekaterim sotrpinkam, ki so ji v najtežjih trenutkih pomagale, da ni omagala in za vedno ostala v taborišču.

Olga Štrukelj-Dunja pa je bila v zaporu v Celovcu do 27. 4. 1944 in potem v taborišču Auschwitz do 6. 9. 1945.

Za Anico Gabrijelčič in Ivanko Keržič-Vanjo še ni popolnih podatkov.

(Po pripovedi Jožeta Prodnika-Grege in Marije Romšak-Ančke)

REŠEVANJE ZAVEZNIŠKIH PILOTOV

Bilo je trinajstega aprila 1945. Gozdovi so že spreminjali blede lice. Zeleni popki na vejicah so oznanjali pomlad. Prvo cvetje je opojno širilo svoj vonj. Prihajala je pomlad z vsem razkoš-

jem. Toda ljudje so hodili nemo mimo teh lepot, ne da bi jih videli. Zanje ni bilo pomladi, ni bilo svobode.

V vasi Solčava je bilo vse mrtvo, le redkokdaj si videl kakega partizanskega kurirja, ker so se vse enote premaknile na Koroško, da bi ob pravem času zasedle koroško prestolnico Celovec, ko bo Hitler kapituliral.

Ura v zvoniku je odbila dvanajst. Nad Raduho sta priletela dva zavezniška aviona. Eden izmed njiju se je močno nagnil in iz njega je skočilo šest pilotov. Bela padala so se zasvetila in veter jih je zanesel proti stenam Raduhe. Letalo, ki ga je zadela nemška krogla ob napadu na mariborski most, je strmoglavilo in se zrušilo v plamenih v Zlatem potoku nad lovsko stezo v vnožju Raduhe.

Silvo Golob in Alojz Pečovnik sta videla ves ta prizor in takoj odšla na pomoč ponesrečenim padalcem. Silvo je odšel na Račko planino, a Lojze na Rebrsko, ker tam nekje so padalci morali pristati. Tekla sta, da jima je razbijalo srce v vratu in sencih. Steza se je vzpenjala vedno više in više strmo med skalovjem. Lojzeta je začel oblivati znoj po vsem telesu. Včasih je obstal in prisluhnil, če ni morda slišal pokanje v hosti. Toda bila je le veverica, ki je skočila na suhe veje.

Prispel je do pastirske kočice in nekajkrat zažvižgal. Nedaleč vstran se mu je oglasil ameriški pilot in mu pomahal z roko. Lojze je pohitel do njega in mu z velikim veseljem stisnil roko. Nato sta se s pomočjo slovarja, ki ga je imel pilot, za silo pomenila, kje so nemške postojanke in kje so partizani.

Prizor, ko je letalo strmoglavilo, je videl tudi Franc Ošep, p. d. Bevšek. Da bi ponesrečeni piloti ne prišli v roke Nemcem, ki so imeli še postojanko v Lučah, je tudi on pohitel v Raduho. Med potom je že srečal Lojzeta, ki je spremljal pilota. Ker je bil Franc od 1910. do 1929. leta v Ameriki in se je udeležil tudi prve svetovne

vojne kot ameriški vojak, je še dobro obvladal angleški jezik. Zato je pilota ogovoril angleško.

Nenadno srečanje z nekdanjim ameriškim državljanom Francem, na tisoče kilometrov daleč od pilotove rodne zemlje, v tujem, neznanem kraju, obdanem okrog in okrog z nemškimi postojankami, a vendar na ozemlju partizanov, je mladega Donalda O Henderja iz Lima v Ohio tako presenetilo, da sta se s Francem objela in od sreče in veselja so jima po licih spolzele solze. Ker ni bilo časa za daljši razgovor, sta se pomenila le najnujnejše. Franc je še dal pilotu naslov svojega brata Simona, ki je v Ameriki, da se lahko oglasi pri njem in po osvoboditvi sporoči, če je ostal živ. Odšel je z njim v Klobašo k Vinku Pečovniku, od koder je Donald odšel po kurirski zvezi do najbližnje partizanske enote.

Da bi tudi ostale pilote pravočasno spravili na varno, se je Franc ponovno podal na pot. Med potoma je Franca srečal pionir Matija Nastran, ki mu je povedal, da ponesrečene pilote zasledujejo Nemci iz postojanke Luče ob Savinji, od koder so opazovali sestreljeni avion. Kaj sedaj storiti, da še njega ne dobe v roke. Ne bi hotel še drugič okusiti Mauthausena. Toda v njem je zmagala volja, da reši ostale pilote, preden jih zasledijo Nemci. Med tem je tudi Simon Nadvěžnik reševal pilota iz Orlove peči nad Taberskim mostom pri Iglji; ker se je padalo obesilo na masecen nad prepadom, ga nista mogla rešiti. Simonov spremljevalec iz Luč je tekel k Račnikovim po vrh. Ker so Nemci prišli že v bližino, je moral tudi Simon opustiti reševanje in zbežati ter se skriti v hosto. Nemci so pilota ujeli in ga popoldne okrog pete ure odvedli v postojanko Luče. Bil je tudi nekaj časa v Ljubnem ob Savinji. Nato pa so ga Nemci baje nekje v Zadreški dolini ustrelili. Franc Ošep je organiziral skupino ljudi, sina Stanka, Zofijo Ošep in še katere, da so odšli iskat še ostale.

Sonce se je pravkar dotaknilo obronkov zahodnih gora in na jaso so padale temne sence. Šele ob osmi uri zvečer so našli tretjega pilota. Ta je bil doma iz Kalifornije. Ta večer sta Franc in pilot prenočila pri kmetu Petru Štifterju. Ob drugi uri ponoči ga je Franc odpeljal. Iz košatih gozdnih logov je pihala hladna sapica in se čez pašnike razlivala v naročje nasmejane doline. Naglo sta stopala, noč je bila temna. Kar naenkrat jima je skočila pred noge lisica in oba močno prestrašila, ker sta mislila, da jima sledi policijski pes. Obema so se naježili lasje. Za hip sta obstala in prisluškovala. Bilo je vse mirno, le v daljavi se je v lesu oglašala sova. Prispela sta vsa prepotena k Vinku, ki je poskrbel za pilotovo varnost.

Ker so še vedno manjkali trije piloti, jih je Franc šel zopet iskat. Nebo je začelo rdeti, v sivini se je porajalo mlado jutro in že so se ločili posamezni obrisi vrhov. Ob šesti uri zjutraj je prispel pod Raduho in se za kratek čas pomudil pri kmetu Francu Žagarju. Tedaj pa sta stopila v hišo pilota. Ker je bila nevarnost, da pridejo Nemci, ju je Franc odpeljal po najbližji stezi čez skale ob vnožju Raduhe do kmeta Tolstovršnika in ju izročil Roku Plesniku, da ju popelje do štaba koroškega odreda ali preda prvim partizanom, ki jih bo srečal. Pilota, ki sta bila pri Vinku, sta že odšla s kurirji v štab odreda. Ker je manjkal še en pilot, ga je Franc iskal še ves dan, a ga ni našel. Zvečer je prispel k Francu na dom kmet Bukovnik (najvišji kmet v Sloveniji) in mu sporočil, da je našel mrtvega pilota, ker se mu pri odskoku iz aviona ni odprlo padalo.

Drugi dan sta Franc in Bukovnik šla na kraj nesreče. Franc je mrtvemu pobral vse dokumen-

te, uro, prstan, verižico ter še nekaj malenkosti. Izkopala sta jama in ga položila vanjo. Njegove reči pa je Franc še isti dan odnesel v štab Koroškega odreda, ki je bil takrat v Koprivni pri kmetu Kosu. Ko je prispel v štab, so bili tam že vsi štirje piloti. Globoko jih je pretresla vest o usodi ostalih dveh pilotov. Vendar so bili veseli, da so v varstvu partizanov, ki jih bodo spremili na osvobodeno ozemlje, od koder se bodo z avioni popeljali zopet v Italijo in nato v svojo domovino.

Po osvoboditvi je Francu brat Simon sporočil, da se je oglašil pri njem pilot Hender in se mu zahvalil za pomoč, ki jo je Franc nudil pilotom, da niso prišli v roke Nemcem. Hender da je nato šel s svojo eskadrilo še na Japonsko in od takrat se ni več oglašil.

(Po pripovedi navzočih)

POSŁANSTVO VERSKEGA REFERENTA IV. OPERATIVNE CONE

Avgusta 1944 je pričel župnik Franc Šmon svoje versko poslanstvo kot verski referent IV. operativne cone tudi v Zgornji Savinjski dolini. Najprej je napovedal mašo v Ljubnem ob Savinji. V cerkvi je bil ves presrečen, ker je prvič po treh letih spregovoril ljudstvu v slovenskem jeziku; enako so med petjem slovenskih nabožnih pesmi skoraj vsi jokali. Ker se je bližala nemška hajka, je na hitro blagoslovil partizanske grobove in se umaknil v Luče. Tu je ob enajstih zopet bral slovensko mašo. Tretjo pa ob štirih popoldne v Solčavi. Dohode v kraj Solčavo pa je zastražil Vzhodnokoroški odred.

Tedaj je župnik Šmon v solčavski cerkvi v zakristiji srečal nemškega duhovnika Valentina Stückerljerja, doma iz Volšperga, ki je od časa do časa prišel s Prevalj na Koroškem, da je bral mašo in opravljal svoje verske dolžnosti med farami, ker stalnega duhovnika v Solčavi ni bilo. Ko se je župnik Šmon predstavil in povedal, da je partizanski duhovnik in verski referent te pokrajine, je nemški duhovnik slekel mašno obleko in se odstranil iz cerkve, potem pa je prevzel opravilo verski referent Šmon, ki je bral mašo in vodil procesijo. Po maši je bil še partizanski miting.

Po mitingu sta upravnik partizanske bolnišnice Savo Vrtačnik-Krn in bolničarka Anica Tomazin-Pepca povabila Šmona tudi v Planino k ranjencem. Na kmetijo Kneže in Havdejevo je prišel zvečer. Ker je iz doline prispelo obvestilo o bližajoči se nemški hajki, so Šmon, njegov spremljevalec Sršenov Franc iz Špitaliča pri Konjicah in še nekaj drugih šli v skrito skalnato votlino na Knezovem posestvu, ki je že bila delno opazena in pripravljena za take primere.

Ker nemška hajka ni prispela do Solčave, so se zjutraj vrnili h kmetu in dobili zajtrk, potem pa so še obirali češnje, ki na tej planini pozno zorijo.

ZA NOVO LETO OB MOČNIKU IN KORUZNIH OTROBIH

V začetku decembra 1944 se je začela nemška ofenziva, katere namen je bil uničiti partizane v osvobodjeni Zgornji Savinjski dolini. Nemci so prodirali z vseh strani in nas hoteli popolnoma uničiti ter zavzeti vso dolino.

Trinajsta brigada Mirka Bračiča s komandantom Milenkem na čelu je zadrževala položaje na

desni strani pred Mozirjem ob cesti navzgor proti Lepi njivi. Nemška premoč je bila prehuda. Napadli so nas do zob oboroženi sovražniki. Imeli so motorizirane enote, tanke in drugo težko orožje, mi pa smo bili mnogo slabše opremljeni, nespočiti in neprehranjeni. Nekateri naši hrabri borci so se znašli v sovražnikovem obroču. Komandant je uvidel, da ni druge rešitve kot umik.

Težka oprema in košara, polna streliva za mitraljez, je bila komaj osemnajstletnemu šibkemu fantiču pri umiku težko breme. Moral sem zapustiti zasedo, kjer sem bil poleg mitraljezca v dobrem kritju, ter se v naglici podati na čistino, ki me je ločila od bližnjega gozda v bregu. Krogle so žvižgale tik mene, kajti sovražnik je streljal že zelo od blizu. Rafal iz brzostrelke je prestrelil veje dreves, pod katerim sem se ravno zadrževal pri umiku. »Mogoče pa le ne bodo tako hitro spet sprožili«, sem si mislil. Toda ni bilo tako. Ena izmed svinčenk me je zadela v nogo. Žgoča bolečina! Ali bom še lahko premaknil nogo? Moram! Ne smejo me ujeti živega. Kaj naj naredim s strelivom? S strašno bolečino in vsem, kar sem moral prenašati, sem se z nadčloveško močjo pognal naprej in se s težavo priplazil do obronka gozda. Ko sem zagledal naše, sem si mislil: »Rešen bom!« Komandirju sem povedal, kaj je z menoj in izpustil košaro. Rekel mi je: »Če še lahko hodiš, pojdi za temi borci, ki nosijo težko ranjenega!« Začeli smo se oddaljevati od peklenskega obstreljevanja. Capljal sem za svojimi po smrekovem gozdu, ko so nas začeli Nemci obstreljevati s topovi. Granate so se s silnimi poki razstreljevale v naši bližini. Končno smo le zagledali hišo, kjer je bila nastajena bataljonska ambulanta. Onemogel, ves bled in izčrpan sem se sesedel na prvi stol. Iz čevlja mi je curljala lepljiva temnordča kri. V polzavesti sem slišal nekoga, ki je rekel: »Daj mu šilce žganja!« Pogoltnil sem ga, se stresel in ovedel. Kakšen prizor je bil v prostoru! Križem so ležali in stokali lažji in težji ranjenci. Vonj po krvi. S težavo so mi odstranili čevljev z nabrekli noge in me za silo obvezali. Krogla mi je prebila stopalo pod gležnjem. Pomislil sem na druge, ki so bili še huje ranjeni, in stisnil zobe. Na dvorišču je že čakala kolona voz s konjskimi vpregami za prevoz ranjencev. Zavezali so nam oči. »Kam nas bodo peljali sedaj?« sem se spraševal. Na vozu sva bila dva ranjenca. Moj sotrpjin je bil huje ranjen kot jaz. Voz je drdral po slabih poteh in ob vsakem kamnu, kjer se je vozilo zamajalo, so se naše bolečine povečale. Stok, vpitje! Pa še zima s snegom je začela gristi v nas. Pozneje sem izvedel, da so nas vozili mimo Nazarij vedno više. Končno so se vozovi ustavili v kraju pod vrhovi strmih gora. V zatišju ozke dolinice sta stali dve mogočni kmečki domačiji. Bili smo v Robanovem kotu. Tu so nas razmestili za kratek čas, nato so nas ponovno natovorili in vozili, dokler so konji zmogli navzgor. Tu pa še ni bilo bolnice. Naprtili so nas na rame, težje ranjence na nosila, in se korakoma, od skale do skale dvigali po strmem pobočju planine. Nosači so morali večkrat počivati, saj so gazili sneg do kolen. Vsi mokri od znoja so le prisopihali na cilj. Šele sedaj so nam sneli robce z oči. Zagledali smo leseno barako. Streha ji je segala skoraj do tal. V malem prostoru, ki je bil temačen, je bil po sredini nekakšen hodnik, kjer je stala peč ter podolgovata miza; veljala naj bi za operacijsko. Na obeh straneh pa so bili leseni pogradi s slamo. Prostor je razsvetljevala lojevka, tako da smo se komaj videli. Bilo nas je okrog 40. Stiskali smo se drug k drugemu. Nas, ki smo ravnokar prišli, so najprej preoblekli, da so nas rešili številnih uši. Dobili

smo iz zavezniških padal krojena oblačila. Kmalu sem spoznal zdravnika in ostale. Že prvi dan mi je zdravnik dal injekcijo proti tetanusu. Kmalu se je začela rana dobro celiti. Vsem tovarišem pa se stanje ni tako hitro boljšalo. Nekateri so morali na operacijsko mizo. Kljub nadčloveškim naporom zdravnikov in bolničark vsem niso mogli rešiti življenja. Zima je bila iz dneva v dan bolj neusmiljena in najhuje je bilo v naši baraki ob jasnih dneh, ko nismo smeli kuriti. Stiskali smo se pod tanke odeje, si puhali v prezeble roke in čakali, da nas bo vsaj hrana pogrela. Tiste dni pa je tudi hrane primanjkovalo. Kurir je prinesel zaskrbljujočo vest: Nemci so zavzeli že skoraj vso Zgornjo Savinjsko dolino. Kje bomo dobivali odslej hrano. (prip. A. I. Za hrano sicer še ni bilo tako kritično, meso je še viselo na klinih po drevju. Večina druge hrane pa je bila zadeponirana na mestih, kjer so bili že Nemci in v pomožnih skadiščih, kamor pa se ni smela napraviti gaz, da Nemci ne odkrijejo zaloge. Zato so z zalogo skrajno varčevali.)

V bolnico je medtem prispelo obvestilo, da je dezertiral član intendantskega voda (pozneje se je pokazalo, da ni bilo res). Hitro je bilo treba ukrepati. Ranjence je treba rešiti! Izdani smo! V naglici je bilo treba zapustiti bolnico na levi strani potoka (to je bila bolnica II — op. avt.). Začelo se je težavno preseljevanje. Zelo naporno je bilo hoditi z zavezanimi očmi po strmem pobočju navzdol in čez hundournik. Pod nogami je drselo, mi pa nismo smeli pretrgati zveze. Vse skozi smo se morali držati za roke. Kakor slepci smo tavalili v strnjeni vrsti in v strogi tišini ter sledili vodiču. Težje ranjence so nosili. Po strmi stezi, ki je vodila tudi čez pečino, smo se priplazili pod gole velike skale Savinjskih Alp. Šele tu so nam sneli obveze z oči. Pred nami so stale tri barake. Oddahnili smo si in pomislili: »Tu bomo pa bolj na varnem!«

V eni baraki je bilo skladišče in nekaj prostora za osebje, v drugi kuhinja s štirimi ležišči (pogradi) za kuharico in 3 člane osebja, v tretji pa prostor za nas bolnike in delovno ekipo. Moj pograd je bil prav pod streho in tako ozek, da na njem še za enega ni bilo prostora, deliti pa sva si ga morala dva. Poleg vseh drugih nevšečnosti pa sem se tedaj še nalezal srbečice. Praskal sem srbečo kožo. Od tega so nastale velike kraste po nogah in rokah. Vse to se je zlepilo z obleko. Bilo je res hudo. Bližalo se je novo leto. Nemci so zasedli vse večje trge, vasi in tudi zaselke; tako smo bili odrezani od preskrbovališč za hrano. Naši intentanti so z velikimi napori iskali živež po samotnih hribovskih kmetijah, ki še niso bile požgane. Ob praznih želodih smo mislili na svoje domove, kjer so bile nekoč ob takih dneh na mizi potice in druge dobrote. Lačni smo dočakali novega leta dan! In še bi trpeli lakoto, da ni nekdo staknil nekje koruznih otrobov. Iz njih nam je kuharica Ivanka Planko skuhalo močnik. Zabeliti pa ga ni imela s čim. Tako smo praznovali novo leto ob nezabeljenem močniku iz koruznih otrobov.

(Po spominskem zapisu Antona Romiha)

NA KURIRSKI ZVEZI

Kurirja Pepi iz Železne Kaple in Igor iz Sinče vasi sta imela zvezo od Stoka do Rikarje vasi in dalje do Lesjakove koč. Na kurirski poti v Spodnjih Klančah pri Anžurju v Beli na Koroškem so ju Nemci napadli. Igor je bil ranjen in Nemci so ga ujeli na drugi strani potoka Bele. Prisilili so ga, da jih je moral voditi po kurirski poti do javke k lovski koči nad Lesjakom v Apa-

čah, kjer sta čakala na zvezo Buc in Jur. Pepiju so prestrelili puško. Skočil je v hlev in se skrnil med ovce, vendar so ga Nemci opazili. Ker je bila že tema, so zahtevali, da je šla gospodinja v hlev z lučjo. Ko je odprla vrata, se je Pepi pognal iz hleva, podrla gospodinjo, da je padla in razbila luč. Nemci so bili iznenadeni in niso niti streljali, ker bi v temi lahko ranili tudi svoje, ki so bili razmeščeni po dvorišču. Tudi videli niso, v katero smer jo je popihal Pepi. Le-ta je opolnoči prispel k Štoku in poklical Franca. Ker je imel prestreljeno in zlomljeno puško mavzerico, je prosil Franca, naj mu jo zamenja. Ko mu je Franc prinesel drugo, je odšel naprej na zvezo, sedaj z druge strani, proti Lesjakovi lovski koči. Tu sta se srečala z Bucem, ki mu je povedal, kako so ju z Jurjem napadli.

Ko sta bila Buc in Jur že v lovski koči in čakala na zvezo, so Nemci obkolili kočjo in ju pozvali, naj odpreta vrata. Ker sta Buc in Jur sprva mislila, da se kurirja, ki sta ju pričakovala, norčujeta in ju plašita, se je oglasil Jur in dejal: »Ne igrayta se!« Takrat pa so Nemci začeli streljati v kočjo. Buc je bil ranjen v čeljust. Skočila sta na pograd in tedaj je bil rajen v nogo in roko tudi Jur. Ker iz kočje ni bilo slišati nobenega, so Nemci mislili, da sta mrtva. Jur in Buc pa sta se stisnila k vratom in čakala na ugoden trenutek. Jur je čakal z naperjenim samokresom in bombo v rokah. Ko so Nemci odprli vrata, je najprej ustrelil Nemca na pragu, istočasno pa vrgel skozi vrata tudi bombo in takoj po eksploziji sta se pognala na prosto. Ker so Nemci pričakovali še drugo bombo, niso opazili, da sta kurirja skočila iz kočje in jo pobrisala, zato so še naprej streljali v kočjo. Izmed 30 Nemcev sta bila dva mrtva in eden ranjen.

Po Kranjčevem nalogu je naslednji dan odšel Franc Oprčan po medicinca Mirka v Zagarje pri Dolah ob Dravi. Tam je bil brodnik, ki je vozil čez Dravo in je imel tudi zvezo z Mirkom. Mirko je imel ob vznožju Zagarskih skal skrit bunker, v katerem se je zadrževal in po potrebi obiskoval ranjence. S Francem sta odšla še Franc Trbovšek iz Ljubnega in Hanzi Lesjak iz Apač.

Bilo je ponoči, ko je Franc poklical brodnika in mu izročil pismo za Mirka. Brodnik je še dejal, naj počakajo četrte ure, da se vrne. Z njim je res kmalu prispel Mirko.

Ko so se vračali skozi Dole, je Mirko vprašal, če ni bilo v Dolah nobene zasede. »Mi nismo nič opazili, ko smo šli skozi vas,« je dejal Franc. Ko pa so šli mimo gostilne pri Matevžu, se je iz zgornjih prostorov skozi okno zadrl Nемец: »Halt! Hände hoch!« Mirko, ki je imel brzostrelko, je takoj reagiral in spustil rafal v okno, vtem pa so pobegnili iz vasi. Zaropotalo je šele, ko so bili že na polju.

(Po pripovedi Franca Oprčana-Brka)

POT V ZILSKO DOLINO

Julija 1944 je naša radio ekipa s tovariši Marjanom Časnikom in kurirjem Borisom Lužnikom ter Andrejem Kogojem, ki je padel aprila 1945 v Koprivni pri Črni na Koroškem, krenila iz štaba ZKO v spremstvu voda VDV na pot proti Zilski dolini. Pod vrhom Kepe v Karavankah smo v gosti megli nadaljevali pot. Ko se je megla za trenutek dvignila, smo se debelo spogledali z nemško patrolo. Oboji smo začeli streljati, toda megla je takoj postala spet gosta, da se ni videlo skoraj nič. Pot smo previdno nadaljevali in tako prispeli v Rož. Kot smo pozneje ugotovili, so se Nemci po boju

Pavle Žaucer-Matjaž med Hotuljci

umaknili. Vod VDV je nadaljeval pot proti Kranjski gori, mi trije pa smo prišli v Zilsko dolino ter se utaborili blizu kurirske postaje K 14 v Maloščah. Tam smo ostali in pošiljali šifrirana poročila štabu ZKO, dokler prvega decembra nismo bili izdani in so kurirsko postajo uničili. Od takrat sem deset dni iskal možnost, da bi ponovno vzpostavil radijsko zvezo. Ker mi to ni uspelo, smo se sami podali v Rož. S pomočjo kurirja, ki nas je vodil po visokem snegu, smo prišli na vrh Golice. Na drugi strani pod Golico smo prenočili in sami nadaljevali pot do štaba ZKO, ki je bil v Kortah. Štabu smo se javili 24. decembra 1944.

(Po zapisu Marjana Česnika sestavil Anton Ikovice)

RADIO EKIPA ZA ZAHODNOKOROŠKI ODRED

Bil sem borec pri zaščitnem bataljonu 9. korpusa. Lepega dne v aprilu 1944 me je poklical komandir čete in mi rekel, naj se javim v radio centru 9. korpusa. Javil sem se v pisarni RC: »Borec Lužnik Boris, tov. poročnik, javljam se po ukazu komandirja čete«. Tam me je sprejel Anton Čehovin-Jerko, šef RC ZKO. Medtem ko sva se midva pogovarjala, je prišel še Andrej Kogoj, doma iz okolice Cerknega, ki je padel aprila 1945 v Koprivni. Po njegovem prihodu je med nami stekel še bolj živahen pogovor. Jerko nama je povedal, da sva, ker sva še mlada in zdrava, dodeljena za kurirja v pomoč radiotelegrafistu Marjanu Česniku in da bomo odpotovali na Koroško takrat, ko bomo dobili ves potreben material. Od tistega dne dalje smo bili odgovorni Česniku.

Ker smo vedeli, da bo pot dolga in naporena, smo to nalogo sprejeli z vso odgovornostjo. Izročili so nam nekakšen kovček, v katerem je bil radijski oddajnik. Kovček je bil tako velik, da sva ga lahko dala v italijanski nahrbtnik. Dobili smo še nov akumulator 6 V, s katerim se ni bilo šaliti, ker je bila v celicah solna kislina.

Zato smo akumulator dobro zavili v stare krpe in ga dali v nahrbtnik. Na vrh smo dali še nekaj papirja, svojo opremo, odejo, šotorsko krilo, porcijo in ostalo.

Končno je prišel tudi tisti težko pričakovani dan, 26. april 1944, ko smo odrinili na pot. Od Lokev smo hodili po kurirskih zvezah do štaba KGO, ki je bil v Matkovem kotu.

V tej misiji so bili major, dva kapetana in tovariš Baudek, ki je imel čin oficirja. Šel je z nami, ker je znal govoriti angleško in se je lahko sporazumeval z Angleži.

Iz Lokev smo šli v Zgornjo in Spodnjo Trebušo, nato do Stopnika. Od tam smo se s tovornjakom peljali do Cerknega. Čeprav je bil tovornjak na drva, nas je srečno pripeljal na cilj. Malo smo si odpočili in nadaljevali pot peš.

Drugi dan smo šli iz Cerknega mimo Novakov naprej na Jelovico. Ko smo šli iz Jelovice navzdol proti Savi Bohinjki, nam je kurir povedal, da je levo od nas Bohinjska Bistrica, kjer je nemška postojanka in naj bo zato stroga tišina.

Ob reki sta bili proga in cesta. V bližini pa je bil lesen most. Kurir nam je ukazal, naj se skrijemo v smrekovem gozdiču in ga tam počakamo. Nismo dolgo čakali, ko se je vrnil in nam ukazal, naj mu sledimo. Začuden smo gledali, kam nas vodi. V bližini smo zagledali železniško stražarnico, pred katero se je pomikala uniformirana postava z brzostrelko v roki. Mislim, da je to naš stražar, vendar sem se zmotil. Tam je bil nemški stražar, ki je stražil most čez reko. Bil je povezan z našim kurirjem, gotovo je bil naš simpatizer. Nekaj korakov preden smo prišli do njega, je stražar stopil proti nam in dvignil roko v pozdrav. Čakal je, da smo šli vsi čez most, železnico in cesto mimo Nomnja nad Koprivnikom.

Tam je bila kurirska karavla. Kurirji, ki so nam bili zvesti vodiči, so se dobro zavedali, kakšno odgovornost imajo do nas

in do angleške misije, ki je potovala z nami.

Pri vsaki kurirski karavli so imeli dodatno skrivališče za prehodne goste. Tam smo en dan počivali, da smo si nabrali moči za nadaljnjo pot.

Pot smo nadaljevali ob vznožju Pokljuke na Mežakljo, nakar smo prišli do Save Dolinke, železnice in ceste. Ovira je bila spet pred nami. To je bilo med Hrušicami in Jesenicami.

Za premišljevanje kako prekoračiti vse ovire, je bilo malo časa, saj je vsako uro po progji Jesenice — Kranjska gora patroliral nemški oklopni vlak. Kurirji so čez reko napeli vrvi. Kmalu smo zaslišali ukaz, da bomo reko prekoračili, držč se za vrvi, v strogi tišini. Čez reko je bilo treba kar najhitreje, saj se je bližala ura prihoda oklopnega vlaka. Prva dva, ki sta prišla čez vodo, sta zavzela položaj ob progji za primer, če bi prišel vlak pred napovedano uro. Vsak, ki je prišel čez reko, je moral hitro naprej čez progo in cesto v smrekov gozdiček. Zadnji je moral vrvi odvezati. Ko jo je odvezal, se je zanjo trdno prijel in tovariši so ga povlekli na drugo stran reke. Vrv so hitro skrili. Zadnji so bili kurirji. Ko je zadnji kurir prišel v gozdiček, se je od daleč že slišal prihajajoči nemški oklopni vlak.

Ponoči smo nadaljevali pot do Javorniških Rovt. V Rovtah so bili dobro organizirani terenci pod vodstvom Slovenka. Drugi dan je Anton Čehovin-Jerko z angleško misijo in ostalimi nadaljeval pot proti Solčavi.

Naša radijska ekipa je ostala pri Slovenku teden ali morda še kaj več, tega se ne spominjam točno.

Kasneje smo dobili nalogo, da nadaljujemo pot do Jezerskega vrha. Sli smo ob vznožju Stola v Drago, naprej na Lom in na Jezerski vrh. Tam smo se utaborili in ostali nekaj dni. Organizirali smo vezo s terenci in kurirji, ki so imeli zvezo z nami, zaradi oddajanja pošte.

Nazadnje so nas poklicali in nadaljevali smo pot čez cesto, ki pelje z Jezerskega proti Železni Kapli, tam nekje pri Beli. Tako smo prišli v Matkov kot.

(Po zapisu Borisa Lužnika)

RADIO ZVEZA PRI VZHODNOKOROŠKEM ODREDU

Oktobra ali novembra 1943 sta bili poslani dve radio ekipi na Gorenjsko in Koroško k Zahodnokoroškemu odredu. Koroško ekipo so sestavljali Miloš Adamič (radiotelegrafist) in spremljevalca Anton Lunder-Blažek ter Stane Besednjak, gorenjsko ekipo pa Miro Križmančič, Bruno Gotov in še neki tovariši.

Koroška ekipa s tovarišem Milošem se je namestila na G. 10 (karavla) Jeseniške Rovte ali Sv. Križ nad Jesenicami, gorenjska ekipa pa v Kokri nad Dolenčevo vilo. Ko sta ekipi odpotovali z 9. korpusom, smo z njim redno iskali zvezo. Toda skoraj dva meseca ni bilo ne duha ne sluha o njih in nismo vedeli, kje so. Ker nismo mogli dobiti zveze z njimi, sta komandant 9. korpusa Lado Ambrožič in komisar Dušan Kveder odločila, naj grem poiskat ekipi in vzpostavim zvezo z odredi.

Odpotoval sem iz Čepovana oziroma iz Lokev pozimi 1943—1944. Na Gorenjskem ekipe nisem našel tam, kamor je bila poslana. Po poizvedovanju sem le ugotovil, da je v bližini Kokre in tako sem v desetih dneh našel prvo ekipo.

Komandant odreda Stane in Ljubo nista veliko računala na naše sprejemnike, toda že čez dva dni sem izročil depešo 9. korpusa ter se takoj podal na lov za koroško ekipo. Nihče ni vedel, ali so na zahodu ali na vzhodu Koroške, kajti VKO ni pripadal našemu štabu in sestavu 9. korpusa, marveč 4. operativni coni. Iz Kokre do Jesenic sem ob potovanju organiziral tri ali štiri vojaške karavle (postaje) in po enem mesecu prispel na G. 10, ki je imela neposredno zvezo s K. 2, čez Karavanke v Sveče v Rožu. Tako smo imeli prvo radio zvezo z Gorenjsko in po novo ustanovljeni kurirski zvezi od Kokre — zvezo Gorenjskega odreda s Koroškim. Februarja ali prve dni marca 1944, ko sem prispel do te ekipe, so bili tovariši že obupani. Toda čez nekaj tednov, ko smo napolnili baterije in popravili nekatere tehnične napake, smo vzpostavili zvezo z gorenjsko ekipo in prek nje na sprejemnem valu čez dan ali dva tudi z 9. korpusom.

Po opravljeni nalogi sem se vrnil v 9. korpus. V aprilu 1944 je sledila druga naloga — pohod na Koroško z angleško misijo. To je bilo tik po moskovski konferenci, ko smo pričakovali, da se bo Avstrija odcepila od Nemčije. Maja smo prispeli v Logarsko dolino in pri Franu Logarju ustanovili koroško grupo odredov. (x1) Ob tej ustanovitvi sva bila z Antonom Hudopiskom-Zvonetom (veterinarjem) in Antonom Čehovinom-Jerkom postavljena za referenta — Zvone za sanitetnega, jaz pa za radio zveze. (x2)

S seboj sem vzel še eno ekipo, radiotelegrafista Marjana Česnika in spremljevalca Borisa Lužnika in Andreja Kogoja iz okolice Cerknega, ki je pozneje padel v Koprivni.

Takoj po ustanovitvi koroške grupe odredov se je radiozveza hitro razpredla na vse konce in kraje. Važno je bilo tudi to, da so poleti 1944 ustanovili pri varnostnih organih obveščevalni center, ki je poleg drugih podatkov zbiral in posredoval tudi podatke o gibanju in premikih nemških enot zaveznikom, zlasti kje in kam se pomikajo transporti vojakov z vojaškim materialom, kam so postavili protivzračno obrambo, kje so čez noč ostali transporti. Te podatke sta pri nas zbiral obveščevalca Peter in Pavel. (x3)

Ob nemški ofenzivi na Gornjo Savinjsko dolino, v decembru 1944, smo odigrali dokaj važno vlogo; čeprav je bilo več enot razhajkanih, smo obdržali, razen nekaj dni zvezo z Glavnim štabom in 9. korpusom ter z drugimi enotami, ki jih je zajela ofenziva.

Pri kmetu Knezu nad Robanovim kotom smo imeli prvo majhno delavnico za popravilo radioaparata.

V ekipi je bil tudi Damijan Havdej-Ciril iz Solčave. Ta ekipa se je jeseni 1944 dalj časa zadrževala na Pečovju v Robanovem kotu. (x4)

(Po zapisu Antona Čehovina-Jerka napisal Anton Iković)

IZNENADA V NEMŠKO ZASEDO

Tričlanska radio ekipa, sestavljena iz radiotelegrafista Marjana Česnika in kurirja Borisa Lužnika ter Andreja Kogoja, ki je padel aprila 1945 v Koprivni pri Črni na Koroškem, je v juliju 1944 dobila nalogo, naj se javi s celotno opremo: radioaparatom MKL in 12 V akumulatorjem, na štabu zahodnokoroškega odreda v Kortah.

Izpod Jezerskega vrha smo krenili na pot v opoldanskih urah. Do noči nas je del poti vodil in spremljal Anton Čehovin Jerko, referent za radiozveze KGO. Ko smo prispeli v neko s smrekami in grmovjem poraščeno dolino, smo prenočili ter zjutraj sami nadaljevali pot. Ko smo prišli v Korte, smo se ustavili pri neki hiši in vprašali, če je varno pred Nemci, ker smo dopoldne slišali tam streljanje. Po zagotovitvi, da je vse v redu, nas je gospodinja povabila v hišo, da bi se malo okrepčali. Zahvalili smo se za povabilo, češ, da moramo naprej. Želeli smo pred nočjo priti do štaba, ker nas je skrbel radijska zveza. Komaj smo prišli na cesto, sem za lesenim plotom opazil nekaj sumljivega. V tistem trenutku sem opozoril Borisa in Andreja, istočasno pa so Nemci že vžgali po nas. Padli smo v zasedo. Pod nogami so se kar bliskale svinčenke, ker so Nemci gotovo vedeli, kaj nosimo, in so bili prepričani, da nas bodo ujeli žive. Po kolovozu smo cikcak stekli, kolikor hitro smo mogli, da bi dosegli gozdiček. Zavili smo po stranski poti, medtem ko so Nemci nadaljevali gonjo po kolovozu. Prebredli smo potoček in se jim izgubili izpred nosa. Tako smo rešili dragoceni material in sami sebe. Sovražnik je pozneje streljal še iz cerkvenega stolpa za nami, vendar brez uspeha, saj smo bili daleč proč v varstvu gozda.

Naslednji dan smo se javili v štabu ZKO.

(Po zapisu Marjana Česnika napisal Anton Iković)

PRIPOMBE IN DOPOLNITVE K SESTAVKU RADIO ZVEZA PRI VKO

x1. Da se je ustanovila KGO pri Logarju v Logarski dolini, nisem našel dokumentacije. Razni viri navajajo, da je bila KGO formirana 24. 4. 1944 v Topli pri Končnikovem kozolcu. Ker pa je glavni štab NOV in PO Slovenije na isti dan izdal odredbo, s katero »vzpostavlja kot enotno vojaško edinico Koroško grupo odredov« je dvomljivo, če je datum formiranja KGO točen.

x2. Pri Logarju v Logarski dolini sta bila imenovana: referent za radiozveze KGO Anton Čehovin-Jerko, referent za saniteto KGO Anton Hudopisk-Zvone. To je bil samo predlog o imenovanju, kar je razvidno iz arhiva KGO, da je štab KGO dne 8. 8. 1944 pod št. 359 poslal vsem enotam KGO pismo z naslednjo vsebino: »Od štaba 4. operativne cone, odseka za zveze, smo prejeli sledeča imenovanja: Na predlog štaba KGO imenujemo za: šefa odseka za zvezo KGO Franca Rebrška, referenta za radiozveze KGO Antona Čehovina, referenta za zvezo VKO Staneta Miroslava, referenta za zvezo ZKO Franca Udoviča.

podpis: Pom. politkom. Bogo.

x3. V času od avgusta 1944 do januarja 1945 je imela v Solčavi svojo bazo obve-

ščevalna grupa Glavnega štaba NOV in POS »Peter in Pavel«. Grupa sama je bila poslana, da zbira informacije s Koroške. V grupi so sodelovali:

Veljko Križnik-Peter, Janko Potočnik-Pavel, Martin Petrič-Janez, Noč-Ivo,

Vlado Jurca-Mirko — radiotelegrafist, Drago Finžgar — pomočnik radiotelegrafista in Albin Ošep-Belko — kurir. (Ti podatki so iz zapisa Veljka Križnika.)

x⁴. Ustni vir Damijan Havdej-Ciril.

Anton Ikovic

Ožbi Fajmut

Akcija

Nekega jesenskega večera smo bili kurirji postaje K-17 zbrani ob pečici v bunkerju, ki je bil na Holmcu blizu Gornjih Libuč na avstrijsko-jugoslovanski meji. Ravno v tistem času se je pri nas mudil na službeni dolžnosti tudi komandant Rudi Košak. Bili smo siti, spočiti, naspani in na toplem, zato smo bili dobre volje — razpoloženi. Razgoršek je počasi nalagal drobno nacepljena drva v pečico in jih obenem tudi sušil, da je bilo čim manj dima, ostali pa smo čistili orožje, pregledovali zaloge streliva in si krpali in čistili obleko. Pogovarjali smo se o akcijah, ki smo jih že naredili, o novicah in obveščevalni službi, o stanju in jakosti nemških oboroženih sil, ter o bližnjih krajih, ki bi jih še kazalo »obiskati.«

Ko se je znočilo, je izza hribov prikukala polna luna. Bila je jasna in hladna jesenska noč. Ogenj v pečici je počasi ugasnil, orožje smo očistili in tudi pogovor je zamrl. Legli smo k počitku. Spanec pa mi nikakor ni hotel zatisniti oči. Še vedno sem razmišljal. Obšla me je misel, da bi lahko to lepo, jasno jesensko noč izkoristili za kakršnokoli akcijo. V tem razmišljanju sem se spomnil tudi na povelje našega glavnega štaba, ki se je glasilo: Vaša glavna naloga in skrb naj bo čim večja konspiracija, da boste lahko varno, zanesljivo in hitro prenašali pošto, nikakor pa se ne izpostavljajte sovražniku s kakršnimkoli akcijami. da bi vas ne odkrili in pri vašem delu onemogočili. Vendar v meni in naših fantih niti tak niti drugačen ukaz ni mogel zatreti borbenosti in želje po aktivnosti, saj smo se dobro zavedali, da bomo le na tak način pregnali sovražnika iz naše domovine in da je to edina pot, ki vodi v svobodo.

Nisem si mogel kaj, da ne bi polglasno vprašal: »Fantje, ste za akcijo?« Šele po njihovi reakciji na moje vprašanje sem opazil, da tudi oni še niso zaspali, saj so vsi v en glas pritrdili. »Ampak, kam bi šli?« sem vprašal. Tedaj se je oglašil moj namestnik Tinči: »Kaj vprašuješ nas, saj vendar ti najbolj poznaš teren v okolici Pliberka«. Nastal je kratek, napet molk v pričakovanju mojega odgovora. Z mislimi sem preletel vso znano okolico in se spomnil na kraj, v katerem še nismo bili. Pogledal sem fante in prekinil molk. »Mislil sem, da imam pripravljen načrt. Gremo v vas Suho za Dravo, kjer imajo majhno zasebno trgovino. Tam bomo opravili »inventuro« in viške zalog pobrali. Nazaj grede se bomo ustavili še v Suškem gradu.« Videl sem, da so bili fantje z načrtom zadovoljni. Vedeli smo, da akcija za nas ne bo pretežka, saj smo bili vsi že izurjeni vo-

jaki in smo dobro poznali taktiko in strategijo nemške vojske. Takrat se je s pograda oglašil komandant Rudi: »Če je tako, grem tudi jaz z vami. Verjetno bomo staknili kaj dobrega za pod zob, ali pa bomo vsaj malo izpraznili naše torbice, ki so že pretežke od svinca.« Vsi smo se že začeli pripravljati. Martin, ki je bil nekaj starejši od nas, je mencial in predlagal: »Veste kaj, jaz bi pa čuval bunker in vam pripravil zajtrk. Ob vrnitvi boste najbrž potrebni okrepcila.« »Seveda, Martin, seveda, pa kaj dobrega pripravi!« Medtem smo se mi že opasali, si za pas zatakneli ročne granate — skratka, se močno oborožili, na hrbet pa naložili prazne nahrbtnike. Iz pletenke sem natočil še pol litra domačega žganja in pri tem modroval: »To žganje vzamemo s seboj za okrepcilo ali pa za izpiranje ran!« Lesnikov Lipi se je nasmehnil in zvito dejal: »O ja, to žganje bomo že popili, saj krogle se nas itak ne primejo. Samo gorje švabu, ki mu jaz zavrtam tole rjavo kroglo, dobil bo takoj zastrupitev!« Take in podobne opazke so dokazovale naše dobro razpoloženje. Končno smo bili pripravljeni in na pot smo krenili: Rudi, Tinči, Lipi, Stane in jaz.

Hodili smo po skrivnih gozdnih stezah, ob robu gozda in se izogibali vseh hiš, predvsem tistih, za katere smo vedeli, da imajo pse. Hodili smo v primerni razdalji in se ob kakršnihkoli sumljivih šumih opozarjali. Takrat smo obstali in prisluhnili v temo, ter nadaljevali pot šele potem, ko smo ugotovili, kaj je. Tako smo v strogi tišini počasi napredovali in kmalu prišli do glavne ceste, ki je povezovala Prevalje in Pliberka. Obstali smo, nekaj časa opazovali cesto in ko smo ugotovili, da je varno, smo jo posamezno preskočili. Kmalu pa smo bili že pri drugi nevarni oviri: železnici. Tudi železnico smo srečno prečkali, nato pa smo se začeli vzpenjati na hrib, ki je bil še naša zadnja ovira, preden smo prispeli do cilja. Na vrhu smo malo postali, si oddahnili in Tinči je predlagal: »Tovariš komandir, zdi se mi, da bi se nam sedaj odlično prilegel požirek tistih zdravil, ki si jih vzela s seboj.« »Dobra ideja!« Potegnil sem steklenico iz nahrbtnika in po vrsti smo jo nagnili. Spravil sem steklenico in takoj smo se začeli spuščati v dolino proti Dravi in vasi Suha. Pred vasjo smo prispeli do neke kmetije. Previdno smo se približali hiši in ugotovili, da nimajo psa, saj bi lahko zagnal »vik in krik« in nas tako izdal. Sklenili smo, da se bomo tu oglašili, čeprav ljudi sploh nismo poznali. Lipi in Stane sta šla na stražo, Rudi, Tinči in jaz pa smo potrkali na vrata in vstopili. Začuden in z nezaupanjem so nas

Slika iz leta 1975 Ožbalt Fajmut-Ožbi

opazovali, ko smo povedali, kdo smo. Toda kmalu smo ugotovili, da so zelo zavedna slovenska družina. Gospodar nam je povedal, da so sicer že zelo veliko slišali o partizanih, vendar jih videli še niso. Toda vsi so bili presenečeni nad tem, kako dobro smo bili oblečeni — čeprav neenotno, smo vendar vsi imeli uniforme — in oboroženi, saj so imeli o nas popolnoma drugačno sliko: da smo raztrgani in razcapani, napadalni — skratka, skrajno nevarni.

Pri tej kmetiji smo takoj, takorekoč že ob njihovem prvem stiku s partizani, ugotovili, da so naši simpatizerji in zavezniki, so nam dali vse za nas zelo pomembne podatke in informacije o številu in oborožitvi policije in žandarmerije, o njihovih patroljah ter o stanju v trgovini in gradu, ki smo ju imeli namen obiskati. Po kratkem, a zelo koristnem razgovoru smo nadaljevali pot v vas. Tam smo najprej poiskali trgovino, ki smo jo prav hitro našli, saj so nam na kmetiji dobro opisali njen položaj.

Hiša, v kateri je bila trgovina, je bila majhna in na zelo ugodnem položaju, saj nam je omogočala takojšen umik v primeru kakršnegakoli presenečenja. Takoj smo postavili stražo in prebudili lastnika trgovine. Poklical sem ga v nemškem jeziku in nas predstavil kot nemško patroljo. Brez omahovanja je odprl, vendar je v trenutku, ko smo mu povedali kdo smo v resnici odrevenel in obstal kot vkopan. Gospodinja je stala ob strani in sodeč po vprašanju si je prva opomogla od šoka: »Ja, kaj bi pa radi?« »Kaj bi radi?« sem za njo ponovil vprašanje. »Vaši odjemalci bi radi postali. In če nas boste dobro postregli, se bomo še kdaj oglašili. Plačali vam danes ne bomo, ker bodo plačali tisti, ki pridejo za nami (žandarji ali policisti).« »Ježeš, kar vzemite, kar hočete, samo nas pustite pri miru.« Odprla nam je prostor v trgovino in naenkrat smo bili vsi trgovci. Hitro smo odvezali prazne nahrbtnike in pričeli vanje zlagati stvari, ki smo jih naj-

Po odkritju spomenika na Poljani

bolj potrebovali. Pri tem seveda nismo posebno pazili in zlagali stvari, ki jih nismo potrebovali, nazaj na stalažo. Takoj, ko so bili nahrbtniki polni, smo jih zavezali, poklicali stražo in že smo bili pri vratih. Preden pa sem za nami zaprl vrata, sem se jima zahvalil za vse in dejal: »Ko pa bo svoboda, vam bomo tudi mi plačali. Pa brez zamere!« In že smo odhiteli proti gradu. Premakniti smo se morali hitro, saj je obstajala velika nevarnost da nas bo trgovec naznanil. Ko smo prispeli do gradu, sem v prvem nadstropju še opazil luč. Kot po navadi, smo tudi tu postavili stražo in nato poklicali gospodarja. Ko je odprl vrata, sem mu povedal, kdo smo, vendar ni pokazal niti najmanjšega presenečenja nad našim obiskom. Celó takoj se je začel šaliti. Rekel nam je: »Ah, kje pa, vam pa že ne verjamem, da ste partizani, saj ste pa ja še vsi premladi.« Nato je pokazal name: »Ti si videti še kot punčka!« Takoj nas je povabil v lovsko sobo in nam postregel z lovske specialiteto ter nam privoščil celo steklenico penečega vina. Medtem smo se pogovarjali in gospodar nam je hotel pripraviti paket s hrano in obleko, vendar smo bili že preveč naloženi in smo ga vljudno zavrnil. Vzeli smo le lovske puške, ki nam jo je ponudil. O tem človeku smo imeli dobro mnenje in to nam je s svojo gostoljubnostjo tudi potrdil, vendar še danes ne vem, če mu nismo prehitro zaupali. Dvome in namere mi je vzbudil kasnejši dogodek te noči.

Bilo je že zgodaj zjutraj, ko smo se poslovili, naložili nahrbtnike in se napotili nazaj proti bunkerju. Pričelo je snežiti, zaradi česar smo morali biti še bolj previdni, da bi nas sledi v snegu ne izdale. Po kakšni uri hoje smo se ponovno ustavili pri nekem kmetu. Bili so budni in si v topli izbi krajšali čas z igranjem kart. Povabili so nas, da se usedemo in se jim v igri pridružimo. Sedeli smo samo nekaj minut, ko je v izbo planila prestrašena gospodinja in zavpila »Bežite! Čez njive sem prihajajo Nemci!« Odvrkli smo karte, zgrabili nahrbtnike in se pognali za hišo v gozd.

Vidljivost je bila zaradi megle in sneženja precej slaba, tako da smo se še pravočasno umaknili. Takoj sem sklenil, da jim v gozdu pripravimo presenečenje. Prepolne nahrbtnike smo odnesli nekaj sto metrov naprej, jih skrili in se vrnili na rob gozda, kjer smo postavili zasedo. Čakamo in čakamo, Nemcev pa od nikoder. »Preklemana babnica!« sem zarobantil. »Na lep način se nas je znebila! Ima srečo, da imamo nahrbtnike že polne, ker drugače bi nam morala svoje negostoljubje poplačati s suhim svinjskim mesom!« Ne da bi se še kaj vznemirjali smo zapustili položaje, pobrali nahrbtnike in nadaljevali pot. Še eno uro smo hodili, preden smo prišli na vrh hriba, saj smo zaradi teže, ki smo jo nosili s seboj, dosti počasneje napredovali. Na vrhu smo počivali. Ves čas sem namreč nosil dva nahrbtnika, za katere pa niti nisem vedel, kaj je v njih, ker smo jih v trgovini polnili vsi. Počutili smo se že varne in jaz sem iz radovednosti odvezal nahrbtnika, ki sem ju nosil, da bi malo pobrskal po vsebini. Skupno s tovariši smo si plen ogledovali in se veselili njegove bogatosti in raznolikosti.

Nenadoma pa se, kot rafal, iz neposredne bližine začuje nemški: »Halt, Hende hoch!« Kot curek mrzle vode na razbeljeni peči so delovale te besede na nas. Zgrabili smo za orožje in odgovorili z ognjem po enoti policistov, ki so nas hoteli presenetiti. Tudi policisti niso čakali in nam takoj odgovorili z močnim ognjem iz mitraljeza in brzostrelk. Ogenj je bil tako močan, da so nas naenkrat zasuli vršički smrek, ki so jih rafali sklestili z dreves. Lipi in jaz sva stala za smrekami in stoje streljala proti policistom, ostali pa so imeli ležeče položaje in odvrkli nekaj ročnih granat. Po eksploziji teh granat iz neposredne bližine je ogenj iz nasprotne strani prenehal, le nekaj posameznih strelcev se je še oglasilo z naše leve in desne strani. Po nenadnem prenehanju ognja sem takoj sklepal, da nas najbrž želijo obkoliti. Ukazal sem takojšen umik. Tovariši so pograbili nahrbtnike in se umaknili, jaz pa sem

še nekaj časa ostal na položaju. Svojih nahrbtnikov nisem utegnil vzeti, zato sem se umaknil brez njiju in pohitel za našimi tovariši. Ko smo se že oddaljili, smo opazili, da tudi sovražnik ne strelja več. Nedaleč stran smo se zopet zbrali, da jim, če bi nas zasledovali, postavimo zasedo, kar smo tudi storili in jih na položajih precej časa čakali. Ker pa policistov za nami ni bilo, smo se dogovorili, da se previdno vrnemo po izgubljena nahrbtnika, saj nam je bilo vsem žal za njima. »Rešene« nahrbtnike smo ponovno skrili, se okrepčali s preostankom žganja in se počasi, previdno in v strelcih začeli vračati proti kraju našega spopada. Na nizki snežni odeji so se še videli sledovi našega umika. Že od daleč smo zagledali razvezana in nedotaknjena nahrbtnika. Bili smo skrajno previdni saj je bilo pričakovati, da bodo policisti predvidevali, da bomo reševali nahrbtnika in bi lahko postavili zasedo. Zato smo pustili nahrbtnika pri miru in najprej pregledali vso okolico. Prišli smo tudi do policijskih položajev, kjer so bili na snegu vidni krvavi sledovi. Po tem smo skleпали, da so se policisti gotovo umaknili. Šele sedaj smo se lahko približali nahrbtnikom, ju zavezali in odnesli.

Toda dan je bil tu! Naš zaveznik — noč, se je morala od nas posloviti in tako smo zaradi vseh dogodivščin te noči ostali na cedilu. Pot do bunkerja je bila neprimerno težja, ker smo morali hoditi po dosti daljših, skrivnejših poteh. Najtežje in nevarno je bilo prečkanje cest in železnice, vendar smo tudi to oviro srečno prebrodili. V bunker smo prispeli polni dobrot, pa tudi olajšani svinca iz naših torbic, kot je predvideval komandant Rudi.

Tako se je ta akcija kljub izdajstvu enega izmed »gostiteljev«, ki smo jih to noč obiskali, srečno končalo. Lahko pa bi se za nas končalo bolj slabo, tako, kot se je za policijsko enoto, ki nas je zasledovala. Kasneje smo namreč izvedeli, da so takrat imeli policisti kar več ranjencev. Njihova patrolja je štela kar 15 do 20 mož in so bili trikrat močnejši od nas. Zakaj so se umaknili, smo si kar predstavljali. Zaradi močnega navzkrižnega ognja so policisti mislili, da smo bili mi samo patrolja in da smo se pravkar priključili večji partizanski enoti.

Zlatko Škrubej

Moja domovina

Domovina moja, lepa si,
sem v celoti te prepotoval,
tujina daljna ti enaka ni,
zato te vedno jaz bom spoštoval.

Kot brigadir sem te oblikoval,
ko sem v mladinske akcije zahajal,
mi žaljev ni bilo nikoli žal,
ko z delovišča sem odhajal.

Zares prelepa domovina si
in spoštovanja vredna si zares,
za nič na svetu te zamenjat' ni,
s krvjo si prepojena, dobro več.

Ivan Žunko-Silvo

Odkritje spomenika na Trotovem vrhu

Domicilni odbor aktivistov OF bivšega dravogradskega okrožja, ki ima svoj sedež na Ravnah, je v letošnjem juliju postavil spomenik na Trotovem vrhu na Strojni.

Postavili smo ga v spomin na borbo med manjšo partizansko enoto ter močno patroljo dravogradske in libeliške policije, ki je bila na tem področju na pragu svobode — 19. marca 1945. V tej kratki, a hudi borbi, je padel naš borec — aktivist Alojz Kompan-Žnidaršič, doma iz Javorja, Lipej Kolenik-Stanko, doma iz Šmarjete, pa je bil huje ranjen.

Zato smo naprosili prav njega, da je imel slavnostni govor ter spomenik tudi odkril na slovesnosti, ki je bila 20. julija.

Tovariš Lipej Kolenik, sedaj podpredsednik Zveze koroških partizanov, je v svojem govoru dejal:

»Danes, ko odkrivamo na tem kraju spomenik, posvečen bitki s policijo, gestapovci in domačimi izdajalci, in je obenem spomenik NOB v tem lepem gorskem kraju, me je doletela čast, da spregovorim kot udeleženec te bitke nekaj besed.

Za vedno nam bo ostal v spominu čas naše herojske partizanske osvobodilne borbe, na bitko na tem kraju 19. marca 1945, in pa na dobre ljudi Strojne in okolice.

Kadarkoli so se partizanske enote, kurirji in obveščevalci nahajali v teh krajih, to je bilo pa vsak dan, so nam bila vrata teh domačij vedno odprta. Tudi sredi marca 1945. leta, ko je prišla naša enota pod vodstvom majorja Kolja v te kraje s posebno nalogo, smo se ustavili na več partizanskih domačijah in bili sprejeti kot lastni sinovi. Ko smo prespali noč pri Ja-

znikarju, kjer smo se odpočili in se najedli dobrot te hiše, smo v zgodnjih jutranjih urah krenili na vrh, postavili zasedo in se čez nekaj časa spopadli z okupatorjevimi hlapci. Med čakanjem v zasedi sva imela s tovarišem Žnidaršičem še nekaj časa, da sva se dodobra spoznala in si povedala, od kod sva doma. Najin pogovor se je nehal pri veliki želji po svobodi, ki mora kmalu priti. Vsa srečna ob misli na svobodo sva skoraj prezrla, kako hitro se je kolona hujen, žejnih krvi, bližala našim položajem. Ob misli na življenje v svobodi sva se skoraj pozabila varno zakriti. Borba, ki se je vnela med nami in sovražnikom, je bila kratka in srdita. Na žalost pa smo morali ob koncu bitke ugotoviti, da je sovražnikova krogla smrtno zadela soborca Žnidaršiča, jaz pa sem obležal hudo ranjen. Žnidaršič je umrl z nasmehom na ustih, hrepeneč po težko pričakovani svobodi, ki je bila tedaj res že čisto blizu. Po rešilni akciji so me soborci odnesli v bližino Jastrovnikove domačije, kjer so mi nudili prvo pomoč. Hudo je bilo in prepričan sem bil, da bivajo tod ljudje klenega značaja in da so zvesti sodelavci narodnoosvobodilne vojske. Ko so me nato soborci odnesli na zasilnih nosilih v zemljanko v Novakovem gozdu, so ponoči ti dobri ljudje okoliških kmetij prihajali k meni, mi prinašali hrano in mi skušali lajšati bolečine. Tudi pozneje, ko sem bil premeščen v bunker mogočnih Pernatovih gozdov, sem bil deležen iste pomoči in sočustvovanja. Posebno mi bo ostala med drugimi v spominu tudi Vida Pušna. Skrb vseh teh dobrih ljudi za partizane in ranjence je prekašala skrb rodnihih staršev. Danes ponovno izrekam skromno zahvalo prebivalcem teh krajev za res veliko in življenjsko pomoč. Težko pa nam je, da je že veliko teh zvestih in dobrih ljudi pomrlo, da si ne moremo stisniti rok in se objeti, kot se morejo objeti in razveseliti snidenja le tisti, ki smo si bili v najtežjem času naše zgodovine kot bratje in tovariši. Vsem naslednikom že pomrlih sodelavcev-domačinom pa polagam na srce, da so bili njihovi predniki plemenitega značaja, zvesti in herojski in tega naj nikoli ne pozabijo.

Po 40. letih, ko so utihnile puške in smo za vedno pregnali zverinsko golazen v človeški podobi iz vseh teh krajev in naše zemlje, se globoko klanjamo vsem žrtvam, padlim za našo svobodo, vsem trpečim in preganjanim ter vsem tistim ljudem in domačijam, ki so nas podpirali s hrano in vsemogočim drugim. Zaradi njih v te kraje vedno radi pridemo.

Čeprav je bil v neposredni bližini, v Dravogradu sedež satanskih gestapovcev, ki so morili in terorizirali prebivalstvo teh krajev prav do konca vojne, okupatorju ni uspelo, da bi zadušil odpor narodnoosvobodilne borbe, kaj šele, da bi ustrahovali domačine teh krajev. Čeprav so gorele neštete domačije na Tolstem vrhu, Komlju, Otiškem vrhu, Ojstrici, na pobočju Uršlje gore, Kozjem vrhu, Strojni in Suhem vrhu, se ti dobri in uporni ljudje niso dali pokoriti okupatorju in njegovim hlapcem.

Zaradi tega nikoli ne moremo poplačati ali izreči zadostne hvale tem ljudem, posebno še kmetijam, da so nas podpirale, da smo vzdržali in končno tudi zmagali. Brez teh herojskih ljudi na kmetijah bi bilo

Spomenik na Trotovem vrhu. Tekst na plošči je sestavil inž. Mitja Šipek

partizansko gibanje obsojeno na smrt. Prav zato gre največja zasluga partizanskih domačij tudi današnjemu razvoju.

Letos, ko povsod praznujemo zmago nad nacifašizmom, smo se z vsem srcem vrnili v čas pred 40 leti. Bili smo neizmerno veseli in srečni, da smo bili spet svobodni, da smo se lahko vrnili kot zmagovalci na svoje domove kot partizani, kot izseljenci, kot pregnanci, kot taboriščniki, oropani svojih domačij in domače grude. Nepozabno je to doživetje pred 40 leti, ko je bila nam in širnemu svetu sporočena najdražja vest, svoboda je tukaj, spet smo svobodni, premagan je krvoločni sovražnik.

8. maja 1945 so se odprla vrata vseh nacističnih taborišč, Treblinke, Dachaua, Mathausena, Buchenvalda, Majdanpeka, Jasenovca, Urha, izseljeniških in drugih taborišč, v katerih so bili naši ljudje, željni svobode, rešeni strašnih muk in ponižanj.

Ob 40. obletnici zmage pa se moramo spomniti tudi naše oporoke, da nikoli ne bomo pozabili vseh tistih, ki so dali svoje življenje za svobodo in lepši svet.

Dolžnost nas vseh je, da ne pozabimo in vedno spet opominjamo mladino na žrtve za svobodo bodisi v naših krajih, Dravogradu, Begunjah, Frankolovem, in na žrtve črne roke. Vse te žrtve slovenskega naroda in vseh nad 50 milijonov žrtev fašističnega barbarstva raznih svobodoljubnih narodov nas opominja, naj jih ne pozabimo in da tudi danes branimosvobodo.

Prav ob tej veliki obletnici pa se tu in tam pojavljajo razprave o tako imenovani spravi. Vsi ti »spravniki« naj se zavedajo, da izdajstva, zločinov, sadizma ni mogoče rehabilitirati. Udeleženci in sodelavci NOB si ne bomo sedaj in nikoli pustili vsiliti prizadevanj, da bi vse to trpljenje in grozote kdajkoli pozabili.

Strašnih zločinov teh okupatorjevih hlapcev ni mogoče pozabiti nikoli, posebno še ne ob misli, kako bi še klali nedolžne ljudi, če bi bili zmagali. Sprave in primerjave med osvobodilnim bojem in izdajalci nikoli ne more biti.

Nešteto spomenikov po naši zemlji in širrom Evrope priča o njih delu in ubijanju naših najboljših sinov in hčera. Istovetiti borci proti okupatorju z okupatorji pomeni nezaslišano žalitev vseh tistih milijonov ljudi, ki so se uprli rjavi diktaturi in krvaveli pod njihovo roko.

Dokler bomo še živeli udeleženci narodnoosvobodilne borbe in revolucije, jamčimo, da okupatorjevim hlapcem ne bodo postavljali pomnikov. Skupno smo znali in zmogli premagati fašizem, in skupno bomo preprečili, da teh grozot ne bodo poveljevali.

Prav v dneh, ko praznujemo vstajo slovenskega naroda, bi si morali še bolj predočiti našo zgodovino. Tudi po 40. letih moramo biti budni, da bo naš praznik, dan vstaje slovenskega naroda, vedno ostal svetel in nas opominjal, da moramo sprti nastopati proti vsem tistim, ki bi radi, da bi se kolo zgodovine zavrtelo nazaj. Vedno spet je treba oznanjati velike ideje takratne Osvobodilne fronte, združevati in vzgajati mlade ljudi, da bodo znali ceniti veliko delo svojih prednikov in čuvati z ogromno krvjo in solzami priborjeno svobodo. Nekateri pravijo, da smo preveč zartzi v preteklost. Preteklost nas je izučila,

Slavnostni govornik Lipej Kolenik pred odkritjem spomenika

da moramo biti budni, da ne živimo kot kak lesen svetnik na oltarju, temveč da smo dnevno aktivni, delavni, da se bomo sposobni ubraniti vseh temnih nakan, in premagati vse težave sedanosti in prihodnosti.

Današnje težave, predvsem v gospodarstvu, so le malenkosti v primerjavi s trpljenjem, pomanjkanjem, strahom in odpovedovanjem naših ljudi v času NOB.

Z železno voljo smo premagali sovraga in prepričan sem, da tudi danes lahko dobimo to bitko, samo če bomo hoteli.

Tudi danes, ko se na avstrijskem Koroškem bojujemo za naše najosnovnejše pravice, za našo šolo in naš jezik, smo prepričani, da bomo solidarno z vami in vsemi poštenimi antifašisti, nemškimi sodeželani, premagali vse tiste sile preteklosti, ki ogrožajo naš obstoj, ter da bomo živeli še nadaljnjih tisoč let na naši lepi slovenski koroški zemlji.

Vedno spet radi pridemo v naše partizanske kraje, da se srečamo, se spominjamo in opominjamo, da bi se strahote vojne in fašizma nikoli ne ponovile, ter da bi bil vedno mir, prijateljstvo, enakopravnost in sporazumevanje med različnimi narodi in narodnostmi naše zemeljske oble.

Odkrivam spomenik, ki bo vedno opominjal na borbo z okupatorjem, ki pa je hkrati spomenik narodnoosvobodilnega boja tega kraja in ljudi. Predajam ga v varstvo Lovski družini Strojna, občanom in še predvsem mladini, da ga čuvajo kot svoj najdražji zaklad. Črpajmo iz studencev naše NOB vedno spet novih moči in zgled, da bomo laže premagovali težave, s katerimi se v vsakdanjem življenju srečujemo.

In vsak popotnik, ki bo šel ali se vozil tod mimo, obstoj, se zamisli v preteklost ter se spomni ljudi te junaške zgodovine. Povej tudi drugim, da so bili ti ljudje tudi mladi, pogumni in polni dobrih želja!

Po končanem govoru je Lipej Kolenik-Stanko odkril spomenik ter ga predal v varstvo Lovski družini Strojna, katere starešina je obljubil, da bodo lovci spomenik varovali ter skrbeli zanj, da bo vedno do-

stojno vzdrževan. Odkritje je spremljala salva, ki jo je izvedel vod naših hrabrih čuvarjev meje.

Po krajšem, a prisrčnem kulturnem programu je sledilo srečanje aktivistov OF, ki so med NOB delovali na območju tedanjega dravogradskega okrožja. Slavnosti se je udeležilo več kot 400 aktivistov, sodelavcev NOB ter drugih gostov, med drugimi tudi naši bratje z onstran meje s predsednikom Zveze koroških partizanov Janezom Vutejem-Lucem na čelu.

Ganljivi in nepozabni so bili prizori, ko so se srečevali nekdanji soborci prvič po 40. letih.

Organizator srečanja je poskrbel, da so dobili vsi udeleženci brezplačno skromno partizansko malico. Zbor harmonikarjev, ki je na tej svečanosti sodeloval, pa je poskrbel za zabavo. Čeprav ni bilo pripravljene plesišča, so se pari vrteli kar po makadamski cesti, kar pa ni motilo vesellega razpoloženja, ki je trajalo vse do poznih popoldanskih ur.

Da smo postavili spomenik in izvedli srečanje aktivistov tako uspešno, gre zahvala predvsem pokrovitelju — občinski konferenci SZDL Ravne na Koroškem, skupščinam občine Ravne in Dravograd, družbenopolitičnim organizacijam z Raven in iz Dravograda ter delovnim organizacijam z našega območja — predvsem Železarni Ravne in njenim temeljnim organizacijam, ki so nam ogromno pomagali. Tudi mladine Strojne in Strojnske Reke ne smemo pozabiti, saj so tudi oni prispevali svoj delež k izvedbi te akcije.

Ob koncu smo si aktivisti stisnili roke ter zaželeli, da se na podobnih srečanjih dobimo še pogosteje, saj nas je iz leta v leto manj.

Kot je povedal slavnostni govornik, pa naj bo spomenik dokaz, da so tudi na tem področju bili boji za osvoboditev, mlade rodove pa naj opominja na to, da svoboda, ki jo uživamo, ni bila podarjena, temveč priborjena s krvjo naših najboljših hčera in sinov. Zato jo moramo budno čuvati, da se leto 1941 nikoli več ne povrne.

Albert Konečnik—Modras

Partizanska leta

Leta 1938 sem se zaposlil v jeklarni grofa Thurna na Ravnah, to je bilo takrat, ko je razsajala največja kriza v bivši Jugoslaviji. Ni mogoče popisati, kako sem bil vesel, ko mi je moj stric Albert Plazovnik, ki je bil že star delavec v tem podjetju pomagal, da sem dobil zaposlitev.

Če ni bilo dovolj naročil smo morali samski ostajati po cele tedne doma, tako da so vsaj poročeni delavci imeli delo, pa zato se nismo nič jezili, smo vsaj vedeli, da bodo, ko bo potrebno, nas samske zopet poklicali na delo, zaslužek je bil kar zadovoljiv.

Tako je bilo do začetka druge svetovne vojne, od takrat dalje pa smo vsega premalo naredili. Kakšen preobrat za nas! Imeli smo mark polne žepe, pa kaj, ko nisi mogel zanje ničesar kupiti. Zaposlen sem bil v obratu valjarne. Ze pred vojno smo na veliko uporabljali nemški jezik, ker so bili pač vsi vodilni večinoma nemškutarji. Tako je trajalo vse do začetka 1943. leta. Mene je februarja gestapo zaprl, ker sem bil že na sumu, to pa zato, ker sem stanoval v skupnem samskem domu. Bilo nas je po trideset skupaj in smo vsak večer prepevali slovenske pesmi, nemških itak nismo znali, največ pa zaradi tega, ker smo se veliko družili z ruskimi in francoskimi dekletji, ki so bile internirane in so bile zaposlene med nami.

Tovarniška straža je imela nalogo, da nas opazuje, večkrat so me zalotili, ko sem dajal tem internirankam kruh ali kar koli, tako sem bil zatožen gestapu. Prav jim ni bilo tudi to, ker smo se fantje, ki smo skupaj stanovali, zbrali v sredah popoldne pred gostilno Cvitanich, ko je mladina kulturbundovcev prepevala nemške koračnice in korakala v belih nogavicah na grad Osjander, kjer so imeli svoje apelin hitlerjansko vzgojo. Mi smo se pa pred gostilno pomešali med gručo gledalcev in jim metali blato, črnilo, kar je pač, bilo, da smo jim mazali bele nogavice. To idejo je dal Ferdinand Oder, ki je leta 1944 padel na Selah pri Slovenj Gradcu. Ko se je tega nabralo dovolj, sem bil nekega dne v začetku februarja kar med delom aretiran, z mano vred sta bila aretirana tudi Janez Suhodolčan in Ivan Kokal, oba z Gorenjske.

Na Prevaljah na gestapu so imeli vse podatke, da smo ovirali nemško mladino pri njeni vzgoji, da smo podpirali ruske interniranke, jim pomagali pri begu, ko jih je nekaj že pobegnilo, pa da smo sabotirali na delovnem mestu, kar je bilo res. Na Prevaljah sem bil zaprt 14 dni. Delali smo na stadionu cele dneve, čez 14 dni so me odpeljali v celovške zapore, čez dva meseca pa izpustili, ker niso imeli dovolj dokazov.

Tu pa se začne za mene organizirano delo za narodnoosvobodilno gibanje. Z Avgustom Slemnikom-Gregom sva bila dobra prijatelja. On je že imel zvezo s partizani. Nekoč mi reče: Danes pojdi z mano, greva k Obretanu. Bil sem takoj za to, saj sem vedel, zakaj me vabi s seboj.

Prideva do Obretana, tam naju že čaka Gogo Štajner—Pepi, to je bil prvi partizan, ki sem ga kdaj videl. Takoj naju pelje precej daleč do Obretana v gozd, tam zagledam drugega partizana, slonečega ob debeli bukvi, predstavi se: Jaz sem Matjaž. Začel se je pogovor. Najbolj se spominjam nalog, kako organizirati trojke, zbirati razne materiale, tudi denarne prispevke in tako naprej.

Organiziral sem tri trojke, kako pa je njihovo delo potekalo naprej pa itak nisem smel vedeti, kar se pa tiče zbiranja vojaške opreme, moram pa priznati, da se ni dalo, ker sem bil preveč sumljiv.

Ko je postalo že vroče, mi pravi Gusti Slemnik: »Jaz grem v partizane, ali greš ti tudi?« Čez noč ga je zmanjkalo, moral sem se odločiti tudi jaz, ker čakati bi bilo usodno.

Takoj sem začel svoje stvari, obleke, vse kar je bilo več vredno, znositi v Lubasovo žago, kjer je bil doma prijatelj Jože Gostenčnik.

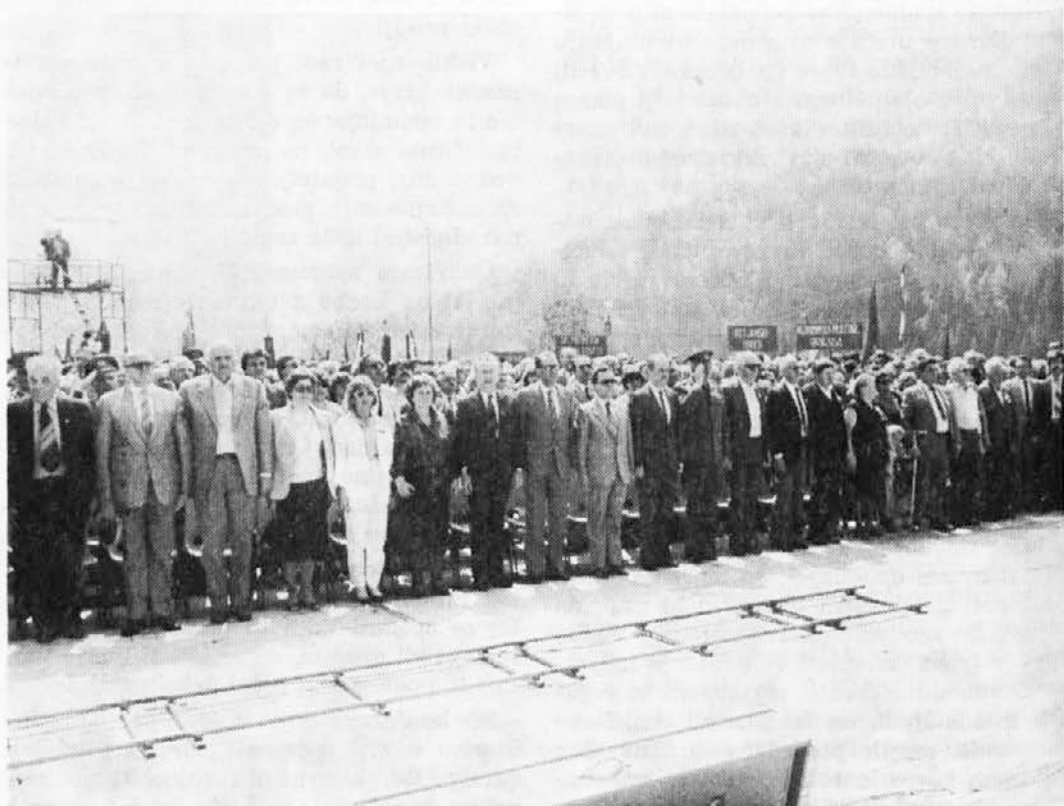
Čez nekaj tednov sem za Slemnikom odšel še jaz. Ker nisem imel prave zveze s partizani, sem se oglasil pri Lubasovi hčerki Lojzki-Cvetki. Napotila me je k Donu in še isto noč sem prišel v Gorazdovo četo. V četi sem se hitro znašel, najbolj sem želel postati mitraljezec, saj sem že v bivši jugoslovanski vojski služil v mitralješki četi. To se mi je tudi uresničilo. Čez mesec sem že nosil mitraljez, nato sem pa tudi že napredoval v desetarja, pozneje pa v vodnika. Ko je Dušan Grabner postal komandir čete, sem bil jaz imenovan za njegovega namestnika. V tej četi sem sodeloval v vseh vojaških akcijah in tudi sabotajah. Vsakokrat se je bilo treba prostovoljno javiti za akcije.

Meseca aprila 1944, ko sta se formirala dva bataljona, sem bil imenovan za komandanta II. bataljona, za komisarja pa Maks Girandom-Grega. Operativno področje mojega bataljona je bilo od Koprivne proti Avstriji, to je železna Kapla—Obir—Ramšenik—Lepena—Lobnik—Klobasnica. To so bili zelo ugodni tereni za partizansko vojskovanje.

Zavedal sem se, da mi je bila naložena velika odgovornost voditi samostojno bataljon, ker pa je bila morala med borci dobra, se je vse dobro začelo. Precej borcev je bilo v bataljonu Avstrijcev, dezerterjev iz nemške vojske, ter so jim bili poznani tamkajšnji tereni, kar je veliko pomenilo za uspešne akcije; ti fantje so bili dobro izvežbani in pogumni.

Že drugo noč je bataljon napadel postojanko pri Klobasnici. Tam se je v neki baraki šolalo 60 mladincev za vstop v nemško vojsko. Akcija je delno uspela, zaplenili smo 7 pušk, 2 pištoli in zaboje municije. Popolna uspeha ni bilo, ker so prehitro dobili pomoč iz sosednjih postojank, žrtev nismo imeli, ranjen pa je bil Fridi Slemnik-Gašper v nogo, in to pri umiku čez Peco na Luže.

Imeli smo še veliko uspešnih akcij. V Koprivni pri Šumelu je bilo 63 mrtvih Nemcev, v Bistri, kjer je vodil borbo prvi bataljon, je drugi bataljon ščitil v zasedi od Pavličevega vrha nad Solčavo pa vse do Haderlapa v Koprivni, ker so Švabi pritiskali iz Avstrije na pomoč Nemcem, ki so napadali 1. bataljon; tega je vodil Ivan-Đok Štehar. Omenim naj še to, da sta mi do uspehov, ki jih je imel II. bataljon veliko pomagala Vinko Simonič-Gašper, ki je sodeloval pri napadu pri Šumelu v Koprivni, in Tone Okrogar-Nestl, ki je bil navzoč, ko smo napadli Nemce na Obirju in jih pregnali iz postojank. Z Nestlom sva si bila velika prijatelja. On se je veliko zadrževal v mojem bataljonu, lahko trdim, če je bil navzoč ni nobena akcija propadla. Moram pa poudariti, da

Častni pozdrav

Franjo Hovnik-Staško

Odstreti mahovje časa s pomnikom preteklosti

Bilo je v času, ko so Hitlerjeve horde na številnih bojiščih hitro napredovale. Bile so že pred Moskvo, Leningradom. Velikih ruskih mest pa niso mogle nikoli zavzeti. Zaradi vse večjega terorja, ki ga je okupatorjeva oblast izvajala pri nas v Jugoslaviji in še posebej na Slovenskem — saj se še verjetno mnogi spominjamo, ko je Hitler aprila 1941 dejal na Glavnem trgu v Mariboru svojim ljudem, da mu morajo Spodnjo Štajersko narediti nemško — se je vse več svobodno mislečih ljudi odzivalo klicu Komunistične partije na oborožen in neizprosni boj proti okupatorju.

V naših gozdovih, na Koroškem, na Pohorju, Gorenjskem in drugod so se pojavljali prvi borci za svobodo. Že jeseni leta 1942 je bil na vzhodnem delu Pohorja ustanovljen Prvi pohorski bataljon, ki je bil že od vsega začetka strah in trepet sovražniku, saj je v kratkem času izvedel številne in dokaj uspešne vojaške akcije ter se tudi spopadal s sicer premočnim sovražnikom. Pohorski kmetje so svoje borce za svobodo vzljubili, sprejeli so jih za svoje in bili so kot ena sama velika družina. Tu ni bilo izdajstev. Nasprotno, z njimi so vsestransko sodelovali.

Morda je pri tem zanimiv in objave vreden primer, ko je mlada deklica Darinka Miklavc iz Ribnice prinesla pisno sporočilo partizanom, da se naj pred bližnjo nemško ofenzivo takoj umaknejo od Josipdola na Janževski vrh, ker je od Petra Podleska, Slovenca v nemški orožniški službi, sicer partizanskega sodelavca, zaupno zvedela, da Nemci ne bodo hajkali na območju Janževskega vrha. Žal pa so pozneje Nemci za Podlesnikovo delo zvedeli, ga zaprli in ustrelili. Pred smrtjo je v poslovnem pismu napisal svojcem med drugim: »Ni mi žal, da moram umreti, saj sem rešil življenje 400 Slovincem.«

Ker je bila pred vrati zima 1942/43, se je vodstvo Pohorskega bataljona odločilo, da si sredi vedno šumečih in tajinstvenih pohorskih gozdov pri Treh kraljih zgradijo zemljanke, kjer da bodo prezimili in spomladi še siloviteje napadali sovražnika. Našel pa se je izdajalec in sovražnik je zbral vse razpoložljive vojaške sile ter bataljon sredi poldneva 8. januarja 1942. leta obkolil in napadel. Borci so boj sprejeli. Nihče se ni hotel predati, čeprav so vedeli, da so obkoljeni in da je sovražnik v veliki premoči.

V več kot dveipolurnem boju je v okrvavljenem snegu obležalo 69 bork in borcev. Sovražniku je uspelo ujeti le ranjenega partizana Franca Sulca, ki so ga pozneje pri Ljubnem ustrelili. Seveda nikoli ne bomo zvedeli, kakšna mučenja je moral ujeti in ranjeni partizan pretrpeti, preden so ga usmrtili. Izkraveli so hrabri borci za novi, lepši čas. Z njihovo krvjo je prepojena zemlja med mogočnimi smrekami. Tudi šepet ptic je tedaj umoltnil, le strelji iz pušk in rafali iz strojnic ter detonacije ročnih granat so odmevale daleč, vendar ne tako daleč, da bi jih lahko slišali svojci umirajočih partizanov, ki se niso menili za ogromno premoč sovražnika, pogumno so sprejeli svoj poslednji boj. To ni bil boj junakov, ki bi jim prizanašala smrt, temveč boj, v katerem tudi smrt ni bila zaman. Naj zapišem pesem, ki jo je lani objavil Metalurg, glasilo Impola v Slovenski Bistrici.

Pesem ptic naše sanje sanja ...
Šumenje vetra naše besede buči ...
Opojni zrak naše upe šepeta ...
V vrhovih smrek naša pravda živi ...
Po vazah so vzkilile rože trpljenja ...
V globini zemlje se naša kri pretaka ...
V mislih ljudi naša borba živi ...

Dan junaške smrti partizanov Prvega pohorskega bataljona so si občani Slovenske Bistrice in Ruš izbrali za občinska praznika. In v tistih dneh pohorski gozdovi kljub debeli snežni odeji oživijo, kajti kraj okupatorjevega zločina vsako leto obiščejo številni svojci pohorskih junakov, še živeči

borci revolucije, mladina, vojaki, športniki, skratka, kar dolge kolone pohodnikov se v teh dneh pride od blizu in daleč, tudi iz bratske Srbije, poklonit pohorskim junakom. Tedaj na osamljenih kamnih, kajti vsak borec ima tu svoj spomenik, gorijo svečke, cvetijo rože, neredko tudi povsem sveže. Spomini svojcev, soborcev, mladine, pripadnikov JLA, SLO in priče ljudske hvaležnosti, ki se v več kot štiridesetih letih še ni izživila. Zločinov ne moremo pozabiti, čeprav se čas odmika z neverjetno naglico. Ljudje znamo odpuščati, pozabljammo ne! Brez dvoma pa so spominske proslave vedno združene z obujanjem spominov na nekdanje hude pa tudi lepe dni, ko se je kovalo bratstvo, ko je bila enotnost velika beseda in tovarišstvo najsvetejši zakon.

Po padcu Pohorskega bataljona je prišlo na pohorskem in na njegovem širšem območju do začasnega zastoja osvobodilnega boja, ker so Nemci uničili izjemno borbeno partizansko formacijo, ki bi v letu 1943 predstavljala za razvoj novih vojaških enot in za politično delo na terenu pomembno vojaško in kadrovske zasnovo. S tem je bil zadan partizanskemu gibanju zelo hud udarec, česar so se Nemci dobro zavedali. O uničenju bataljona so poslali celo posebno poročilo šefu nemške policije Himmlerju, le-ta pa je o tem obvestil Hitlerja; ta je bil o padcu bataljona seznanjen že 11. januarja 1943. leta.

Dokaj netočne vesti so o padcu Pohorskega bataljona prihajale v štab IV. operativne cone. Tako je okoli 20. januarja 1943. leta krenil s patroljo na Pohorje komandant cone Franc Rozman-Stane. Zvedel je, da so Nemci vdrli v bataljono zimsko taborišče, kjer je prišlo do hudega spopada, ki je terjal več žrtev. Zvedel je še, da je na nekem marofu zgorela tudi patrolja pohorskega bataljona. Kljub temu pa je bil še vedno prepričan, da so o razbitju pohorskega bataljona govorice nerresnične in le spretna nemška propaganda.

Na skupnem in posameznih pomnikih zagorijo sveče kot nekakšen spomin posmrtnega življenja. Na kraju, kjer je pred 42 leti izkravel legendarni bataljon, ima danes vsak izmed 69 junakov svoj, iz pohorskega granita izklesan spomenik

so imeli borci v štab bataljona zaupanje, tako tudi štab bataljona v borce. Posebno pa poudarjam, da je bil štab vedno dobro sestavljen, saj sem imel odlične, pogumne in politično razgledane komisarje, kot npr. Girandona, Vojana Rusa-Bojana in Vlada Logarja-Lada in namestnika komandanta Franca Bida-Branka ter že pokojnega Miha Petana-Brica.

Ne mraz, ne sneg ne moreta zadržati številnih svojcev, mladine, posameznih delegacij, da se ne bi ob obletnicah padca Pohorskega bataljona na kraju dogodka poklonili njegovemu spominu

Nemcem je seveda prišlo na ušesa, da se na Pohorju zadržuje skupina partizanov, ki jo vodi Franc Rozman-Stane, zato so poslali na Pohorje v partizane preoblečene policiste, ki so se ob rekvizicijah izdajali za borce Pohorskega bataljona in zahtevali zvezo s komandantom Stanetom. Ta bi jim skoraj nasedel, toda spričo budnosti kmetov, partizanskih sodelavcev, ki so ga še pravočasno poiskali in opozorili, da gre za Nemce, preoblečene v partizane, se to ni zgodilo. Stane je nato svojemu spremstvu priključil Franca Zalaznika-Leona, nekdanjega četnega komandirja iz Pohorskega bataljona, ki je v tem času delal s Tonetom Ulrihom-Kristlom na okrožju KPS v tehniki na Razborju pod Uršljo goro, ter mu ukazal, da naj vodi skupino na Koroško.

Zaradi padlega Pohorskega bataljona je bilo treba nastalo vrzel čim prej izpolniti. S terena so prihajala poročila, da iščejo ljudje na Pohorju partizane, ker bi se želeli vključiti. Med njimi so bili mnogi dezertjerji iz nemške vojske, ki se niso hoteli vrniti v svoje enote. Fantje so pisali svojcem z nemških bojišč, da bi radi zbežali na Pohorje ter se priključili partizanom. Ocenjujoč razmere je štab IV. operativne cone sklenil, da bo na Pohorju nemudoma ustanovil novo vojaško enoto. Zato je Franc Rozman-Stane takoj po napadu na Mežico določil enoto devetnajstih dobro oboroženih borcev Koroškega bataljona in jim dal nalogo, da gre na Pohorje. Za komandirja je določil Gorkega iz Savinjske doline, ki pa je padel že 5. aprila, dan po napadu na Mežico oziroma le nekaj ur po formiranju čete. V Koprivni so se potem izgubili še trije borci, ki so prišli med koroške partizane iz Kamniškega bataljona, in tako se je četica zmanjšala na 15 partizanov. Četa je krenila na Pohorje 6. aprila 1943. Z njimi pa je na Pohorje odšel tudi Stane, ki je tu dal četi podrobna navodila, kako mora na tem območju operirati. Zavelel ji je, da bi čim prej zrasla v bataljon, nato je odšel v Savinjsko dolino.

S prihodom čete s Koroške je sicer partizansko Pohorje ponovno oživel, kajti že

prve dni maja se je podala z Menine planine na Pohorje nova skupina, približno 37 borcev. Desetega maja 1943 so na Pungartu ustanovili Drugi pohorski bataljon, ki se je naglo krepil z novimi borci, saj je med drugim organiziral javke in zveze za prihod novincev iz Maribora in iz drugih krajev. Odlično so delovale tudi zveze z Gradcem in celo z Dunajem pa tudi z Gorenjsko.

Bataljon je s svojo dejavnostjo, tako vojaško kot politično, opozoril Nemce, da je Pohorje zopet oživel. Orožniške in policijske enote so ga iskale ter se večkrat tudi spopadle z njegovimi patroljami in enotami. Niso bili tudi redki primeri, da so gestapovci odkrili kanale, ki so vodili na Pohorje in tako so Nemci ujeli in pozaprli številne aktiviste osvobodilnega gibanja. Drugi pohorski bataljon je razvijal svojo dejavnost prav v času, ko je šef nemške policije Himmler poleg Gorenjske razglasil tudi Spodnjo Štajersko za območje protipartizanskega bojevanja.

Vojaške razmere pa so pozneje narekavale, da so morale tri čete Drugega pohorskega bataljona, kakih 85 borcev in kakšnih 200 borcev skupaj z novinci iz Koroškega bataljona na Moravsko. Bataljona sta se srečala v Mozirskih planinah ter se takoj odločila za napad na Mozirje. Ker pa je bila sovražnikova obramba premočna, sta nadaljevanje napada opustila. Tu so potem iz obeh bataljonov izločili okoli 36 borcev ter iz njih sestavili Savinjsko četo. Na Pohorju je tako ostala enota 22 mož, ki se zaradi slabe oborožitve ni mogla spuščati v spopade s sovražnikom. Prihajali so sicer novinci, manjkalo pa jim je orožja. Septembra 1943. leta pa se je z Dolenjske vrnil na Pohorje Vincenc Janko-Harkov s skupino borcev Drugega pohorskega bataljona. S tem pa so bili pohorski partizani ponovno sposobni za boje s sovražnikom.

Zlasti je bila pomembna vojaška akcija bataljona v noči na 28. oktober 1943, ko je uspešno napadel progo Velenje—Dravograd—Maribor. Tedaj so zagorele železniške postaje v Gornjem Doliču, Turiški vasi,

Dovžah. Naslednjo noč pa je Nemce presenetil z uspešnim napadom na železniško postajo Otiški vrh Koroški bataljon. Akciji Pohorskega in Koroškega bataljona sta bili povod, da je vodja Štajerske domovinske zveze Franz Steindl ustanovil vermanski bataljon Sever (Nord) s sedežem v Slovenj Gradcu. Njegova naloga je bila držati zaporo od Dravograda do Vitanja in tja do Lovrenca na Pohorju. V tem času pa so tudi iz borcev Pohorskega bataljona in bataljona Šlandrove brigade, in sicer 4. novembra 1943, ustanovili Pohorski odred, ki je dejansko že predstavljal jedro nove brigade na Pohorju. Odred je ob ustanovitvi štel 170 borcev, ki je že v noči na 9. november napadel močno orožniško postajo v Zrečah.

Štab IV. operativne cone je že dalj časa razmišljal, da je na Pohorju treba ustanoviti novo brigado, ki bo pripomogla k večji ofenzivnosti, in bo mogoče tudi hitreje formirati Koroški odred in še Kozjanski bataljon.

Ustanovitev brigade so zaupali političnemu komisarju IV. operativne cone Mitju Ribičiču-Cirilu in Borisu Čizmeku-Boru. Oba sta krenila na Koroško. V vasi Sele nad Slovenj Gradcem sta se ustavila pri znanem partizanskem sodelavcu Mihi Hovniku. Njegovo kmetijo so partizani imenovali »Pri smreki«. Tu je bil nato 25. decembra 1943. leta posvet o ustanovitvi brigade. Ker je imel Pohorski odred le dva bataljona, so sklenili, da bodo za tretji bataljon, ki je bil potreben za ustanovitev brigade, prispevali borce iz vrst koroških partizanov. V Bistri nad Črno se je pri kmetu Ratihu zbralo 180 borcev Koroškega bataljona in izbrali so okoli 100 borcev za odhod na Pohorje. Ob slovesu s Koroške so partizani v Bistri še skromno silvestrovali, nato so mnogi med njimi z različnimi občutki zapuščali temne gozdove in lepe koroške gore, predvsem pa prijazne partizanske kmetije, kjer so se počutili že kot doma. Vsi pa so stopali v novo leto 1944 s tihim upanjem, da jim bo to leto prineslo novih uspehov, predvsem pa seveda težko pričakovano svobodo. Borce sta na Pohorje vodila prvoborca Franta Komel in Ivan Uranič-Drago. Koroški borci so prišli k Sv. Primožu na Pohorju, kjer so bili nekateri razporejeni v druge bataljone in ravno na obletnico padca Prvega pohorskega bataljona, 8. januarja 1944, so ustanovili XI. SNOB Miloša Zidanška, imenovano tudi Pohorska brigada.

To so sicer le krajši izvlečki iz skupnih bojev koroških borcev z borci s Pohorja in od drugod, kajti zanje ni bilo meja. Povsod je bilo treba tolči sovražnika, ga onemogočiti, da bi lahko izpeljal svoje morilske akcije. Skupaj so se bojevali, med seboj razvijali tovarištvo, ki mu v zgodovini skorajda ni primere, saj so si neredko podajali iz roke v roko eno samcato cigareto ali krljle suhih hrušk.

Na Pohorju že dalj časa urejajo spominski kompleks partizansko Pohorje. Že peto leto deluje skupščina podpisnikov družbenega dogovora o urejanju tega kompleksa. Dogovorili so se, da bodo združevali sredstva devetih občin, vse od Ptujja do Slovenj Gradca in Titovega Velenja. Med podpisniki družbenega dogovora je tudi občina Ravne na Koroškem.

Že danes so vidni uspehi tega dela in združevanja sredstev. Med drugim so preuredili dom na Osankarici, zgradili muzejski del, kjer je stalna razstava o borcih revolucije, ki tako med nami še vedno živijo. Z dograditvijo celotnega kompleksa bodo dane nove možnosti celovitejše predstavitve in smiselne povezave ter ponudbe tako v zgodovinskem, komunikacijskem, športnem in ne nazadnje tudi turističnem pogledu. Brez dvoma pa bo spominski kompleks na Osankarici opomin in svarilo vsem našim zanamcem, da naj se v miru in sožitju in brez orožja »pogovarjajo« o vseh, še tako žgočih problemih doma in v svetu.

Tragedija Prvega pohorskega bataljona pri Treh žebelih nad Osankarico v začetku leta 1943 pa je brez dvoma ena največjih na območju mariborske regije, kamor spada tudi Mežiška dolina, ko je v neenaki,

a herojski borbi s 30-krat močnejšim in dobro oboroženim sovražnikom omahnilo v smrt kar 69 bork in borcev tega danes legendarnega bataljona. Najmlajšemu, Šarhovemu Vančku, je bilo vsega šele štirinajst pomladi. In morda še samo podatek, da je kar sedem borcev Prvega pohorskega bataljona, med njimi tri ženske, razglašeni za narodne heroje. Pa jih imenujmo: Pavla Mede-Katarina, Jože Menih-Rajko, Dušan Mravljak-Mrož, Alfonz Šarh-Iztok, Franc Vresk-Gustl, Milka Kerin-Milka in Franc Poglajen-Kranjc. Pri življenju je ostal le Franc Poglajen, ki v času napada na bataljonsko taborišče ni bil prisoten, kar mu je rešilo življenje. Brez dvoma pa so borci s Koroške skupaj z borci iz drugih krajev naše domovine bojevali težke boje in iz njih izšli kot zmagovalci svobodi naproti.

Slavko Florin

Pohod Šercerjeve brigade v Celovec

Bilo je pred koncem vojne. Zadrževali smo se na Pohorju pri Sv. Antonu. Popoldne smo imeli zbor brigade. Komandant nam je povedal, da moramo zvečer napasti Dravograd. Malo pred nočjo smo prišli v Dravograd. Nekaj jih je šlo v Dravograd, naša četa pa je ostala v gozdu levo nad železniško postajo. Počilo je nekaj strelav, kmalu pa so se borci vrnili, ker je bila premoč Nemcev prevelika. Kmalu je prišel po železnici vlak, na katerem so imeli Nemci top, s katerim so nas obstreljevali. Medtem je naša četa zavzela bunker ob progi Dravograd—Ravne. V njem je bilo nekaj Nemcev, ki so se nam vdali brez vsakega strela. Zaplenili smo mitraljez, nekaj pušk in streliva.

Tudi naslednji dan smo bili v gozdu nad Dravogradom. Ponoči smo krenili v dolino proti Otiškemu vrhu in dalje proti Bukovski vasi in Selam. Prišli smo na Sele, ko se je dani. Nekaj se nas je ustavilo pri cerkvi pri Smolčniku, nekaj pa jih je šlo s štabom naprej k drugemu kmetu. Malo smo se odpočili, popoldne smo krenili v štab, kjer je bil zbor brigade. Krenili smo naprej pod Uršljo goro proti Križanu in Javorju. Do svita smo prišli v Javorje na Mežnarjevo. Malo smo si odpočili, okrog enajste ure nam je težki avion prinesel moke, da smo si skuhalo močnik. Prinesel nam je tudi streliva. Popoldne je bil zopet zbor, nadaljevali smo pot do ceste Šentvod—Črna. Šli smo po cesti proti Črni. Malo pred Črno smo zavili na levo proti kmetu Pušniku in naprej do Božiča. Pri Božiču je bilo celo pogorišče, ker so prejšnji dan Nemci z zažigalno granato zažgali poslopje. Nadaljevali smo pot proti Kogelniku nad Pristavo in prišli na cesto pri Pongračiču. V Koprivni smo se mimo Lesjaka povzpeli na hrib, kjer je bilo še precej snega. Prišli smo do kmeta in se malo ustavili. Na avstrijski strani smo se

bojevali s skupino Nemcev, ki pa so se kmalu umaknili. V tem kraju smo bili ves dan in noč.

Zjutraj smo imeli zbor, nato pa smo se spustili po strmini v dolino. Korakali smo po cesti skozi vasi. Tu in tam so bile že obešene naše zastave. Spraševali smo se, kaj je to, ali bo konec vojne. Korakali smo naprej proti Velikovcu. Mudilo se nam je. V Velikovcu je bilo vse mirno, naprej od Velikovca pa so nas napadali Nemci, ki se niso hoteli predati. Ob robu ceste, ki vodi proti Celovcu, smo se zopet

Nada Kranjc

MOJ BRAT IZ ROŽA IN PODJUNE, ZILE

Kadar jo pokličeš — mama!
je tvoja — moja govoriga
in tvoj atej je moj — ata.

Za sestro in za brata,
za mleko, kruh in sonce
in svobodo in za — vse,
enake so besede najine.

Le mejni kamen je med nama,
moj brat iz Roža in Podjune, Zile.

Ko v toplem vrtu domovine
beseda moja raste, cvete, klijje —
pod mrzlo streho tvoje domačije
ji plaho sveti drobni plamen.

Vendar enake zvezde petokrake
so dede najine vodile,
ni jih ustavil mejni kamen,
moj brat iz Roža in Podjune, Zile.

Dokler bo mama — mama,

atej — ata, si bova brata,
bom tudi zate čuval svojo govorigo,
ob moji svojo boš prižigal plamenico,
ob mojem soncu — tvoje se ogreje,
saj ni meje

za pesem in ljubezen in za naju,
moj brat iz Roža in Podjune, Zile.

Predstava Borštnikovega srečanja '85 v Kotljah

Lenčka

Spomini

Včasih, ko so večeri dolgi, posebno tja po božiču, se človek premetava levo in desno in kar ne more zaspati. Takrat mi prihajajo v misli odlomki iz življenja, lepi in žalostni. Rekla bi, da je bilo lepih premalo in žalostnih preveč. Pa čeprav so bili taki, se jih rada spomnim, saj sem v njih pustila svoja najlepša leta, svojo mladost. Ne vem, zakaj prevečkrat premišljam o tistih letih, ki so se pričela z letom 1940. Mogoče zato, ker sem se tisto leto poročila s Kamnikovim Pepijem, Pep so ga klicali, čevljarjskim mojstrom iz Kotelj.

Ni bilo veliko takega časa, ki ga imajo danes mladi, da se imajo lepo. Preveč hitro so ga poklicali na orožne vaje. Ko se je vrnil, ni bil dolgo doma. Poklicali so ga drugič. Takrat je bil na vajah v Otiškem vrhu. Spali so kar v bunkerjih, čeprav je bila zima. Vsako nedeljo sem pešačila k njemu in mu nosila toplo obleko in hrano. Roke in noge je imel hudo omrznjene.

Ko se je pričela vojna, se je s tovariši zatekel v gozdove in nisem vedela zanj. Čez dober mesec se je oglasil doma. Spomnim se, da smo zelo slabo živeli, zato sva se domenila, da si bo šel iskat delo k čevljarjskemu mojstru Verdineku na Ravne, v takratni Guštanj. Tudi čevljarjsko delo je dajalo malo zaslužka, zato se je raje odločil za gozdnega delavca pri bogatem trgovcu, vendar so mu to delo partizani hitro prepovedali, saj so vedeli, da seka za nemškutarja.

Delo v gozdu je imelo dve prednosti — dober zaslužek in stik s partizani. S sestro, ki je bila pri Jurčku, sva dobro sodelovali in po njej pošiljali cigarete, spodnje perilo, rokavice. Nikoli pozneje nisem napletla toliko nogavic kot v tistih časih.

Že leta 1943 bi moral Pep v partizane, saj so takrat šli skoraj vsi njegovi prijatelji, vendar iz zdravstvenih razlogov ni mogel, saj je imel še vedno ozeblino, ki so ga skelele. Nekaj mesecev pozneje sva na Podpečnikovem pogrebu zvedela, da Nemci pripravljajo mobilizacijo. Takrat ni mislil več na svoje zdravje, odločil se je, da gre med partizane in tudi odšel. Po vsej sili sem hotela z njim, saj sem se zavedala, da se mi bo doma, kot partizanovi ženi, hudo godilo. Ni mi pustil, saj sem bila visoko noseča.

Zaradi velikega razburjenja sem rodila že čez dva dni. Takrat je bila hiša popolnoma zastražena, saj so Nemci predvidevali, da se bo mož ponoči vrnil. Do hiše niso pustili niti babice in zaradi neustrezne pomoči pri porodu je otrok umrl. Takrat smo stanovali pri Tišlerjevem Tonču nad Tonijevo hišo. Bil je strašen nemčur. Takoj mi je povedal, da banditov ne bo imel v hiši. Iz ogorčenosti nad Pepnovim ravnanjem se je sam umaknil in šel v Guštanj k mizarju.

Medtem so me Nemci pogosto zasliševali in silili, naj povem, kje je mož. Ponavljala sem, da ne vem, kam so ga partizani odgnali. Počasi so se naveličali in me pustili na miru.

Spomnim se dogodka proti jeseni 1944, ko sem dobila pošto, naj se zglašim pri Lu-

basu. Slutila sem, da se bova z možem srečala. Že blizu Šrotneka sem zagledala nemško policijo in bila v hudem strahu, da zaidejo proti Lubasu in obkolijo partizane. V tem trenutku nisem vedela, kaj naj storim. Spomnila sem se na Pavščevega dedija, ki bo napravil vse, da se bodo partizani pravi čas umaknili. Stopila sem še k Večku in jih obvestila, naj bodo previdni. Vsa trda sem obstala sredi Večkove kuhinje, ko sem skozi okno zagledala policijo. Bila sem še toliko prisebna, da sem iz torbe vrgla vse dokumente v ogenj.

Policisti so bili grobi z mano. Gnali so me h kozolcu in me zasliševali tri ure. Že sem se videla, kako me ženejo na Kiselo vodo in me postavljajo ob zid. Tako so napravili s Pahalovo Mico.

Rotila sem jih, da ne vem, kje je mož, da je zapustil družino in odšel. Sama živim le še za otroke, delam po kmetijah, da se preživljam. Kar sem vedela o partizanih, sem zamolčala. Bile so dolge tri ure zasliševanja. Ko so rekli, da lahko grem, nisem verjela, da so me resnično izpustili. Hodila sem počasi, s trdimi koraki, saj se mi je zdelo, če bi tekla, da bi krogle švigale za mano.

V takih trenutkih sem bila prepričana, da za partizane ne bom naredila koraka več, pa čeprav je bil med njimi moj mož.

Vendar sem se uštel. Še vedno sem jim pomagala. Bila sem le bolj oprezna, saj sem vedela, da se mi lahko najmanjši spodrseljaj hudo maščuje. K Jurčku so še vedno bandrali precejšnji zavoji obleke, obutve in cigaret. Pomagali so tudi šolarji. Tudi sestri Ančki, ki je bila takrat v partizanih, sem uspela priskrbeti vse, za kar me je prosila.

Blizu božiča sem izvedela za strašno novico. Moža so ujeli nekje v Solčavi in ga pripeljali v dravograjske zapore. Slutila sem, da se bo slabo končalo. Nisem imela miru.

Niti otroci me niso mogli zmotiti in prikleniti nase. Šla sem v Dravograd in na Gestapu prosila, naj mu spuste k njemu. Niso mi dovolili. Lahko sem oddala le paket in pismo. Čez nekaj dni sem dobila kartico, na kateri je bil obupen klic, naj mu pomagam, da naj grem k Šrotneški gospodinjji, ker je pri njih dobro zapisana in naj reče katero zanj. Ona o tem ni hotela ničesar slišati. Menila je, da bodo potem tudi njo zaprli.

Ko sem se s tako novico drugič odpravila v Dravograd, so stražarji rekli, da ga ni več v zaporu, da so ga peljali v Celovec. Od tam je šel s transportom v Dachau, od koder se ni nikoli vrnil. Misel, da nimam več moža, otroci ne očeta, ni hotela od mene. Še vedno sem stanovala v Tončevi bajti. Ko sem mi nekoč nesla denar za stanovanje, ga ni hotel vzeti. Rekel je, da od banditskih kurb ne jemlje denarja.

Dišalo je po pomladi in svobodi. Tonč je bil še vedno prepričan, da ima prav. Nemci so izgubljali bitko za bitko, iz gozdov so se vračali tisti, ki so ostali. Toda mnogo Hotuljcev se ni vrnilo. Predolg je spisek padlih za tako majhno vas. Na njem je tudi Pepnovo ime. Tudi zadnja slutnja, da je le še med živimi, se ni uresničila. Ko ni bilo njega, so ostali spomini, najlepši spomini pa otroci. In za te lepe spomine je bilo treba živeti.

SLOVENSKI PREGOVORI

Če se Martinova gos po ledu plazi, o božiču navadno po blatu gazi.

Če Martin oblake preganja, nestanovito zimo napravlja.

Če je za Martina dež, je potem zmrzlina, pozebe ozimina in je tu draginja.

Martin naj bo suh, da pozimi raste kruh.

Če Cecilija hudo grmi, dosti pridelka ob letu kmet dobi.

Če je Martin oblačen ali meglén, pride zima voljna kot jesén.

Naravske ledine

Ignac Zdovec

Šoferjevi partizanski dnevi

Na lepem sončnem gričku nad Žerjavom stoji zidana hišica. V njej domuje naš Viktor, ki ga pozna sleherni krajan oziroma občan naše občine. Najbolj se ga spominjamo kot šoferja na avtobusu. Danes je že v pokoju in se rad spominja dogodkov svojega življenja.

Rodil se je leta 1909 v Mislinju pri Slovenskem Gradcu. Ljudsko šolo je obiskoval v Gornjem Doliču. Najprej se je zaposlil na žagi v Doliču, ta je bila last veleposestnika Franca Naveršnika iz Doliča.

Že kot šolarček si je zaželel, da bi bil v življenju šofer. Ta zamisel se mu je uresničila leta 1930, ko je uspešno končal šofersko šolo v Ljubljani. Kako ponosno se je oziral po furmanih, ki so furali les s Pohorja po dolini proti Celju. Naš Viktor pa je vozil enega redkih avtomobilov tistega časa, ko je našel zaposlitev v zdravilišču Dobrna. Služboval je tudi v Zabukovcu pri nekem trgovcu, vse dokler ni odšel v vojsko. V Beogradu je pri vojaki vozil generala Petra Živkoviča. Po odsluženju vojaškega roka v letu 1934 je prišel na Koroško, in sicer v Črno, kjer je postal šofer pri avtoprevozniku Faktorju. Vsak dan smo ga srečevali na cesti med Črno in Prevaljami, ko je vozil avtobus. V letu 1939 pa je postal šofer pri rudniku Mežica, kjer je ostal vse do leta 1960, ko je odšel k podjetju Ljubljana Transport in se leta 1964 upokojil.

V letu 1945, bilo je 3. maja, sem vozil rudniško Tatro in šli smo po vino v Ptuj. Na avtomobilu sem imel še več ljudi, med njimi tudi nekaj žensk. Med Ravnami in Dravogradom nas je zaustavila Tomšičeva brigada in nas moške mobilizirala v partizane. Ženske pa so izpustili, da so se lahko vrstile domov. S partizani smo morali

iti Ivan Meh iz Žerjava, Stanko Oprešnik in jaz. Naše vozilo Tatro pa so partizani zažgali in uničili. Po hribih nad Dravogradom smo se pomikali proti Bukovski vasi. Tu smo na domu bolničarja Marka, ki je bil v službi v bolnici v Črni, dobili nekaj orožja — pušk in mitraljezov. Od tod smo krenili proti Uršlji gori in Smrekovcu. Spominjam se, da smo na nekem travniku na Smrekovcu zakurili tri kresove. Ob določeni nočni uri so prišla angleška letala in odvrгла nekaj padal z orožjem in municijo. Na Smrekovcu sem se ločil od Ivana Meha in Stanka Oprešnika. Onadva sta odšla s skupino partizanov v Savinjsko dolino. Sam sem ostal v bataljonu, ki mu je poveljeval Franc Repas-Boj, sin Brančurnikovega kovača s Prevalj.

S Smrekovca smo krenili nad Črno v Koprivno in naprej v Železno Kaplo. V Kapli smo imeli nekaj borb z Nemci in pozneje krenili proti Borovljam. V Borovljah sem bil z minerji, ki so minirali dravski most. Tu so nas presenetili nemški tanki in pričela se je težka borba. Naš bataljon je imel veliko ranjencev in mrtvih. Iz Borovelj smo odšli po cesti proti Velikovcu. Med potjo smo zajeli kolono Nemcev z avtomobili. Odvzeli smo jim šest avtomobilov in se vkrcali nanje. Ker sem bil šofer, sem en avto (Bising) dobil v upravljanje. V Velikovcu smo se srečali še z drugimi borci partizani, med katerimi je bil tudi Albert Vodovnik. Na poti proti Celovcu smo razorožili večjo skupino ruskih Kozakov. V Celovcu so bile velike borbe, ki jih je vodil Kokrški odred, ki je prodiral v mesto z letališča. Moj avto smo zamenjali za sanitetni voz.

14. maja smo dobili nalog za umik s Koroške, in smo krenili proti jugoslovanski

meji. Pri gostilni Hrust v Libučah smo srečali Kusovo Micko iz Žerjava. Pred ustaši smo se morali umakniti s Holmca nazaj proti Pliberku. Posvarili smo jo, naj ne nadaljuje poti proti Poljani, ker so na poti proti avstrijski meji ustaši in četniki. Micna nas ni hotela poslušati, ker se je premalo zavedala nevarnosti te podivjane golazni. Na Poljani so jo ustaši mučili in zaklali.

Med Pliberkom in Dravogradom smo imeli težke borbe z večjim skupinami ustašev, toda mi smo se srečno umaknili v gozdove, medtem ko so naše avtomobile ustaši uničili. Našli smo drug avto in se vrnili v Pliberk, kjer nam je Visočnikova mama natankala poln rezervoar bencina, da smo lahko nadaljevali pot nazaj v Velikovec. Dne 16. maja pa smo se s težavo premikali iz Pliberka proti Holmcu, kjer je bilo ogromno nakopičenega vojaškega materiala in orožja ob cesti na Libuškem polju.

V Šoštanju se je po dolgem času ponovno zbral bataljon Tomšičeve brigade. Dobil sem nalogo, da moram odpeljati 75 ruskih partizanov v Dravograd. Ti ruski partizani so se namreč borili v naših partizanskih enotah po Štajerski in Koroški. Iz Dravograda so me napotili naprej v Maribor. Iz Maribora sem nadaljeval vožnjo naprej, vse do Gradca. Med Mariborom in Gradcem sem imel razne nevšečnosti z rusko vojsko, preden sem prišel na cilj. V Gradcu so Rusi priredili veliko slavje na čast ruskim partizanom, ki so se borili v Jugoslaviji.

Meni pa so na ruskem poveljstvu v Gradcu dali osebni avto, da sem odpeljal v Maribor dva holandska pilota. Ko sem ju oddal na poveljstvu mesta Maribor, sem dobil nalogo, da se napotim v Evelsvald k 14. udarni diviziji. V Visu pri Evelsvaidu sem našel svojo Tomšičevo brigado. Tu sem bil šofer do meseca junija 1945. V mesecu juniju je prišlo povelje, da se demobilizirajo vsi rudniški delavci. Dobil sem odpustnico in se vrnil domov med knape v Žerjav.

Tako je pripovedoval danes že 76-letni Viktor Zaveršnik iz Žerjava.

Jaz pa sem mu zaželel dober ulov rib in še na mnoga leta v krogu družine.

SLOVENSKI PREGOVORI

Ako se na grudna bliska in grmi, drugo leto vetrov dosti buči.

Dež na Štefanje obeta le malo žita prihodnjega leta.

Ako se zmrzlina grudna ne otaja, še prosinca hujši mraz nastaja.

Tepežni dan oblačen — k letu ne boš kruha lačen.

Grudna suh veter piska, poleti po suhi pomladi nato suša pritiska.

Če na božiča dežuje, prihodnje leto močo oznanjuje.

Kolikor ivja se o božiču na vejah blesti, toliko sadja prihodnje leto zori.

Pogled na sv. Jakob v Koprivni

Peter Fajmut

Moja partizanska pot

Rojen sem bil julija 1911. leta v Topli. Zaposlil sem se pri rudniku Mežica in stanoval pri Silvestru v Ludranskem vrhu.

Večkrat so se pri meni oglasili kurirji in terenci, da sem jim poročal o številu in akcijah policije v Črni.

28. marca 1943. leta me je na poti na ših ustavila zaseda Bračičeve brigade. Skupaj z mano je mobilizirala še več mlajših rudarjev. V tej brigadi sem ostal do februarja 1945. Bojevali smo se po Pohorju, na Štajerskem, Kranjskem in Koroškem. Sprva sem bil mitaljezec, nato pa kurir štaba.

V boju pri Sv. Štefanu na Štajerskem smo imeli precej ranjencev. Določili so me, da sem moral z bolničarko in vodičem iti iskat bolnico. Bilo pa je veliko snega in premalo časa, da bi jo našli. Vrnili smo se šele naslednji dan. Brigada je že odšla v neznan smer. Nekaj časa smo še tavalili in jo iskali. Najprej je zbolel vodič in ostal pri nekkih znancih, nato je zbolela še bolničarka in tudi ona je ostala pri nekem kmetu. Sam sem z dvema terencema nadaljeval pot. Ozebel sem v noge in šel na kurirsko postajo K 11 na Smrekovcu in si tam zdravil ozeblino.

Na tej postaji so bili: Delešavov Maks, Jakob Adamič in njegova žena Micka, ter neki Oto Kranjc-Vunstej. Za hrano je bilo zelo težko. Dobivali smo jo od domačih iz Črne, kmetje in bajtarji v okolici pa so bili že čisto izčrpani in večinoma izseljeni. Včasih smo ubili kakšno ovco, drugače pa smo jedli le dvakrat na dan.

Po sedmih tednih sem ozdravel in iskat sta me prišla komandir Branko in kurir Kristi s postaje K 12. Na tej postojanki, kjer so bili še Pepi Komprij in še dva kurirja, sem ostal teden dni, na kar je zvedel zame moj brat Ožbi, ki je bil komandir postaje K 17 na Holmca. Glede hrane je bilo tu zelo dobro, imeli smo dovolj slanine, kruha, mesa in drugega. Bilo pa je zelo nevarno. Žandarji so nam bili zmerom za petami in nas preganjali. Ker pa sem bil že navajen borbe, se jih nisem ustrašil. Večkrat smo šli na akcijo in jo vedno uspešno izpeljali.

Nekega dne si komandir Ožbi namislil, da bi šli prostovoljno čakati žandarje in jih uničili. V zasedo smo šli Ožbi, Lipi in jaz. Dobro smo se oborožili in pripravili zasedo ob poti, po kateri so prihajali iz Libuč. Žal so nas opazili in se skrili v zaklone. Nekaj žandarja pa nas je zalezal od zadaj. Odskočili smo, da bi si našli drug zaklon. Nosil sem Ožbijevo gasilsko kapo in žandarji, ki so najbrž mislili, da je to Ožbi, so najprej udarili po meni. Imeli so namreč že dobro zaznamovanega in zanj določeno nagrado. Kroglja me je zadela v kost leve noge, da sem na mestu obležal. Ker sem klical na pomoč, je prišel Ožbi in me odnesel v neko jamo, kjer me je pustil za nekaj časa. V roki sem držal ročno bombo in čakal žandarja. Če bi se pokazal bi bila mrtva oba — sklenil sem, da me živega ne bodo dobili v roke. Vendar sta jih Lipi in Ožbi oškropila z brzostrelkami in pobegnili so nazaj v Libuč.

Čez nekaj časa me je Ožbi odnesel višje v hrib in me zamaskiral s smrečjem. Pripravil je nosila, mi priskrbel hrano in pijačo. Zvečer so prišli pome kurirji. Nemci so naredili hajko šele ponoči. Ko so me nosili, smo večkrat opazili zasedo, ki pa smo se ji vedno pravočasno izognili. Po težkih mukah so me prinesli s Holmca čez veliko cesto v

TIM

ZAPISANI

Sonce je blagodajno grelo, travniki so ozeleleneli. Urbanova rodna domačija je prazna samevala. Sosed iz nicine je odvedel živino, češ, nekdo mora skrbeti za živali. Večkrat se mu je prikradla misel: Urbana in njegovih tako ne bo nazaj, pa bodo njive in travniki ostali njemu. Posebno ga je k temu navajalo dejstvo, da so mu novi oblastniki naklonjeni. Saj ni on kriv, če so bili pregnani, se je tolažil, kadar se je v njem oglasila vest. Je pač nova oblast, novi red, ki ne trpi takih, kot je bil Urban.

Plakati z napisom, »Ura rešitve je prišla«, so viseli še od dneva, ko je šla skozi dolino nemška vojska. Nastali so novi uradi: »Ernerungsamt« pa »Standesamt« pa tudi občina je dobila novo ime. Nekateri domačini so čez noč postali funkcionarji nove krajevne oblasti. Urar je kot član NSDAP postal vodja »prehranjevalnega urada«. Iz župnišča so prenesli v nove pisarne matične knjige in jih zaupali predanemu kulturbundovcu. Tudi župan, sedaj Bürgermeister, je postal domačin. Nastala je lista raznih vodij. Za pravilnost njihovega dela pa je skrbel Ortsgruppenleiter, predvojni prišlek, zagrižen nacist.

Val navdušenja za vse novo se je nekoliko poglobil pri vseh, ki so si take spremembe želeli, saj je bilo treba začeti z delom. Čeprav so na večjih poslopih še visele zastave s kljukastimi križi, je slika kraja postajala mirnejša. »Ura rešitve« je razbremenila gospodinje skrbi glede nakupov. Na karticah je bila točno v gramih določena količina margarine, »umetnega medu«, moke, kruha, mesa, sploh vseh prehranskih izdelkov. Pred vojno dobro založene izložbe so dobile nov videz. Namesto blaga so bile v njih Hitlerjeve slike, okrašene z zastavicami. Vedno manj je bilo nosilcev trakov s kljukastimi križi, z izjemo »Hitlerjeve mladine«, ki pa je ostala le manjši del skupnega števila mladih v kraju. Paradirali so in izzivali z nemškimi pesmimi.

V kraj je prišla posebna komisija za ugotavljanje narodne in rasne pripadnosti. Da bi bilo članom komisije bivanje čimprijetnejše, so jih spremljale »Hitlerjeve mladinke«, le te so bile že pred vojno poznane po svoji veselji; vsestransko sproščeni naravi.

Peco. Naslednje jutro so prišli na pomoč sosednji kurirji in me odnesli v Toplo. Od tam so me peljali v Bistro, v bolnico, ki je bila v Prevrženovem gozdu. Tedaj nas je bilo tam devet bolnikov, čez nekaj časa, po napadu na Črno, pa se je število ranjencev povečalo na 23. Ker niso imeli uteži in ker me tudi niso operirali, mi je nogo skrčilo, da je postala za pet cm krajša od druge.

V tej bolnici sem bil tri tedne — do dneva svobode. Ko sem zvedel za to novico, sem se skoraj razjokal od veselja. Prepeljali so me v črnsko bolnico, kjer sem se zdravil še šest mesecev.

Zaposlil sem se kot drvar pri gozdarstvu v Črni. Poročil sem se in imam štiri otroke.

Ker šolskega pouka ni bilo, je komisija uradovala v razredu. Sodelovali so posebej izbrani domačini. Dajali so pripombe in mnenja o posamezniku.

Na vrsto za popis je prišel Tinč. »Znate nemško?« »Ne, ja, malo.« je izdaval iz sebe. Priimek, ime, leto rojstva, kje in tako dalje, so bila vprašanja. »Kakšne narodnosti ste?« »Hrvatske.« Že je mislil izjaviti, da je »Volksdeutscher«, pa si je premislil, čeprav mu je žena prej rekla, naj tako pove. Pri sebi ni bil na čistem, v čem bi bila pomembnost take izjave.

Večina poklicanih ni znala nemško, zato so prijavili slovensko narodnost, mnogi pa so se za to tudi zavestno opredelili.

»Name« (ime) »Ivan sem« »Kakšen Ivan«, ga je popravljala domači član komisije. »Du bist Johann oder Hans. Kaj pa tvoj sin?« »Ni se še vrnil iz ujetništva.« Treba mu je bilo iti v vojsko, skrnil bi se bil, kot so se naši. Kaj naj odgovori? — nič, oblast je oblast in ta ob komisiji je sedaj del te oblasti.

Na vrsto je prišla družina, ki je bila umsko nekoliko počasna. »Kje stanujete?« so jih povprašali. »Imamo bajto, saj gospod, vi veste.« se je obrnil oče po pomoč k domačim ob komisiji. Člani komisije so si nekaj šepetali in družina je lahko odšla domov. Ni bilo dolgo, ko jih ni bilo več na spiskih domačinov v kraju. Nikdo ni zvedel, kje in kako so preminuli.

Pred komisijo je stopil Rom in pozdravil s Heil Hitler. »Du bist Zigainer«. Hudiča, vedo, da sem cigan — slabo se mi piše. Že pred vojno so me gledali vsi postrani, zdaj pa ista pesem. Pa so dejali, da samo Judov ne marajo.

Res, v spiskih je bilo marsikaj, za kar so že vedeli brez vprašanj. Šli so, on in njegovi, v taborišče. Zapisovali so opombe o invalidnosti, duševni omejitvi, o politični nezanesljivosti. »Kaj misliš« je zunaj vprašal sosed sosedu, »kaj bo iz tega?« Hudič ga vej, kaj prida gvišno ne. Midva sva prestara za soldate, ta mlade bi pa znali »pomest«. Med politično nezanesljive so prišli tudi nekdanja poštnega uslužbenca. Ker je bil pošten, narodnostno zaveden, ga pošta ni več potrebovala.

Kljub slabemu zdravju se je zaposlil v rudniku. Že po nekaj tednih so se prijatelji poslovili od njega za vedno. Na žalnem traku venca je bil slovenski napis »v zadnje slovo«. To je bilo preveč za nemčurje. Mladi, ki so dali vence s slovenskim napisom, so morali na zaslišanje na žandarmerijo in postali so zapisani, kar so pokazali poznejši dogodki.

Dolge so bile noči

Urban, vaje trdega in težkega življenja, ni čutil telesne utrujenosti, bilo pa je težko to, kar je nastajalo v njegovi notranjosti. Brez krivde sem kriv, pa če sem kaj zakrivil, zakaj — le zakaj trpi vsa družina. Misli so otipavale travnike in drugo, vse, kar je moral tako hitro zapustiti. Urban, saj nisi sam — spomni se na vlak, bil je poln tebi podobnih. Družine, otroci, stari ljudje, žene, dekleta, vsi pred istim, vsi enaki, le cule so bile različnih barv. Tudi znanci iz njegovega kraja so bili. S pogledi so se pozdravili. Več tudi ni bilo mogoče, saj so stali vojaki ob živinskih vagonih in priglanjali »Weiter« in zopet »Weiter«. Mrki so bili ljudje v uniformah, opasani s pasovi z zaponkami, na katerih je pisalo »Got mit uns«. Urban, ki se je nekaterih nemških besed spomnil iz rajne Avstrije, je v sebi prevedel napis »Bog z nami«. Še boga so mobilizirali za svoja dejanja — saj ni mogoče. V Urbanu se je porajala pregrešna misel, tudi On, brez volje katerega se ne more ničesar zgoditi, je prišel k močnejšim — siromaki, zdaj pregnanci, pa smo ostali sami. Hudič mi ustvarja te pregrešne misli. Odmislil si je, vendar dvomi in praznina so ostali v njegovi notranjosti.

Ni mogel zaspati. Dejanja v tej za njega in mnoge usodni pomladi so se mu nizala pred očmi.

V mislih je videl betonske bunkerje, žične ovire, vojake, vojne priprave v rudniku. Cel stranski rov v jami so preuredili v zaklonišče, namestili zasilna ležišča, sanitetne omare, nosila in še in še. Vedel je za velik pomen teh priprav.

Vekrat je videval avtomobile tuje registracije, pa si je mislil, lep je ta naš domači kraj in turisti prihajajo radi k nam. Domačemu župniku je zameril, da še maše ni pridno odbral, že je bil na vasi in s samozvanim socialistom na veliko debatiral cele dopoldneve. Župan, narodnjak, se mu je zdel še najbolj pošten in preudaren. Ob misli nanj se je spomnil — že prvi dan so Nemci njega aretirali in nihče ne ve več zanj.

Spomnil se je mobilizacije. Vsi so morali iz jame in drugih obratov pred rudniški samski dom. Vodja topilnice je govoril o dolžnosti do domovine, da se v teh težkih trenutkih vsi združimo za obrambo pred pretečo vojno. Javili so se prostovoljci. Bili so to mladi fantje, polni žara in odločnosti. Pa je pogledal Urban okrog sebe in videl tudi take, ki so stali skupaj v gruči in mrmrali. Ni slišal, kaj so govorili, vendar se mu je zdelo, da je tem obramba domovine deveta skrb, naša vojska se zbira v Celju in bo prišla na položaje v nekaj dneh, je končal govornik. Ni bilo vojske, se

je spomnil Urban, še tistih nekaj vojakov je zginilo neke noči in bunkerji so ostali prazni.

Eksplozija, ki je raznesla rudniško električno centralo »Diesel«, je bila edina eksplozija v obrambi.

Prostovoljci so bili zajeti pri Celju. Vse je bilo ena sama velika izdaja z vrha.

Nekateri mobilizirani so jo mahnili proti meji, pa ne z namenom braniti, temveč da

se skrijejo. Drugi, ki so krenili proti Slemenu, so kasneje dejali: »Odpri smo javorsko fronto in popili skoraj ves mošt po kletih.« Tudi če se je imel kdo namen upirati sovražniku, bi se moral golorok, saj ni bilo orožja. Ogromni vojaški premoči so pripomogli še domači izdajalci. Urban je ugotavljal: »Sejali smo ljulko med pšenico.« Videl je narodne odpadnike in spet je bila v njem bolečina razočaranja.

Zvonko Robar

K mozaiku delavskega gibanja in NOB na Koroškem

PREĐAN DELAVSKEMU GIBANJU

Več let je že preteklo, odkar nas je za vedno zapustil Mirko Mezner. Kadarkoli sem se oglasil pri njem, mi je ure in ure pripovedoval o boju guštanjskih jeklarjev za njihove pravice in o njegovem sodelovanju v NOB na Koroškem.

Po letu 1937, ko je prišel na čelo KPJ Tito, je tudi na Ravnah zaživel partijsko delo. Mirko Mezner je bil v tem obdobju povezan z najbolj aktivnimi komunisti in je gotovo prispeval svoj delež v mozaik delavskega gibanja in NOB, zato menim, da je prav, da njegovo delo ne ostane pozabljeno. Mogoče bodo njegovi spomini vzpodbudili še koga, da bo še kaj dodal.

MLADI ROD ČLANOV KPJ NA RAVNAH

Mirko Mezner je bil trafikant na Ravnah. V njegovi trafiki so se vsak dan zbirali delavci in se ustavljali posamezni komunisti. Tako je bil kmalu povezan z naprednim delavskim gibanjem.

V tem času je na Ravnice večkrat prihajal Vinko Möderndorfer, ki je 1936. leta ustanovil rudarsko zadrugo, ki je kopala pri

Lubasu premog. Vinko Möderndorfer je bil na čelu delavskega gibanja v Mežiški dolini. Zaradi revolucionarnega delovanja so ga oblasti vrgle iz učiteljske službe v Mežici. Zaradi tega ni klonil. Zanimivo je, da je zopet zbral okoli sebe najbolj zapostavljene in izkoriščane rudarje in jim pomagal tako, da je ustanovil rudarsko zadrugo, da so v najtežjih kriznih letih vsaj nekaj zaslužili za svoje družine.

Z Mirkom Meznerjem sta se večkrat sestala v gostilni pri Cvitaniču, kjer sta ure in ure razpravljala o boju delavcev proti izkoriščevalcem. O vsem sta bila istega prepričanja. S stiskom roke ga je Möderndorfer 1938. leta sprejel v članstvo KPJ.

Po tem dogodku je Mirko Mezner prihajal na sestanke, ki so bili izmenično pri Logarju, Pongracu, Meznerju in celo na Rimskem vrelcu. Ivan Pongrac in Jakob Logar sta bila sprejeta v partijsko organizacijo na Lešah.

Na sestanke celice KPJ so prihajali:

1. Jakob Logar — sekretar, kovač po poklicu, od 1931. leta svobodaš, 1942. leta ustreljen v Begunjah

Guštanjski trg leta 1903

2. Franc Abšner — ključavničar, tamburaš, zaveden Slovenec

3. Jože Kolar — kovač, aktivno delal v delavski organizaciji v železarni, odšel v partizane, kjer so ga ujeli Nemci in odpeljali v Dachau

4. Viktor Kreuh — specializirani kovač

5. Štefan Trbovšek — član sokola, zaveden socialist, nekaj časa delal v Avstriji, odšel v partizane, 1945. leta tik pred svobodo padel na velikovškem mostu.

6. Franc Narobe — livar

7. Pavel Medvešek — livar, med vojno zaprt

8. Anton Godec — kovač, član Vzajemnosti, igravec in tamburaš

9. Ivan Pongrac — livar, odšel v partizane, ujeli Nemci in bil interniran v Dachau

10. Anton Logar — hotel v Španijo, ustreljen na meji, član Vzajemnosti

11. Pepi Krevh — kovač, član vzajemnosti

12. Anton Radušnik

13. Leopold Čič

14. Ernest Plešnik — električar, sokolaš

15. Ditinger — edini od starejše generacije

Navodila za delo so člani ravske organizacije dobivali tudi od Karla Doberška. Večkrat je stopil v trafiko, potegnil izza suknjiča zavitek in ga potisnil na policio.

K Mirku Meznerju je prihajal tudi Miloš Zidanšek iz Maribora in mu izročil kovček ali zavitek z literaturo, da ga je izročil Hinku Zagerniku na Prevaljah. On je nato zavoj s pomočjo prevaljskih železničarjev spravil čez mejo v Avstrijo.

»PREMOG GORI — ČE GA NI!«

Po okupaciji so se morali sestajati bolj previdno, ker so Nemci imeli povsod polno svojih priliznjencev in vohunov. Največkrat so se sestali na zeleni klopi pri Meznerju, kjer so se počutili najbolj varne, ker je bila njegova hiša nekoliko od-

maknjena od središča kraja. Na sestanku so se tudi dogovorili za razpoznavno geslo »Premog gori — če ga ni«.

Na sestanek so še vedno prihajali Pavel Medvešek, Anton Godec, Franc Narobe, Mirko Mezner, Jože Kolar in Polde Čič. Med ljudmi so širili propagando proti Nemcem ter zbirali orožje in strelivo. Jože Kolar je skrnil orožje pri Kravbergerju. Mezner in Verdinek sta šla nekega dne iskat puške, ker sta jih hotela izročiti partizanom, toda nista jih našla. Ivan Vravnik je odpeljal na Zelovec v otroškem vozičku lovske puške, da jo je izročil Matjažu.

ZVEZA Z MARIBOROM PREKINJENA

Do junija je imela partijska organizacija v Meziški dolini stik z Mariborom. Na Ravne je prihajal Miloš Zidanšek ter dajal navodila za delo. Po dogovoru z Zidanškom bi morali iti v partizane na Pohorje Pavel Medvešek, Jakob Logar, Anton in Leopold Čič ter Jože Kolar. Dobili so celo točna navodila, kaj morajo vzeti s seboj in kako morajo biti opremljeni.

Zveza z Mariborom je bila junija 1941. leta prekinjena. Na ulici v Mariboru so gestapovci aretirali Slavo Klavoro. Pri tem ji je hotel pomagati Miloš Zidanšek, ki se je zadrževal v bližini. Aretirali so tudi njega. Oba so zaprli v mariborske zapore, ju mučili in ubili.

Komunisti Meziške doline so po tem dogodku iskali stike s Kranjsko prek Kranfemberga, kjer so bili zaposleni nekateri. Duhovnega voditelja Karla Doberška so pa Nemci že takoj ob prihodu aretirali, zaprli v celovške zapore in ga nato selili v Srbijo.

Zvezo z ostalimi partijskimi centri je menda našel Štefan Trbovšek. Na javko za Uršljo goro je poslal Inzija Pongraca, ki se je sestal z neznanim človekom; ta mu je dal navodila, kako naj se povežejo.

Odhod na Pohorje je preprečila precizna izdaja. Preden so Nemci izvedli aretacijo, so imeli že točne podatke o vseh in o njihovem delovanju. Nenadne aretacije so preprečile prevaljskim in ravskekim ko-

munistom odhod na Pohorje. Na Prevaljah so Nemci zaprli Šterne, Hinka Zagernika ter celo vrsto drugih komunistov.

Jaka Logar je hodil iz varnostnih razlogov ponoči spat k Reberniku. Nemci so ga presenetili, ker so prišli po njega sredi belega dne, ga zaprli v prevaljski zapor, čez nekaj dni pa odpeljali v Begunje, kjer so ga ustrelili.

Jaka Logar ni niti malo slutil, da imajo Nemci tako točne podatke o njegovem delovanju. V prevaljskem zaporu je bil na vitez celo prost. Na dvorišču je sam sekal drva in jih nosil v pisarno.

Mati je odšla na policijo in prosila:

»Pustite mi sina domov, saj ni ničesar zakrivil!«

»Mi nimamo nič proti njemu,« je hladno odgovoril šef policije. »Zaradi nas bi lahko odšel že danes domov.«

OBISK DUŠANA KVEDRA

Jeseni 1941. leta je prišel na obisk k Mirku Meznerju Dušan Kveder. Med pogovorom je Kveder dejal:

»Nemci so napadli Ruse, od zdaj naprej smo tudi mi v vojnem stanju.« Največ je govoril, kako bi morali organizirati upor proti okupatorju.

Od Mirka Meznerja je nesel dve puški. Do ceste ga je Mezner spremljal. Iz smeri Črne je pripeljal motorist. Dušan Kveder je šel pred njim čez cesto. Motorist se je ozrl. Takrat mu je Kveder pomahal. To je bil razpoznavni znak. Kveder je prisedel k motoristu in sta se odpeljala proti Dravogradu in naprej proti Rušam.

SESTANKI NA NAVRŠKEM VRHU

Na Ravnah so bili Nemci prepričani, da so že vsi ljudje za njih in da so popolni gospodarji. Med naprednimi delavci pa je že tlela iskra upora. Na sestanke na Navrški vrh so prihajali Ernest Plešivčnik, Metarnik, Vinkler, Anton Kreuh, Ušnik, Mirko Mezner in Peter Razgoršek. Na enem izmed sestankov so ustanovili odbor OF in se zaprilegli, da se bodo borili tako dolgo, dokler ne bo kraj osvobojen. V spomin na ta dogodek stoji na Navrškem vrhu spomenik. Nekaj metrov od spomenika, ob robu gozda, pa je bil grob partizana Gašperja, ki je padel v gozdu in so ga partizani pokopali na tem mestu.

NEPOTREBNA PANIKA

Na Ravnah in v okolici se je razširila vest, da so Nemci odkrili pri Lubasu bunker in v njem seznam vseh ljudi, ki so sodelovali s partizani. Takrat je na Ravnah že precej ljudi sodelovalo s partizani. Vse je postalo strah, kaj se bo zgodilo. V tovarno je prinesel to vest Franc Večko. Pepi Knez, ki je delal v tovarni, je bil v stalnem stiku s partizani. Ob tej novici ga je prevzela panika, ker je bil trdno prepričan, da so Nemci na seznamu odkrili tudi njegovo ime. V družbi je stalno govoril, da se ne bo nikoli dal Nemcem ujeti in da bo pravočasno pobegnul v gozd. Med delovnim časom je skrivaj zapustil delovno mesto, preskočil ograjo, ki je bila okoli železarne, in pobegnul v les. Nemci so naredili za njim hajko, ga ujeli, ga do nagega slekli in privlekli na Prevalje, kjer so ga ubili.

Frana vas pri Prevaljah iz leta 1903, v ozadju vidni obrisi nekdanje železarne na Prevaljah, tam kjer je danes športni stadion. Nespremenjen je ostal samo pogled na Peco

Tudi Mirko Mezner je zvedel, da so Nemci odkrili bunker pri Lubasu. Najrajši bi pobegnil v gozd k partizanom, toda žal je bil invalid. Dobro se je zavedal, da bi bil takšen partizanom samo v breme. Nekaj dni je čakal v negotovosti. Slednjič je dobil pošto, da mora priti na javko na Navrški vrh.

Popoldne se je odpravil na Navrški vrh. Na javki ga je čakal Ernest Plešivčnik, ki mu je dejal:

»Vsem povej, naj ne delajo nepotrebne panike, ker Nemci pri Lubasu niso dobili pravih imen, ampak samo partizanska.«

Mezner je hotel z njim v partizane. Ernest pa mu je dejal:

»Ti moraš nazaj domov, ker te potrebujemo za zvezo.«

PARTIZANSKA JAVKA

Meznerjeva hiša stoji onstran potoka Suhe, ki priteče z Uršlje gore. Hiša je v bližini gozda in so lahko k njej prihajali aktivisti skoraj neopazno. Vso okupacijo je bila pri Meznerju partizanska javka.

Pošto so k Meznerju prinašali od Lubasa, Razgorškova hčerka, Verdinek, Zavornik in Vravnik. S to zvezo je Mezner pošiljal partizanom obvestila, hrano, sanitetni material in druge predmete. Za praznike so sosedji napekli potice in jih po tej zvezi poslali partizanom.

Sanitetni material je Mirko Mezner večkrat kupil v lekarni v Pliberku. Navadno je nesel domov poln nahrbtnik. Lekarnarici je postal sumljiv. Nekega dne mu je rekla:

»Jaz vem, zakaj potrebujete toliko sanitetnega materiala.«

»Da, da!« je pritrdil in ni hotel z njo debatirati. Največ sanitetnega materiala je znosil h Kancu.

SESTANEK NA RIMSKEM VRELCU

Že meseca julija 1941. leta so se zbrali vodilni prevaljski in ravenski komunisti na Rimskem vrelcu. Sestanek je sklical ruski emigrant, ki je bil geometer pri firmi Siemens. Na sestanku so prišli Mirko Mezner, Peter in Pavel Medvešek, Jakob Logar in Franc Štern. Govorili so o pripravah za upor, o sabotažnih akcijah in o delu med prebivalci.

Tega Rusa je menda nekdo izdal. Nemci so ga nekega dne aretirali in v Dravogradu ustrelili. Stanoval je pri Obretanu na Ravnah.

Na sestanku na Rimskem vrelcu sta sedela skupaj Jaka Logar in Franc Štern. Jaka Logar je Meznerju dejal:

»Vidiš, ta je Franc Štern!« Mirko Mezner se je spominjal, da je imel na glavi žameten klobuk in na njem »gamsport«.

GESTAPO ZASLEDUJE

Mirko Mezner se je sestajal s svojimi somišljeniki na Ravnah v gostilni pri Jurčku. Navadno so igrali karte ter si tu in tam, če ni bilo v bližini kakšnega sumljivega tipa, povedali zaupne novice.

Na gestapo jih je hodil tožit Miloš Jurak. Šef gestapa mu je dejal, ker ni verjel njegovim zgodbicam:

»Oni hodijo pit k Jurčku.«

Na Uršlji gori

»Zakaj potem stiskajo glave in se med seboj tiho pogovarjajo,« ga je prepričeval Jurak.

Ponoči so odhajali od Jurčka. Za vogalom se je utrnil čik. Mezner je takoj vedel, da jih gestapovci zasledujejo. O tem je obvestil ostale. Naslednji večer so prišli gestapovci z avtom k Jurčku, da bi jih zaprli, toda oni niso šli več tja.

Potem so hodili igrat karte na dom k Vravniku. Vravnik je Meznerju stisnil letake. Na poti proti domu ga je ustavil policist in ga vprašal, kam gre. On je odgovoril, domov. Pustil ga je naprej.

Letake je Mezner razmetal v bližini svojega doma. Ponoči so Nemci s svetilkami svetili in pobirali letake, da bi jih naslednjega dne ne videli ljudje. Nekdo je namignil poveljniku policije, da je to naredil Mezner. On mu je odgovoril:

»Ne bodite neumni, da bi trosil letake okoli svoje hiše!«

Nekega dne je potrkal na vežna vrata moški, ki je bil oblečen kot kakšen aktivist:

»V Dravograd morate priti na sestanek!« Mezner ga ni poznal, zato mu je pred nosom zaloputnil vrata. Čez nekaj dni ga je videl na Ravnah v gestapovski uniformi.

GORKI GRE V PARTIZANE

Matevž Bavče-Gorki, ki je bil sekretar partijske celice v železarni, se je ob odhodu v partizane oglasil pri Meznerju.

»Zdaj odhajam,« je dejal, »zato sem se prišel poslovit.«

»Rad bi šel s teboj, če bi mogel,« se mu je nasmehnil Mezner.

»Tudi v dolini moramo imeti svoje ljudi, če hočemo zmagati,« ga je pogledal Matevž.

»Kaj boš naredil, če te dobijo Nemci?« ga je iznenada vprašal Mezner.

»Živega me ne bodo dobili,« je odgovoril odločno.

»Nič ne veš vnaprej, kaj vse se lahko zgodi.«

»Četudi mi zabijejo žebelj v koleno, ne bom nikogar izdal,« ga je ostro pogledal.

NEVARNA PAST

Na območju Brinjeve gore in Tolstega vrha je bil proti koncu 1943. leta sekretar Jože Gutovnik-Aga. Mirko Mezner je dobil obvestilo in je šel k njemu na sestanek. Aga mu je zastavljal vprašanja, ki so Meznerja presenečala. Navedel je nekaj družin na Ravnah in dejal, da so belogardisti in da bi jih bilo treba likvidirati. Mezner se ni strinjal z njim. Odgovoril mu je:

»V cerkev res hodijo, ampak zato še niso belogardisti.« Ta razgovor Meznerju ni ugajal, ker je slutil, da skriva Aga nekaj za bregom.

Partizanom je na Brinjevo goro poslal cigarete in mnogo drobnih predmetov, ki jih je imel v trafiki, ker je vedel, da jih v gozdu potrebujejo.

Nekega dne je Meznerju prinesla Vravnikova pošta. Sekretar Aga mu je pisal, da je zelo bolan in da se želi pri njem zdraviti. Z ženo sta zaskrbljena razpravljala, kaj bi storila.

»Kaj če nama umrje?« je razmišljala žena.

»V vrtu bi ga pokopala,« je menil Mezner.

»Tu ni varno. Nemci bi to opazili,« ga je opozarjala.

Nazadnje sta odpisala Agu, da bi ga sprejela na zdravljenje, a si ne upata, ker je preblizu nemška postojanka in ne moreta jamčiti za njegovo varnost. Tako Aga ni prišel k njima na zdravljenje.

Čez nekaj dni je Mirko Mezner zvedel, da se je Aga predal Nemcem in izdal nekatere Ravenčane. Šele takrat je spoznal, kako pametno je ravnal, da ga je zavrnil. Od ljudi na Tolstem vrhu je zvedel, da Aga takrat ni bil bolan. Pismo je bilo samo past, s katero ga je hotel spraviti v nesrečo.

POROČILO SREDNJE ŠOLE TNPV RAVNE NA KOROŠKEM ZA ŠOLSKO LETO 1984/85

Letni delovni načrt vzgojno-izobraževalnega dela za šolsko leto 1984/85 zajema vse elemente, ki jih določa 85. člen zakona o usmerjenem izobraževanju.

Sprejet je bil na seji sveta srednje šole in dvakrat dopolnjen oziroma spremenjen zaradi kadrovskih sprememb.

Sola je verificirana z odločbo o vpisu srednje šole v razvid izobraževalnih organizacij št. 022-304/84 z dne 9. 7. 1984 pod št. 93.

Sola je odpravila pomanjkljivosti, navedene v verificacijskem zapisniku, ker so učitelji in drugi strokovni sodelavci opravili pedagoške in androgoške ter strokovne izpite. Dopolnilnega izobraževanja pa niso pridobili učitelji, ki poučujejo v prilagojenem programu, to pa zaradi kadrovskih problemov (pomanjkanje učiteljev strokovno-teoretičnih predmetov, velika fluktuacija).

V preteklem šolskem letu je prenehalo delovno razmerje večjemu številu delavcev. Odšla sta dva učitelja matematike, učitelj fizike in učitelj fizike s tehnično vzgojo. Kljub večkratnim razpisom nam ni uspelo zaposliti drugih učiteljev z ustreznimi izobrazbo. Vrzeli so zapolnili predmetni učitelji, sicer ustrezne smeri. Neuspeh pa je bil razpis za učitelja obrambe in zaščite, zato smo zaposliti absolvente ustreznih šol.

Še vedno je veliko problemov pri zaposlovanju učiteljev na področju strokovnih strojnih in metalurških predmetov in praktičnega pouka. Predmete strokovno-teoretičnih predmetov poučujejo v glavnem zunanji sodelavci (19), medtem ko so učitelji praktičnega pouka čezmerno obremenjeni.

Zunanji sodelavci sicer imajo ustrezno strokovno izobrazbo, vendar nimajo pedagoške izobrazbe in opravljenega strokovnega izpita. Skoraj 50 ur matematike, 53 ur obrambe in zaščite in 150 ur praktičnega pouka (na teden) so opravili učitelji, ki jim manjka ustrezna strokovna in pedagoška izobrazba.

V tem šolskem letu smo morali ponovno zaposliti tudi učitelja samoupravljanja s temelji marksizma, kljub temu, da je disciplinska komisija v prejšnjem šolskem letu ugotovila, da je odgovoren za hujske kršitve delovnih obveznosti in mu je zaradi tega prenehalo delovno razmerje. Vendar je sodišče združenega dela v Mrriboru in Ljubljani razveljavilo sklep disciplinske komisije in naložilo šoli, da delavca ponovno zaposli na prejšnja dela in naloge. V preteklem šolskem letu pa smo ponovno ugotovili, da učitelj Pavel Požar in dosega normalnih delovnih uspehov in je zato delegacija delavcev imenovala komisijo, da ugotovi delovno zmožnost delavca. Komisija dela v tem šolskem letu še ni zaključila.

V preteklem šolskem letu smo skrbeli za izboljšanje materialnih razmer za delo šole v skladu s sprejetim programom in razpoložljivimi sredstvi.

Celotnega programa nismo uresničili zaradi nizkih sredstev amortizacije. S 50% amortizacijo zberemo letno le okoli 10 milijonov dinarjev za obe šolski stavbi. Visoke cene strojev, aparatov in učil, gradbenih in obrtniških storitev ne dovoljuje večjega posega pri vzdrževanju šolskih stavb in nakupih strojev, učil in nadomeščanja dotrajanega učilniškega pohištva.

V nobeni šolski stavbi ni možna pridobitev novih učilnih prostorov brez dozidave ali novogradenj.

Dijaški dom

Investitor je oddal gradbena, obrtniška in instalacijska dela GIP Gradis — enoti Ravne na Koroškem. Pogodbeni rok gradnje je bil od 24. 6. 1984 do 24. 6. 1985. Dela so potekala po izvajalčevem planu. Rok zgraditve objekta je prekoračil za 10 dni.

Po komisijem ogledu je izvajalec odpravil ugotovljene drobne pomanjkljivosti.

Za opremo je investitor sklenil pogodbo s trgovskim podjetjem »Slovenijales« in jo plačal vnaprej po podpisu pogodbe v novembru 1984. Z montažo bi lahko pričeli 10. julija 1985, vendar Slovenijales krepko prekoračuje dogovorjene roke.

Naša skupnost za komunalno in cestno gospodarstvo je investitor za komunalne in energetske priključke ter za ureditev okolice. Zaradi finančnih težav je ta skupnost dokaj pozno oddala dela »Gradisu« in »Instalaterju«. Rok teh del je 15. 10. 1985.

Investitor je pogodbeno zaupal nadzor nad gradnjo doma Urbanističnemu biroju Ravne, ki je za investitorja opravljal tudi delni inženiring in izdelal manjkajoče načrte komunalnih priključkov in ureditev okolice.

Tehnični pregled in prevzem objekta naj bi bil med 15. 10. in 1. 11. 1985.

Prizadevamo si za namensko in racionalno uporabo zgrajenega objekta.

Dijaški dom bi predvsem lahko uporabljali učenci-vozači, saj je le-teh kar 916 ali 70,6%.

Učenci, ki so se v zgodnjih jutranjih urah pripeljali z vlakom, so se do pričetka pouka pripravljali na pouk v šolskih učilnicah. Tudi po končanem pouku in interesnih dejavnostih so lahko ostajali do odhoda avtobusov in vlakov v šolskih učilnicah, vendar je bil odziv manjši in so raje odšli po svoje. Na željo učencev smo na šoli ugotavljali število tistih, ki vstopajo na avtobus v središču Dravogradu. Podatke smo posredovali Integralu, ki je organiziral avtobus za prevoz učencev do Raven.

Sola ima zadovoljivo rešene prostorske in kadrovske zmožljivosti za pripravo in razdeljevanje malic za vse učence naše šole.

Učenci se v glavnem odločajo za nakup sendvičev (dnevna prodaja je bila okrog 500 sendvičev). Nekateri učenci pa naročajo tople malice, teh je okrog 200. Kosila zaradi slabega povpraševanja ne pripravljamo (le do 20 kandidatov).

Prevladujejo kadrovske štipendije v kovinarski in metalurški usmeritvi za IV. in II. st. zahtevnosti. (642 od 763 štipendij; za naravoslovno-matematično usmeritev so bile le tri kadrovske). Poklicni interesi učencev so delno neusklajeni z razpisanimi kadrovskimi štipendijami oz. interesi delovnih organizacij. To neskladje skušamo zmanjšati, saj je kadrovska štipendija kasneje zagotovilo za pripravnštvo. Tako ni imelo v preteklem šolskem letu zagotovljenega pripravništva 12 učencev — strojnih tehnikov, 18 učencev — oblikovalcev kovin, od tega 16 deklet in 3 metalurški tehniki. Z delovnimi organizacijami smo se dogovorili o možnosti pripravništva tudi za te učence.

Najmanj kadrovskih štipendij je v naravoslovno-matematični usmeritvi, vendar je opazen premik v tej smeri, saj je Železarna Ravne za novo šolsko leto podelila 10 štipendij za učence te usmeritve.

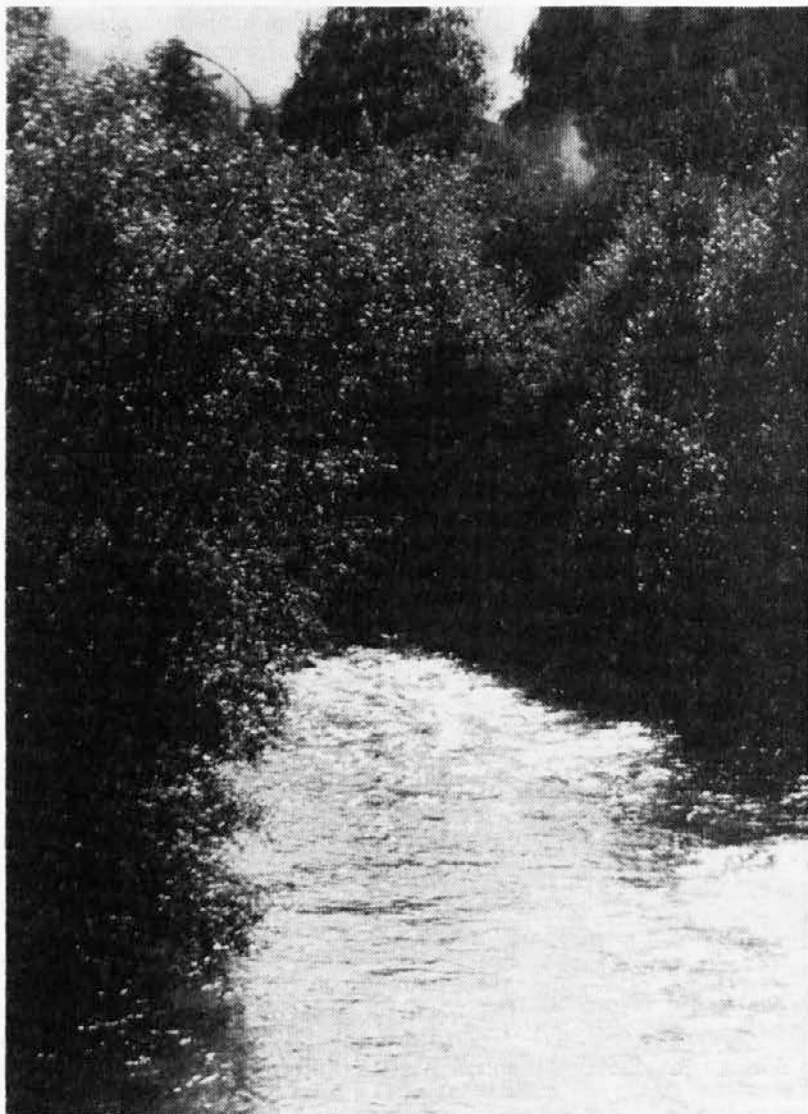
Nekatere delovne organizacije sproti spremljajo delo učencev na šoli in višino štipendije določajo glede na kraj bivanja in šolanja. Upoštevajo vzgojno in motivacijsko vlogo štipendije v izobraževanju mladih. Mnenja smo, da bi morale tako ravnati vse delovne organizacije, saj so rezultati takega ravnanja pozitivni.

IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

Pri izvajanju VIP nastopajo težave že pri poznem vpisu odraslih, tako da se ne moremo normalno pripraviti na začetek pouka in ga moramo večkrat preložiti na poznejši čas.

Glede vpisa lahko rečemo, da ne čutimo upadanja za programe obratnega tehnika. Vpis je vsako leto približno enak. Drugače je to s programi II. in IV. stopnje, ki dajejo delavcem osnovno strokovno znanje. S težavo se za izobraževanje prijavi v 2 do 3 letih do 30 slušateljev, čeprav pošiljamo v OZD še posebne razpise in stalno sodelujemo s kadrovskimi službami. Pri tem pa vemo, da ima okrog 40% zaposlenih delavcev največ osnovnošolsko izobrazbo.

Težave so pri strokovnih predmetih, kjer še ni ustreznih učbenikov. Pozna se tudi neenakost predznanja vpisanih (različne generacije, neusklajenost programov ipd.). Opazen je tudi velik osip, kar pa je lahko posledica precejevanja lastnih sposobnosti oziroma zahtevnost programov in pa nerazumevanja v OZD. Tem delavcem sicer omogočijo izo-

Vodni lesket

braževanje, pri tem pa jim ne prilagodijo dela, da bi lahko redno obiskovali predavanja.

Letos smo organizirali 32 različnih tečajev, predvsem za potrebe železarne in drugih delovnih organizacij. Na njih se je razvrstilo kar 1437 slušateljev. Poučevali so domači učitelji ter strokovnjaki iz železarne.

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO DELO

Vpis, usmerjanje in preusmerjanje

Pojavila so se neskladja glede na razpis na področju metalurgije, kovinarstva in pedagoške usmeritve. Opazen je bil interes mladih in staršev za izobraževanje po programih, ki po končanem šolanju nudijo poklic in kjer je bilo razpisanih največ kadrovskih štipendij za V. stopnjo.

Zaradi neuskladenosti med razpisom in vpisom v metalurški usmeritvi smo v sodelovanju in povezovanju s šolskimi svetovalnimi službami na osnovnih šolah, skupnostjo za zaposlovanje in kadrovske službe Železarne Ravne izvedli akcijo usmerjanja in preusmerjanja. Glede na razpis kadrovskih štipendij v kovinarstvu, interes mladih oziroma njihovih staršev, je večina vztrajala pri svoji prvotni odločitvi. Zaradi tega je bilo treba povečati število prostih mest (oddelkov) v kovinarski usmeritvi in zmanjšati število mest v metalurgiji. Ugotovljamo, da se mladi še vedno neradi odločajo za metalurške poklice, pri tem pa imajo odločilen vpliv tudi njihovi starši. Usmerjanje v te poklice bo treba prenesti v zgodnejše obdobje osnovne šole. Pojavljajo se tudi težave zaradi interesov učencev, ki se želijo izobraževati za višjo stopnjo zahtevnosti, in kadrovskih potreb delovnih organizacij.

Preusmerjanje v pedagoški usmeritvi smo vodili v sodelovanju z osnovnimi šolami, skupnostjo za zaposlovanje in posameznimi kandidati predvsem v obliki razgovorov. Interes za to usmeritev še vedno upada, kljub temu da smo nakazali široko možnost nadaljnjega šolanja na visokošolskih delovnih organizacijah. Omejitev vpisa ni bilo.

Problemi v zvezi s preusmerjanjem in usmerjanjem učencev so znani in stari:

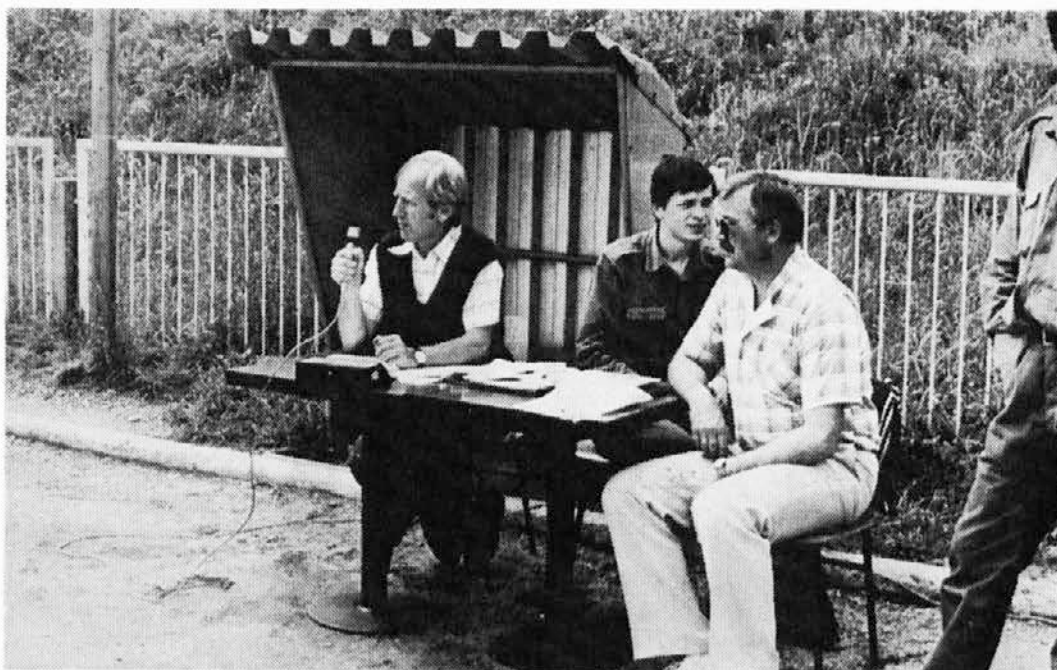
- premajhna vertikalna in horizontalna povezanost programov
- vezanost na štipendijske pogodbe
- različnost proizvodnega dela in delovna praksa
- zasedenost šol in njihove možnosti za izobraževanje
- potrebe po kadrih

Akcija usmerjanja ni izdelana in strokovno utemeljena, kar otežuje delo. V veliki meri je prepuščena učiteljskemu zboru, komisiji za vpis in usmerjanje, strokovnim delavcem šolske svetovalne službe. Menimo, da bi morali biti izdelani enotni kriteriji, ne pa, da so tako različni med posameznimi programi in tudi šolami. Sklepov učiteljskega zbora in nasvetov starših in otroci večkrat ne upoštevajo in v končni fazi odločajo le oni sami.

V tem šolskem letu se je nehalo izobraževati 37 učencev. Največ učencev je prenehalo z izobraževanjem v kovinarski usmeritvi v 1. letniku. SVIO je za učence, ki so že v osnovni šoli imeli težave, prezahteven. Vseh teh učencev ob vpisu in med izobraževanjem ni bilo mogoče usmeriti v programe II. stopnje, saj ni toliko kadrovskih potreb po teh poklicih. Odločilni sta bili tudi prostorska zasedenost šol ter vztrajnost učencev in staršev, da bodo poskušali biti uspešni. Neuspešnost pa je bila kasneje večinoma razlog za prenehanje izobraževanja. Vse te učence smo usmerjali v zaposlitev in pri tem sodelovali s skupnostjo za zaposlovanje in delovnimi organizacijami.

UČNI USPEH UČENCEV OB KONCU ŠOLSKEGA LETA

Kovinarska in metalurška usmeritev					
letnik	1.	2.	3.	4.	Skupaj
Izdelali	213	252	201	75	741
Niso izdelali	32	13	14	4	63
Skupaj	245	263	215	79	804
Pedagoška usmeritev					
letnik	1.	2.	3.	4.	Skupaj
Izdelali	54	63	57	74	248
Niso izdelali	1	2	1	—	4
Skupaj	55	65	58	74	252

Napovedovalec

Naravoslovno-matematična usmeritev					
letnik	1.	2.	3.	4.	Skupaj
Izdelali	58	65	59	59	241
Niso izdelali	—	—	—	1	1
Skupaj	58	65	59	60	242
Šola					
letnik	1.	2.	3.	4.	Skupaj
Izdelali	325	380	317	208	1230
Niso izdelali	33	15	15	5	68 (94,7%)
Skupaj	358	395	332	213	1298 (5,3%)

Učni uspeh v pedagoški usmeritvi je v primerjavi s prvim polletjem 84/85 dokaj visok (86,9% do 98,4%). To velja še posebej za 3. in 4. letnik, zlasti pa za celotno usmeritev. Boljši učni uspeh je predvsem posledica vloženega truda učencev, pa tudi priliva učencev v I. letnik z višjim učnim uspehom. Struktura ocen je zelo visoka, tako da je samo 5 učencev usmeritve z zadostnim uspehom. Po predmetih je največ negativnih iz matematike (4). Delo na naravoslovno-matematični usmeritvi je potekalo vse šolsko leto ob primerni aktivnosti učencev in učiteljev, zato so učni uspehi sorazmerno visoki.

Po popravni izpitih ob koncu šolskega leta so učenci dosegli 99,5%. Posamezne razredne skupnosti so izdelovale 100%, ob polletju štiri in ob koncu pouka pet razredov. Tudi notranje razporeditve ocen kažejo na dobro delo in sposobnost učencev, saj je 66 odličnih, 110 prav dobrih, 59 dobrih in le 6 zadostnih uspehov. Le enemu učencu ni upelo popraviti treh nezadostnih ocen.

Skupni učni uspeh v kovinarski in metalurški usmeritvi je dokaj soliden, v primerjavi z lanskim šolskim letom je le nekoliko slabši. Predvsem je to zaradi velikih učnih in vzgojnih težav v dveh prvih letnikih kovinarske usmeritve, pa tudi v višjih letnikih, kjer smo predvsem na V. stopnji zahtevnosti programov pričakovali boljši učni uspeh. Metalurška usmeritev je na ravni lanskega učnega uspeha, celo za 1% boljša.

Praktični pouk

Praktični pouk za učence kovinarske in metalurške usmeritve je bil organiziran v skladu z učnimi načrti za posamezne usmeritve, smeri in letnike. Večino programov smo izvajali v šolskih delavnicah, program vplivanja v jeklovilarni, program toplotne obdelave pa v kalilnici Železarne Ravne. Učenci 2. letnikov met. SKR program in 3. letniki IV. stopnja so imeli praktični pouk v metalurških tozdih železarne, Gorenju Fecro in v Rudniku Mežica. Kovinarji preoblikovalci pri Monterju v Dravogradu, vzdrževalci energetskih naprav pri Instalerju, avtomehaniki po avtomehaničnih delavnicah. Dnevno je bilo pri praktičnem pouku po 17 skupin učencev. Število učencev v skupinah je v okviru normativa. Pri ročni obdelavi je bilo v

skupinah med 12 in 20 učencev. Pri strojni obdelavi, vplivanju, toplotni obdelavi, preoblikovanju in varjenju so bile skupine 6 do 10 učencev. Skupni fond ur praktičnega pouka je bil povprečno tedensko 670 ur, od tega v delovnih organizacijah 234 ur, v šolskih delavnicah pa 436 ur, kar je izvajalo 13 stalno zaposlenih učiteljev praktičnega pouka. Povprečna učna obremenitev učiteljev je bila po 33,5 ure tedensko, kar kaže, da bi lahko zaposlili še enega učitelja praktičnega pouka.

Učenci tretjih letnikov IV. stopnje — metalurški in kovinarji, so izvajali poklicne programe praktičnega pouka (strugarji na stružnicah, rezkalci na rezkalnih strojih, kalilci v kalilnici itd.), tako da bo ta generacija bolj usposobljena za poklicni pretek dela v pripravništvu kot generacija iz šol. l. 1983/84.

Vzgojna problematika

(pohvale, nagrade, priznanja in vzgojni ukrepi)

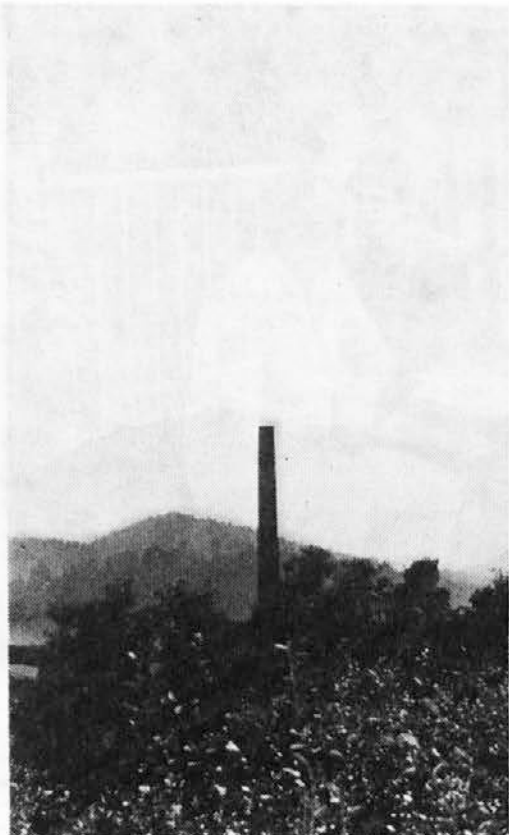
	NMU	PU	Kov. in met.	Skupaj
Pohvale	18	10	45	73
Nagrade	22	10	8	40
Priznanja	1 odd. skupn.	1 odd. skupn.	—	—
Vzgojni ukrepi	4	3/1 odd. skupn.	177	184
Skupaj	44	23	230	297

Preglednica kaže številčno stanje in razmerje med priznanji za dobro delo in negativnimi vzgojnimi ukrepi. Še vedno izstopa kovinarsko-metalurška usmeritev, kjer je največ kaznovanih učencev, dva celo izključena iz šole. Med razlogi za tako ukrepanje učiteljskega zbora je na prvem mestu neopravičeno izostajanje od pouka, neprimeren odnos do dela v šoli kot tudi na delovnem mestu v času opravljanja PD/DP. Letošnje leto se je to pojavilo tudi v drugih usmeritvah, celo pri učencih zaključnih razredov. Ker ni več mature, so močno izostajali od rednih učnih ur in se v tem času pripravljali na sprejemne izpite na visokošolskih organizacijah.

Vzgojna problematika je redna točka dnevnih redov pedagoških konferenc posameznih usmeritev, vendar ugotovljamo, da smo na šoli sami nemočni pri reševanju tega problema. Prave pomoči staršev ni, saj na redne govorilne ure in roditeljske sestanke pretežno prihajajo le starši neproblematičnih učencev. Posledica takega stanja je žal precejšnje število negativnih vzgojnih ukrepov.

Število pohval in nagrad za prizadevano delo na šoli pri pouku in v različnih interesnih dejavnostih je kar primerno. Čeprav število sodelujočih ni tako, kot bi želeli, so aktivni učenci uspešno predstavili šolo v domačem okolju kot tudi zunaj koroške krajine.

Na šoli delujeta dve društvi — MKUD — Franci Paradiž in ŠSD, ki organizacijsko povezujejeta interesne dejavnosti in vsebinsko načrtujeta program dela. Prav je, da širši javnosti predstavita svoje delo, čeprav le v obliki izvlečka iz letnega poročila.

Simbol

Osnovna dejavnost MKUD Franci Paradiž je še vedno usmerjena v delo, ki ga narekuje šolski program kulturnih dejavnosti, povečalo pa se je sodelovanje na krajevnih in občinskih kulturnih prireditvah. MKUD je v šolskem letu 1984/85 združil naslednje krožke: gledališkega, literarnega, likovnega, recitacijskega, novinarskega, plesnega in pevskega zbor. Vzorno sta delovala gledališki krožek in plesna skupina, dobro tudi novinarski krožek, slabo je delal likovni krožek, zamrl pa je literarni krožek. Težave sta imela tudi recitacijski krožek in pevskega zbor, a jih na koncu le premagala.

Letos so sodelovali na teh šolskih prireditvah:

1. 29. novembra (4 proslave v Titovem domu)
2. 1. maj (proslava v športni hali pri OŠ Prežihov Voranc)
3. štirikratna gledališka predstava MANEVROV v Titovem domu
4. nastop plesne skupine na maturantskem plesu Plesna skupina in gledališki krožek sta nastopila za delavce šole ob 8. marcu, recitatorji pa so s Frit-zovim recitalom gostovali v razredih pri urah slovenskega jezika in književnosti.

Zunaj šole so nastopili:

1. na komemoraciji na Barbari (priredila jo je ZVB NOV Ravne, sodelovali so recitatorji)
 2. 8. marca in 29. novembra v zdravstvenem domu Ravne
 3. na športnem plesu v Domu železarjev na Ravnah
 4. na 5. srečanju srednjih šol v Slovenj Gradcu
 5. na akademskem plesu na Ravnah
 6. na zaključni prireditvi ob republiškem tekmovanju mladih tehnikov na Ravnah
 7. na koncertu »Pamagajmo lačnim v Afriki« na Prevaljah (plesna skupina)
 8. na Naši besedi '85 (občinsko in področno srečanje) z gledališko predstavo Jožeta Javorška »Manevri«
 9. na osnovni šoli v Mežici in na Ravnah (COŠ Koroški jeklarji) in za krajanje v Titovem domu in v Kotljah (vse z Manevri)
 10. na proslavi »Poljana 85« (bili smo med glavnimi izvajalci — plesni zbor in recitatorji)
- Sodelovali smo z Glasbeno šolo Ravne, ki je pomagala naše šolske kulturne prireditve glasbeno opremiti, v gosteh pa smo imeli tudi skupini citrašč »Strune izpod Pece« iz Mežice ter dva gojenca glasbene šole v Slovenj Gradcu, ki sta nam igrala na dva ljudska instrumenta — žveglo in okarino. Poklonili smo se tudi spominu Francija Paradiža in Leopolda Suhodolčana.

Društvo je vsa leta član ZKO občine Ravne na Koroškem, letos pa smo prvič v strokovni odbor zveze predlagali našega predsednika MKUD Tadeja Strahovnika, ki bo odslej član odbora za MKUD in

PIKUD pri občinski zvezi. Sodelovali smo na skupščinah kulturne skupnosti in se udeležili letne konference ZKO. Pomagali smo med učenci šole poskati plesne pare za folklorno skupino KUD Prežihov Voranc ter tako prispevali k boljšemu delu te nekdanje uspešne skupine.

K večjim uspehom štejejo to, da se je gledališki krožek pod vodstvom prof. Silve Sešel letos spet uvrstil na področno srečanje gledaliških — mladinskih amaterskih skupin — Naša beseda za kar zasluži mentorica vse priznanje.

Za sodelovanje na proslavi »Poljana 85« je društvo dobilo občinsko priznanje, prav tako sta to priznanje prejela tudi učenca Nežika Petrič in Matjaž Pečovnik (za recitiranje).

Naši učenci so zelo aktivni tudi v šolskem športnem društvu. Vsebinska dela:

— športne dejavnosti rekreativnega značaja (namizni tenis, plavanje za neplavalce, nogomet in rokomet)

— športne dejavnosti, ki predstavljajo šolo na občinskih, regijskih in republiških prvenstvih srednjih šol (košarka — dekleta in fantje, odbojka — dekleta in fantje, atletika)

— telesno-kulturne dejavnosti po želji učencev ali zaradi potreb širše družbene skupnosti (ritmični nastopi)

Na raznih tekmovanjih so šole zastopale te ekipe:

- košarka (fantje) — regijsko in republiško tekmovanje srednjih šol. Turnir ZSMS Železarne Ravne
- košarka (dekleta) — regijsko prvenstvo sred. šol
- odbojka (fantje in dekleta) — regijsko in republiško prvenstvo sred. šol
- atletika — republiško prvenstvo srednjih šol
- nogomet — turnir ZSMS Kotlje
- rokomet — turnir ZSMS Železarne Ravne

Letos so bile najuspešnejše odbojkarice, ki so maja v Mariboru na republiškem srednješolskem prvenstvu dosegle drugo mesto. V finale pa so se uvrstili tudi košarkarji, košarkarice in odbojkarji.

Za najbolj aktivne člane je ŠSD v aprilu 85 organiziral ogled svetovnega prvenstva v smučarskih poletih v Planici.

Letošnje leto je bilo jubilejno leto zadnjih bojev na Poljani, zato so se celo pomlad učenke pripravljale za skupinski nastop. Pod vodstvom študentke FTK Maje Marin in ob pomoči naših učiteljev je skoraj 100 deklet nastopalo na vseh stadionih v Mežiški dolini v okviru manifestacij ob 40. obletnici zaključnih bojev v 2. svetovni vojni.

Kot vsa leta doslej je tudi letos ŠSD tekmovalo za najbolj samoupravno organizirano društvo v Sloveniji.

Pomembno delo je opravil tudi plavalni krožek, saj se je število neplavalcev med mladimi na šoli bistveno zmanjšalo. Ker med rednimi šolskimi urami telesne vzgoje ni dovolj časa in prostora namenjenega tej aktivnosti, je prav, da tak krožek deluje še naprej. Vse šolsko leto so potekala tudi medrazredna in medusmeritvena tekmovanja v košarki, odbojki in namiznem tenisu.

Med učenci na šoli je nekaj športnikov, ki niso tekmovali v okviru ŠSD, dosegali pa so vrhunske rezultate. To so predvsem plavalci (Ambrož, Kop), smučarji in odbojkarji. Tudi atleti so pridni, saj je tričetrt KAK učencev naše šole. Zadnji teden pouka je ŠSD izdalo tudi glasilo.

Redni občni zbor društva je bil maja 1985. Udeležili so se ga delegati in predstavniki razrednih skupnosti. Ugotovili so, da zanimanje za športne aktivnosti nekoliko upada. Verjetno je vzrok v pomanjkanju prostega časa, saj je večina učencev vozačev, ki se takoj po končanem pouku radi vrnejo domov. Ostanjejo pa optimisti, saj omejevanje finančnih sredstev ne sme okrniti našega delovanja, ne tekmovalno in tudi ne organizacijsko.

Na šoli je v šolskem letu 1984/85 deloval tudi aktiv RK, glavna aktivnost je bila usmerjena v skrb za zdravje in občasne humanitarne akcije.

Pripravili so ankete o kajenju in alkoholizmu, zdravstvene in jutranje oddaje, obiskali so ZDUM v Črni na Koroškem in ostarele v domu v Črnečah, zbirali denar za lačne v Afriki, izdelovali čestitke za novo leto in 8. marec, skrbeli za osveščenost mladih (plakati in obvestila o mladinskih delovnih akcijah RK, krvodajalski akciji, ob tednu RK).

Tudi v šolskem letu 1984/85 so se naši učenci udeleževali različnih srednješolskih tekmovanj na posameznih predmetnih področjih in dosegli lepe uspehe.

Marca je bilo področno tekmovanje iz materinščine za Cankarjevo nagrado. Z naše šole je tekmovalo 9 učencev na III. in 10 učencev na II. stopnji. Na republiško tekmovanje v Ljubljani so se uvrstili

Milan Žlof, Polona Guček in Andrej Vranič. Sicer pa so učenci sodelovali na razpisu ob mesecu knjige ter na natečaju Borba, delo, sadovi. Gvido Jančar je bil med nagrajenimi mladimi literati-srednješolci v Ljubljani. Izdal je pesniško zbirko Veter spoznanj.

Letošnje glasilo diplomantov naše šole je nastalo ob štiridesetletnici srednjega šolstva na Ravnah. Sodelovale so razredne skupnosti vseh usmeritev, predvsem pa prizadevni posamezniki, ki imajo smisel za besedno in likovno ustvarjalnost. Glasilo izraža življenjski ritem mladih naše šole in željo, da bi tudi za njimi ostala sled.

Učenci naše šole so se udeležili tudi tekmovanja iz tujih jezikov, ki ga je v Ljubljani organiziralo Društvo za tuje jezike. Marjana Mlakar, Darinka Stropnik, Matic Gorjanc, Anita Srebnik in Aleksandra Stermec, vsi učenci 2. letnika, so tekmovali v znanju angleščine — 6. leto učenja. Izmed 200 tekmovalcev so se naši štirje uvrstili med prvih 60, ki so bili po znanju dokaj izenačeni, Mlakarjeva pa se je uvrstila na 6. mesto z minimalnim zaostankom točk za prvouvrščeno tekmovalko. Omeniti je reba tudi aktivnost angleškega krožka — pod vodstvom prof. Emila Pečnika, ki je pripravil skeč »The Show Must Go On«. Zaigrali so ga v Cankarjevem domu ob podelitvi nagrad najboljšim tekmovalcem iz tujih jezikov.

Spomladi 1985 si je 46 učencev in 5 učiteljev naše šole v Celju ogledalo gledališko predstavo gostujočega angleškega ansambla iz Londona »The English Teaching Theatre«.

Na šoli smo marca 1985 izvedli republiško predtekmovanje v znanju matematike. Zaradi razlik v programih so se najprej pomerili učenci kovinarsko-metalurške in pedagoške usmeritve — 25 po številu. Najboljši iz te skupine pa so potem tekmovali skupaj z narovoslovci. Na republiško tekmovanje v Postojni so se uvrstili Igor Grešovnik, Andrej Vranič in Urška Gašper. Oba prvošolca sta dosegla 15. mesto med 50 sodelujočimi, četrtošolka Gašperjeva pa se je povzpela v sredino razpredelnice.

Tekmovali so tudi mladi fiziki; dva izmed njih Igor Grešovnik in Janez Gradišnik sta na republiškem tekmovanju dosegla četrto mesto, Andrej Vranič in Miloš Dinič pa sta delila šeststo mesto. Tekmovali so tudi učenci višjih letnikov, ki pa niso dosegli vidnejših uvrstitev.

Ze lani je učenec Patrik Kolar tekmoval v okviru gibanja Znanost mladini v kemijskih znanjih in dosegel zavidljive uspehe. Tudi letos je s svojo aktivnostjo nadaljeval, tokrat se je s svojo nalogo o obstojnosti vitamina C v Ljubljani tako dobro odrezal, da je bil izbran za jugoslovansko tekmovanje v Sarajevu; tam pa so ga potrdili za enega izmed štirih jugoslovanskih reprezentantov na 17. mednarodni kemijski olimpiadi v Bratislavi. Na tem prvenstvu, ki je trajalo od 30. 6. do 9. 7. 85, in ga je spremljal njegov mentor prof. Stanko Lodranc, si je Patrik priboril bronasto medaljo. Lahko smo ponosni, da imamo na šoli učenca tako vrhunskih kvalitete, ki se enakovredno meri z najboljšimi sovrstniki sveta. Hkrati pa nas je doletela čast, da je bil v mednarodno tekmovalno žirijo tega tekmovanja izbran eden izmed članov našega profesorskega zbora prof. Stanko Lodranc.

Izmed drugih interesnih dejavnosti, ki delujejo na šoli in so se uveljavile v republiškem merilu, je treba omeniti še mlade šahiste, ki so kar uspešno tekmovali za Titov pokal na Bledu, in marksistični krožek, ki se je povezal z vrstniki Srednje šole Mi-loša Zidanska v Mariboru.

Pomemben vezni člen med rednim šolskim programom in dejavnostjo po zvonjenju so bralne značke. Učenci tekmujejo za Prežihovo in Kajuhovo značko (156 učencev v celni šolskem letu) in za Gašperjevo in Kidričevo bralno značko, ki pokriva področje družboslovne literature.

Zelo pomembno delo je opravljeno v okviru Gašperjeve bralne značke, saj je to gibanje, ki ima svoj domicil na naši šoli, ob strokovnem vodenju inž. Pavleta Zaucerja — Matjaža in prof. Vlada Ovniča, močno presešlo regijske okvire.

GBZ se je v štirih letih delovanja popolnoma uveljavila v slovenskem prostoru. Največ bralcev je še vedno iz severovzhodnega dela Slovenije, močno pa se uveljavljata Gorenjska in Ljubljana. V šolskem letu 1984/85 smo podelili 1394 značk, od tega 732 bronastih, 239 srebrnih, 99 zlatih in 333 pionirskih. Med letom se je osrednji odbor GBZ sestal petkrat. Sekretariat, ki šteje štiri člane in v katerem je najbolj dejaven inž. Pavle Zaucer-Matjaž, pa približno vsak mesec. Prav po njegovi zaslugi smo uspešno izpeljali tretji posvet mentorjev, ki je bil 16. 3. 1985 v prostorih COŠ Koroški jeklarji. Osrednji govornik na tem posvetu je bil dr. Rudi Čačinovič, ki nam je predstavil zbornik »Koroški

Slovinci v Avstriji nekoč in danes«, ki je osnovno študijsko čtivo za vse tri stopnje GBZ. Za potrebe GBZ pa so bili že petič ponatisnjeni Gamsi na Plazu. Založba komunist pa je že po enem letu ponatisnila zbornik Koroški Slovenci v Avstriji nekoč in danes. Na posvetu so predstavili tudi posebno številko Vestnika koroških partizanov, ki je namenjena predvsem mentorjem GBZ. Člani GBZ in bralci pa smo se aktivno udeležili tudi proslave ob dnevu zmage na Poljani.

DELO STROKOVNIH ORGANOV ŠOLE

Na šoli delujejo učiteljski zbori usmeritev, učiteljski zbor šole, v posameznih predmetnih področjih pa 15 strokovnih aktivov. Ravnatelj in pomočnik ravnatelja za pedagoške zadeve posameznih usmeritev so se redno tedensko sestajali, skupno načrtovali delo in ga preverjali, prav tako pa vsak po svoji zadolžitvi povezovali delo strokovnih aktivov.

Učiteljski zbor šole je na pedagoških konferencah obravnaval letni delovni načrt šole, redno spremljal učno-vzgojne uspehe ob koncu ocenjevalnih obdobij, kakor tudi študijske teme. Predvidenega gradiva nismo v celoti realizirali zaradi objektivnih razlogov. V novembru 1984 smo organizirali razgovor z dr. Stanetom Kranjcem, predsednikom strokovnega sveta SRS za vzgojo in izobraževanje na temo — Socialistična usmerjenost vzgoje in izobraževanje in marksistična idejnost. Predavatelj se je pogovarjal tudi z učenci 4. letnikov.

V zimskih počitnicah je potekal začetni tečaj računalništva za vse člane našega učiteljskega zbora, Zdenko Medveš s Filozofske fakultete v Ljubljani nam je predstavil problematiko reforme usmerjenega izobraževanja v različnih republikah in pokrajinah v SFRJ, predsednik skupščine Izobraževalne skupnosti Slovenije Tone Ferenc pa se je z našimi učitelji pogovarjal o družbeno-ekonomski problematiki vzgoje in izobraževanja. Ni slučajno, da smo študijsko obravnavali našeto problematiko, saj je v tem obdobju končala šolanje prva generacija učencev V. stopnje SUI, ekonomska situacija srednjih šol pa je prav tako izredno pereča.

V tem šolskem letu je opravilo strokovni izpit 6 naših učiteljev, potrebno strokovno izobrazbo pa sta si pridobila 2. Posebej pereča je problematika pripravnosti pri učiteljih. Ker ni posebnih navodil republiških šolskih organov, rešujemo ta problem na šoli sami, bolj ali manj uspešno. Vsi učitelji — začetniki so zaradi narave vzgojno-izobraževalnega dela aktivno vključeni v delovni proces, pomoč jim nudijo vodji aktivov, pomočnik ravnatelja za pedagoške zadeve, starejši in bolj izkušeni kolegi kot tudi ravnatelj. Potrebna pa bo večja pedagoška skrb za začetnike kot tudi program strokovne pomoči.

Zaradi delovanja srednje šole v dveh ločenih stavbah obstajata tudi dve »knjižnici«. Obe sta bolj skladišči knjig, manj oziroma nič ni čitalniške dejavnosti, zaradi prostorskih težav pri pouku. Število knjig je doseglo 20.000 — leposlovnih, strokovnih, učbenikov in revij. Frekvenca izposoje v SUI upada; v preteklem šolskem letu je bilo izposojenih 1200 knjig. V sodelovanju z aktivom učiteljev slovenskega jezika sta knjižničarja pripravila 12 tematsko zaokroženih spominskih razstav.

— Naravoslovne dejavnosti

V šolskem letu 1984/85 so potekale naravoslovne dejavnosti po letnem delovnem načrtu.

1. naravoslovni dan: 12. in 13. septembra 1984

Vsi letniki so ob obisku v Zagrebu del ekskurzije namenili naravoslovnim dejavnostim: 1. in 2. letniki so si ogledali živalski vrt, 3. in 4. letniki pa velesejem.

2. naravoslovni dan: 1. letniki 26. novembra 1984

Naravoslovni razredi, del pedagoških, 1aK, 1aM so opravili laboratorijske vaje pri fiziki, kemiji, biologiji, geografiji in matematiki. Ostali razredi so si izmenično ogledali muzejske zbirke in obiskali živinorejsko farmo Šrotnek. Vsebine so pojasnjevali profesorji ustreznih strok in živinorejski strokovnjaki.

2. letniki 2. in 4. oktobra 1984

Učenci vseh usmeritev so si ogledali tehniške dosežke na sejmu elektronike v Ljubljani, etnografski in prirodoslovni muzej in popoldne še obrate Litostroja.

3. letniki — 3 abN, 3 abP — 5. junija 1985

Oba naravoslovna in pedagoška razreda sta si najprej ogledala rudarske naprave in slikarsko razstavo v muzeju na velenjskem gradu in na hmeljar-

Pomol

skem inštitutu v Zalcu poskusne nasade zdravnih rastlin ter ribogojnico.

Kovinarski in metalurški oddelki pa so naravoslovne dejavnosti opravili ob spremljanju tehnoloških procesov v Železarni Ravne.

4. letniki

Naravoslovni, kovinarski in metalurški oddelki so imeli zaključno ekskurzijo po Jugoslaviji v maju in juniju.

3. naravoslovni dan: 1. letniki 11. junija 1985

Na poseki je bilo pripravljenih 9 postaj, na katerih so učitelji strok prikazali možnosti raziskovanja na terenu.

2. letniki

V aprilu so učenci z učitelji fizike obiskali elektrarno Dravograd.

3. letniki — kovinarji in metalurški — strokovne ekskurzije

4. letniki — kovinarji in metalurški

Poleg strokovnih ekskurzij so si v aprilu ogledali razstavljene generatorje v elektrarni Vuzenica.

4. naravoslovni dan: 1. letniki

V aprilu in maju so učenci urejali okolico šole in park.

— pohod na Uršljo goro 8. junija pa je odpadel zaradi slabega vremena.

2. letniki

Naravoslovni in pedagoški razredi 24. aprila 1985 Ogled in spremljanje tehnoloških postopkov v rudniku in topilnici svinca v žerjavu.

Kovinarski in metalurški oddelki, strokovne ekskurzije.

3. in 4. letniki kovinarske in met. smeri — strokovne ekskurzije.

Zaključni razredi vseh usmeritev so imeli ekskurzije po delovnem načrtu za šolsko leto 84/85.

Športne dejavnosti

Jeseni je bil opravljen samo en športni dan od treh predvidenih za leto 1984/85. Prvi športni dan je bil načrtovan kot pohod v štiri različne smeri, kjer so bili zajeti učenci vseh štirih letnikov, ne glede na usmeritev. Učenci drugih letnikov naj bi v tem dnevu opravili tudi obvezno streljanje na Obretanovem. Med potjo naj bi obiskali kulturne in zgodovinske spomenike iz NOB in se na dostojen način spomnil naše bližnje zgodovinske preteklosti. Športni dan je bil na planirani dan zaradi hudega naliva prekinjen in so ga v načrtovani obliki razredi opravili v različnih drugih popoldnevih in sobotah.

Drugi športni dan je bil v zimskem času v obliki pohoda do Ošvena, kjer so si učenci ogledali smučarsko FIS tekmovalništvo za balkanski pokal v slalomu.

Tretji športni dan smo planirali v obliki tekmovalj v atletiki in športnih igrah. Tudi izvedbo tega, dobro načrtovanega športnega dne, je onemogočilo močno deževje. Realizirali smo ga potem v

obliki pohoda na Poljano 18. maja 1985, kjer smo prisostvovali spominskiim svečanostim ob štiridesetletnici zadnjih bojev v 2. svetovni vojni.

Obrambni dan je bil uspešno izveden 25. maja 1985. Bile so štiri pohodne smeri — po letnikih, vsaka 10 km. Med potjo so učenci na šestih kontrolnih točkah v sestavljenih ekipah preverjali svoje znanje in spretnost. Komite za SLO in DS srednje šole je obrambni dan še posebej analiziral in analizo izdal v obliki biltena.

Problematiko kulturnih dnevov in dejavnosti vsebuje poročilo MKUD na šoli.

PROIZVODNO DELO IN DELOVNA PRAKSA

Organizacija

V začetku š. l. je bilo razporejenih za PD-DP 1125 učencev, po ustalitvi in končanem vpisu pa 1113 učencev. Med šolskim letom se je izpisalo 8 učencev, PD-DP ni opravila 1 učenka zaradi bolezni, tako da so opravili PD-DP konec šolskega leta 1104 učenci.

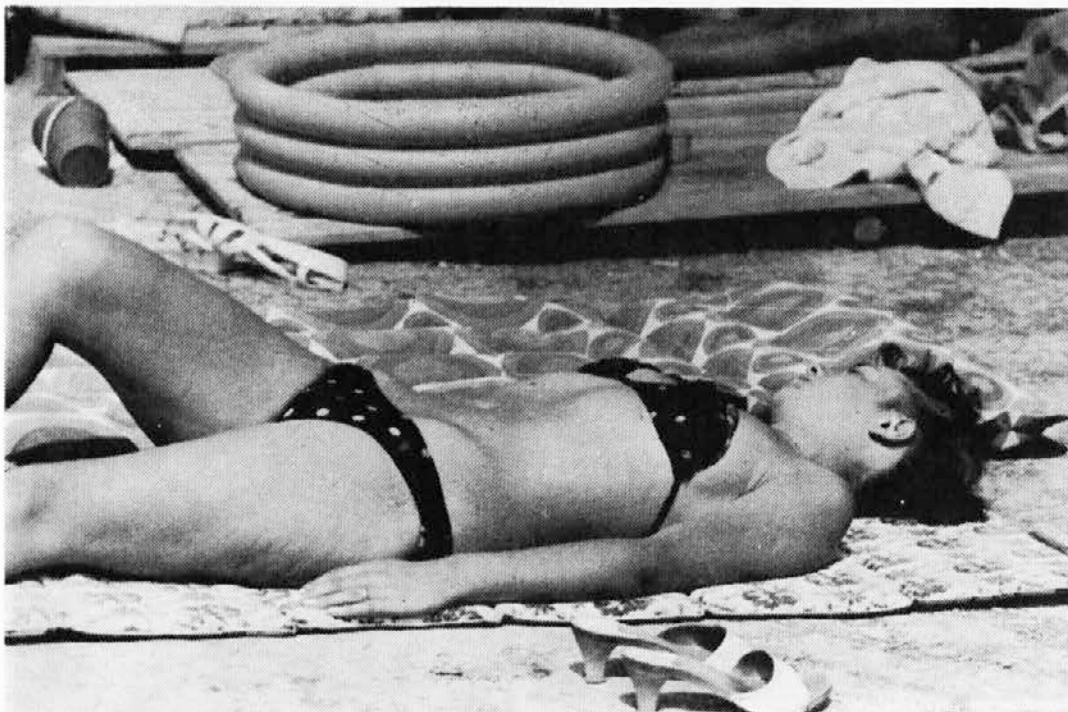
Učenci so opravljali PD-DP v 27 OZD, od tega v ŽR v 17 tozdih.

Na splošno moramo reči, da je bila večina učencev z delom zadovoljna, ravno tako so bili z učenci (njihovim odnosom do dela, do sodelavcev, disciplino) zadovoljni tudi mentorji kot organizatorji PD-DP v OZD. Nekaj težav je sicer bilo z nedisciplino, za kar so bili izrečeni vzgojni ukrepi na šoli.

Vodenje dnevnikov jemljejo učenci premalo resno, kljub opozorilom in navodilom pred napotitvijo na PD-DP. Vsebine dnevnikov je premalo bogata, je skromna, površno izpolnjena navodila; nerodno je oddajanje dnevnikov po opravljenem PD-DP. Tudi posamezni mentorji so premalo pozorni na to delo, in učenci to nedoslednost izkoriščajo.

Težave so delno tudi s prevozi na delo PD-DP. Stroške prevoza namreč nosijo zaenkrat še učenci sami. Ravno tako še ni rešeno vprašanje nagrajevanja. Nekatere delovne organizacije učence nagrajujejo, druge ne. Še več poudarka bo treba posvetiti varstvu pri delu. Kljub poučitvi učencev o varstvu pri delu se še vedno pojavljajo delovne nezgode. Vzrok je večinoma malomarnost in nedisciplinarnost pri delu. V letošnjem š. l. je bilo nekaj poškodb (manjše). Glede večjih zaščitnih sredstev (delovne obleke, zaščitni čevlji) bo še treba urediti z nekaterimi delovnimi organizacijami. Z manjšimi zaščitnimi sredstvi (očala, rokavice...), ni problemov kot tudi ne s prehrano in garderobami.

Vključevanje učencev v samoupravljanje je pozitivno, saj jih dobro seznanjajo z njihovimi akti in vključujejo v zbore delavnih ljudi. PD-DP se je pokazalo kot potreba za mladega človeka, posebno za tiste usmeritve, ki v svojem učnem programu nimajo praktičnega pouka. Učenci od PD-DP veliko pričakujejo, zato imajo mentorji veliko odgovornost, da pripravijo ustrezna dela, sestavijo primeren program tako za posamezne usmeritve kot stopnje v smeri izobraževanja. Program naj bi ustrezal tako zahtevnosti stopnje kot proizvodnji

»Dremuckanje«

v OZD in tudi izkušnjam oziroma znanju posameznih skupin, ki prihajajo na PD-DP.

Šola in OZD morata zato imeti dobre stike, da se lahko posamezni problemi sproti rešujejo.

Pozitivno oceno pa lahko izrečemo, kljub nekaterim pomanjkljivostim, vsem delovnim organizacijam, saj so več ali manj izvajale PD-DP po programih — imele posluš za reševanje problemov in težav pri razporejanju učencev na PD-DP.

— Pedagoška praksa

2. letnik

66 učencev 2. letnika je opravljalo enotedensko strnjeno pedagoško prakso od 24. do 28. decembra 1984 na trinajstih osnovnih šolah koroške krajine. Pedagoška praksa je potekala v skladu z razmestitvenim načrtom in po programu. Učenci 2. letnika so v večini realizirali del pedagoške prakse, ki poteka po posameznih dnevih. Posamezne dneve so realizirali učenci na osnovnih šolah v občini Ravne na Koroškem in Slovenj Gradcu. Na ostalih šolah so bili učenci 3 do 4 dni: dan pionirjev, kulturni dan, športni dnevi, planinski pohodi, obrambni dnevi.

Ocene strnjenege dela pedagoške prakse za učence 2. letnika 55 ZU in 11 U.

3. letnik

58 učencev 3. letnika je opravljalo enotedensko strnjeno pedagoško prakso od 22. do 28. novembra 1984 na trinajstih osnovnih šolah koroške regije v skladu z razmestitvenim načrtom. Delo je potekalo po programu. Vsi učenci 3. letnika so del pedagoške prakse realizirali z delom pri interesnih dejavnostih, društvih in organizacijah učencev na osnovnih šolah. Delo je potekalo v popoldanskem času vse šolsko leto.

Ocena pedagoške prakse za učence 3. letnika — 42 ZU in 16 U.

4. letniki

V letošnjem šolskem letu so pedagoško prakso opravljali tudi učenci 4. letnika. V skladu z dogovorom, ki smo ga sprejeli na zadnjem posvetu z mentorji pedagoške prakse (15. 2. 1985), so učenci 4. letnika pedagoške usmeritve opravljali dvotedensko strnjeno prakso od 4. do 15. marca 1985. Na posvetu smo pregledali predlog programa pedagoške prakse za 4. letnike in ga sprejeli kot okvirni program, po katerem so mentorji na osnovnih šolah pripravili lastne programe, ki so bili na njihovih šolah izvedljivi. Januarja smo izvedli anketo o pedagoški praksi v oddelkih 4. letnika. Z anketo smo želeli ugotoviti:

— kako so bili dijaki zadovoljni s PP in kako so se jim uresničila pričakovanja v PP

— s katerimi dejavnostmi so se dovolj seznanili in s katerimi premalo

— koliko samostojnega dela bi bilo treba vključiti

— v kolikšni meri PP prispeva k boljši spoznavi pedagoškega poklica

Rezultati ankete smo predstavili mentorjem pedagoške prakse na osnovnih šolah, upoštevali pa smo jih tudi pri oblikovanju predloga programa pedagoške prakse.

Ocene pedagoške prakse za učence 4. letnika — 66 ZU in 8 U.

UČENEC KOT SUBJEKT V VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEM DELU

Samoupravno delovanje in druga družbena aktivnost učencev

Druženopolitična dejavnost je potekala v vseh treh OO ZSMS, samoupravna pa v SS, in sicer po programu, ki so ga dijaki sprejeli na začetku šolskega leta. Opaziti je, da so dijaki, ki so bili izvoljeni za vodilne naloge v ZSMS in SS (ter društvi in drugih organizacijah), dokaj zavzeto, odgovorno in samoiniciativno delovali.

Se vedno pa je opaziti nezainteresiranost večjega dela mladine. Na koncu šolskega leta vedno ugotovimo, da so bili aktivni posamezniki, ne pa večina. Zato je delo še naprej forumsko.

Kljub težavam smo sprejeti program skoraj v celoti uresničili. Ob začetku šolskega leta smo seznanili učence 1. letnikov z dejavnostjo organizacij in društev na šoli (v okviru mladinskih ur). Občinska konferenca pa je organizirala seminar za sekretarje oddelkov. Že v prvem polletju smo evidentirali za sprjem v ZK. Kljub naporom nismo dobili nobenega primernege kandidata. Organizacija mladinske politične šole se je sicer zakasnila, vendar smo jo uspešno izvedli ob koncu šolskega leta. Teme smo oblikovali na podlagi želj mladine. Sodelovali smo na dveh posvetih v Slovenj Gradcu (srečanje učencev Srednjih šol — tematika Ustvarjalnost in mladi in Problematika avtobusnih prevozov učencev srednjih šol). V ta namen smo organizirali razprave po usmeritvah. Veliko smo razpravljali o problematiki organizacije mladinskih plesov na šoli. Predsedniki OO vseh treh usmeritev so sodelovali na informativnem dnevu za osmošolce in jih seznanili z delovanjem ZSMS na šoli.

Zbrali smo predloge za udeležbo na MDA in predlagali učence za Titove štipendije. Člani naših OO so sodelovali tudi v komisijah in drugih organih občinske konference ZSMS Ravne na Koroškem. Sodelovali smo pri sprejemu štafete mladosti in na proslavi 40. obletnice zadnjih bojov na Poljani.

Manj uspeha je bilo pri realizaciji mladinskih ur. Nekateri oddelki so jih imeli, drugi ne. Ob dnevu republike smo za šolsko proslavo pripravili govor. OO ZSMS kovinarske in metalurške usmeritve je sodelovala tudi z mladimi v Železarni Ravne. Obravnavali so problematiko štipendiranja. Neuspešni pa so bili poskusi vključevanja učencev — študentov v različne njihove akcije (delovna brigada železarjev na Jesenicah). Organizirali so tudi čiščenje okolja šole in spomenika ob Koroški cesti. Obravnavali so problematiko pouka STM pri prof. Pavlu Požarju, vendar niso mogli izoblikovati ce-

lovite ocene njegovega dela zaradi odsotnosti nekaj sekretarjev. Nekaj dejavnosti je potekalo skupaj s šolsko skupnostjo učencev. Sodelovali smo na tekmovanju — Tito, revolucija, mir — organizirali pustno praznovanje, mladinske plesne, obravnavali učni uspeh in dokaj uspešno pobrali članarino.

Ob pregledovanju dela sekretarjev v oddelkih smo ugotovili, da bi bila potrebna večja pomoč razrednikov. Tudi z zamenjavami smo poskušali izboljšati delo sekretarjev, vendar v celoti nismo uspeli.

Šolska skupnost je dokaj uspešno reševala problematiko življenja in dela učencev na šoli (delo oddelčnih skupnosti, prehrana, dežurstvo, medrazredno tekmovanje). Več težav je bilo na področju samoupravne organiziranosti učencev. Še vedno šepa medsebojno obveščanje ter koordiniranje nalog z drugimi organizacijami in društvi na šoli. Več poudarka moramo dati tudi obveščanju razrednikov, saj ti včasih sploh ne vedo za kakšne dejavnosti v svojih oddelčnih skupnostih. Predvsem pa ilustrira dejavnost šolske skupnosti učencev izvleček iz njihovega poročila.

Izvajanje učnega načrta in sodelovanja pri ocenjevanju doseženih rezultatov

Oboje je v šolskem letu potekalo redno iz četrtletja v četrtletje. Izvedli smo medoddelčno tekmovanje za najboljšo oddelčno skupnost. Večina oddelkov KMU in nekateri oddelki pedagoške in naravoslovne usmeritve podatkov za tekmovanje niso prinašali. Ob začetku tekmovanja smo ugotavljali, da ima tekmovanje smisel le, če vzpodbuja aktivnost učencev, zato bo treba v prihodnjem šolskem letu sistem tekmovanja spremeniti.

Sodelovanje v samoupravljanju

Na začetku smo učence seznanili z njihovimi samoupravnimi dolžnostmi in pravicami. Med letom pa smo sproti reševali probleme, ki so se pojavljali v oddelčnih skupnostih.

Predlagali in izvolili smo nove delegate v svet šole. Pri izbiri smo upoštevali njihovo aktivnost na šoli, da bo nova delegacija učencev uspešnejša kot stara.

Letos smo izvolili tudi novega delegata učencev za PIS KMU, ki nas tam uspešno zastopa.

Skrb za kulturno vedenje na šoli in zunaj nje

Organizirali smo dežurstvo v obeh poslopih šole. V zgradbi Na gradu 4 smo poskrbeli za urejenost garderob — možnost zaklepanja.

Organizirali smo pogovore o vedenju učencev na kulturnih prireditvah.

Prehrana učencev na šoli

Ustanovili smo komisijo za prehrano. Rešili smo nekatere probleme, ki so trajali že več let (predvsem v prostorih Koroška c. 10).

Skrb za družabno, kulturno in športno življenje učencev

Pri tem smo predvsem organizirali mladinske plesne. Na posameznih plesih so bile težave, ki smo jih skušali reševati v okviru naših pristojnosti.

Vzpodbujali smo učence k aktivnemu sodelovanju pri pripravi programov za kulturne dneve.

Posebna skrb pa je veljala vzpodbudi učencem za sodelovanje na proslavi Poljana 85.

Skrb za interesne dejavnosti

Na začetku šolskega leta je zaživel precej interesnih dejavnosti s poljudno-znanstvenega, tehniškega, kulturnega in telesno-kulturnega področja, predvidenih z letnim delovnim načrtom. Na prvih sestankih SS pa smo skušali z dodatnimi predlogi interesne dejavnosti področja še obogatiti. Zal pa je udeležba proti koncu šolskega leta precej usahnila in je delo nekaterih krožkov oteženo, nekateri pa so celo prenehali z delom. Na splošno je sodelovanje učencev pri interesnih dejavnostih precej skromno, nekateri oddelki (predvsem v KMU) so nezainteresirani in neaktivni. Vzrok pa so morda v preobremenjenosti učencev zaradi obsežnega predmetnika, pa tudi v delovni klimi na splošno.

Na drugi strani pa je bilo delo nekaterih krožkov zelo dobro, plodno in uspešno.

Menimo, da imajo učenci možnost sodelovanja pri načrtovanju dela in življenja šole (skupna obravnava in sprejemanje plana dela šole, pregled učnih načrtov na začetku šolskega leta, programi interesnih dejavnosti, organizacij in društev), vendar je odzivnost majhna ali pa vezana na iniciativno učiteljev ali mentorjev.

Večina učencev izpolnjuje obveznosti, ki se vežejo na pouk, dokaj vestno, prav tako v marsikateri interesni dejavnosti (MKUD, SSD, krožki).

V nebo

Večje težave pa nastopajo pri nalogah širšega značaja. Izven šole je precej učencev aktivnih v OO ZSMS v krajevni skupnosti, prav tako v raznih društvih in klubih.

Vsi učenci so člani ZSMS, le 4 pa člani OO ZKS.

POVEZOVANJE ŠOLE Z OKOLJEM

Vzgojnoizobraževalno delo na šoli ne more biti uspešno brez sodelovanja šole z okoljem. Prav tako se morajo delovni ljudje v samoupravnih organizacijah in skupnostih zavedati, da je tudi njihova pravica in odgovornost, da »svobodno in enakopravno načrtujejo, organizirajo in izvajajo usmerjeno izobraževanje kot sestavino lastnega in celotnega družbenega razvoja«. (Iz Zakona o UI.) Žal ugotavljamo, da to načelo v praksi še ni zaživelo, da se bolj šolniki ukvarjamo s šolskimi problemi, ne šolniki pa ostajajo bolj ali manj neprizadeti opazovalci. So seveda tudi svetle izjeme. Na prvo mesto je treba postaviti razumevanje OZD pri izvajanju programa PD-DP, saj je 1300 naših učencev res velika obremenitev delovnega procesa. Marsikaj na tem področju še ni rešeno, kljub vztrajnim zahtevam šol, mladine, DPO in GZ. Iz leta v leto je na šoli bolj pereče kadrovsko vprašanje, ker učitelji z ustrežno stopnjo izobrazbe odhajajo v OZD. To postaja vedno bolj zaskrbljujoče pri matematiki, fiziki in strokovnih predmetih. Ustreznih zamenjav ni, tako da smo prisiljeni zaposlovati delavce z neustrezno izobrazbo, kar seveda vpliva na kakovost pouka. Pri strokovnih predmetih (strojništvo, metalurgija) imamo precejšnje število zunanjih sodelavcev — strokovnjakov iz Železarne Ravne; tudi zaradi njihovih rednih delovnih obveznosti trpi pouk. Vzroke za kadrovske fluktuacije na šoli najdemo v neugodni ekonomski situaciji v srednjem šolstvu, saj realni osebni dohodki prosvetnih delavcev iz leta v leto bolj zaostajajo za OD delavcev v proizvodnji, še posebej, če primerjamo isto kvalifikacijsko strukturo. Na tem področju resnično pogrešamo skrb in pomoč našega okolja, občine Ravne in Železarne Ravne kot soustanovitelja naše šole, kot tudi regije, saj prihajajo naši učenci iz Dravske, Mislinjske in Mežiške doline.

Naslednje področje sodelovanja šole z okoljem je zagotavljanje ustreznih materialnih pogojev dela na šoli — to je neposredna svobodna menjava dela. Ta oblika financiranja ne more zaživeti zaradi različnih vzrokov, in jo realiziramo le po zaslugi razumevajočih posameznikov v združenem delu. Finančna sredstva, ki jih šola v ta namen prejema od financiranja — RIS — ne zadoščajo za enostavno reprodukcijo, kaj šele za razširjeno. Še vedno delujemo na dveh ločenih lokacijah, učenci in učitelji se selijo iz ene stavbe v drugo, ker ni dovolj navadnih učilnic, kaj šele specializiranih kabinetov, potrebnih učil (n. pr. računalnikov, strojev v de-

lavnicah). Ob 40-letnici ustanovitve obeh srednjih šol na Ravnah — gimnazije in poklicne šole — lahko še vedno ugotavljamo, da sta obe šoli, razen prizidka h gimnaziji, zgrajena iz sredstev samoprištevanja v začetku 80. let, ostali takšni kot pred štiridesetimi leti. Zahteve pouka pa so večkrat narasle, kar je tudi razumljivo, saj je znanje ob koncu 20. stoletja edina perspektiva. Od našega okolja pričakujemo konkretno in hitro pomoč, saj se le od razumevanja naštetih problemov ne da živeti, dobro delati in smelo načrtovati prihodnost.

Pri reševanju pedagoške problematike smo učitelji nujno povezani s starši učencev kot tudi z DPO, predvsem z ZSMS. Sodelovanje poteka na roditeljskih sestankih, govornih urah, v svetu šole, vendar še nismo dosegli zaželenih uspehov. Prešibka je pomoč vseh subjektivnih sil pri vzgoji mladih. Pojavljajo se razbijaške skupine in posamezniki, ki

namerno uničujejo družbeno lastnino na šoli (stikala, radiatorje, tatvine iz garderobnih omaric, demontirane pipe, ukradeni deli naprav). Ob množici učencev na šoli in pomanjkanju prostora se disciplinirano obnašanje in red utapljata, pri tem pa ostajamo tudi pedagogi nemočni, včasih tudi nedosledni in predvsem nezadovoljni. V naših pedagoških prizadevanjih, da bi bilo življenje in delo na šoli kvalitetno, ne smemo ostati osamljeni. Pozivamo vse, mlade in starejše, da prisluhnejo in ne zamahnejo z roko, češ, to se nas ne tiče, ampak resnično zaživijo z nami, saj sta vzgoja in izobraževanje stalni sestavini človekovega življenja in dela. Za vzgojo mladega človeka še »najboljše ni dovolj dobro«, pravi staro pedagoško pravilo, zato nezadovoljen učitelj, preobremenjen z delom in finančnimi skrbmi, ne bo dovolj dober učitelj in vzgojitelj naše mladine.

Silva Sešel

Kulturno življenje na srednji šoli

Petmesečno razpravljanje, kako je z našo kulturo danes, kako bo v prihodnje, se je končalo s plenumom slovenskih komunistov. Naša občina (krajina) velja v širšem slovenskem prostoru za okolje, kjer kultura ni zgolj beseda, ampak je tudi eden izmed načinov življenja. Seveda, koliko je to res, vedo najbolje kulturni delavci. Žal smo se tudi tokrat mnogokrat pogovarjali predvsem kulturniki (pač tisti, ki smo kakorkoli povezani s kulturo), in namesto da bi ustvarili učinkovit dvogovor, kjer bi se mnenja, ideje, načrti kar prehiteli, se je vse skupaj spremenilo v neučinkovit, jamarajoč monolog. Kar prevečkrat je bila omenjena šola, češ, da premalo skrbi za kulturno vzgojo svojih varovancev, zato bi rada povedala, kako je s kulturo v srednjem usmerjenem izobraževanju.

Za začetek moram sicer povedati, da učenec v šoli preživi četrtno časa in na to četrtno lahko vplivamo vzgojitelji. Lahko vplivamo tudi še na drugo četrtno (učencev prosti čas, interesne dejavnosti, vključevanje v kulturna društva...), kjer pa nam mora pomagati ostala družba. Še vedno pa ostaneta vsaj dve četrtni staršem, ki otroka vzgajajo in imajo nanj največji vpliv, če imajo ali si vsaj vzamejo dovolj časa zanj.

Rdeča nit tega pisanja je torej kulturna vzgoja v šoli (konkretno v ravenski). Z reformo šolstva je bila v šole uvedena umetnostna vzgoja, ki je obvezna za vse učence v tem izobraževanju. Z njenim uvajanjem smo začeli v šolskem letu 1981/82 in v zgodovini našega šolstva pomeni, da je tokrat prvič postal ta predmet enakovreden ostalim splošno izobraževalnim predmetom. Vključuje pet temeljnih umetnostnih področij (glasbeno, likovno, filmsko, gledališko in plesno), svojo vseobsežnost pa dopolnjuje z literarno vzgojo pri slovenskem jeziku in književnosti ter z drugimi umetnostnimi področji pri fakultativnih (neobveznih) predmetih in pri obveznih in prostovoljnih kulturnih dejavnostih učencev. Marjan Belina, ZKOS, in Helena Berce, Zavod SRS za šolstvo, sta zapisala: »Z vsemi navedenimi vsebinskimi, programskimi, oblikovnimi, metodičnimi in organizacijsko izvedbenimi novostmi pomeni uvedba in uresničevanje umetnostne vzgoje v sred-

njem izobraževanju tisto neprecenljivo in nenadomestljivo današnje in jutrišnje pridobitev v razvoju naše socialistične družbe, ki ne vpliva samo na spreminjanje temeljnih odnosov znotraj vzgoje in izobraževanja, ampak tudi na razvijanje boljših medčloveških in polnokrvnejših družbenih odnosov. Še bolj pomembna in odločilna pa je njena vloga pri usmerjanju, oblikovanju, širjenju in poglobljanju zavesti, da je kultura trajna in nepogrešljiva sestavina človekovega življenja in dela.«

Pri nas — na šoli izvaja likovno vzgojo akademski slikar, ki skrbi tudi za filmsko vzgojo in vodi likovni krožek; za glasbeno skrbi profesor glasbe, ki tudi vodi mešani zbor (za gledališko in plesno pa smo kader usposobili na seminarjih). Večino tega izvedemo v rednih urah po urniku, ostalo pa v kulturnih dnevih, ki naj bi predstavili predvsem dejavnost učencev. Tu je zdaj tisti problem. Kako navdušiti več kot 1300 učencev, da bi občutili, da je umetnost, kultura le nekaj več kot ubijanje dolgega časa v kinodvoranah.

Program kulturnih dni in prireditvev naredimo na začetku šolskega leta. Letošnji prvi kulturni dan smo namenili ogledu Kitajske razstave in znamenitosti Zagreba. Za novo leto so razredne skupnosti pripravile svoje programe. Na slovenski kulturni praznik (8. februar) pa so se morali izkazati učenci s svojo ustvarjalnostjo. Razpisali smo temo »Ljudska umetnost«. Tako je vsaka oddelčna skupnost na to temo pripravila svoj program (lahko ga tudi izmenjuje z drugim razredom). Izmenjave so uspešne, saj se na tak način odpirajo v širši prostor in odmevnost je večja. Posebna skupina je pripravila recital ljudskih pesmi in pripovedi z ljudsko glasbo. Namenjen je bil prvim letnikom, kjer se snov vključuje k slovenski literaturi. Druga je pripravila etnografsko razstavo različnega orodja, tretja je povabila nekaj ljudskih pripovedovalcev... In učenci so dan ocenili kot zanimiv. Vemo, da vseh 1300 učencev ni bilo aktivnih, pa vendar... Poudariti moram, da brez pomoči razrednikov in celotnega učiteljskega zbora ne bi mogli uspešno izvesti programov.

Program za umetnostno vzgojo je enoten za 1. in 2. letnike (skrajšani programi pa

Priznanja za najboljše

je skoraj nimajo): v 3. in 4. pa skoraj usahne, kulturni dnevi se celo razpolovijo. Torej si mora učenec v dveh letih nabrati dovolj »kulture« za vse življenje. Koliko vsega bi temu našemu dozorevajočemu mladostniku še morali povedati, da bi postal široko razgledan in kritičen, zato pa ga prepogosto zanese v kritizerstvo.

Velik pomen ima MKUD, ki združuje mnoge krožke in pevski zbor, razpisuje na-

tečaje in se povezuje z drugimi družbenimi organizacijami.

Letos smo se pridružili praznovanju Poljana 85 in pripravili gledališko igro Jožeta Javorška: Manevri; z njo smo tudi uspešno sodelovali na področnem srečanju v Slovenski Bistrici in dvanajstkrat igrali za občinstvo.

Odmevno je bilo tudi recitiranje naših dijakov na osrednji proslavi Poljana 85.

Pri uresničevanju programov nam veliko pomagata ZKO in Kinograf; v Koroško osrednjo knjižnico dr. F. Sušnik so nam vrata vedno odprta. Pripravijo knjižne razstave ob obletnicah, ki si jih organizirano ogledamo, z razlago. In kaj želimo doseči z umetnostno vzgojo in kulturno dejavnostjo? Vzgojiti človeka, ki bo resneje in globlje razmišljal, občutljiveje dojemal stvari; kultura mora delovati na njegov čustveno-miselni svet. Ljudi, ki so se (ali bodo) naučili samostojno razmišljati, ki ostreje čutijo, ni več mogoče odpraviti s splošnimi frazami tudi o drugih materialnih, ekonomskih stvareh, o odnosih med »spodaj« in »zgoraj«, med birokracijo in delavci. Vse to lahko da kultura, zato je nekaterim tudi nevarna.

Nekaj pa me pri tej kulturi v šoli le še moti: vse je preveč splošno, vsi bi spet morali vse znati in premalo poudarjamo vrhunsko umetnost. Nevarno je, da bodo tudi ti učenci postali strastni amaterji (= ljubitelji, ljubezen pa je slepa) in spet navajali (kot zdajšnji) za svoja področja in denarna sredstva tako zelo razdrobili, da jih dobi vsak nekaj, a kaj učinkovitega z njimi ne more napraviti.

Za uspešno delo s toliko učenci je potrebno skladno delo celotnega kolektiva. Šola z več kot tisoč učenci lahko uspešno izobrazuje, nikakor pa ne more dobro vzgajati, tu veljajo le strogi zakoni, paragrafi; prijetno, domače ozračje je težko ustvariti, zato se še toliko bolj zavedamo, da mora kultura postati naša vsakdanja skrb.

Katica Karadža

O delu COŠ Koroški jeklarji v jubilejnem letu 1984/85

Pred desetimi leti je pet osnovnih šol naznanilo začetek celodnevne osnovne šole v Sloveniji. Takrat so razmišljali, da bo čez dobro desetletje večina osnovnih šol prešla na celodnevni pouk.

Osnovna šola Koroški jeklarji je začela z veliko prenovo 1979. leta. Nove oblike in metode dela so se potrdile kot pospeševalec vsebinskega prenavljanja osnovnega šolstva.

Napor za ohranjanje ter za razvoj COŠ ima danes značaj prizadevanj za kakovostno preobrazbo osnovnega izobraževanja in vzgoje. Pri teh naprezanjih ne bi smeli pozabiti, da je dobra osnovna šola bistvena za delovno vzgojo vseh zaposlenih generacij in da v uspešnosti prednjačijo tiste dežele, ki imajo dobro osnovno izobraževanje.

Čeprav se je celodnevna osnovna šola uveljavila, je v razvoju obstala, kar pomeni, da je ne zmorejo.

Jubilejno leto, desetletnico COŠ v Sloveniji, je tudi COŠ Koroški jeklarji zaključila uspešno.

Koordinacijski odbor za uvajanje COŠ pri predsedstvu republiške konference SZDL in zavod za šolstvo SRS sta pripravila 28. marca 1985 v Kranju posvetovanje o dosedanjem razvoju in dosežkih ter perspektivah celodnevne osnovne šole.

Na posvetovanju so podelili priznanja šolam, posameznikom in drugim organiza-

cijam, ki so v preteklem obdobju vidno prispevali k napredku celodnevni osnovni šol. Priznanje je prejelo šest celodnevni šol, med njimi tudi naša. Zanj so zaslužni vsi učenci in delavci šole, zunanji sodelavci — mentorji in širše družbeno okolje, ki sodelujejo pri načrtovanju in realizaciji letnega programa šole.

V šolskem letu 1984/85 je obiskovalo našo šolo 799 učencev, od tega v Kotljah 47. Na centralni šoli je uspešno zaključilo šolsko leto 735 učencev ali 97,7 % — 16 učencev razred ponavlja, osmošolec pa je avgusta uspešno opravil popravni izpit. V Kotljah so dosegli učenci od 1. do 3. razreda 100% učni uspeh. Uspeh šole je 97,9 %.

Učni uspeh na naši šoli je že 98%. Z doseženim učnim uspehom smo lahko zadovoljni, lahko pa bi bil še boljši, če bi imeli boljše pogoje za kvalitetnejšo izvedbo samostojnega učenja. Največja ovira so številčno močni oddelki, saj je bilo poprečje v oddelkih 30 učencev. Kar v sedmih oddelkih smo kršili zakon o osnovni šoli, ker smo presegli normativ 32 učencev na oddetek.

Število učencev počasi narašča, zato smo od 1982. leta prešolali na osnovno šolo Prežihov Voranc približno za dva oddelka učencev. Obema šolama se obeta dvoizmenski pouk, zato bi morala razmišljanja

o tretji osnovni šoli na Ravnah dobiti realnejšo podobo.

Vse leto smo imeli dopolnilni pouk pri posameznih predmetih, tako da bi vsi učenci osvojili vsaj minimalno znanje, ki je potrebno za zadostno oceno.

Nadarjeni učenci so se vključevali v dodatni in fakultativni pouk. Sistematično delo z nadarjenimi učenci je obrodilo tudi sadove, saj so se posamezniki dobro uvrstili na različnih tekmovanjih. Naj omenimo mlade matematike, ki so letos osvojili kar sedem bronastih Vegovih priznanj in tri srebrna, učenec Sebastijan Brežnjak pa se je uvrstil tudi na republiško tekmovanje.

Vsem tistim, ki nas nenehno sprašujejo, zakaj ni učni uspeh v COŠ veliko boljši kot v poldnevni šoli, ki je cenejša, odgovarjamo, da taka organizacija pouka sama po sebi ne zagotavlja slehernemu učencu odličnega ali vsaj prav dobrega uspeha. Izboljšalo pa se je razmerje med zadostnimi, dobrimi in prav dobrimi učenci.

Učni program je za vse osnovne šole enak, razlikuje pa se organizacija dela. Ne smemo pozabiti, da daje COŠ vsem učencem enake pogoje za pouk, učenje, razvedrilo, počitek, rekreacijo in prehrano, v poldnevni šoli pa se razen pouka pogoj razlikujejo od družine do družine. Velika prednost pa je tudi ta, da učenci čez teden ne nosijo domov težkih šolskih torb.

Pomemben del učenčevega življenja v COŠ predstavljajo interesne dejavnosti. Odvijajo se v posebnih skupinah, ki so drugačne od razredne skupnosti in na svojstven način prispevajo k razvoju osebnosti učencev in tudi k razvoju šole. Naši učenci so imeli na izbiro 57 različnih dejavnosti, ki so jih vodili pedagoški delavci šole, zunanji sodelavci — mentorji in dijaški srednje šole TNPU — pedagoške usmeritve. Posamezni krožki so se s svojim kvalitetnim delom uveljavili v kraju in zunanaj naše občine. Učenci so bili vključeni najmanj dve uri tedensko v posamezno dejavnost, večina pa v dve dejavnosti.

KLUB MLADIH TEHNIKOV — mentorica DANIJELA ODER — združuje vse tiste učence, ki jih zanima tehnika. Svoje interese so lahko zadovoljevali na različnih področjih: računalništvo, elektronika, film, knjigovestvo, promet, SLO in DS. Bili so tudi soorganizatorji republiškega tekmovanja mladih tehnikov, ki je bilo 24. in 25. maja na Ravnah na obeh osnovnih šolah. Najuspešnejši je bil filmski krožek, ki ga je vodil zunanji mentor DANILO GOLOB. Na republiškem tekmovanju mladih tehnikov so osvojili prvo, na zveznem tekmovanju v Budvi pa drugo mesto. Priznanje pa so dobili tudi na mednarodnem festivalu industrijskega, obrtnega in etnološkega amaterskega filma na Prevaljah. Krožek je prejel zlato, film Računalnik z napako pa bronasto plaketo.

Pri vodenju teh krožkov je sodelovalo več zunanjih sodelavcev. Pohvaliti moramo tozđ ETS Železarna Ravne, ki nam vsako leto priskrbi mentorja za računalništvo in elektroniko; letos sta bila to Živič in Srot.

ŠOLSKO ŠPORTNO DRUŠTVO MLADI JEKLAR — mentor: ERIH ZMAGAJ — je že petič zapored osvojilo zlato plaketo na republiškem tekmovanju ŠSD. V športni dejavnosti sodeluje največ zunanjih mentorjev.

Vidnejši uspehi:

Odbojka: pionirji — tretje mesto v republiki

pionirke — polfinalistke za prvenstvo ŠSD v SRS

Nogomet: 1. mesto na občinskem prvenstvu

1. mesto na področnem prvenstvu

Atletika: Na krosu Dela v Litiji 20. 10. 1984 je nastopilo sedem naših učencev

Rokomet: pionirji — drugo mesto na področnem prvenstvu

pionirke — drugo mesto na področnem prvenstvu

120 učencev je sodelovalo na telesno-vzgojni prireditvi Poljana '85 v Črni, Mežici, Prevaljah in na Ravnah.

Naši učenci so sodelovali na republiških tekmovanjih posameznikov v smučanju, plavanju in atletiki.

Streljanje: dvakrat smo bili občinski prvaki.

Košarka: občinski prvaki in drugo mesto na področnem prvenstvu.

PMKUD MLADOST — mentorica: DANJA ČEPIN — je povezovalo kar 18 različnih dejavnosti. Že nekaj let po kvaliteti izstopa naša folklorna skupina PASTIRCI, ki jo vodi TANJA LORBER.

Nastopali so na republiškem srečanju otroških folklornih skupin, v novoletni TV oddaji, na otvoritvi republiškega srečanja mladih tehnikov in na prireditvah v kraju.

Na občinskem srečanju otroških folklornih skupin smo se predstavili s štirimi folklornimi skupinami: starejša skupina s koroškimi plesi PASTIRCI in PASTIRČKI — z otroškimi igrami, pesmicami in zbadljivkami (Lorber), belokranjski plesi (Čepin) in srbska kola (skupino vodi Ratomir Ilić).

Na šoli imamo tri pevske zборе, več likovno-oblikovalnih krožkov, dve lutkovni skupini, mlade dopisnike, šolski radio, glasilo Jeklenice... Posamezniki in skupine so prejeli več priznanj in knjižnih nagrad za likovne in literarne izdelke ob različnih natečajih in razstavah.

ŠOLSKA ZADRUGA — mentorica: HEDA KAMNIK — se vedno bolj uveljavlja. Organizirali so različne akcije in družbeno koristno delo — pobiranje poljščin in sadja.

Učenci so se tudi poklicno usmerjali, saj so sami vodili šolsko hranilnico, prodajalno sokov in prodajalno šolskih potrebščin. Opravili so veliko koristnega dela: gojili so cvetje — bršljanke, vezali atlase, Cici-bane, Uradne liste, urejevali okolico šole, skrbeli za cvetlice in zelenje v šoli... Mladi združniki se trudijo za lepši videz šole in okolice, zato se upravičeno pritožujejo nad vsemi, ki njihovo delo v popoldanskem času uničujejo.

Ne moremo opravičiti vseh tistih, ki namenoma ugašajo cigarete na našem čebelnjaku in zapirajo panje, da čebele ne morejo na pašo!

Želeli bi, da bi starši v popoldanskem času nadzorovali svoje malčke, ki smetijo igrišča in uničujejo okrasne grme. Naši učenci, ki se v popoldanskem času igrajo okoli šole, smetijo, pišejo po stenah, lomijo cvetje! Zavedati bi se morali, da z uničevanjem škodijo sebi!

Predvsem mladi združniki opažajo, da krajani KS Javornik še ne čutijo pripadnosti kraju in ljubezni, ki je potrebna, da bi bila vzdrževanje in videz naše krajevne skupnosti lepša!

MLADI ČLANI RDEČEGA KRIŽA — mentorica MARIJA BEZJAK — so vse leto skrbeli za šolsko ambulanto, ki je obratovala v prostem času učencev. Dekleta so nudile prvo pomoč vsem, ki so bili pri igri neprevidni in so se poškodovali. V veliko pomoč jim je bila medicinska sestra HEDA PETELINC, ki jih je uvajala v to delo.

Za samoupravno delo naših učencev in za nadzor nad vsemi dejavnostmi pa so skrbele PIONIRSKA ORGANIZACIJA, ZSMS in ŠOLSKA SKUPNOST UČENCEV.

Omeniti moramo še ZIMSKO IN LETNO SOLO V NARAVI.

Učenci petih razredov so preživeli teden dni na smučiščih v Črni, učenci tretjih razredov pa avgusta teden dni v Kari-gadorju.

Želimo, da tudi v prihodnje vsi naši učenci preživijo teden dni v letni in zimski šoli v naravi.

Naši prijatelji iz pobratene šole Ratka Mitrovića iz Čačka so nas obiskali janu-

Uspešen skok

arja, mi pa smo letovali z njimi avgusta v Ulcinju.

ŠOLSKA KUHINJA je pripravljala dnevno malico in kosila za vse učence šole in jih navajala na kulturne prehranske navade. Cena malic in kosil je zelo nizka, kar pa ne pomeni slabe kvalitete. Doslej je imela Občinska izobraževalna skupnost veliko razumevanje za osnovnošolske kuhinje in je namenila za slehernega učenca nekaj sredstev, česar pa nekateri starši ne znajo pravilno ceniti. Mnoge opazke na račun šolske prehrane so neosnovane, prav tako vedno ponavljajoča se pripomba, da pridejo učenci domov ob 15. uri lačni. Prav gotovo so lačni, saj v šoli zaužijejo dva obroka — malico in kosilo, ostale tri obroke pa morajo dobiti doma — zajtrk, popoldansko malico in večerjo.

Večkrat otroci doma potožijo, da jim sestava jedilnika ni pogodu, da je hrana preveč začinjena — preveč peteršilja, majarona... da uporabljamo preveč industrijsko pripravljenih dodatkov — Vegeta, Eva... Menimo, da učenci niso sposobni oceniti tega, saj niti odrasli, če ne poznamo sestave jedi, težko ugotovimo posamezne dodatke.

Jedilniki so strokovno pripravljani in pod stalno zdravstveno in higiensko kontrolo. Doslej strokovnjaki niso imeli negativnih pripomb glede šolske prehrane. Po anketi med učenci smo dobili njihov idealni jedilnik, ki bi bil od ponedeljka do petka enak: pommes frites, sveding, palačinke, 4—5 jabolk in veliko svežega kruha. Brez juhe, mesa in solate!

Svetujemo, da jedi, ki jih učenci v šolski prehrani ne dobijo, pripravljate večkrat doma. Nemogoče je pripravljati palačinke in podobne jedi za 800 učencev!

Ugotovili smo tudi, da učenci doma večkrat ne zajtrkujejo, zato smo z novim šolskim letom spremenili urnik dela, tako da učenci malicajo eno uro prej kot doslej.

Tako pomagamo tistim učencem, ki prihajajo v šolo brez zajtrka. Nismo pa prepričani, da ravnamo prav! Prevezemamo naše naloge staršev, ki bi morali otroke navaditi na pripravo zajtrka.

Po številu učencev štejemo našo šolo med šole velikanke, a nam jo je kljub temu uspelo povezati z družbenim okoljem.

Razveseljivo je, da nam pomagajo vsa društva, organizacije in OZD v kraju in prav tako tudi starši. Praviloma bi morala dajati COŠ več možnosti za vzgojo. Prevladuje mnenje, da na vzgojo v osnovnih šolah rahlo pozablamo zaradi preobsežnih izobraževalnih ciljev.

Nasprotij in slabosti, ki jih mladi opažajo v vsakdanjem življenju, ne more ublažiti sama šola. Vpliv na mlade je uspešen, če se povežejo besede, nasveti in želje staršev in učiteljev — če ena stran zataji, nastajajo vzgojni problemi. Naši učenci izhajajo iz razmeroma mladih družin, v šoli jih poučujejo večinoma mlajši učitelji. Večkrat so vzroki neuspeha v vzgoji prav v nedoraslosti mladih staršev in premajhni izkušeni mlajših pedagoških delavcev. Mladi učitelji imajo prevelike skrbi s prenatrpanostjo učnega programa, s pripravami za pouk, zato imajo včasih pri posameznih učencih probleme vzgojne narave, mladi starši pa imajo druge skrbi.

Vsi čutimo zaostrene gospodarske razmere in gmotne stiske, trdimo pa, da ni pedagoškega delavca na šoli, ki bi svoje osebne skrbi, težave in nezadovoljstva prenesel čez prag razreda. V učilnici opravlja učitelj delo, ki mu prinaša zadovolženje.

Opazamo tudi, da nekateri starši pregrebo kaznujejo svoje otroke. Taki učenci so v šoli nerazpoloženi za delo, pogosto tožijo zaradi glavobolov ali želodčnih težav, nekateri pa se agresivno vedejo do sošolcev.

Otroci so dovzetni za vse, kar je lepo in dobro. Samo prisluhniti jim moramo znati in to s potrpežljivostjo, ljubeznijo in predanostjo. Če nastane kratek stik med šolo in domom — je škoda nepopravljiva. Odgovornost za uspehe ali neuspehe pri oblikovanju mladega človeka, ki naj bi zrasel v polnovredno osebnost, v obzirnega in rahločutnega človeka, nosijo predvsem starši. Oni so tisti, ki mu morajo že v zgodnjem otroštvu vcepiti, kaj je prav in kaj ne. Šola bi morala to nadaljevati, dopolnjevati in utrjevati.

COŠ je prinesla pedagoškim delavcem drugačne obremenitve in odgovornosti. Uvajanje novih programov prinaša nove skrbi in povzroča večjo utrujenost.

Materialni stroški šole naglo naraščajo in vedno manj sredstev ostaja za novo opremo, sodobna učila in za strokovno literaturo. V preteklem šolskem letu smo to krepko občutili.

Kljub težavam štejemo minulo šolsko leto za zelo uspešno. Prizadevnost in iznajdljivost posameznih delavcev na šoli je nagrajena z dobrim učnim uspehom in prav ti vnašajo med pedagoške delavce vedrino, ki se mora čutiti za stenami učilnic.

Vsem, ki sodelujejo z nami, izrekamo zahvalo in jih vabimo k sodelovanju še naprej.

priporil na mednarodni kemijski olimpiadi v Bratislavi, kjer je kot eden izmed štirih Jugoslovancev zastopal našo domovino na tekmovanju v znanju kemije. Zaradi svoje skromnosti in tudi zaradi splošne tozadevne družbene klime fant ni pričakoval posebnega sprejema. Vse drugače bi bilo, če bi se mu na tekmovanju podobnega ranga posrečila zajčja brzina, kengurujski skok ali spretnost ribe. V zadnji zvrsti športa je pred leti celo res treniral.

Patrik Kolar se je tudi letos na srednješolskem republiškem tekmovanju iz znanja kemije potrdil kot slovenski kandidat za podobno tekmovanje v jugoslovanskem okviru. Letos je, poleg obvezne teorije, zagovarjal svojo praktično nalogo o obstojnosti askorbinske kisline, kakor kemiki imenujejo vitamin C. V Sarajevu je bil Patrik določen, da poleg še treh Slovencev zastopa Jugoslavijo na kemijski olimpiadi.

Prireditelji olimpiade, letos Slovaki, so povabili poleg štiričlanskih ekip tekmovalcev, starih do 20 let, po dva člana iz vsake sodelujoče države, primerna za sodelovanje v mednarodni žiriji in sodniškem zboru. V jugoslovanski delegaciji sva bila: Breda Novak, ki se pri fakulteti za naravoslovje in tehnologijo, VTOZD za kemijsko izobraževanje in informatiko in hkrati pri mednarodnem centru za kemijske študije UNESCO-IOCD v Ljubljani ukvarja s temi nalogami in je bila že večkrat na teh olimpiadah (lani v Frankfurtu, leto prej v Budimpešti...), in podpisani, kot mentor enega izmed tekmovalcev.

Že kar na tem mestu se ti, Patrik, javno zahvaljujem, ker si mi, po lanskem Norwichu, letos znova prislužil nagradno potovanje v tujino. Da bi to bilo kdaj prej! Sedaj mi je bila čast spremljanja začinjena z bremenom let, s strahom, kako bom odigral svojo vlogo, nič manjša pa ni bila tesnoba zaradi sočustvovanja s tvojo psihozo, ko si bil poslan v areno...

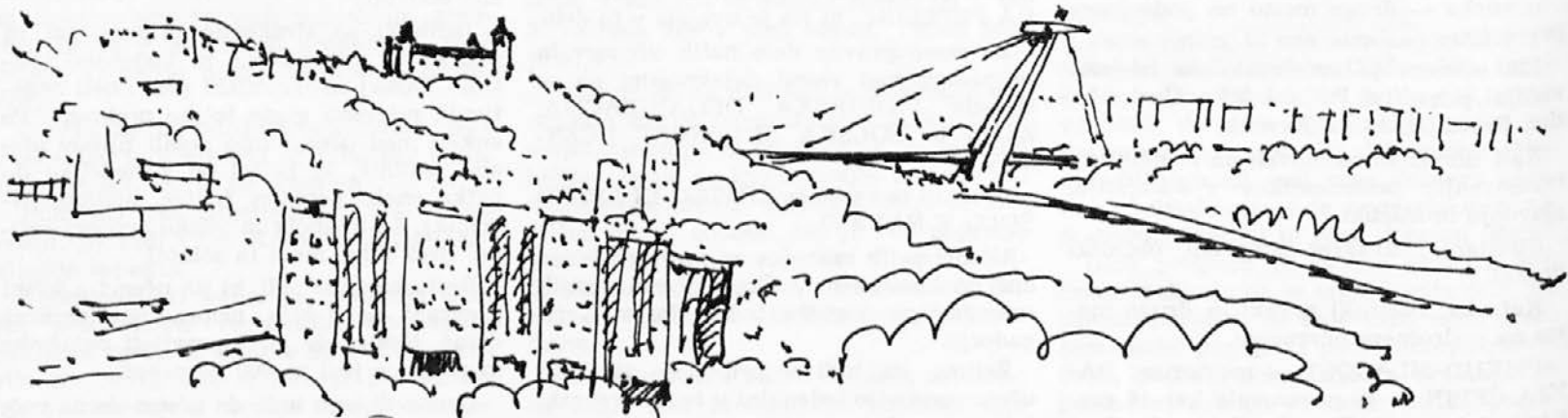
V Bratislavo smo Jugoslovani, recimo 6 Slovencev, potovali z vlakom skozi Dunaj. V pozni noči so nas prireditelji nastanili v študentskem naselju prirodoslovnih fakultet, ki so bile tudi v bližini, vse skupaj pa v gričevnatem predmestju glavnega slovaškega mesta. Že kar isto jutro je bila v razkošni in moderni dvorani tudi na zunaj imenitnega poslopja v modernejšem delu Bratislave začetna slavnost. Tekmovalci in delegati posameznih držav smo hodili za transparenti, podobno kot na

Stanko Lodrant

17. mednarodna kemijska olimpiada v Bratislavi

11. julija 1985 je jutranji koroški vlak vozil iz Maribora proti goram zanimiv par potnikov: mladeniča, ki je pravkar začel samostojno vstopati v svet, in starejšega, ki mora vse bolj zpregati. Ob pol osmih je, izmed že redkih potnikov vlaka, na Rav-

nah sedemnajstletnik izstopil in hitel proti avtobusni postaji, da bi ulovil »lokalca« za Kotlje. Ker je nosil očala, nihče ni videl, da je bil od prečute noči neprespan. Še manj pa se je moglo slutiti, da je med prtljago nosil bronasto kolajno, ki si jo je

Pogled s Karlove vesi proti Bratislavi 8. julija 1985: Grad in most čez »Dunaj«. Stanovali smo v prednjih blokkih. Pravo mesto je za gradom

športnih olimpiadah, zaradi abecedne razvrstitve državnih simbolov Jugoslovani čisto na koncu, v družini Američanov in Rusov. Tudi svečani akt z olimpijsko zastavo ni manjkal.

Koj po tej uvodni proceduri so nas, spremljevalce, sedaj v vlogi mednarodne žirije, z avtobusom odpeljali v približno 60 km oddaljeni kraj, neko mladinsko letovišče, nekje povsem sredi dežele, kot v neko karanteno, da smo tam potem dobesedno dva dneva in dve noči, skoraj brez vmesnega počitka »zasedali« in izbirali med pripravljenimi nalogami za tekmovanje. S tekmovalci pa seveda nismo mogli niti smeli imeti nobene zveze. To zasedanje mednarodne žirije je bilo zelo »vroče«, počasno... Pa ne zaradi morebitnih jezikovnih težav, imeli smo tudi štiri uradne prevajalce, ki so slovaščino prevajali v angleščino, nemščino, francoščino in ruščino, po potrebi pa seveda tudi obratno, temveč zaradi tega, ker je pač vsaka delegacija vsiljevala svoje ideje glede nalog, reci, poznala je znanje svojih varovancev. Težko je bilo to raznolikost spravljati pod skupni imenovalec. Če še primislimo znano namerno namrnost obeh blokov (lani Nemci iz demokratične republike v Frankfurtu sploh niso tekmovali, čeprav so med ustanovitelji mednarodne olimpiade!), se da rahlo zaslutiti težko delo delovnega predsednika zasedanja, ki je bil tokrat kot gostitelj Slovak, profesor bratislavske univerze. Naj povem le to, da so bile vnaprej pripravljene naloge na kraju tako predručajene, da jih verjetno sami predlagatelji (profesorji vseh češkoslovaških univerz) niso mogli spoznati za svoje. To početje se je zagovarjalo tako, da tekmovalci iz krogov sestavljalcev nalog ne bi imeli kakih prednosti. Žal mi je bilo lepih predlogov, ki so po mnogih adaptacijah zgubili svojo zgradbo in idejo ter so, na koncu, služili res zgolj tekmovalnemu smislu. Seveda se v ta prepir kot novinec pri tem sodelovanju skoraj nisem imel pravice vtikati. Prikimati pa sem mogel mnenju delegata iz Vzhodne Nemčije, da se mu je zdel sumljiv 100-odstotni uspeh romunskega tekmovalca na predlanski olimpiadi v Bukarešti, in to ob nalogah, ki bi jih tudi doktorji kemije, z njim vred, ne znali rešiti tako brezhibno. (Moram pa že kar sedaj pripisati, da je isti Romun tudi letos potrdil svoje kvalitete. Za letošnjim zmagovalcem, Rusom, ki je nabral 194 od 200 možnih točk, je zaostajal le za eno samo točko. Morda je bila ta razlika le posledica lepšega vtisa izdelka ali nesporazuma med popravljalcem?)

Težavnost olimpijskih nalog zagovarjajo z načelom, da je to pač srečanje najboljših izmed najboljših, srečanje posebej vzgojenih mladih kemikov. Z leti se je izoblikoval koncept, da olimpiada ni prikaz povprečne kvalitete znanja kemije v posamezni državi.

Ob teh spoznanjih me je, ko sem pomislil na Patrika, stisnilo pri srcu. Kake prednosti imajo njegov tekmeči! Ne samo, da so že po večkrat tekmovali v tem okviru in da so bili vnaprej pripravljeni na oblike dela na olimpiadi, da so dobili pravočasno na vpogled koncepte tekmovalnih nalog... Doma imajo cele štabe menažerjev in »trenerjev« — univerzitetnih profesorjev posameznih zvrsti kemije: anor-

Znak olimpiade

ganske, organske, fizikalne, analitske in biokemije. Kaj pomaga tu pomoč srednješolskega profesorja ali nekajkratni obisk na ljubljanski kemijski fakulteti, kjer se zate pobriga — ali pa tudi ne — kak asistent... vse to dodatno izobraževanje pa se je izvršilo izven rednega dela učenca in učitelja, in »gratis«. Morda so Patriku, poleg njegove osebne angažiranosti, še najbolj koristili, ne da bi se sam tega zavedal, stiki z laboratoriji in kemiki domače železarne: z inženirji Jamrovo, Zlofom, Kertovim Jožkom... Nekaj je nedvomno: samorastniški adut Patrika bo šele začel kazati sadove. Škoda, da se takrat ne bo meril z današnjimi rivali!

Običaj sem pri opisu dela mednarodne žirije. Zelo odgovorna je bila tudi izdelava plana vrednotenja rešitev posameznih faz nalog. To je bilo treba prav skrbno pripraviti, da bi bilo točkovanje uspeha kandidatov kar se da pravično. Prav na koncu zasedanja smo se vsedli še k pripravljenim 22 pisalnim strojem, toliko je bilo namreč tekmovalnih ekip (delegacije 16 držav so delo zaenkrat le opazovale!) in prevedli naloge v nacionalne jezike. Globoko v noč, bolje rečeno v jutro, sva z Bredo tuhtala, da bi teksti »med vrsticami pravilno brani«, vsebovali tudi namige glede rešitev. Še tople prevode so odpeljali v Bratislavo, jih fotokopirali (da bi imeli pri morebitnih kasnejših reklamacijah in prepirih dokument!) in končno predali tekmovalcem, ki so že nestrpno čakali, saj se je pripravljala faza zavlekle mimo planiranega časa.

Podobno proceduro je terjala priprava praktičnih nalog, ki so jih tekmovalci reševali v laboratorijih univerze.

Po mnenju marsikaterega bralca sem se »nepotrebno« razpisal o zelo obrobnem delu olimpiade. Prav gotovo bi bilo moč narediti druge prikaze. Na primer o nalogah samih. A te bi razumelo, in še ti komaj!

le nekaj bralcev Fužinarja. Več možnosti bi imel in tudi kot dolžnost do bratislavskih prirediteljev čutim, prikazati njihovo skrb, kako med težkimi delovnimi dnevi nuditi tudi nekaj oddiha in razvedrila. Za neki večer, ko smo bili profesorji v »karanteni«, nam je upravna oblast tistega kraja priredila piknik v čardam podobni uti. Ražnjiče smo si pekli sami, vino je teklo, folklorni godci pa so, brez elektrike! godli dolgo v noč. V nedeljo, ko je bilo tekmovalje v glavnem že mimo, so nas vse, tudi tekmovalce, naložili na avtobuse in odpeljali na Moravsko na ogled velike kraške jame, ki ne zaostaja za Postojnsko. Ima celo neke prednosti: precejšen del poti pod zemljo prevažajo obiskovalce s čolni. Z raznimi osvetlitvami, tudi takimi pod vodo, po kateri tiho drsijo čolni, dosegajo fantastične optične učinke.

Zame je vožnja po Moravskem imela še druge vrednote. Desetine kilometrov dolge njive, pšenice, sladkorne pese in koruze, ki praktično nimajo druge vloge kot loviti sončno energijo, so mi, kot kemiku, pripovedovale, kako dragocena je ta energija in so se, seveda le v mojih mislih, razburjale, kako mi, na primer v Mežiški dolini, s to energijo potratno občujemo. Malenkostno zgodovinsko znanje mi je spet slikalo dogodke, ki so se na Velikomoravskem vršili pred več kot tisoč leti in so imeli potem tudi tehten odmev v zgodovini naše ožje domovine.

Na isti rajži smo se vozili mimo Slavkova (avstrijsko Austerlitz). Povzpeli smo se na tisti znameniti grič, kjer je Napoleon izbojeval pomembno zmago nad Avstrijci in Rusi. Kako mu je uspelo z manjšo in tudi od hitrih maršev utrjeno vojsko preliščiti na hribu utrjene nasprotnike, je predmet filozofiranja številnih zgodovinarjev in vojaških strategov. Nam, pri teh dogodkih neprizadetim delegacijam olimpiade, je ob ogledu velikega tamkajšnjega

spomenika in muzeja v bližini bilo bolj zanimivo opazovati sicer vedno živahne in simpatične Francoze, kako jim je tam dobesedno zrasel »galski greben«. Ob vsem ponosu na svojega Napoleona pa so se verjetno pozabili vprašati, kaj je sploh delal takrat tako daleč na vzhodu!

Nečesa, kar je skupno vsem olimpiadam, ne glede na to, ali gre za uspehe nog, rok ali možganov, se le še nisem dotaknil. Pa naglašajo, da je to menda bistvo olimpiad: medsebojno srečevanje ljudi vseh kontinentov, držav in narodov.

Tu bi lahko ločil koristi, ki jih ima družba, ker je Patrik napredoval v znanju kemije in osebno, ko se je srečal s tolikimi novimi prijatelji, kar je za mladino vsekakor koristno. Še bolj pa morem trditi o splošni koristi zaradi srečanja učiteljev kemije, industrijskih in visokošolskih kemikov, saj jim je dana priložnost medsebojnega oplemenitevanja, niveliranja, kar je v sedanjem svetu, ki je mnogo bolj dovzeten za polarizacijo kot izenačevanje, silno pomembno. In da ne govorim o osebnem zorenju v skoraj prisiljenih situacijah srečevanja z mnogimi drugimi ljudmi. Žal je moja angleščina, s katero se je dalo največ komunicirati, le pasivna. Šlo pa je, ker Švedi, Norvežani, Danci in Nizozemci v glavnem tudi razumejo nemško. Oni so poslušali nemško, govorili angleško, jaz pa obratno. Tudi francosko žlobudranje mi ni povsem tuje, še najmanj pa ruska govornica. Sramota je bila, da se je slovaško dalo zelo malo razumeti, čeprav je po imenu tako blizu slovenskemu. Svojo republiko kličejo celo za »slovensko«. Tu je bilo najbolj koristno uporabljati, lepo počasi, »internacionalni jugoslovanski jezik«. Pri tem je bilo čudno to, da sem moral za slovensko besedo vlak uporabiti hrvaško besedo voz, da me je Slovak razumel, kako sem pripotoval k njim; potem pa sem od istega zvedel, da tudi Slovaki hrvaškemu vozu rečejo vlak, torej kot Slovenci. Podobnost pa je zelo varljiva! Reki Donavi rečejo »Dunaj«. Kako potem kličejo mesto Dunaj, pa nisem utegnil vprašati...

Ne glede na različno državno, nacionalno in ideološko pripadnost sva našla še največ skupnega s profesorjem kemije iz Beljaka, ki je pomagal kar z dvema svojima dijakoma zastopati Avstrijo. Seveda, vezal naju je isti pojem — Koroška — čeprav tako vsestransko antipodično. Najbolj nerodno mi je bilo ob poskusih kontaktiranja z našimi sosedi Madžari in Romuni. Ne rečem, da si nismo povedali kaj enostavnega v enem izmed za oboje tujih jezikov. A čutili smo potrebo po izražanju bolj zapletenih misli. Za posebno eksotiko so poskrbeli Arabci iz Kuvajta. Kljub temu da so bili le opazovalci in niso nastopali v tekmovalni konkurenci, so bili glavna atrakcija olimpiade. Sami lepotci, verjetno kakšni šejkovski sinovi, so bili enotno, elegantno oblečeni, vključno s spremljevalci. Stanovali so posebej, v najrazkošnejšem hotelu, prav gotovo na svoj račun, in tudi jedli so v svoji režiji. Pa kaka darila so dajali delegacijam! Plakete, sicer vzhodnjaško kičaste, a po izdelavi vendar prav drage. Kaj vse pripomore denar oziroma nafta!

Prihodnje leto bo olimpiada na Nizozemskem. Ne vem, ali sta me Hans in Wim, letošnja uradna delegata te države, s kate-

rma sem razdril marsikako šalo, kar tako, pro forma, povabila na olimpiado v njuno tulipansko domovino, ali pa je bilo v našem prijateljstvu kaj več. Ko sem jima objasnili, da odločitev ponovnega snidenja na olimpiadi ni odvisna od mojih želja, sta mi rekla, da naj kar pridem, četudi na njun

račun. In v potrdilo simpatij mi je prvi poklonil uro, drugi pa kravato. Sedaj imam dva nova prijatelja, ki živita »pod morsk gladino«. Sreča pa mi je skaljena s skrbjo, kako bi se jima oddolžil. Ne za uro in kravato! Za ono drugo, mnogo več vredno, za tisto, bistveno olimpijsko!

Patrik Kolar

Kislost padavin v Mežiški dolini

Industrijski odpadki, nastali kot posledica hitrega industrijskega razvoja in neprimerne tehnologije, onesnažujejo danes že vsa življenjska področja: vodo, zrak in zemljo. Ker je zrak življenjskega pomena za vse žive organizme, ima lahko vsako nekontrolirano izpuščanje večjih količin škodljivih plinastih odpadkov v atmosfero hude negativne posledice, kar se je v veliki meri pokazalo tudi v Mežiški dolini.

Stalne emisije večjih količin žveplovega dioksida, nastalega pri praženju svinčeve rude v metalurških obratih Rudnika svinca in topilnice Mežica v Žerjavu, poleg tega pa tudi emisije svinčevega prahu so v

zgornji Mežiški dolini v preteklosti že povzročile odmiranje večjih gozdnih površin, v neposredni bližini topilnice v Žerjavu pa tudi uničenje gozda. Z namestitvijo filtrov za trdne delce se je precej zmanjšala emisija svinčevega prahu, medtem ko emisija žveplovega dioksida še vedno poteka.

Stalen nadzor nad onesnaženostjo zraka z žveplovim dioksidom opravlja v Mežiški dolini Služba za kemijo in kemijske raziskave Železarne Ravne, na nekaterih mestih pa tudi Hidrometeorološki zavod iz Ljubljane.

Ker kislost padavin, ki je posreden kazalec onesnaževanja ozračja, v Mežiški do-

Patriku Kolarju, ponosni, v imenu bralcev in uredniškega odbora KF iskreno čestitamo k bronu z mednarodne kemijske olimpiade v Bratislavi

lini kljub analizam imisij SO_2 v zraku še ni bila podrobneje raziskana, sem se odločil za trimesečno raziskavo kislosti padavin v obdobju od 1. avgusta do 1. novembra 1984, torej na prehodu poletje — jesen, kjer bi lahko zaradi precejšnjih vremenskih sprememb in povečanja emisije SO_2 iz individualnih kurišč pričakovali največje razlike v kislosti padavin, hkrati pa tudi letno izmerjene maksimalne vrednosti. Z raziskovalno nalogo sem želel odgovoriti na naslednja vprašanja:

— ali lahko v Mežiški dolini govorimo o kislem dežju kot krivcu za onesnaževanje okolja

— kakšna je povprečna kislost padavin v Mežiški dolini na različnih krajih — tudi v odvisnosti od nekaterih meteoroloških dejavnikov, npr. temperature, smeri vetra in časovnega razmika med padavinami

— kako se kislost padavin, ki padajo v istem času, spreminja v različnih krajih Mežiške doline.

Zbirna mesta za padavine sem postavil v petih večjih krajih Mežiške doline: v Črni, Mežici, na Prevaljah, na Ravnah in v Kotljah. V vzorcih padavin sem analiziral količino sulfatnih (VL) ionov, ki predstavljajo posredno količino žveplovega dioksida v ozračju, količino ogljikovega dioksida, raztopljenega v vzorcu, ki prav tako povzroča dodatno znižanje pH vzorca, ter pH vzorca, izmerjenega do $\pm 0,1$ pH enote natančno.

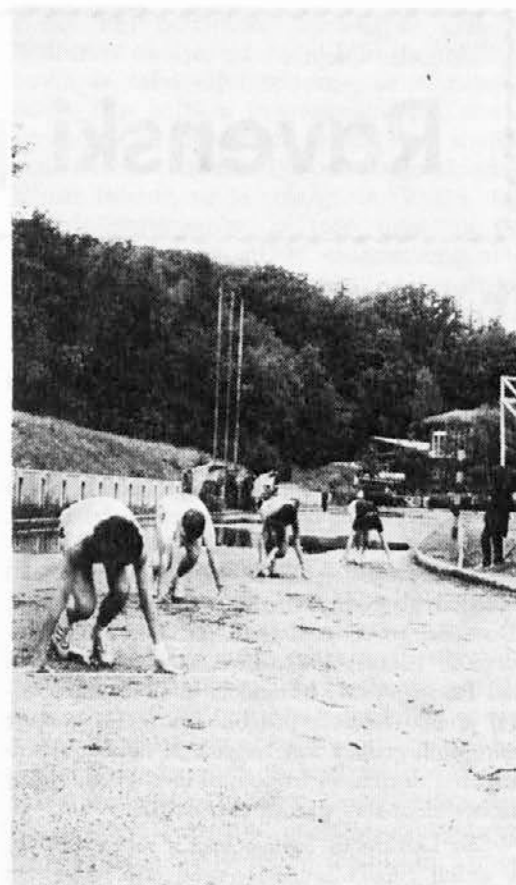
V obdobju med 1. avgustom in 1. novembrom 1984 je bilo analiziranih skupno 69 vzorcev padavin, od tega v Črni 15, v Mežici 15, na Prevaljah 11, na Ravnah 10 in v Kotljah 18. Rezultate opravljenih kemičnih analiz prikazuje tabela.

kraj	avgust		september		oktober	
	pH	mg $\text{SO}_4^{2-}/1$	pH	mg $\text{SO}_4^{2-}/1$	pH	mg $\text{SO}_4^{2-}/1$
Črna	5,96	8,33	5,13	6,12	6,02	7,32
Mežica	5,57	6,29	5,18	5,87	6,02	5,00
Prevalje	5,66	6,16	5,81	8,27	6,12	2,74
Ravne	5,85	8,14	5,95	8,61	5,76	2,56
Kotlje	6,45	7,31	5,48	7,91	5,85	4,35

Poprčne pH vrednosti in količine sulfatnih ionov v padavinah v Mežiški dolini med 1. avgustom in 1. novembrom 1984

Iz rezultatov opravljenih analiz je možno povzeti splošne ugotovitve o kislosti padavin (npr. o njeni odvisnosti od meteoroloških dejavnikov) in ugotovitve, ki veljajo specifično za rezultate v Mežiški dolini. Splošno je mogoče ugotoviti, da v večini krajev, kjer opravljamo meritve kislosti padavin, kemična sestava vzorcev precej niha, zato je treba opravljati ana-

lize padavin daljše časovno obdobje. Kislost padavin je močno odvisna od oddaljenosti od izvirov onesnaženosti ter od smeri vetra, ki lahko povzroči precejšnje variacije količine sulfatnih ionov v vzorcih, s čimer variira tudi pH. V večini analiziranih vzorcev je bilo možno opaziti, da je kislost dalj časa trajajočih padavin precej manjša od kislosti padavin, ki so časovno

Start

močno narazen — vzrok je v delnem »očiščenju« ozračja s prvimi padavinami, kar se odraža v nižjem pH prvih in višjem pH kasnejših padavin.

V Mežiški dolini kislost padavin na posameznih mestih precej niha zaradi meteoroloških sprememb, povprečni rezultati merjenj pH in količine SO_4^{2-} kažejo, da imajo vsi kraji doline precej podobno sestavo padavin (v povprečju pH 5,8 in 8,2 mg $\text{SO}_4^{2-}/1$). Iz večjega števila opravljenih meritev in izračunanih povprečij je razvidno, da je kraj s povprečno najvišjo kislostjo padavin Črna, kar je razumljivo zaradi neposredne bližine topilnice v Žerjavu (3 km). Po dolini navzdol (z oddaljenostjo od Žerjava — centra glavne emisije SO_2) kislost padavin nekoliko upada. Povprečno najvišji izmerjeni pH so bili določeni v vzorcih iz Kotelj, na kar vpliva geografski položaj (lega nad Mežiško dolino).

V primerjavi z mednarodno določenimi standardi, ki predvidevajo kritično mejo kislosti padavin pri pH pod 5,6, imajo vzorci iz Mežiške doline višji pH; od vseh analiziranih vzorcev jih je bilo v kislem območju okoli 30 %, kar še ne predstavlja zelo visoke številke, obenem pa delež padavin s pH pod 5,6 že kaže tudi na vpliv emisije SO_2 iz Žerjava na kislost padavin Mežiške doline. Rezultati opravljenih analiz torej kažejo, da v večini primerov meja kritične kislosti še ni bila presežena, vendar pa so nekateri rezultati precej blizu te meje, večina mesečnih povprečij pH pa je pod 6,0. Iz tega lahko povzamem, da v Mežiški dolini zaenkrat še ne moremo govoriti o kislem dežju, vendar nam vseeno grozi, da se bo meja povprečne kislosti padavin pomaknila še za nekaj desetink pH navzdol, kar bi pomenilo dodatno nevarnost za močno ogrožene gozdove v zgornji Mežiški dolini.

Na poti proti Olševi

Miroslav Osojnik

Ravenski pihalni orkester v Italiji

NA VIII. KONCERTU GODB V ITALIJAN-
SKEM SAN LAZZARU

(Kratka kronika še enega velikega uspeha in nekaj pelina za sklep)

»Dober glas seže v devéto vas!« — Če ta rek za koga velja v skoraj polni meri, potem bo to držalo za Pihalni orkester ravenskih železarjev. Ni naključje, da so bili naši fantje edini jugoslovanski orkester, ki so ga povabili na takó ugledno glasbeno prireditve v sosednji Italiji. Do sedaj so se predstavili našim južnim sosedom že trikrat (1981: Bologna, 1983: Marano sul Panaro, 1984: Mirandola in Cesenatico), torej je bilo letošnje povabilo na VIII. koncert evropskih godb v San Lazzaru že njihovo četrto uspešno druženje s hvalčnim in glasbeno dokaj izobraženim italijanskim občinstvom.

San Lazzaro di Savena leži v severni Italiji, v deželi Emilia-Romagna, zgolj štiri kilometre od znamenite Bologne, ki je upravni sedež te ravne, široke, zelene in rodovine pokrajine. Ker je Mirandola, kjer je pihalni orkester gostoval lani, oddaljena od San Lazzara le borih petdeset kilometrov, smo potovali po isti poti kot lani in bili v petek, 6. septembra 1985, nekaj pred sedmo uro zvečer že v San Lazzaru. Tu so nas toplo pričakali njihovi občinski in kulturni predstavniki; že sprejem je obetal, da se bomo med njimi dobro počutili. San Lazzaro di Savena je prikupno mesto, položeno v plodno zeleno ravnico. Je nekaj večje kot naše Ravne; šteje okoli 12.000 prebivalcev — celotna občina San Lazzaro pa ima 29.000 prebivalcev. V vsej občini sta dokaj dobro razviti drobna industrija in obrt, v ospredju pa je izredno razvito kmetijstvo, saj je plodna okoliška ravnina pravi raj za znana vina iz province Bologna. Vse kraje v občini so v celoti obnovili; med drugo svetovno vojno je bila zaradi bombardiranja večina zgradb porušeni; prebivalci pa so med vojno veliko izkusili. V San Lazzaru je zadosti velikih, modernih športnih objektov, med kulturnimi ustanovami pa izstopajo velik, nov prazgodovinski muzej, sodobno gledališče, glasbena šola in knjižnica. Že sedmo leto izdajajo časopis »Il Comune«, v katerem redno obveščajo občane o pomembnih pridobitvah, načrtih, dogodkih in drugih zadevah skupnega pomena.

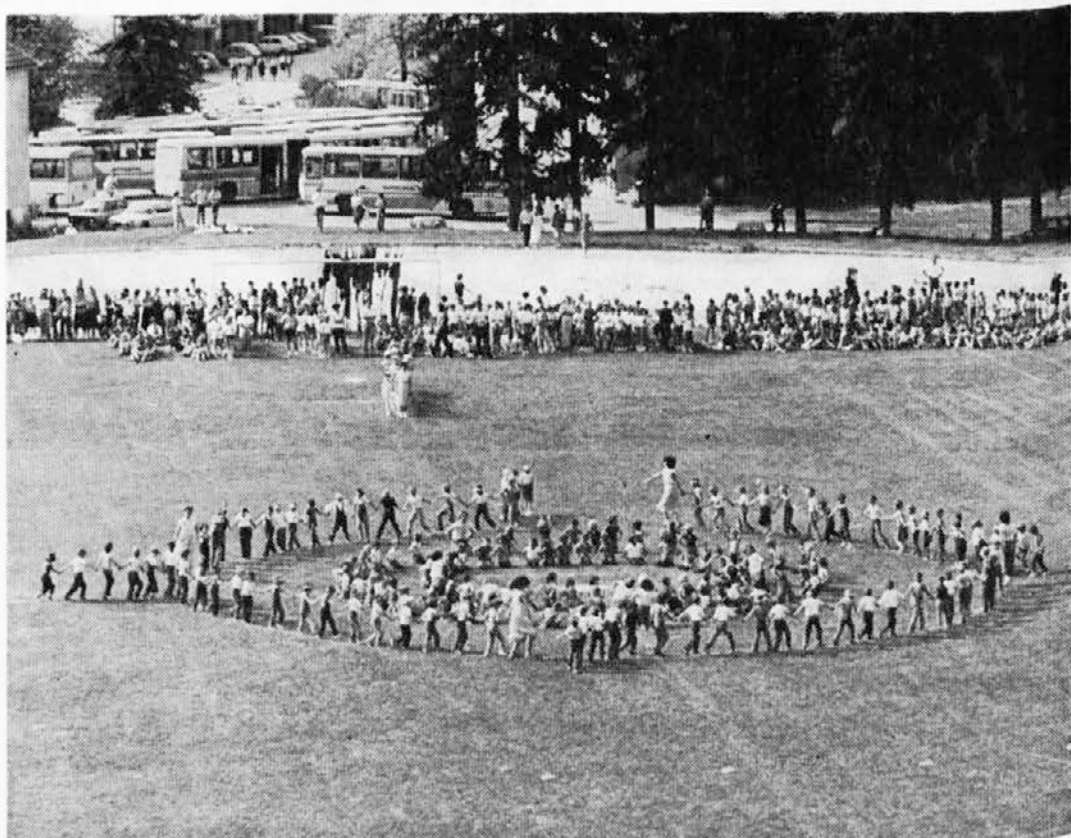
Že prvi večer smo v mestu opazili velike plakate, ki so vabili na VIII. koncert evropskih godb. »To je tradicija, ki se nadaljuje; to je velik praznik glasbene in folklorne umetnosti!« so vabile mastno tiskane črke z oglasnih panojev in zidov.

V soboto, 7. septembra, se je naš orkester podal na slavnostni sprejem v občinsko stavbo; tam smo si izmenjali pozdrave, spominska darila in želje, da se tako sodelovanje med Italijo in Jugoslavijo nadaljuje. »Italija in Jugoslavija sta v zadnjih desetletjih ustvarili pojem dobrososedskega sodelovanja«, je poudaril sekretar ravenske skupščine občine Vojko Močnik, »dokazali sta, da ni nujno, da meje ljudi delijo; lahko jih tudi združujejo. To so pridobitve, na katere smo lahko upravičeno ponosni tako itali-

janski kot jugoslovanski narodi. Naj bo tudi to srečanje prispevek k ohranitvi takih odnosov in k poglobljanju našega zgledega sodelovanja!« Ob devetih zvečer je bil v Parku 2. avgusta izredni koncert našega pihalnega orkestra. Tiskani program je oznanjal, da je ravenski orkester eden najslavnejših jugoslovanskih pihalnih orkestrrov, ki se letos prvič udeležuje koncerta godb v San Lazzaru. Že pred določeno uro je bilo v parku precej radovednih poslušalcev, naši glasbeniki pa so se jim predstavili s poldrugo uro dolgim programom, ki so ga naštudirali posebej za to priložnost; pa ne bomo naštevali vseh točk, saj so Ravenčani lahko prisluhnili enakeму sporedu, ki ga je naš orkester zaigral na ravenskem trgu v petek, 13. septembra ob šestih zvečer.

Največji naporji so čakali naše glasbenike v nedeljo, 8. septembra. Dan je bil umit, brez oblačka, zato je sonce avgustovsko neusmiljeno pripekalo. Kljub vsemu se je bilo treba takoj pokosilo odpraviti na skupno vajo. V neznosni vročini so nekajkrat preigrali obvezni skupni finalni program, pa je že bilo treba spet pohiteti in v paradi skupaj z drugimi sodelujočimi ansambli korakati skozi San Lazzaro. Na ulicah in križiščih nas je pozdravljalo radovedno in živahno italijansko občinstvo. Ko je »rep« skoraj kilometrske parade prikorakal v lepo naravno areno v Parku 2. avgusta, se je začel sklepni del VIII. koncerta evropskih godb. Po vrsti so se predstavili pihalni orkester Condove (Torino), pihalni orkester »Zuffardi« Fornovo-Taro (Parma), pihalni orkester iz San Lazzara in Pihalni orkester ravenskih železarjev. Poslušalcev se je kar trlo; ni jih bilo mogoče prešteti, pa smo ta-

ko »na pamet« ocenili, da jih je najmanj dvatisoč! Dolgo v noč so nam orkestri predstavljali svoje znanje in večino, poslušalci pa so kar vztrajali na svojih sedežih in številnejših stojščih. Vmes so za osvetežitev sporeda domače pionirske in mladinske skupine predstavile venčke folklornih plesov in drugih ljudskih običajev, nekaj pred polnočjo pa se je začel veliki finalni koncert, kjer so združeni zaigrali vsi štirje sodelujoči orkestri pod taktirko portugalskega dirigenta-gosta Manuela da Silve Dionisia. Topel nočni zrak je brnel od ubrane odlične glasbe in od ploskanja navdušene, hvaležne publike! Kazalci so se že premaknili čez polnoč, ko je bil program sklenjen; treba je bilo samo še razdeliti spominska darila, zahvale in priznanja. Naš kraj — Ravne — je bil dvakrat počaščen. Pihalni orkester je prejel za odlično izvedbo lep pokal; posebnega — za mecenstvo — pa je prejela tudi Železarna Ravne. Alfonz Polajner, predsednik delavskega sveta železarne, ga je sprejel iz rok sanlazzarskega župana in obljubil, da bo železarna tudi v prihodnje po svojih najboljših močeh prispevala k dvigu kulturne ravni kraja. Tudi Ravenčani smo prispevali k temu, da se vsaj malo oddolžimo za prejeta priznanja. Poleg lepih knjig o Sloveniji je naš orkester pihalnemu orkestru iz San Lazzara poklonil livarja — spominsko darilo naše železarne; maestru Gibertiju, ki je že četrto leto resvzorno poskrbel za vsa zahtevna in nehvaležna animacijska, informacijska, organizacijska, propagandna in druga dela, smo poklonili Boštjanovo umetniško sliko; Ermannu Gergoletu, ki je vseskozi skrbel za prevajanje in dobro orga-

Otroci sveta

nizacijo in postal v teh letih našemu orkestru resnični prijatelj, pa plaketo ravske železarne.

Noč se je že začela umikati ponedeljkovemu jutru, ko smo se poslovili od gostoljubnih domačinov in se neprespani, toda zadovoljni odpeljali proti domu, nazaj na Koroško.

— — —

»Konec dober, vse dobro,« porečete; — pa je že tako, da včasih zaradi tistega natančnega mehanizma v nas, ki mu pravimo vest, ni mogoče pristati na kompromise in modro molčati, kar se v večini primerov izkaže kot najboljša in neboleča rešitev. Žal je resnično spoznanje, da Korošci nasploh premalo cenimo tisto, kar je naše; kar imamo možnost videti, spoznati ali slišati (skoraj) vsak dan, pa čeprav gre za kulturne dogodke, pojme ali vrednote, ki so s svojo kakovostjo vtakali neizbrisna znamenja že širom naše domovine in tudi izven njenih meja. Res je, da so časi hudi; hudi časi pa so zmeraj nenaklonjeni družbenim dejavnostim, ker pač niso proizvodne. Tudi zato so nenaklonjeni kulturi; ko pa je v tej inflaciji treba kar naprej odmerjati večja sredstva za to dejavnost posebnega družbenega pomena! Še bolj so taki časi nenaklonjeni, ko je treba glasovati za uspel referendum, ki naj reši nekatere kronične rakaste rane objektov družbenega standarda v Mežiški dolini. Titov dom je samo eden najbolj kričečih problemov in postaja že kar naša kulturna sramota. Toda kako naprej; kako iz zagat in zadreg, če ne bomo vsi skupaj odločno »za« take reči, ker jih pač vsi potrebujemo!

Poskusite si predstavljati našo veliko, gromozansko zadrego v Italiji, ko so nas pred koncertom obiskali glasbeniki iz Mirandole in nam vljudno »dali vedeti«, da si želijo priti k nam na Koroško. In kaj boste porekli, ko boste zvedeli, da tudi pihalni orkester iz San Lazzara goji podobne želje. Med uradnimi spremljevalci pihalnega orkestra pa ni bilo človeka, ki bi bil pooblaščen, bodisi od občine, kulturne skupnosti ali (morda celo) železarne, da oba orkestra uradno in s polномоčjem povabi na Ravne! Ko smo v Italiji sodelovali na prej omenjenih prireditvah, smo bili Jugoslovani; predstavljali in zastopali smo Jugoslavijo. Povabilo pač nujno nosi za sabo nepisano dolžnost, da naslednjič vabiš ti; gostje, ko bodo prišli, bodo zastopali Italijo, to pa je tudi za nas velika obveza, kako jih sprejeti, da se bodo med nami dobro počutili. Mi pa nismo mogli izpolniti niti prve dolžnosti, da jih uradno povabimo na Koroško!

Če bo šlo tako naprej in bomo ostajali vsi nemi; če bomo vsi stali dogodkom ob strani, hladni in neprizadeti; le kako je potem mogoče, da se po eni plati brezosebno odrekamo prispevati svoj »da« za prve in druge reči, po drugi plati pa so nam usta polna rekel, kako je »kultura draga, toda še dražje je biti brez nje«, kako je »kulturna dediščina samo ena«; pa niti kot posamezniki niti kot delegati niti kot krajanje ne storimo ničesar, da bi pretrgali to mrtvilo. Če bo šlo tako naprej samo še leto, dve, potem bo naša »kulturna agonija« ostala res samo še vdano, slepo trkanje na gluha vrata naše skupne zavesti in vesti...

O slovenski glasbeni ustvarjalnosti

Lojze Lebič je slovenski dirigent, skladatelj in pedagog, doma s Prevalj. Zložil je vrsto del za orkester (Sentence, Korant, Nicina, Uvertura za tri orkestre), uglasbil je Požgano travo (Daneta Zajca), Novembrske pesmi (Mirana Jarca), Stiri Kečkeve pesmi za glas in klavir ter napisal še vrsto skladb za razne instrumente, komornih del, zborovskih skladb in drugo. Znan je po svojih sodobnih, vendar na domačih tleh temelječih skladateljskih prijemih.

Ob letu glasbe je prav, če tudi v Koroškem fužinarju objavimo nekaj o glasbi. Izbrali smo odlomek iz Lebičevega eseja Zvok in tišina, ki ga je objavil v knjigi »Ustvarjam, torej sem,« ki so izšli pri Mohorjevi družbi v Celju.

Razvojnopsihološki modeli in razdelitve učijo, da se ustvarjalna potreba razvija spontano tja do desetega leta, potem pa zaostane, ker da ne more več v korak z naraščajočo kritičnostjo. O tem ne morem soditi. Življenjepisi skladateljev pa tudi lastna izkušnja učijo drugače, da se začne komponiranje, zapisovanje zvočnih vtisov prav v letih, ko naj bi »spontana ustvarjalna potreba« popuščala, ko so bili ali bi bili mladi skladatelji v naših današnjih srednjih šolah.

Vse je bilo že povedano, kako je ves povojni čas ena sama dolga mukotrpna šolska reforma. V njenem začetku je gotovo tudi ustvarjalni nagib po boljšem, ki pa ga hromi še močnejši strah pred znanjem, omiko, intelektualizmom in elitnostjo. Srečujeta se dve pameti: zgodovinska, ki teži k različnosti, vedoč za neusmiljene zahteve današnjega časa, v katerem je svetu enak samo tisti, ki izšla ustrezno tehnično, znanstveno ter umetniško elito, in druga, »pragmatična« pamet, ki zane marja nadarjenost, delo in uspehe ter sloni na pripadnosti in privilegijih. Razmajanost šole kot temeljne institucije civilizirane in kulturne družbe je usodna za nas Slovence, ki smo sicer na drobno pridni, ne pa ustvarjalno podjetni in širokopotezni, pa še obremenjeni z iracionalnostjo in sentimentalnostjo. Vsaka nova generacija mladih začenja pri nas z manj ko ničelne točke, namesto da bi vse v svojih spremembah sledilo k višjim, dinamično navzgor usmerjenim pogojem, okoliščinam in ciljem.

Za glasbo so se nesreče začele z zapiranjem podeželskih šol. Najprej je izumrl stari meščanski ljubitelj, potem se je zaradi nestrpnosti moral odmakniti organist, sedaj pa je te »vaške konservatorije«, iz katerih je izšlo skoraj vse, kar je v naši

glasbi kaj pomenilo, zapustil še učitelj. Kulturno okolje, pa če je bilo na teh robovih še tako »ljubitelsko«, se ni napolnilo s čim boljšim in naprednejšim, samo »krčilo se je, in verjetnost, da se v majhnem narodovem zaledju odkrivajo skladateljski talenti, se je zmanjšala. Vsaka nadaljnja sprememba je trdo udarjala po glasbeni občutljivosti. V »znanstveno orientiran pouk« so zašle praktične izkušnje, ki so si jih mladi kdaj pridobili sproti, iz njega pa so šle latinščina, grščina, svetovna zgodovina in ... glasba. Učenec ni posoda, v katero tlačimo znanje, temveč luč, ki smo jo dolžni prižgati — so rekli stari. »Malo mi je mar, ali je moj učenec namenjen vojski, cerkvi ali zakonodaji, pomembno mi je, da bo šel od mene kot človek,« bi morali povzeti za Rousseaujem. Humanost in značajska odličnost nista prirojene; do vrednot smo tako dolgo neopredeljeni, dokler nas ne dosežejo vtisi iz okolja, dokler otroka ne začno programirati množična sporočila. Ta danes veliko bolj skrbijo za glasbeno neizobraženega kakor za glasbeno občutljivega.

Duhovno varstvo je nad mladimi prevzela industrija zabave. Prek nje se jim skuša odrasla družba približati tako, da je pripravljena častiti njene malike in jo posnemati. V tej trgovini je na razprodaji vse, ljubezen do zemlje, na kateri živimo, zavest o glasbeni tradiciji, ljudski ali umetni, iz katere rastemo. Vse je izpraznjeno, samo še erotični zvočni disneyland, image in stadionske misterijske igre. Tudi pri nadarjenem tu ne more vzplameneti ustvarjalna iskra, tudi tisti, ki se v tem svetu osamosvojijo, ostanejo le posnemovalci.

Je pa zmožnost in želja po glasbenem izražanju veliko pogostejša, kakor se uresniči. Da učenec piše, samostojno riše, je samoumevno, da pa bi komponiral? Celotni učitelji glasbe vidijo svoje učence samo kot instrumentaliste ali pevce, skladatelja naj izbere muza. Kaj, če se glasbeno najbolj nadarjeni danes zanjo ne odločajo in so po drugih, tehničnih fakultetah, neodkriti talente pa izživijo v skupinah za alternativno godbo, dokler ob pomanjkanju strokovne temeljitosti ne usahnejo? To so grehi glasbene vzgoje. Grehi splošne, da pri mladih, ki rastejo z novo matematiko, računalništvom in medplanetarnimi poletji, podcenjuje glasbeno sposobnost. Morali bi se vrniti na začetek, k pisanju prvih črk, k pozabljenim pojmom, k zvočnemu gradivu, tonom, zvenom, šumom, ki so bili najprej, šele potem Haydn, Chopin in junaško glasbeno zgodovinopisje. Prve zvočne in glasbene izkušnje bi si morali pridobivati z ustvarjalno igro ob synthesizerjih, sekvencerjih v elektronskih studijih, tudi z računalniki. Na tej predestetski stopnji bi se sproščala ustvarjalna domišljija (creativity training) in oblikovala glasbena osebnost. Matematiki se posvetijo samo nekateri, glasbi se danes ne more izmakniti nihče.

Specialna pedagogika pa ravna napačno, ko mladega zasuje s plazom knjižnih učnosti in izdelanih modelov. Komponiranje odlaga na čas, ko bo pripravljen, in bo znal kontrapunkt po Fuxu, katerega »Gradus ad Parnassum« je bil že pred 250 leti anahronizem, ko ga muči s kadenčnimi harmonijami, ki jih potem v skladbah ko-

majda sreča. Medtem ko stoji tak mlad skladatelj nemočen pred Bartokovim Mikrokosmosom ali Dufayevim motetom, ga pritisne ob tla še vse veličastje koncertnih dvoran, opernih hiš, glasbenih muzejev z mogočnimi sencami nedosegljivih prednikov. Talente bi morali začeti odkrivati sproščujoče, brez velikih namenov, s preprostimi »mladi komponirajo«, pa daleč stran od izenačujočega gesla — »vsi smo ustvarjalci«.

Glasba v Krasnem novem svetu

Zvočni mediji, preplavljenost s tehničnim ropotom, raztresenost, nezmožnost reproductivne razbremenitve so v sodobnih družbah tako zmanjšali zmožnost estetskega zvočnega doživetja, da je dosežena meja razkroja in propada kulture poslušanja. Poraba nepotrebnih glasbenih »potreb« nastaja tako, da najprej poslušalcu zmedejo glasbeni kompas, potem pa se sklicujejo na njegov okus. Glasba iz zvočnikov človeka zabava ali pa je sploh več ne sliši. Tudi glasba Händla, Mozarta ali Čajkovskega je potisnjena v položaj »komercialne klasike«, kot spominsko razpoloženje ob obrabljeni plošči. Glasba kot ozadje je njena smrt — repertoar, program, skladatelj, delo, slog, vse je izenačeno, ne

spremlja več niti medsebojnih srečanj — samo še mimohod konsumentov.

Vse dosedanje družbene revolucije so bile glasbeno neuspešne. V Sovjetski zvezi so danes globlje zasidrani v Giselli in Labodjem jezeru, Beethovnu in Brahmsu, kakor so bili v časih Musorgskega, Glazunova ali Skrjabinina. Kitajska kulturna revolucija je visoko razvito glasbeno tradicijo sprevrgla v najcenejšo opereto. Prvi rodovi revolucionarjev so v kotičkih duš vselej tudi pesniki: ruska leta 1917—1924 z A. Blok, Jeseninom, Majakovskim, Bablom ali naša 1941—1945 z Borom, Kajuhom, Udovičem, Kocbekom... drugi in naslednji rodovi pa so že pragmatiki, etablirana moč, administracija, ki ne ve (ali noče vedeti), kako visoka merila sta nam v glasbi postavila že predvojni Osterc ali Kozina med vojno in po njej. Ko pomirljivo hodi vstric s polkami in valčki ter s popovsko pomodnostjo sprejema govorico množične kulture z literarno, poljudno-znanstveno in filmsko plažo — kot v Huxleyevem Fordovem svetu, samo da ta še ni poznal televizije.

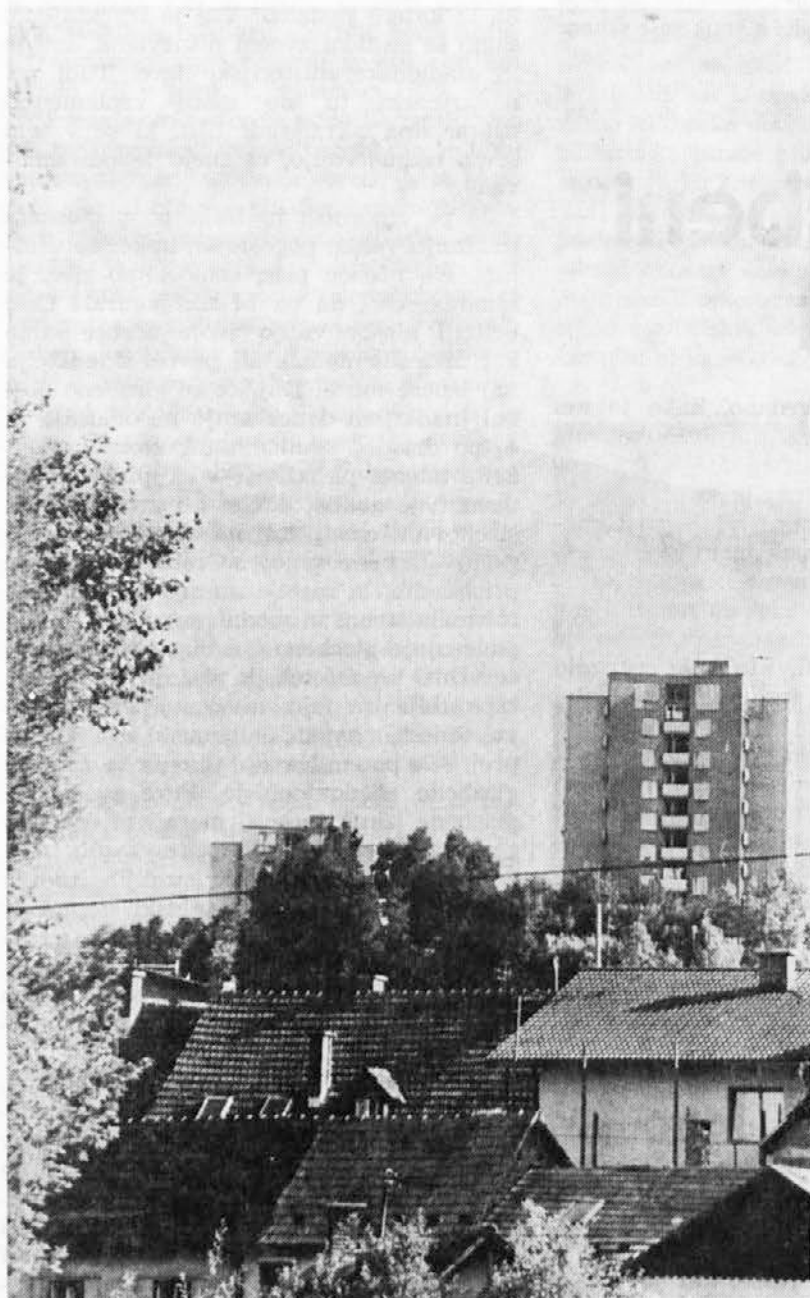
Kakšna ironija zgodovine! Futuristični manifest iz začetka stoletja, pisan za državo fašizma, je po tem, kako naj se zvočno obdeluje človeško mravljišče, danes uresničen: od 6. do 10. ure glasba, ki naj

z razvedrilnostjo spodbuja k delu, od 12. do 16. ure vžigajoča glasba za večjo storilnost in premagovanje delovnih naporov, od 19. do 24. ure pa lahka in sproščujoča glasba za mirnejši počitek. Je Orwell, pišoč Leto 1984, poznal ta manifest? »Naivni diletanti«, kakor so takrat označevali italijanske glasbene futuriste, so bili še človeški, ko so v programu pustili praznine. Njihovi sodobni bratje so zapoinili še te akustične odmore.

Vedno isti »polizobraženi nameščenci«, ki so na Zahodu kot Entartete Komponisten preganjali Schönberga in Hindemitha, na Vzhodu pa kot kapitalistične formaliste Roslavca in Šostakoviča. »Zgoraj aktovka, spodaj škorenj« jih je označil Adorno. Kar naprej se jim zdi pomembno ukvarjati se z vojnami, nasiljem, strategijo, programiranjem svetovnega samomora. Silijo v šole, v človeške domove in skušajo ustvariti videz, da so avtentičen izraz časa. Namesto da bi nas presenečala in navduševala lucidna sodobna znanstvena in umetniška misel, nevidne sile ves čas kaj spreminjajo, izboljšujejo, si izmišljajo, popravljajo, ustvarjajo navidezne dileme, iz katerih raste nezaupanje do prave znanosti in umetnosti. Ko je »produktiven samo izdelovalec klavirjev, neproduktiven pa pianist, ki nanj igra«, kakor se je Marx ponorčeval iz meščanske politične ekonomije in njenega razmerja do produktivnega in neproduktivnega dela. Nič ni načrtovalcem javnega življenja bolj zameriti kakor to, da vodijo narod v moralno in duhovno negotov položaj. Pri umetnosti nimamo opraviti samo s prijetno ali koristno igravo, temveč z razkrivanjem resnice. Tudi zato sodobni ustvarjalci močneje kakor v bolj praktične stvari usmerjeni ljudje čutijo nevarnosti razmajane perspektive, kakor jo kaže težnja po enaki revnosti, enakih potrebah, enako nizkem znanju, enako povprečnem okusu, v lažni idili vse-splošnih krivcev.

Skladatelj je v sodobni industrijski družbeni demokraciji ustvarjalno neodvisen in svoboden, a s svojim delom ne osmišlja »duha časa«. Danes pri nas nobena tuja ali domača sodobna glasbena stvaritev ne more zbuditi javne vročice različnih stališč, kar bi bil prvi znak, da si glasbeni dogodek utira pot v našo zavest in tako tudi ustvarjalno ozvočuje naš prostor. Medtem ko govorijo slovenska gledališča že o »tretjem odkrivanju Cankarja«, slovenska glasba sploh še ni začela preverjati, kaj se skriva npr. v Gerbičevih orkestralnih delih, Savinovih operah, pri Beranu, Michlu, Jakončiču, Hladniku, pri Emilu Adamiču, Mirku, v Premrlovi zapuščini...

Zgraditev Cankarjevega doma je za slovensko glasbo izrednega pomena, toda take ustanove so si zgodovinsko srečnejši narodi postavljali v prejšnjih stoletjih. Od tod tudi značilne meščanske recidive, pojavi snobizma in zvezdnštva. Cankarjev dom je bolj za nazaj kakor naložba, ki bi bila sama po sebi zbiralnik naših ustvarjalnih sil. Tehnični mediji in kulturni potencial elektroakustičnih novosti so medtem zelo problematizirali tradicionalne koncertne prostore in pojem glasbenega občinstva. Žal, še preden se je v javnosti mogla razviti in izoblikovati zgodovinska zavest o slovenski glasbi. Nacionalne glas-

Naša gora

be imajo v kulturah drugih narodov velik pomen, tudi velik delež v radijskih, televizijskih in koncertnih sporedih. Zaradi zgodovinskih okoliščin smo se morali Slovenci odločiti drugače. Svetovna glasba, od katere smo bili količinsko vedno bolj odvisni kakor drugi (le kdo bi se ji želel in mogel odpovedati), je z množino zameglila podobo slovenske nacionalne glasbe. V njej so se utopile cele skladateljske generacije vznesenih in poštenih delavcev, ki si morda niso prisluzili velikih mest v glasbeni zgodovini, so nam pa utemeljili glasbeni obstoj in postavili mostove do sveta; od čitalniških rodov prek Novoa-kordovcev, do Adamiča, Lajovca, Osterca in Kogoja, s katerimi smo že zaživeli svojo izvirnost. Nam kaj pomenijo? Koliko se jih ustavi v Gerbičevem muzeju v notranjski Cerknici ali v prleški veržejski šoli obišče Osterca? Poróma kdo na Vače zaradi Lajovca, v Kanal h Kogoju in na Dobrovo k Emilu Adamiču? K Adamiču kak Uzbekistanec iz hvaležnosti, da jim je ta Slovenec v Taškentu utemeljil glasbene institucije. Težave se začno že pri Gallusu, ko se ne moremo zediniti, kje da je rojen. Res ni usodno, toda tudi taki prepri so že iz davne preteklosti med svetovnimi vojnami.

Marsikaj bi bilo lažje, če bi nam bila naša narodna narava bolj v pomoč. Tako pa kakor da nekaki zakarpatški atavizmi v nas preprečujejo, da bi nam bilo morje — ob katerem smo se med slovanskimi plemeni ustavili najdlje na zahodu — v spodbudo za nadaljnja potovanja in prigode. Ostalo je samo »lepožalostno« hrepenenje Lepe Vide brez mediteranske vedrine, življenjske prožnosti in preprostosti. Med slovanskimi skladbami skoraj ne najdemo vedro tekočega rondoja. Če ni patosa, so pa severnjaške sence. Neenotni slovenski kulturni prostor je muka tudi naše muzike. Do slovenske glasbe čutimo dolžnost, mnogi tudi spoštovanje, ljubiti pa je ne znamo. Tako tudi večina slovenskih glasbenikov. V širšem glasbenem svetu lahko Slovenec uspe le kot emigrant ali zdomec v dolgi vrsti, ki sta jo začela Slatkonja in Gallus in so v njej Praspergius prek Dolarja, Ivančiča, Babnika, Pollinija, Miheva, Suppantšitscha (Župančiča) do Jeraja, Betetta, Dermote, Ozima, Matičiča ali Globokarja. Je danes na Slovenskem kdo, ki prisluškuje težnjam, ki bi mogle za našo glasbeno življenje postati jutri odločilne? Še posebej po šoku, ki ga je glasba doživela nepripravljena na zmožnosti elektroakustike. Je mogoče dolgoročno predvideti ali celo načrtovati glasbeno vedenje ljudi? Če sprejmemo Boulezovo teorijo o potekanju glasbene zgodovine kot izmenjavanja faz osvajanja s fazami izgrajevanja — kje smo danes? Če bo današnji fazi izgrajevanja sledila nova osvajačna, od kod bo izšla? Bomo pripravljeni? Naše glasbeno okolje je postalo akustično tako zmanipulirano, da je skladatelj v njem brezdomec, do svojih poslušalcev ne more več.

Postludij

Je vredno in prav v zvezi z umetnostjo in njeno ustvarjalnostjo toliko premišljati o meddružbenih razmerjih, o vlogi ustvarjalnega razpoloženja, institucijah in

kulturnih politikah? Sodobniki smo to dolžni po svoji vesti, ne z mandatom. Če ne, prelagamo svoj delež na tuja ramena.

Glasba pa kot umetnost sega daleč čez vsakokratno družbeno pomembnost. Gallus je bil v cerkvi sv. Jana na Bregu v Pragi po podobi, ki nam je ohranjena, prav vsakdanji organist s konca humanističnega 16. stoletja. Bach se nam kaže kot baročni protestant. Živela sta povsem po navadah in morali svojih dni, toda po prepričljivosti, kako sta znala večna življenjska spoznanja preoblikovati v umetniška, segata prek svojega časa. Ne vračali bi se k njima in drugim, če bi obstajala samo meddružbena razmerja in menjave dela. Priteguje nas večno v njih, »izstop iz vrste ubijalcev«, kakor je umetnost označil Kafka.

Začudenje in strmenje nad skrivnostjo tona, ki jo je iz koščene piščalke izvalil lovec iz Potočke zijalke, je porojeno iz iste prazavesti kakor vznemirjenost sodobnika nad strašljivim molkom zapletenih elektroakustičnih naprav.

Tudi glasba se ni znala vselej ogniti lažni veri v napredek, ki se začne tam nekje s traktatom »Ars nova« Philippa de Vitryja okoli leta 1320 in se stopnjuje do Schönbergovega nauka o emancipaciji disonance; vedno boljše, hitrejše, bolj raznoliko, neodvisno, enkratno, nujno... ali sodelovati ali zaostati. Toda kaj, ko se več na enem kraju kaj hitro izkaže za manj drugje. In že je zgrešena mera in cilj in je življenje pohabljenost. Schönberg ni prišel dlje kakor Gesualdo in Webern ne dlje od Josquina.

Moremo še kdaj pričakovati podobna keplerjevsko veličastna dejanja, kakršna so povezana z letnicama 1691 in 1722, ko

Alojz Pikalo

Ali bodo ostale Ravne brez kulturnega doma?

Natančnejši pregled strokovnjakov (gradbenikov) je pokazal, da je v Titovem domu marsikaj dotrajano in da ne more več rabiti svojemu namenu. Kritična sta predvsem ostrešje in oder. Na obeh krajih so tramovi dotrajani in nihče več ne more jamčiti za varnost izvajalcev in obiskovalcev. Inšpektorji medobčinskih inšpekcijskih služb pa so ugotovili, da kulturni dom že zdavnaj ne ustreza več sodobnim zahtevam in naštelji so cel kup pomanjkljivosti, ki jih ni mogoče odpraviti čez noč. Mera je torej polna in Titov dom bo treba (ponovno) zapreti.

Titov dom je bil zgrajen pred drugo svetovno vojno kot društveni dom ORLOV. Torej kot protiutež SOKOLSKEMU domu. Jasno je potem, da je bil zgrajen predvsem za društvene potrebe in je le-tem v celoti tudi zadostil.

Po vojni je kulturni dom prevzelo v roke takratno prosvetno društvo in mu dalo tudi novo ime — Titov dom.

Kot društveni dom je tudi v prvih povojnih letih zadostoval, čeprav je bila

je Andreas Werckmeister utemeljil glasbeno temperaturo, Rameau napisal *Traité de l'harmonie* in Bach komponiral prvo knjigo *Das wohltemperierte Klavier*? Vse, kar ustvarimo, je že izkrivljeno, ne moremo se vrniti v otroštvo, ne moremo ponovno postaviti svoje duše, vsi moramo po tej poti. Samo združimo lahko nekdanje magično in mistično z današnjim razumsko poudarjenim, da bomo kdaj prek Kafkove »vrste ubijalcev« dosegli novo duhovno stopnjo, ki bo bolj odprta in celovita.

Nekje daleč je, pri vsakem, domačija, otroška pesem, Mozart, tonaliteta... Exupéry, Hesse, prva ljubezen, Iliri, Mitra, Lao-Ce... »bogovi prodajajo vse stvari po pravični ceni,« je rekel neki stari pesnik, »sonce... oblake... gozdove in polja, veličastno morje, vse to, ne da bi porabili en sam belič... človeku ni bilo treba plačati nobene cene za iznajdbo violine in za to, da je nekdo napisal arije v Figarovi svatbi... treba je preiskati lutnjo, da bi domeli tone; treba je preiskati tone, da bi doumeli glasbo in treba je preiskati glasbo, da bi doumeli Zapoved... o tonih se ni mogoče pogovarjati s tistim, ki ne doume lutnje, o glasbi ne s tistim, ki ne doume tonov. Kdor doume glasbo, doseže tudi skrivnost nravi. Kdor je doživel nravi in glasbo, obvladuje življenje. Življenje se kaže v doživetjih...«

Potem nova iskra, zvok... nastaja v drobcih na ozadju neme globine, se te nejasno dotika, prisluškuješ, želiš zaživeti z njim, z njim izginiti... molk. Katero vprašanje pelje v pravo smer? Izvirni dvom. In zopet si sam s svojim darom, muko in radostjo.

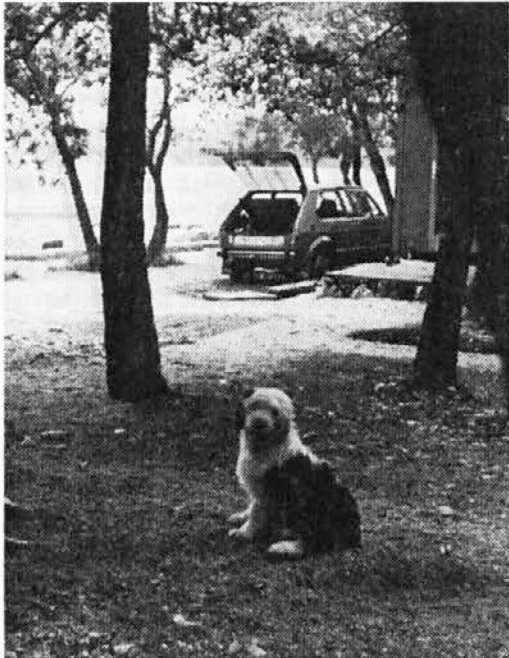
Ljubljana, Stockholm, Umea, maja 1984
D. S. I. M.

včasih zaradi bogate ljubiteljske dejavnosti tudi že takrat gneča. Ravne so se v teh povojnih letih kot občinsko središče hitro razvijale (gospodarstvo, trgovina, šolstvo), zgrajena so bila mnoga stanovanja, trgovine, šole, vrtci, drugi objekti družbenih dejavnosti, veliko športno-rekreativnih objektov.

Nekaj je bilo investicij tudi v kulturne objekte, predvsem v ravenski grad, kjer imajo svoje prostore knjižnica, muzej, glasbena šola in likovni salon.

Ob tem silovitem razvoju mesta pa so pozabljali, da mesto potrebuje tudi ustrezen kulturni dom. Razvoj ljubiteljske dejavnosti je šel svojo pot, ki je sestavljena iz vzponov in padcev, vedno več pa je bilo gostovanj poklicnih skupin na Ravnah (predvsem iz gledaliških hiš), gostovanj, ki so zahtevala sodobno opremljen kulturni dom.

Titov dom pa je bil na ramenih društva, sedaj že KUD Prežihov Voranc, in jasno je, da društvo s skromnimi sredstvi ni moglo niti primerno vzdrževati hiše, kaj šele, da bi jo posodabljal.

Čuvaj

Tako je v letu 1968 prišlo do kritičnega stanja in vodstvo društva ni več vedelo, kako naprej, in je dalo kolektivni odstop. To je čas, ko se je začelo govoriti o kulturnih skupnostih, čas, ko na Ravnah kulturni delavci glasno pridigajo, da bi bil tak kulturni dom, kot ga imajo Ravne, marsikateri revnejši občini v sramoto. Seveda ne bi bili kulturni delavci, če ne bi hkrati opozarjali, da so na Ravnah v tem času zgradili vrsto sodobnih športnih objektov. Prepričani smo, da je popolnoma prav, da so bili zgrajeni, hkrati pa menimo, da ni prav, da niso ustrezno reševali in rešili vprašanja kulturnega doma.

Kolektivni odstop upravnega odbora društva le ni bil brez odmeva, kajti sledila mu je družbena akcija, kot se temu reče, in »fabrika« je obnovila Titov dom. Vendar...

Gledano z današnjimi očmi, je prišla obnova nekoliko prehitro. Če Ravne v teh letih ne bi imele obnovljene dvorane, bi imele v naslednjih desetih nov kulturni dom. To je nesporno pokazal čas.

Obnovo so načrtovali v ozkih krogih znotraj društva, za društvene potrebe, manj za potrebe hitro razvijajočega se kraja.

Obnova je v bistvu pomenila le obnovo naličja, manjkali pa so koreniti posegi, torej razširitev in posodobitev kulturnega doma. Načrtovalcem je manjkalo trdnih normativov, kakšen naj bo pravzaprav kulturni dom, ozkim društvenim interesom pa je taka obnova, kot je bila, popolnoma ustrezala. In plamen, ki je zagorel z odstopom, je bil pogašen, najbolj razburkani duhovi pa so bili pomirjeni.

Ko je bila končana obnova Titovega doma, so počasi nastopili zlati časi (sedaj jih že lahko tako imenujemo) za investiranje v objekte družbene dejavnosti. Pri kulturni skupnosti Slovenije so se dali dobiti ugodni krediti, seveda ob ustreznem domačem deležu.

Pa kaj, ko so Ravne imele obnovljeni kulturni dom in je bilo treba reševati veliko hujšo stisko v drugih dolinskih središčih (v Črni in na Prevaljah). Preden

so začeli na Prevaljah graditi, so v kulturnih krogih razmišljali o velikem kulturnem centru za oba kraja (Prevalje in Ravne). Da ne bi bilo zamere, naj bi stal nekje na sredi poti, tam nekje pri Brančurniku. To bi bila seveda idealna rešitev, namreč velik kulturni dom, z več prostori, s petsto do šeststo sedeži, da bi občinstvo lahko tudi revijo Od Pliberka do Traberka spremljalo v kulturnem objektu, da bi tam lahko nastopale folklorne skupine s celega sveta, da bi tam lahko poslušali koncerte orkestrrov, videli in slišali kakšno opero, gledali filme, organizirali ljubiteljska srečanja...

Takšna rešitev bi bila idealna, pa četudi bi kulturni dom stal malo bliže Ravnam.

Toda boj proti centralizmu je bil neusmiljen in popustiti je bilo treba političnosti ali lokalnim interesom.

Samoprispevek je krajevni, in krajan naj odločajo o njegovi usodi.

Namesto skupnega — velikega in funkcionalnega kulturnega doma (morda je bil v glavah nekaterih ta dom resnično prevelik), smo se torej odločili vsak za svoje. Prevalje so zgradile Družbeni dom — večnamenski objekt, nikakor pa ne kulturni dom, kakor so hoteli nekateri narobe tolmačiti. To še danes radi poudarjajo njegovi duhovni očetje. V Družbenem domu so dobili streho nad glavo tudi ljubitelji, čeprav ni za vse enako poskrbljeno. Tamburaški orkester se stiska v prehodnem prostoru, dramska skupina nima svojega prostora, manjka pa predvsem ustrezna garderoba in shramba za rekvizite. Ljubiteljski filmski delavci tu niso dobili prostora in so pod stalnim pritiskom, da bodo ostali brez strehe nad glavo. V Družbenem domu je dobila prostore tudi knjižnica (ta je bila pogoj, da je gradnjo sofinancirala tudi Kulturna skupnost Slovenije). Seveda ni šlo vse gladko, in avtor članka se z grenkobo spominja, da je moralo pasti tudi veliko ostrih besed v besedovanju s krajevnimi veljaki, da so načrt o knjižnici uresničili.

Družbeni dom pa ni prevzel niti ene funkcije načrtovanega skupnega kulturnega doma, da bi se lahko velike kulturne prireditve odvijale na Prevaljah — za prebivalce obeh krajev, seveda. Čeprav večnamenski objekt, po kulturni plati zadostuje le za organizacijo nekaterih prireditev.

V njem pa ni mogoče organizirati gledaliških predstav poklicnih in tudi ljubiteljskih gledališč: neustrezen oder, scensko tehnične opreme ni, neustrezna garderoba.

Ni mogoče organizirati plesno — folklornih prireditev: ni scensko tehnične opreme, neustrezen oder.

Ni mogoče organizirati opernih predstav: neustrezen oder, scensko tehnične opreme ni.

Ni mogoče organizirati kino predstav.

(Mimogrede naj omenimo, da ima kino dobrih 300 m od večnamenskega Družbenega doma svojo dvorano, ki prav tako silno bremeni kinopodjetje in se le-to otepa s stalnimi izgubami. Tudi oder v tej dvorani ne omogoča nastopov poklicnih gledališč in drugih skupin.) Tako torej Družbeni dom Prevalje.

Ideja o velikem kulturnem centru (občinskem) je tako splavala po vodi, kajti težnja, naj vsak kraj (krajevna skupnost?) zase rešuje probleme kulturnih domov, je bila očitna. In Ravne so ostale pri Titovem domu z majhno dvorano (230 sedežev) in brez ustreznih dodatnih prostorov (garderoba, društveni prostor, deponija ipd.).

Titov dom je še vedno na ramenih KUD Prežihov Voranc in dotacije iz Zelenarne Ravne za vzdrževanje doma so se vse češče uporabljale za izvedbo programov društva. Sicer pa si s pičilimi sredstvi ob vse bolj naraščajoči inflaciji ni bilo mogoče omisliti večjih posegov. Dejstvo, da je kulturno društvo upravljalo s Titovim domom (in bilo torej lastnik), je slabo vplivalo na zavest družbeno-političnih struktur. Najbolj odgovorni si namreč niso hoteli priznati, da je vprašanje kulturnega doma tudi njihov problem, ne pa samo problem društva. Društvo je preozko, saj se v njem združujejo le ljubitelji — izvajalci kulturnih programov, nikjer pa ni množice uporabnikov. Sicer pa so danes časi taki, da si verjetno nobeno društvo ne more privoščiti svojega kulturnega doma. Ugodni časi za investicije pa so trajali očitno prekratko, da bi jih ujeli tudi na Ravnah.

Ob dejstvu, da na Ravnah zapiramo vrata dotrajanega kulturnega doma, ni najnujnejše to, da društvo ostaja brez prostorov za svojo dejavnost, ampak to, da občinsko središče z desetisoč prebivalci, s tisoč petsto srednješolci, s tremi osnovnimi šolami, z glasbeno šolo itd. ostaja brez možnosti za organizacijo kakršnekoli kulturne prireditve — razen tistih na prostem.

Ljubiteljska dejavnost ravenskega društva si bo poiskala prostore za vadbo verjetno na šolah in se tako skušala ohraniti pri življenju. Prav tako bo storilo društvo Bratstvo, ki tudi občasno uporablja Titov dom za vaje. Žal vseh dejavnosti ne bo mogoče razvijati v polni meri. Sicer pa društva v drugih krajih nimajo svojih domov in ravno tako kaj delajo.

Kdo torej potrebuje kulturni dom?

Potrebuje ga desetisoč prebivalcev občinskega središča, da lahko izživi svoje (pa četudi še tako skromne) potrebe po kulturi. Odrasli bodo ostali brez gledaliških predstav, brez solističnih in komornih koncertov priznanih slovenskih, jugoslovanskih in svetovnih umetnikov, ostali bodo brez možnosti, da bi spremljali nastope domačih ljubiteljskih skupin. Otroci bodo ostali brez svojih priljubljenih matinej in drugih otroških predstav.

Tisočpetsto usmerjencev ostaja brez možnosti, da bi prisostvovali kakšni kulturni prireditvi (kulturna vzgoja v srednjem izobraževanju) in da bi razvijali svojo dejavnost.

Prekinila se bodo gostovanja raznih skupin za tisočglavo osnovnošolsko mladino itd. itd.

Pa kaj, ali je res treba naštevati? Ali ni čisto preprosto in popolnoma razumljivo, da mora imeti veliko (relativno), lepo, bogato, ponosno, delavsko, srednješolsko, kulturno in gospodarsko sre-

diščno, upravno (občinsko) mesto tudi velik, lep in funkcionalen kulturni dom, ki ga bomo brez sramu kazali obiskovalcem našega mesta, kot kažemo tovarno, športne objekte, šole, vrtce, grad, forme vive itd. Kulturni dom, ki bo nudil zavetje tudi domačemu ljubiteljstvu, ne samo krajevnemu, temveč splošno občinskemu.

Obnova, do katere bo prej ali slej moralo priti, bo morala biti smelo načrtovana. Društvo bo ob snovanju načrtov le eden od dejavnikov, širša družbena skupnost bo morala izraziti svoj interes za kulturni dom.

Vsekakor ne bi smeli pristati le na začasno krpanje poslopja, ampak bi se morali študijozno dokopati do spoznanj, kakšen dom potrebuje občinsko središče za svoj danes in za svoj jutri.

Pri tem bo treba upoštevati vse študije, ki so že narejene o razvoju mesta.

Pa še nekaj je.

Kakršnekoli poti bo ubirala naša samouprava, kulturni dom v središču občine bo hote ali nehote tudi občinski, občinski v tem smislu, da bo pokrival določene potrebe prebivalstva vse občine.

Kajti nemogoča je bila praksa, da smo na relativno kratkih razdaljah organizirali eno in isto prireditev v treh, štirih krajih s po 200 obiskovalci, namesto da bi na eni prireditvi združili 600 do 800 ljudi.

Kar se gostovanj tiče, je na tako majhnem območju, kot je naša občina, brez

dvoma predrago organizirati več prireditev. (Primer: Vstopnica za gledališko predstavo je ob družbeni pomoči veljala obiskovalca 250 din — v Titovem domu, kjer je 230 sedežev. Če bi bilo sedežev 430, bi bila cena vstopnice 135 din ob enaki družbeni pomoči.) In veliko je prireditev, ko 230 sedežev ne zadostuje.

Ni mogoče pričakovati, da bodo uporabniki lahko vse svoje kulturne potrebe zadostili v svoji krajevni skupnosti, čeprav vemo, da radi nergajo, kako jim kultura ni dostopna, če se kulturna prireditev odvija le 5, 6, 7 km od njihovega doma.

So osnovne kulturne dobrine, ki jih je mogoče uresničiti v lastni krajevni skupnosti, in so dobrine, ki jih v tem okolju ni mogoče uresničiti. Da lahko doživiš, recimo, sodoben svetovni likovni utrip, se moraš pač podati v slovensko središče. (Nesmiselno bi bilo zahtevati, naj grafični bienale organizirajo tudi v KS Leše, da bo tudi Lešanom dostopna ta kulturna dobrina.)

Pri načrtovanju obnove Titovega doma bo treba razmišljati o tem, da bo ta kulturni objekt opravljal širše (občinske) naloge, kakor jih je, na ramenih društva, deloma že tudi doslej.

Ob mojem razglabljanju o preteklosti utegne kdo poreči tisti znani stavek: »Po bitki je vsak general pameten.« Res je tako. Pa tudi to je res, da pametni generali napak ne ponavljajo.

Zaradi močnega tektonskega delovanja, rečne in ledeniške erozije, je nastal na razmeroma majhnem prostoru gorski svet, ki ima najrazličnejše in često nepričakovane, fantastične oblike. Na Durmitorju najdemo gore z ostrimi vrhovi, ki so zelo podobni alpskim (Minin bogaz, Zupci, Djevojka, Bobotov kuk, Bezimeni vrh), masivne grmade z različno obarvanimi pasovi (Prutaš, Šareni pasovi), vertikalno odsekane vrhove (Savin kuk, Šljeme), enovito obarvane vrhove, ki imajo posebno obliko (Mali in Veliki Medjed, Žuta greda), močno obarvane gore (Crvena greda), pa tudi sedlaste (Sedlena greda), zavite (Uvita greda), zaobljene (Obla glava), osamljene (Stožina) in še mnoge druge, različnih oblik; po videzu pa kičasto bahate, zastrašujoče ali privlačne temne in svetle, skromno majhne in mogočne; vse pa so stisnjene na majhnem prostoru, ki ga lahko počez prehodiš v enem dnevu. Gore zvesto spremljajo doline, ki so ledeniškega izvora (Valoviti dol, Kalica, Ališnica, Škrka). V nižjih predelih so ledeniške doline poznane po odlični paši (Dobri dol, Lokvice).

Durmitorsko pokrajino bogatijo številna jezera, ki se lepo skladajo z okoljem, in so vsa ledeniškega izvora. Edinstveni planinski in gorski svet dopolnjujejo še s travo porasle visoke planote, mogočni iglasti gozdovi, prelepi bukovi gaji v podnožjih visokih gora in temnozeleno zaplate brinja ob snežnih poljih. Mirno se lahko reče, da je tukaj narava čudovita, enkratna, prelepa; skromna in mogočna hkrati, različnih barv in oblik; kamen, rastline, voda in sneg se dopolnjujejo.

Izjemni slikovitosti dajeta svoj prispevek tudi obe kanjonski dolini Tare in Pive, v srcu pogorja pa slapovi in kanjon Sušice. Kanjoni so vsekani v apnenec, največja zajeda je na Velikem Štoucu, kjer si je reka izdolbla pot v globini 1500 m. Česa takega ni nikjer v Evropi, pa tudi zelo redko v ostalem svetu. Prelestno naravo dopolnjujejo živopisna naselja in v njih živeti prijazni ljudje, ki jim je durmitorsko okolje dalo svojstven pečat skromnosti in ponosa.

Omenil sem že, da je Durmitor poznan po množici jezer. Največje med njimi je Crno jezero, ki je na 1416 m nadmorske višine pri naj-

Jože Žunec

Durmitor, vode in gore

(poskus potopisa)

Pred neskončno in veličastno narodo človek ali ponižno skloni glavo v zavesti omejenosti svojega uma in svoje moči... ali pa dvigne svoj um v visokem poletu, zavesti, da je neločljiv del neskončne narode, da se nje sile razodevajo človeškemu umu v vedno novem stremljenju, da se odgrinja zavesa za zaveso tajinstvenosti narode in vseмира...

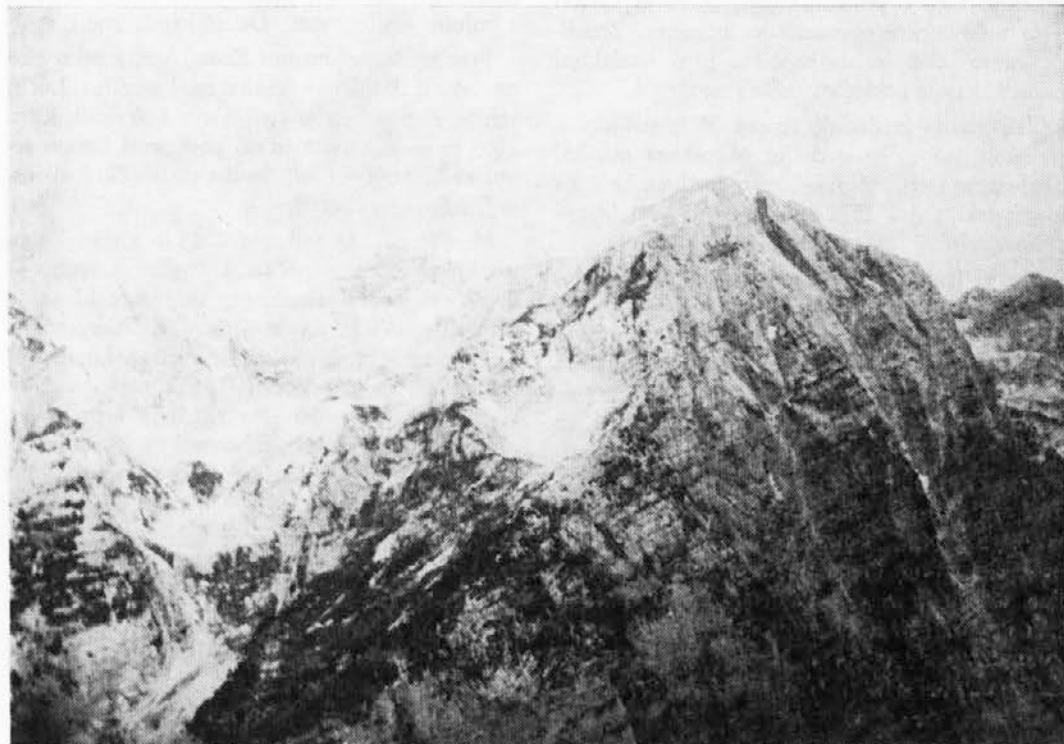
Henrik Tuma

Nič nenavadnega ne bo, če se bom ponovno vračal v gore Durmitorja. Vsi, ki so obiskali ta čudoviti gorski svet, pravijo, da ga je treba obiskati večkrat in vsakokrat je še lepši ter nepovnljiv.

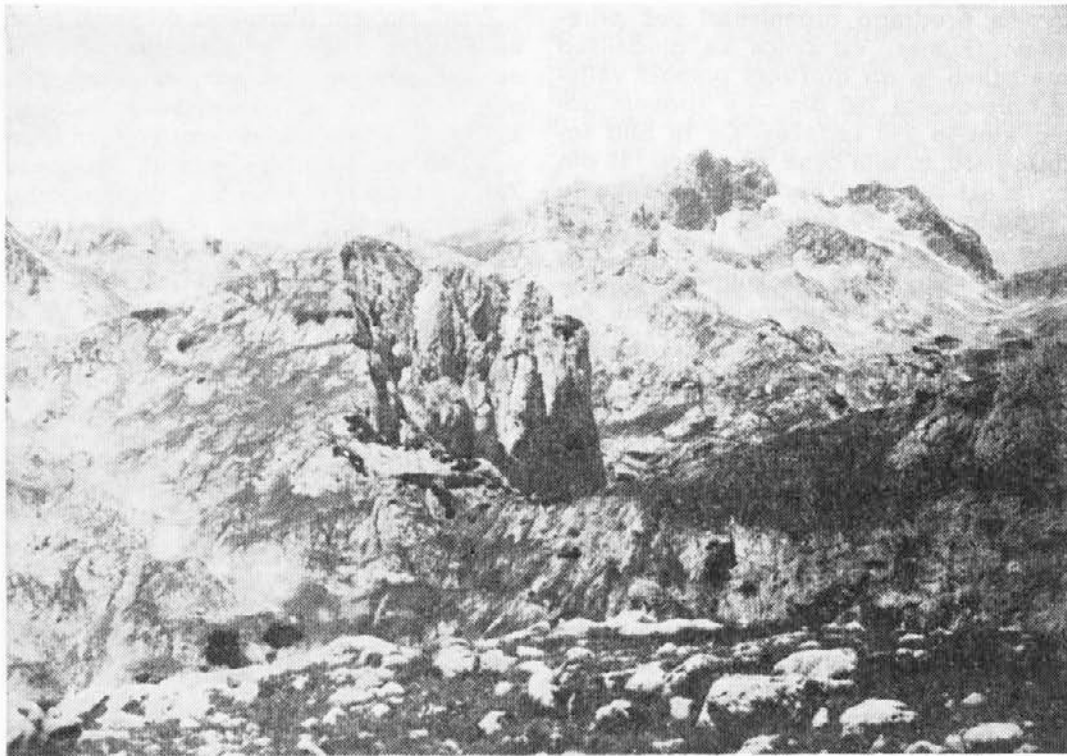
Že ime je skrivnostno, vendar zveni mehko, četudi je pogorje trdo, divje. Nekateri pravijo, da je romanskega izvora. Sam mislim, da imajo prav tisti, ki trde, da je beseda nastala iz drumi-tor, kar po keltsko pomeni voda s planine. Resnica je, Durmitor je poln voda, ki se zbirajo v jezerskih kotanjah in so ledeniškega izvora. Zgodovinski viri pa tudi trdijo, da so se Slovani po prihodu v te kraje srečali s Kelti in Iliri. Zadnji Iliri, ki so se imenovali Kriči, so se poslovanili šele pred približno 300 leti.

Durmitor je gorovje, ki ga na vzhodu omejuje Črno jezero, na zahodu Pivska planina, na severu vas Črna Gora in na jugu ledeniška dolina Todorov dol ter Poščenski katun. Najvišji vrh je visok 2523 m in se imenuje Bobotov kuk ali

Čirova pečina. Velik del Durmitorja (36.000 ha) je narodni park zaradi geoloških, zemljepisnih, botaničnih, hidroloških, zgodovinskih in kulturnih posebnosti.

Divjina in lepota

Osrednji Durmitor, na desni Bezimeni vrh, levo od njega najvišji Bobotov Kuk

višjem vodostaju, in je za Plavskim jezerom drugo največje v Črni gori in eno najlepših v Jugoslaviji. Poleg izredne lepote jezerske kotanje in čiste ter bleščeče jezerske vode, daje jezeru svojevrstno slikovitost obširen gozd, ki ga obdaja. Dodajmo še bližnji vrh Medjed. Kakšna naspotja! Spet najdemo blago in surovo naravo, ki se med seboj prepletata, pa saj je to značilnost Durmitorja. Modro-zeleno jezero se preliva v edinstveno celoto z neverjetno oblikovanim in različno obarvanim dvatisočakom.

Crno jezero napajajo Mlinski potok in manjši potočič, ki priteče iz Ivandola, vendar njegovega imena ne vem, ter potok, ki nastane zaradi izvira Točak. Tu je čudovita voda, ki popotniku pogasi žejo. Res pa je tudi, da je še bolj dobra z dodatkom vinskega soka. Daleč največjo količino voda pa daje jezeru Čelina, vrsta izvirov na strmih pobočju Medjeda.

Okoli jezera je speljana lepo vzdrževana pešpot, dolga 3,5 km. Ob tej poti je jama, ki se imenuje Titova pečina. V njej je bival maršal Tito v času pete sovražnikove ofenzive. Značilno za to jama je, da je varna pred letalskimi napadi, kar je posledica reliefa zemljišča.

Zelo znano je Zminje jezero, ki je priljubljena izletniška točka v dolini Mlinskega potoka. Obdana je s stoletnim iglastim gozdom. Leži na nadmorski višini 1520 m in ima 17.000 m² površine.

Skrčki jezera ležita v največji in najbolj globoko vrezani ledeniški krnici na Durmitorju. Veliko jezero je na nadmorski višini 1686 m, Malo pa na višini 1711 m. Obe jezera so ogradili na treh straneh najvišji durmitorski vrhovi in grebeni. Četrto stran pa zapira konjon Sušice, ki se v slapovih spušča v globino. Najkrajši pristop je iz Dobrega dola, ki je na cesti Žabljak—Trsa, in vodi čez Skrčko ždrijelo do Velikega skrčkega jezera. Za obe smeri potrebujemo 5 ur srednje naporne hoje. Veliko jezero ima površino 56.800 m² in je globoko 17,2 m. Barviti pasovi dvatisočaka so obarvali del obale in jezera sivorumeno, drugi del pa je ostal snežno bel zaradi apnenca s Sohe (Djevojka, Bobotov kuk, Bezimeni vrh). Malo jezero ima površino 10.800 m² in leži ob samem vznožju Prutaša. Ima tudi značilno barvo po gori.

Jezero Jablan leži v izredno slikoviti krnici med Crveno gredo in Malo gredo na nadmorski višini 1791 m. Meri več kot 17.000 m² in je zaradi svojevrsne lepote vredno ogleda. Po nekaj dneh napornih vzponov je pohod na Crveno gredo pravo sprehajanje po lepi naravi, bogatih gozdovih in planinskih travnikih. Jezero Jablan je pravi biser pod nami, pa tudi pogled na planino Ališnico je izredno doživetje.

V Poščenski dolini je več jezer na nadmorski višini med 1450 in 1650 m (Peščensko, Modro, Srablje in Valovito jezero ter Suva Lokva). Po svoje sta zanimivi Vražje in Riblje jezero. Ležita ob cesti Šavnik—Djurdjeviča Tara.

Pravijo, če si nisi ogledal Sušičkega jezera, nisi videl celega Durmitorja. Leži v zgornjem delu Sušičke doline nad slapovi v ledeniški krnici. Zaradi erozije, ki razjeda kras, voda odteče često že v začetku junija. V juliju kosijo travo na njegovem dnu. Ima 80.000 m² površine. Omeniti je treba še Barno jezero. Je blizu Žabljaka ob mogočnem gozdu in je obilno obraslo z bujnim rastlinstvom. Od tod tudi ime.

Posebej želim omeniti Zeleni vir, gorsko oko na višini 2028 m, v krnici med gorama Lučin vrh in Zupci. Lep je tudi Vir v Lokvicah, ki je 1693 m nad morjem in ob poti proti Bobotovu kuku ter tako kot Savina voda (2212 m) osveži žejnega popotnika.

Najvišji vrh Durmitorja 2523 m visoki Bobotov kuk ali Čirova pečina. Ime Čirova pečina je dobil vrh zaradi resničnega dogodka, ki se je pripetil v začetku 19. stoletja. Čiro Stijepovič iz Komarnice je vzel na lov sina Rista. Lovila sta v območju najvišjega vrha Durmitorja. Med lovom je oče zamenjal sina za divjo kozo in ga ubil. Od tedaj se vrh Bobotov kuk imenuje tudi Čirova pečina, saj je tik pod njim prišlo do usodne pomote.

Na Bobotov kuk je več pristopov. Najbolj znan je severovzhodni pristop iz Žabljaka, ki je sčasoma postal magistralna smer in po njej se poda največ pohodnikov. Brez dvoma so na to vplivale turistične zmogljivosti v Žabljaku, od koder lahko opazuješ Bobotov kuk s hišnega praga v copatah in spalni strajci. Vplivali pa so tudi krajani Žabljaka, saj se gore s te strani spominjajo še iz mladih let, ko so bili pastirji.

Tako tej smeri ne morejo konkurirati krajše in manj naporne južne smeri (iz Dobrega dola in Sedla), pa četudi je vzpon tu dvakrat krajši. Daljša severovzhodna smer je privlačnejša zaradi zelo slikovitega in raznovrstnega terena. V zgornjem delu poti je še sredi poletja s snegom pokrito področje. Mešata se sneg in bujno rastlinstvo, kjer je sneg skopnel. Na južnih smereh pa snega ni, zato so te poti manj zanimive.

Na poti od Žabljaka do Bobotovega kuka je tudi Ledena pečina, še ena znamenitost Durmitorja. Nahaja se ob vznožju Oble glave, ki je izredno značilna gora in je nekakšen orientir v osrčju Durmitorja. Ob vhodu v jama je tudi izreden pogled na velikane durmitorskega pogorja: Savin kuk, Šljeme, Milošev tok, Bandijernu, Minin bogaz, Medjed in Terzin bogaz. Dopoldansko sonce naredi gore še večje in lepše, kot da so pokrite s prozornim pregrinjalom, skozi katero se vidijo zasneženi jeziki, temne razpoke, zeleni pasovi in bele kape. Pogled na Bobotov kuk zakriva Obla glava. Ko se nekoliko oddaljimo od jame, opazimo tudi najvišji vrh Durmitorja in Črne gore.

Vhod v jama je strm, dolžine 40 metrov, pokrit z večnim snegom in ledom. Sestop je možen s cepinom ali kladivom, spretnejši pa pridejo tudi z drsanjem do popolnoma oledenelega dna. Iz neravno zaledenele površine dna rastejo številni ledeni stebri najrazličnejših oblik in velikosti. Nekateri so visoki nekaj centimetrov, spet drugi po nekaj metrov. Stebri se na najrazličnejše načine združujejo in tvorijo izredno lepe naravne likovne umetnine, precej izvirnejše od moderne forme vive. Na stenah jame je zaledenela voda oblikovala ledena platna, nekatera so povita v svitke, nekatera stopničasto zložena. Narava je tu uresničila izredno mnogo neverjetnih zamisli. Ledene umetnine imajo svoja imena: prestol, mati z otrokom in druga. Dno jame je dolgo 40 m in široko 20 m. S stropa stalno kaplja voda, ki dela v dnu jamice, v katerih se nabira ledeno mrzla voda.

Ko zapustimo jama in nadaljujemo pot proti Bobotovu kuku, se nam kmalu odpre pogled na piramidast najvišji vrh Durmitorja pa na njegove sosede, skalnate vrhove različnih oblik: Lučin vrh, Bezimeni vrh, Rbatino in Minin bogaz. Nadaljujemo pot in na višini pod 2100 metrov stopimo na sneg, ki ostane tu vse poletje.

S severovzhoda lahko pridemo na Bobotov kuk tudi skozi Velike lokvice (1800 m), ledeniške doline z lepimi pašniki. V zgornjem delu doline je Vir v Lokvicah. Prav ob tej poti je največja divjina Durmitorja in popotniku ostanejo nepozabni vtisi nanjo. Spremljajo ga strma pobočja Medjeda, ki je v spodnjem delu porasel s temno zelenim brinjevim grmovjem. Za pogorjem Medjeda pa se grozeče dvigajo gladke in strme skale iglasto vitkega Terzimovega bogaza, ki nekako zraste iz snega nad Zelenimi pasovi in Saglorelimi ploščami, ki na svojih plečih nosijo najvišje gore Durmitorja: Djevojko, Bobotov kuk in Bezimeni vrh. Ob Sagorelih ploščah pa se ovija in zavija v vozle prepleten Čvorov bogaz, svojevrstna stvaritev narave.

Pot se strmo vzpne v Biljegov dol, velikanski kotel, ki je odprt proti Lokvicam. V spodnjem in srednjem delu je premer kotla 700 m, v zgornjem pa nad 1000 m. Biljegov dol je ledeniško vmesno nadstropje, v katerega drsijo ledene gmote z Valovitega dola. Zaradi tega so tu nastale neštete zglajene in zarezane plošče, prelivi sten in teras. Dno je polno jam in vrtač, v katerih sta večni led in sneg. Od tod je mo-

Škrka iz ptičje perspektive

žen prehod do Ledene pečine čez Čvorov bogaz, vendar je ta pot daljša kot iz Žabljaka skozi Korita.

Na križišču v začetku Biljegovega dola lahko torej zavijemo desno proti Ledeni pečini, levo vodi steza na Minin bogaz, naravnost proti Bobotovemu kuku; ob njej je množica vrtač, ki so podobne majhnim kraterjem. Pot se nadaljuje po kamnitih stopnicah, obraslih z brinjem. Čedalje več je snega v vrtačah, zato je v zgodnjem poletju potreben cepin, da je hoja bolj varna.

Ko zapustimo Biljegov dol, pridemo v izredno slikovit Valoviti dol. Za posamezne dele Valovitega dola imamo značilna imena: Sagorele ploče, Bijele obruține, Zeleni pasovi. Z desne strani straži Valoviti dol pogorje Rbatine, ki je težko prehodna gorska veriga, na levi pa se strmo dviga čudovito vitki ter nekoliko zagonetni Minin bogaz. Pred nami se dviga Lučin vrh (2396 m) in mogočna trojica veličastne Sohe (Djevojka, 2440 m, ki je za planinca neprehodna; na sredini Bobotov kuk, 2523 m; Bezimeni vrh, 2487 m).

Snega je čedalje več in ko zapustimo križišče poti Bezimeni vrh — Bobotov kuk, pridemo do uvala, ki je dolga 400 m in široka 200 metrov in je polna snega. Snežno polje v uvali je povezano z zasneženimi pobočji Lučinovega vrha, Mininovega bogaza in Bezimenega vrha. Celotno zasneženo (v začetku julija) področje je daljše od kilometra.

V Valovitem dolu, kjer smo na nadmorski višini nad 2000 metri, je nekoliko južneje od Kleknate glavice (2179 m) na nadmorski višini 2179 m nov bivač, ki je stalno odprt, vendar ni oskrbovan. Ko gremo naprej, se nam postavi na pot Velika previja, ki je 2351 m visok prelaz med Lučinim vrhom in Bobotovim kukom. Pot je na tem delu izredno strma in za 200 metrov nadmorske višine je potrebna kar cela ura. Vendar vsaj z vodo ni težav, v bližini teče potoček, ki ne presahne do pozne jeseni. Ko dosežemo prelaz, pa utrujenost hitro mine, odprejo se ču-

doviti predeli južnega Durmitorja, ki so sestavljeni iz venca vrhov najrazličnejših in nepričakovanih oblik: štirinajst bahatih in ostrih vršičkov Zupcev, ploščati in modrikasti Lojanik, povita Sedlena greda, masivni Bolj. Pred nami so tudi izsušena ledeniška potoka Mliječni in Urdeni dol; bogata, zelena odeja, ki pokriva Dobri dol, nadvse čudovita dolina Komarnice, v daljavi pa surova severna stran pogorja Vojnika.

Steza zavije desno po blagem pobočju in čez manjše snežno polje. Kmalu pridemo do Škrčke-

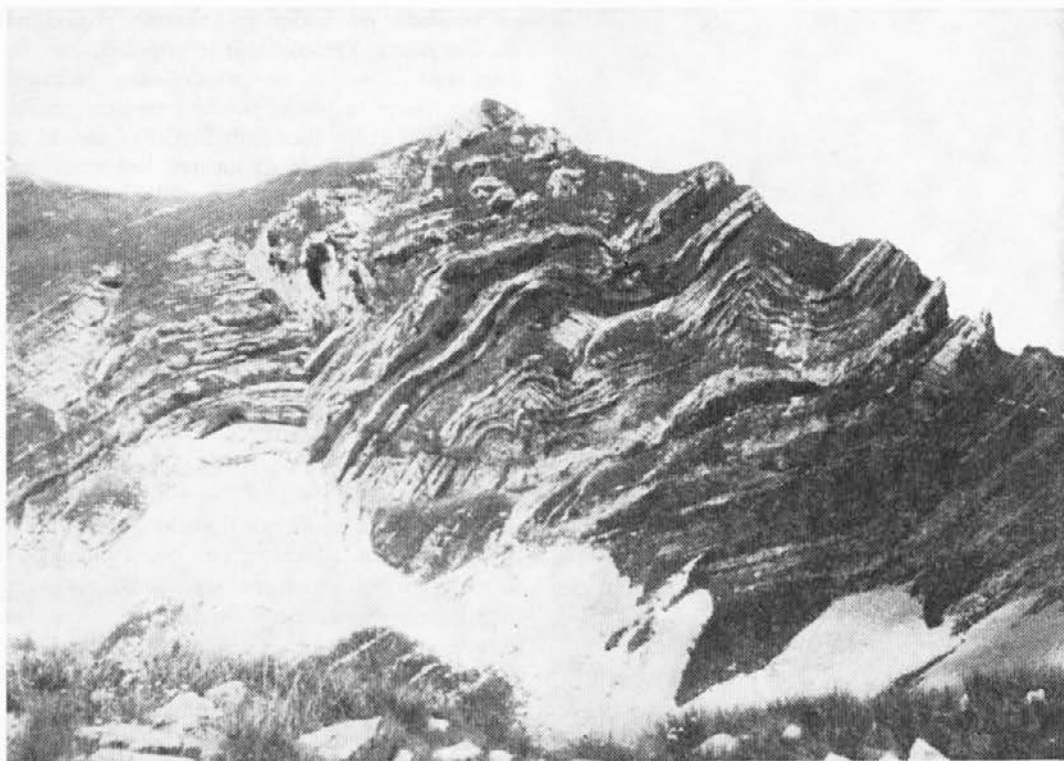
ga razgleda, od koder je enkratni pogled na Škrčka jezera. Presenečenje je popolno, česa takega niti v sanjah ne pričakujemo. Nekateri menijo, da je ta predel posebna mojstrovina ledene dobe. Poleg čudovitih Škrčkih jezer, ki so globoko pod nami, je tik na naši levi strani nepristopna Djevojka. Ime je značilno, za planinca je nedolžna. Kos so ji le alpinisti. Še bolj levo so Zeleni in Šareni pasovi, v daljavi po večnadstropni grmadi Prutaša in Grude in mogočna Pivska planina. Desno od Škrčkih jezer so slapovi Sušice, v daljavi pa konjona Sušice in Tare.

Še malo pokončne hoje, nekaj več pa po štirih, pa smo na vrhu Bobotovega kuka. Bilo je zelo lepo vreme, zato je razgled segal nekaj sto kilometrov daleč do Rudnika v Srbiji in Orjena na jadranski obali, pa Kopaonika na vzhodu in Čvrnsnice na zahodu. Kljub temu pa se obiskovalcu najbolj vtisnejo v spomin bližnje čudovito oblikovane stvaritve Durmitorja. Čeprav so nam nekateri predeli pokrajine že poznani, saj smo jih prehodili, dobijo z najvišje točke nove oblike in dimenzije. Neverjetno se spremenijo Medjed, Terzin in Čvorov bogaz; Sljeme, Dandijerna, Minin Bogaz in Zupci. Prelepa dolina Škrke deluje čarobno, bojimo se je, hoče nas vsrkati v svoje globine.

Z južne strani pridemo do Velike previje po več poteh, ki so pa vse manj strme kot iz Valovitega dola. Vse pa se začnejo na cesti Žabjak—Trsa. V glavnem gredo po zelenih preprogah, ki so jih stkale najrazličnejše rastline. Na križišču, kjer se združijo južne poti (s Sedla čez Uvite grede, neposredno iz Dobrega dola in iz Dobrega dola čez 2114 m visoko Škrčko ždrijelo ter 2075 m visok in izredno lep prelaz Samar), najdemo Zeleni vir, ki mu domačini pravijo gorsko oko zaradi smaragdno zelene barve. Jezerce je na nadmorski višini 2028 m, izdobljeno v apnencu na stičišču dveh ledenikov. Globoko je 2,5 m in ima v premeru 60 m. Voda je bistra zaradi stalnega dotoka talnice z ledenika pod Mininim bo-

Južno položno pobočje Savinega kuka

Pasovi v pogorju Prutaša

gazom. Med kamnitimi bloki žubori potok, ki napaja jezero.

Bližnji sosed Bobotovega kuka je Bezimeni vrh, ki je visok 2487 m in je po velikosti drugi vrh trojice Soha. Nanj je mogoče priti iz Valovitega dola ali po grebenu Bobotovega kuka. Obe poti sta markirani. Lepa pa je nemarkirana pot s planine Gornja Ališnica čez Račvane in Veliko Strugo (2274 m).

Med vsemi durmitorskimi vrhovi je z razglednic najbolj poznan Medjed (2287 m), ki pa je malo obiskan zaradi ostrega in strmega hrpta, ki ga kaže v dolino. Moram poudariti, da ni tako zahteven, kot je videti, ter ponuja planincem izjemno doživetje. Medtem ko je postalo Crno jezero sprehajališče in kopaljšče za vse številnejše turiste in planince, je ostal njegov stasiti sosed nedotaknjen in deviško čist. Medjed, ki je podaril jezerski gladini svoj temno zeleni lik, ponuja hrabrejšemu obiskovalcu nevsakdanjo radost vzpenjanja, čudovit sprehod po grebenu in neslutene gorske ter planinske panorame. S ptičje perspektive je nedojemljivo lep razgled na Crno jezero, ki je vrezano v pragozd, v stene in snežna polja Velike kalice. Na svojevrstven način se pokazeta sosedna Milošev tok in Bandijerne, pa ostra ostenja Bobotovega kuka, Mininega bogaza in Bezimenega vrha. Čudovit je pogled na ledeniški kotlini Valoviti in Biljegov dol, na Suvo in Minino lice, Bavane Lokvice tja do Zabljaka.

Posebnej je vitki Medjedov sosed; poln je presenečenj in lepote, ima pa nenavadno ime Terzin bogaz. Visok je 2303 m, pa je videti višji. Od Medjeda ga loči prelaz Velika previja (več prelazov ima isto ime), od Šljemena pa Mala previja. Osamljen štrli med tremi ledeniški krnicami: Bavani na severu, Ledenim dolom na jugu in Veliko kalico na vzhodu. Kot mnogi vrhovi na Durmitorju ima tudi Terzin bogaz igličasto gladke stene na severovzhodu in plečato, s travo poraslo jugozahodno pobočje. Vrh je prizmatičen, severne stene pa so zanimive tudi za alpiniste (VI +).

Najbolj obiskan in najbolj znan v Durmitorju je Savin kuk ali Kulina (2313 m). Ima zelo značilno obliko. Na severu se dvigajo mavrično odsekane skale, južno pobočje pa je lahko prehod-

no in dostopno vsakemu planincu. Na tej poti je na višini 2212 m znana Savina voda, ki prijetno osveži popotnika v vročih in soparnih dneh. O nastanku Savine vode je znana legenda in okoliški prebivalci so prepričani, da je zdravilna. Od davnine je običaj, da se gre do Savine vode na Ilin dan, ki je 2. avgusta; tedaj je treba vreči novčič, ter si pri tem nekaj zaželeli. Sreča bo, uspeh pa tudi, pravijo. Takšnega mnenja je bil tudi ovčarski pes čuvaj, ki je ljubosumno čuval studenec, in me ni pustil k izviru, vse dokler so bile v bližini njegove ovce. Ko so se oddaljile, je popustil. Legenda pravi, da je tudi na nadmorski višini 2212 m hotel sveti Sava s svojim učencem obedovati. Ker ni bilo vode, je s svojo svetniško polico prekrizal tla in iz skale je pritekla voda. Neverjetno je, da je na tej višini v apnenčasti podlagi izvir vode, česar verjetno nikjer na svetu ni. V Črni gori pa je več takih izvirov na krasu. Najdemo ga tudi na isti nadmorski višini med Bobotovim kukom in Lučinim vrhom ter na višini 2260 m (dva izvira) na Komih, in sicer pod Bavanom, vrhom Vasojevičkoga Koma.

Na širokem temenu Savinega kuka se za začetnike Durmitorja prične uspešno spoznavanje pogorja. Trud je bogato poplačan. Izredno velika panorama vrhov, ostenj in dolin v samem ostrčju Durmitorja, prostrana temno zelena planota s Crnim jezerom, nepregledna krajina Sinjajevine, obrisi Bjelasice in Komov, vse to se zlije v nepozabno doživetje prvega vzpona na legendarni Savin kuk.

S Savinega kuka se lahko skozi Zdrjelo, ki je nekoliko zračno, pride na drugi najvišji predel (za Sohom) Durmitorja, pogorje Šljeme z najvišjo točko 2455 metrov. Šljeme, ki nima pravice vrha, je prostrana apnenčasta grmada z ravnim temenom na višini 2400 m in v dolžini dveh kilometrov. Treba je biti pazljiv, saj je lahko zgrešiti najvišji vrh, ker jih je na grebenu več in vsi so zelo neizraziti. Spet ena izmed posebnosti durmitorskih gora. Od najvišjega vrha gre markacija naprej še 800 metrov, čez Milošev lokvo do vrha Milošev tok, ki je visok 2420 m.

Z ostrim razcepom je od Šljema ločena Bandijerna, 2409 m visok vrh. Od tam, pravijo, je

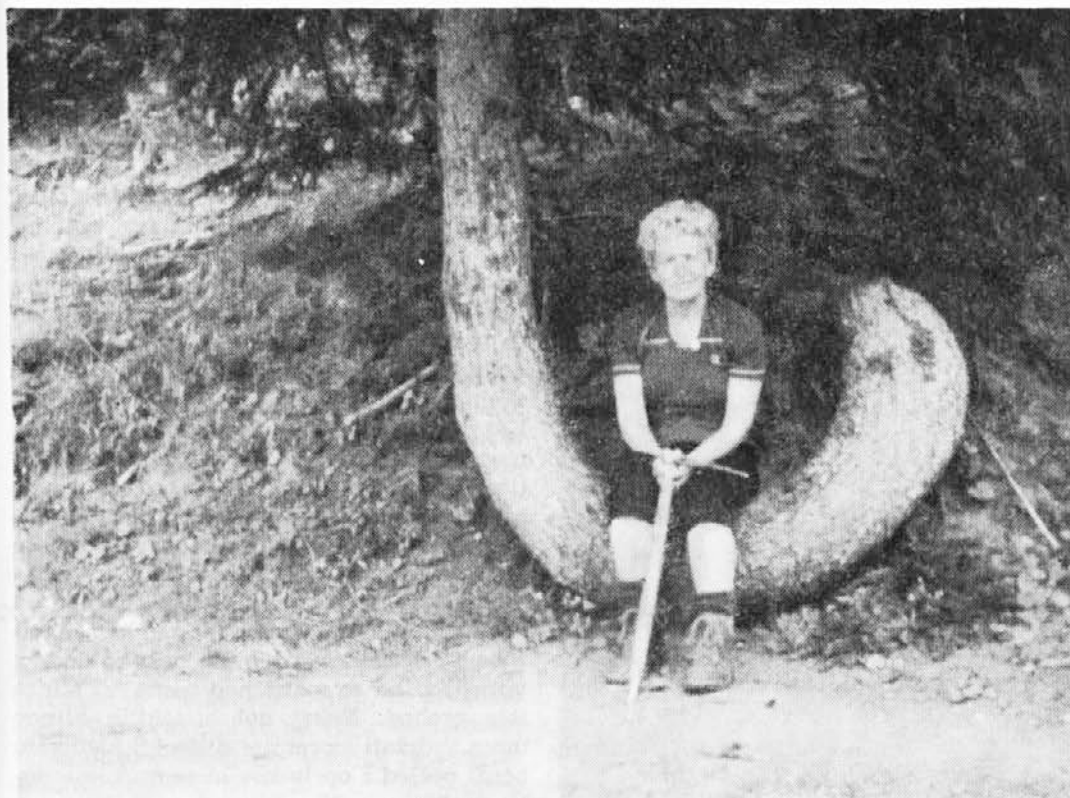
izreden razgled na osrednji in južni del Durmitorja (skupino Soha: Djevojko, Bobotov kuk, Bezimeni vrh; Prutaš, Zelene pasove, Zupce in Minin bogaz. Če je to res, bom preveril pri naslednjem potepanju po Durmitorju.

Durmitorski lepoteč, mladeniško vitek, je Minin bogaz (2387 m). Obisk v Durmitorju ne uspe, če ni vzpona na to prelepo goro. Ima oster vrh, ki je podoben alpskim »špicam« oziroma iglam. Kot mnogi vrhovi v tem pogorju tudi on nosi ime po pastirju in lovcu, ki je imel tu svoje opazovališče. Lovcu je bilo ime Mina. Če Minin bogaz opazuješ s severne in zahodne strani, se zdi povprečnemu planincu neprehoden. Divji videz in bližina Bobotovega kuka odvrneta mnoge planince od vzpona na to enkratno goro. To je napaka, ki jo naredijo mnogi. Nepopravljiva napaka, saj brez vzpona na ta vrh manjka tisto, čemur lahko rečemo enkratno, veličastno, čudovito. Pogled na vzhodno pobočje je popolnoma drugačen. Čeprav posut z mnogimi jarki in jamami, je ta predel, ki se imenuje Minino lice, en sam pašnik. Črede se po tem pobočju pasejo prav do vrha. Bodočega obiskovalca bi opozoril, da pelje najlepša pot nanj iz Zabljaka skozi Lokvice do Velikih Lokvic na trojno križišče v Biljegovem dolu. Glavna pot gre nato skozi Valoviti dol na Bobotov kuk, desna steza zavije proti Ledeni pečini, leva pa čez Sagorele plošče (2120 m), od koder se nam pokaže značilen durmitorski pejsaš: snežna polja v Valovitem dolu ter vrsta najlepših in najvišjih vrhov od Mininega bogaza (2387 m), Lučkovega vrha (2396 m), divje Djevojke (2440 m), najvišjega Bobotovega kuka (2523 m), do Bezimenega vrha (2487 m) in na nasprotni strani Oble glave (2303 m), ki je tako neverjetno podobna Mangartu. Pa saj ima skoraj vsak vrh v Durmitorju svojega dvojnika v enem od vrhov Julijcev.

Kljub pričakovanju je obiskovalec presenečen nad izrednim razgledom z vrha Mininega bogaza. Bližina ostenja Bobotovega kuka, odprtost ledeniških krnic, ki so krožno in stopničasto razporejene z bogato mrežo bleščече zasneženih predelov, kot platno viseče stene od Bandijerne do Savinega kuka, plastike Medjeda in Terzinega bogaza, zapustijo nepozabne vtise in želje po ponovni vrnitvi v to čudovito okolje.

Svojestven je zahodni del Durmitorja. Spet nekaj čisto posebnega. Sestavljen je iz treh popolnoma različnih morfoloških enot. Škrta je krnica in jezero in je nekaj zares svojevrstnega; treba jo je doživeti. Prutaš je gorski vrh, mogočen in tako drugačen od ostalih; sestavljajo ga različno obarvane plasti in kamenine. Sušica je kanjon in je plod kraške in ledeniške erozije; tam so tudi slapovi, ki pa jih nisem videl, bilo je sušno obdobje.

Prutaš, ki je visok 2393 m, je izdvojena gora z mnogimi posebnostmi. Na severu se dviga večnadstropni skalnat vrh Gruda (2302 m) z žlebovi in škrbinami, ki se spuščajo do dna Sušice, kar je tisoč metrov niže. To je eden najbolj divjih in goratih kotov Durmitorja. Krecmani (2056 m) in Raklje (2159 m) dostojno zakrožujejo to peklensko in nadvse živopisno območje, ki se mu noben ljubitelj narave ne more upreti. Južna stran Prutaša je spet skalovita, najdaljša stena meri 300 m in je vredna spoštovanja. V nižjem delu prehaja Prutaš v zeleno preprogo Prijespo. Med skalami in Prijespo v srednjem delu Prutaša so različno obarvane vertikalne plasti, ki so edinstvene po svojem videzu. Znatno manj skalnata in strma pa je zahodna stran Prutaša in tam vodi lepa in markir-

Počitek na naravni klopi

rana pot, ki se začne v Todorovem dolu na cesti proti Trsu. Pot se vzpne čez Ilin dol (2230 m) na vrh Prutaša in do Škrčkega jezera. Pod vrhom Prutaša sta na višini 2000 m dve ledeniški krnici. Zelo značilna je Prutaški dol (na nadmorski višini 2007 m), ki je globoka 300 metrov in jo obkrožajo strme stene.

Med Bobotovim kukom in Prutašem je ena najlepših gorskih poti, kar jih poznam. Iz Zelenega vira (2028 m) se pot odcepi proti zahodu (na Bobotov kuk gre proti severu) in čez prečudoviti Samar (2075 m), s katerega je izreden razgled, proti Škrčkemu jezeru, ali proti jugu

čez Škrčko ždrijelo (2114 m) mimo Balje grede (2204 m) na Prutaš.

Kdor je na Durmitorju, mora obiskati Čurovac, ki je visok 1625 m, z njega je edinstven pogled na Taro. Razgled s Čurovca je velik doživljaj. Ne samo zaradi najglobljege rečnega korita na celini, ampak tudi zaradi razširjenega kanjona pod Čurovcem, kjer je naselje Tepca. Velikanski kotel, v katerem leži staro naselje, je tik pod razgledno točko. Ena ura je potrebna za pot navzdol, vzpon nazaj pa traja tri ure. Pa vendar, če smo že na Čurovcu, se spustimo tudi v Tepco; ne bo nam žal.

Andrej Gradišnik

WALKERJEV STEBER

FRANCOSKE ALPE — MAREC 1985

V ranem dopoldnevu priplezava z Mihijem na vrh Les Courtes. V enem dnevu in pol sva opravila zimsko ponovitev Avstrijske smeri v severni steni. Noč sva prebila v zgornji tretjini ostenja in ni bilo niti preveč mrzlo. Za nagrado naju pričaka ožarjen vrh, s katerega se odpirajo čudoviti razgledi. Oziram se na vse strani, povsod so pobeljena pobočja in drzni vršaci, a pogled mi venomer uhaja k vrhu, ki izstopa med njimi. Bolj mogočen je, nekam divje lep in njegova stena je en sam ogromen zid, ki se pne v višino. To je Grandes Jorasses, skalni masiv, o katerem plezalci govorimo s spoštovanjem. Sedaj ga je zima okovala v sneg in led, da je videti še bolj mogočen in nedostopen. Zazrem se v Walkerjev steber.

Severne stene Matterhorna, Eigerja in Grandes Jorasses tvorijo »zadnje tri probleme Alp«. Walkerjev steber je glede tehničnih težav na prvem mestu. Koroške naveze so Eiger in Matterhorn že preplezale, ostal nam je še ta steber, za nas nerešen in skrivnosten. Za trenutek pomislim, kako

lepo bi bilo po dnevih napornega plezanja stati na vrhu tega mogočnega masiva, takoj pa se drzne misli prestrašim in si je ne upam povedati na glas. Vrh raje tiho ujamem v objektiv fotoaparata. Ura naju priganja, morala bova zapustiti sončni vrh in se spustiti v dolino. Čaka naju še dolg in naporen sestop...

Dnevi plezanja in prijetnih turnih smukov v gorah nad Chamonixom so za menoj; spet se vračam domov, med prijatelje, med študijske knjige, v vsakdan... Običajno se s plezanja vračam pomirjen in zadovoljen, a tokrat je drugače. V meni se je naselil nemir, drzna misel, ki me spremlja in bi jo najraje odgnal, pozabil nanjo, mi ne da miru. Severna stena Grandes Jorasses! Prepozno je, da bi se odrekel sanjam, ki nekoč morajo postati resničnost.

V naslednjih mesecih sem preplezal več lepih smeri v domačih stenah, tisto »pravo doživetje« pa je še pred menoj in ves sem v ognju pričakovanja.

Chamonix — julij 1985. Lepo, sončno vreme. Takoj po prihodu v Alpe zavijeva z Mirkom na vodniški urad in uslužbenci

nama povedo, da je v Walkerju še preveč snega, da ga letos še niso plezali, skratka, zaenkrat so nama steber odsvetovali.

Ker vremenska napoved še naprej obeta izredno stabilno vreme, se kljub nasvetu odločiva za turo. Naslednji dan popoldne že prečiva neskončno dolg ledenik Mer de Glace. Nosiva težka nahrbtnika. S seboj imava opremo za skalno in ledno plezanje, za bivakiranje, in hrano. Te je še najmanj, saj so nama tik pred nosom zaprli trgovine v Chamonixu.

Po petih urah hoje sva pri bivaku Leschaux. Pred seboj imava najino steno kot na dlani. V večernem soncu žari in pogled nanjo je kar sprejemljiv. Steber je v glavnem kopen, sneg se drži le na manj strmih predelih. Zaspiva na tleh pred bivakom, saj imava za udobje na pogradih nekoliko preplitve žepe. Bolje rečeno, trdiva se zaspiti! Nemirna sva, nenehno se ozirava v temačno gmoto pred nama. Približno na polovici stene miglja drobna luč, tam bivakira naveza, ki je verjetno vstopila danes. Torej le ne bova prva v steni! Ker v bivaku počiva še ena naveza, ki tudi namerava v Walkerja, uro po polnoči že zapustiva kočjo. Rada bi vstopila prej, predvsem zaradi padajočega kamenja.

Ob soju čelnih svetilk grizeva v snežni breg. Čez čas zazija pred menoj večja ledeniška razpoka, tudi levo in desno se kopičijo. Zabredla sva v labirint razpok! Medtem ko ježno preskakujeva razpoke, se plaziva čez krhke snežne mostove in se izogibava serakom, se naveza, ki je odšla pol ure za nama z bivaka, spretno in urno pomika brez težav precej bolj na levi čez ledenik in še pred svitom vstopi v steno.

Naredil se je dan. Z nekajurno zamudo sva tudi midva pod vstopom. Nič ne bo z vodstvom v smeri! Mirko se preobuje v plezalke, sam pa obdržim na nogah težke plastične čevlje. Zaradi hitrejšega napredovanja bo on v spodnjem delu plezal skalne detajle, sam pa bom s čevlji laže opravil s trdim snegom. Razveževa dvojno vrvi, sprva bova delala devetdesetmetrske raztežaje. A komaj preplezava prvo dolžino vrvi, opaziva, da je Mirko v naglici pozabil pod steno čelado. Ker brez nje ne bo šlo, ga po vrvi spustim nazaj... Kmalu je spet pri meni, ves nasmejan, lepo pokrit z rdečim varovalom. Medtem ko praskam po trdem ledu in kopljem stopinje, razmišljam, kako prijetno je biti na vrvi povezan s prijateljem. Z Mirkom naju, razen skupnih težkih vzponov, veže tudi prijateljstvo v dolini, v študentskih dnevih. Vzdrami me žvižganje po zraku in hip zatem udari kamen v bližini. Zoprno, alpinista pred nama prožita kamenje! Zato se navezam zjutraj tako mudi! Hitim, kolikor se v ledu pač da. Stena se postavi strmo pokonci. Sedaj prevzame vodstvo Mirko, ker ima na nogah plezalke. Plezava proti levemu delu stene in zaideva iz stebra že čisto proti ledni vesini, kjer poteka Mrtvaški prt. Ponovno morava nazaj in z diagonalnim spustom ob vrvi proti desni doseževa pravo smer.

Ura je enajst, sonce že neusmiljeno pripeka, midva pa še vedno mečkava v spodnjem delu stene. Podvomim o najinem uspehu ob tako počasnem napredovanju. A le za trenutek, kajti več časa za to sedaj ni! Mirko že poskuša v prvem res težkem mestu, v petintridesetmetrski zajedi. Te-

Grandes Jorasses

žak, pretežak nahrbtnik ga nevarno vleče navzdol, vendar le pridobiva na višini. V kočljivem prehodu, kjer je treba prestopiti v sosednjo razpoko, zatakne v zatič lestvico. Ko vstopi vanjo, zatič pod težo popusti in čez trenutek fant omahne. Pri prvem, niže zabitem klinu, se sunkoma ustavi. Mrzlo me spreleti: »Padel je! Si je kaj naredil?« Nič hudega ni, Mirko se ihtavo zažene nazaj in prepleza težavni prehod kar prosto.

Počasi se nama vendarle odpre in plezanje steče. Moti naju močno sonce, ki suši grlo, tako da še pljuniti ne moreva pošteno. Razjeda naju nova skrb, ker se nama je medtem v nahrbtniku odvila plinska bomba za gorilnik in ne veva, koliko plina je še ostalo in kako bova topila sneg za prepotrebno vodo...

Kar hitro sva pod drugim težavnim mestom, pod petinsedemdesetmetrsko zajedo. Brez obotavljanja, navdušena nad čvrsto skalo, jo preplezava. Številni vzponi in naporni treningi le niso bili zaman. Čvrsta skala in močne, trenirane roke, to je garancija, ki nudi užitek do »blaznosti«. Spet ujameva pravi ritem, nič se ne zaganjava, a sva vendarle dovolj hitra. Tudi na varovališčih ne mečkava več in ne izgubljava časa. Že sva pri nihajni prečnici. Številne fiksirane vrvi pričajo o bojih predhodnih navez. Ker so stare in delno tudi razcefrane, jim ne zaupava in se raje spustiva ob svoji vrvi.

Težave v spodnjem delu stene so me tako zaposlile, da sem pozabil na okolico. Šele sedaj, ko nama je plezanje steklo, se ponovno oziram okoli; pogled beži od granitnih blokov in drobnih oprimkov ter se ustavlja na snežnih prostranstvih, kjer opazim ljudi, ki se kot drobne pike pomikajo po ledenikih globoko pod menoj. Nebo je čisto, modro kakor morje, v bližini zdrvi po osrednjem ozebniku Jorassis snežni plaz. Kaj bi govoril, srečen sem.

Z občutkom moči premagujeva težke črne plati in zoprne rjave prehode. Vmes,

ko je žeja le prehuda, preudarno in disciplinirano sesava dragoceno vodo iz meha. Le izsušena usta si vlaživa, saj se dobro zavedava, kako dragocena bo še voda.

Ob osmih zvečer sva na majhni polici in ko opaziva le nekaj metrov stran curljajočo snežnico, se ne moreva premagati. Nahrbtnika obesiva v klin, podstaviva posodo in segrejeva vodo. Čez čas zadovoljno srebava osvežilni Maratonik. Ker imava približno še uro dnevne svetlobe, Mirko prepleza težavnih štirideset metrov, fiksira vrv in se spusti nazaj. Medtem pripravim polico za bivakiranje. Udobno ravno ni, a v slabo voljo naju to ne spravi. Tudi sedaj ne morem kaj prida spraviti v usta. Mirko se mi smeje, češ, da so klobase že dobre, da je le moje grlo preveč vneto zaradi suše. Po enaindvajsetih urah na nogah in brez prave hrane, stisnjena ob steno, čakava, da mine noč. Ne morem takoj zaspati. Misli mi begajo po glavi. Če sva kljub zapletom spodaj danes zmogla devetsto višinskih metrov, bi jutri preostalih tristo ne smelo biti pretrd oreh. Ob dveh bi lahko bila že na vrhu. Ali bova res!?

Kljub neudobni polici, ki nudi oporo le zadnjici, noge pa visijo čez rob, noč kar dobro prespiva. Skoraj bi zamudila zoro. Zelo bi mi bilo žal za doživetje jutra v gorah. Gorje lenuhom, ki te lepote prespijo!

Na silo pojeva nekaj piškotov in se odpraviva dalje. Po fiksirani vrvi si razgibava otrple okončine ob jutranji telovadbi. Nato plezava po razu, na meji med soncem in senco. Komaj gledava, tako se blešči. Že sva na trikotnem snegu, ki ga omenja opis, a v glavnem je trd, zelen led. Ker imava dovolj nevarnega poigravanja z ledom in mučnega sekanja stopinj, se Mirko preobuje in si pritrudi dereze. Medtem berem opis: »Ko preplezaš trikotni sneg, prideš do vznožja zadnje stene. Tu je delikatna prečka v desno (trideset metrov), ki te pripelje v rdeče kamine (trije raztežaji) in že si v izstopnem žlebu.« Ja, krasno, kar na delo! Mirko je hitro onkraj ledu, sam sem brez

derez in si moram vseeno sekati stopinje. Ko sem spet pri skalah, imam čisto premrle prste, sezujem se in si zmasiram noge. Pekoča bolečina napoveduje, da ne bo kaj hujšega. Prečenje v desno. Čudno, nikjer ni klinov! Res je kar delikatno. Po petinštiridesetih metrih je na stojišču zabiti klin, a vseeno ne veva, če sva na pravi poti. Še kar naprej rineva desno, skrajno težavno postaja, a rdečih kaminov ni nikjer. Spet je na koncu raztežaja klin, kar pomeni, da so tod vendarle že plezali. Prečiva še dve dolžini, nato pa se nama upanje poruši. Na skalnem roglju visi zanka za spuščanje. Kaj sedaj? Bova morala obrniti dvesto, morda le sto metrov pod vrhom in več kot tisoč nad ledenikom? Prekleta dobro se zavedava položaja, v katerem sva. Tesnoben strah se naseli v meni in verjetno se tudi Mirko ne počuti kaj bolje. Vendar morava za vsako ceno izsiliti prehod iz stene! Morava! V tegu vrvi zaniham okoli roba in ocenim, da bi više nekako že šlo, vprašljivi pa so metri nad nama... Mirko išče prehod. Nekaj dobro zabitih klinov mora vzdržati morebitni padec! S kladivom očisti požled z oprimkov in se mukoma potegne čez rob. Ne vidim ga več. Vrv miruje, čujem le sopenje, ki priča o težavah. Nemočen stiskam vrv, počutim se prav bedno. Raje bi plezal namesto prijatelja, tudi če je še tako težko, ne pa, da stojim tu in ne morem nič narediti... Vrv se sunkovito zgane in tekoče zdrsi skozi roke. V lažjem svetu je!

Pozno popoldne je že, ko v krušljivi zajedi ponovno naletim na kline. »Mirko, Mirko, v smeri sva!« Veselje nama vlije nove moči in še hitreje preplezava poslednje raztežaje. Pri vršni opasti roke do kolcev zarijem v sneg in se skobacam čez rob. Ravno takrat me preleti helikopter, tako nizko je, da razločno vidim ljudi, ki mi mahajo v pozdrav.

Ko varujem tovariša v zadnjem raztežaju, kar tulim od veselja. Vrh! Tolikokrat doživeti vrh v domišljiji! Predstavljal sem si ga v snegu, v viharju, v divjem vetru, sebe pa kot izmučenega plezalca na njem. Nič takega se nama ne dogaja, lep, sončen popoldan je, niti sapica ne zapiha in midva sva vedra in ne preveč izmučena. Kot da se vzpon šele začene... Krepko si streseva roke, uspelo je, vendar nama je uspelo!

Med sestopanjem po težavni italijanski strani naju ujame noč. Še tretji bivak na prostem. Še manj udoben je kot tisti v steni, zaradi nagnjene police celo noč drsiva navzdol in spet iščeva pravi položaj. Spanja skoraj ni. Zgodaj se odpraviva dalje.

V ranem jutru prideva do italijanskega bivaka. Oskrbnika najprej poprosim za vodo, on pa me vpraša, če želim morda mineralno. »Ne, ne, kar navadna bo zadoščala,« sem bolj skromen. Nasmehne se: »Vidva sta gotovo iz Jugoslavije!« Debelo gledava, le kako naju je pogruntal. Čez čas se mi posveti, da najbrž ni imel pretežke izbire, kdo si po vzponu v Walkerjevem stebru ne more privoščiti niti poštene pijače.

(Andrej Gradišnik /AO Ravne/ in Mirko Krajnc /AO Črnuče/ sta 23. in 24. 7. 1985 preplezala Walkerjev steber v Grandes Jorasses /4208 m/, višina smeri je 1200 m, težavnost je VI. stopnje).

Milan Vošank

Drče

Skorajda vsak dan srečujemo na naših cestah s hlodovino ali rezanim lesom naložene težke tovornjake gozdnih gospodarstev. Često nam je prilika srečati še velike gozdne traktorje, opremljene s težkimi vlečnimi verigami in vitli. In če se napotimo v hribovske gozdnate predele, znamo na odročnih in strmih kolovozih poleg traktorjev naleteti še na konjske ali celo volovske vprege, ko kmetje vlačijo hlode do večjih cest.

Poznavalci bodo ob pogledu na hlodovino ali deskovje takoj pomislili, kolikšna vrednost je v takšnem tovoru, že pravcato bogastvo; pravzaprav na trgu še najmanj velja surova smrekovina, ki je je v naših gozdvih največ.

Pravimo, kmetiji, ki ima dovolj gozdov, se dobro godi, dohodek ji mora biti zagotovljen. Popolnoma drži. Ali ne smemo pozabiti na delo! Na izredno pridne roke, kjer žuljavost, smolnatost in prašnost nič ne veljata! Spravilo lesa: podiranje, klestenje, včasih tudi lupljenje, vlačenje in spuščanje hlodov po drčah do gozdnih poti in naprej, in še spravilo posekanih vej in vrhov, so najtežja kmečka opravila. Dodatek k temu so običajno še težavni, ponekod tudi zelo strmi in težko prehodni tereni. Današnja mehanizacija in mnoge nove gozdne ceste, oboje je sicer marsikateri delovni postopek olajšalo, pa vendar še ni odpravilo ročnega dela. To je dobro vedeti, da bomo kmečko delo znali ceniti. In še: navkljub vsemu ima olcarsko delo svoje zanimivosti in lepote!

Niso gozdnate strmine samo v višjih predelih. V gozdnatih pobočjih Uršlje gore, Pece, Olševe... Tudi nižja hribovita pobočja skrivajo obilo strmali, dolin, grabnov in globač z mogočnimi debli. O tem znajo povedati olcarji in kmetje s Tolstega vrha, Zelenbrega, Selovca, Sel, Brdinj, Preškega, Navrškega vrha, Brinjeve gore, Plata... Povedal bom nekaj o še ne pozabljenih gozdnih delih, kakor sem jih sam doživljal.

Ne morem trditi, da ima naša kmetija veliko gozda. Ga je — dve parceli, ena nad Mežo, druga, manjša in položnejša, pa nad Kefrovim mlinom — za domače potrebe vendarle dovolj, pa občasno še kaj za prodajo, čeprav so pred leti vanj posegli železarski dim iz ravenske fabrike in naravne ujme, ko je vihar ob Meži naredil pravo poseko. Dokler nista prišla k hiši traktor in motorna žaga, smo vsa gozdna dela opravljali izrazito ročno ter z volmi. V gozd smo zahajali vse letne čase — danes je seveda prav tako — praviloma pa takrat, ko so bila preostala druga kmečka dela že opravljena ali ni bil takrat čas zanje. Reči moram še, da gozdna dela niso bila omejena samo na pripravo hlodovine, ampak smo precej časa porabili še za pripravo drv, predvsem iz ostankov hlodovine in posušenega drevesja. Na-

dalje, posebej na jesen, spada h gozdnim delom še priprava stelje, to je žetve suhe praproti in grabljenje suhega, odpadlega listja ter smrekovih iglic, koprea, in priprava sveže stelje iz odsekanih smrekovih vej s podrtih debel. Pri nas, pa tudi nasploh na brdinjskem vrhu niso bile v navadi steljeraje, priprave stelje s kleščanjem običajno še stoječih debel, ali podrtih, ki so nato okleščene počakale pomladi, ko se je od kmeta do kmeta zbiralo staro in mlado in je bilo obenem še obilo veselja. Vsaj jaz se česa podobnega ne spominim. So pa k nam hodili h gozdnim delom v pomoč sosede, sabekarji in prijatelji, najčešče pa smo, vsaj podirali in spravljali hlodovino sami domači. Tak pristop kmetov h gozdnim delom je splošno v navadi, kajti zaupanje teh opravil gozdnim gospodarstvom ali zasebnim olcarjem je prineslo le majhen izkupiček.

Steljeraje so po drugi vojni marsikje izgubile svoj, predvsem družabni pomen, in so se do danes obdržale le še redkokje, predvsem morda v izrazito hribovskih in odmaknjenih predelih!? Prej kot navada in običaj. Moderna strojna tehnologija pač marsikje ruši že ustaljene stoletne navade, ki na ta način vse bolj dobivajo folklorni značaj.

Oče in mama sta naju z bratom že od najinih najzgodnejših let dalje vodila s seboj v gozd, kjer sva nato sčasoma vse bolj večje poprijemala za razna dela. Oba sta vedno govorila, kako ju gozd pomirja in razvedri. Kljub težkemu delu. Posebno oče je često in zelo rad sam zahajal v

gozd. Kar tako. Na brezciljno hojo, poslušanje, gledanje, opazovanje, najrajši ob nedeljskih popoldnevih. S sabo je vedno vzel malo priročno sekuro, kanoško. Bogve, kakšne misli in ideje so se mu vse utrile v gozdnem miru? Gozd: vse njegove skrivnosti, šume, krike, tišino, trpljenje, radosti..., sva tako vedno bolj spoznavala, ga skušala čutiti, z njim zaživeti in živeti! Koliko lepega je v gozdu! Znati moraš te lepote odkriti in jim prisluhniti. Pozimi in poleti. V brezvetrju, v ujmi, ko drevesa ječijo. In pojejo. Kolkokrat sem že — nenadoma, zdrznjen — prisluhnil zateglim šumom krošenj. Vedno s komaj zaznavno in prikrito tesnobo pri srcu, ki je bila in je in si je ne znam razložiti. Kilometre sem že prehodil po gozdvih, pa se venomer vračam mednje. Kjerkoli po svetu sem potoval: pod visokimi gorami, v enoličnih panonskih ravninah, ob morju, sredi neutrudnega petja škržatov, tam je bil gozd in tam sem bil jaz. Kaj je v gozdu? Mladostno spoznanje nečesa? Življenje pač! Odkrivanje narave je brezkončno. Vsaka nova pot je drugačna. Bodimo srečni, ki imamo to spoznanje, ta dar, to ljubezen, to veselje...!

Vedno, kadar smo se odpravljali v gozd k spravilu hlodovine, je imel oče veliko dela z orodjem. Brusil je žage, sekire, cepine in »širfarje« za lupljenje. Pred leti smo namreč še vse hlode lupili, tudi za prodajo, danes le še one za domačo rabo. Pa še teh ne vedno. Kot že prej rečeno, je bilo vse gozdno delo do nakupa strojev ročno. Najtežje je bilo pravzaprav podiranje. Najmočnejša moža sta vzela veliko, ponavadi sploh največjo žago z lesenima držajema na obeh straneh in s širokim rezalnim listom, ter krepko vlekla vsaksebi. Izmenoma. Še prej sta deblo v smeri, kamor naj bi padlo, zasekala s sekuro, nato pa sta drevesu pomagala do hitrejšega padca, sebi pa olajšala delo s kelanjem, to je zabijanjem trdih lesenih zagozd v zarezano. Drevo se je ponavadi podrljo po

Gozdarska postojanka Godec pod Uršljo goro — nekdanj

Jutranji prijateljski pomenek ob dobri volji in lepem vremenu

bregu navzdol oziroma proti najbližji cesti. Ko se je začelo deblo nagibati, sta rezalca odstopila, zabijala kele, spodsekavala, še po potrebi zarezala, dokler ni padlo. Med padanjem je bilo treba stopiti nekaj metrov stran, kajti rado se je zgodilo, da je retina zamahnila ali pa se je celo vsa krošnja zapletla v sosednja debela in ni padla v predvideno smer. Dogajalo se je tudi, da je podrto deblo obviselo na katerem od naokoli stoječih dreves in nemalo truda, včasih pa tudi tveganja, je bilo potrebno, da je padlo na tla. V primeru, da je deblo padlo prehitro, preden je bilo dovolj zarezano, se je često razcepilo po sredini, nato pa prelomilo. S tem je bil vsaj prvi, najdebelejši, včasih tudi najlepši hlood uničen. Le še za drva. Take in drugačne peripetije so se dogajale ob podiranju, zato je bilo to opravilo zaupano najbolj večšim. Dostikrat sem vlekel žago in se prepričal v napore podiralcev, zato predobro vem, koliko vredna in cenjena je motorna žaga. Ki tudi zahteva moč, znanje, spretnost, ali kljub vsemu! Podrto deblo je udarilo z glasnim hruščem. Nekatera debela je z vso hitrostjo zaneslo daleč po strmini navzdol, druga so pod seboj podirala nižja in mlajša drevesa. Prenekateri podiralec je med padanjem drevesa glasno zavriskal. Podreti v pravo smer in brez težav ni enostavno!

Podrta debela smo najprej oklestili. Nekatera drevesa so bila brez vej skorajda pod sam vrh. Pravijo, bolj čist je zrak, nižje k zemlji so zaraščene veje. Takih primerov je v Mežiški dolini malo. Le v odročnih in prikritih strmih in globelih se še najdejo! Danes seveda tudi že klestimo z motorno žago, sekira se uporablja le še poredko, nekdanj pa je bila pri tovrstnem delu glavno orodje. Morala je biti velika, primerno težka, trde in ostre rezine. Veje je treba posekati do samega debela, da je laže lupiti in hlood premikati. Zatorej tudi klestenje zahteva vajenega, okretnega in predvsem močnega človeka. Okleščena debela smo nato izmerili — mere, dolžine so glede na potrebe; deblo smo razdelili na plohe, štiri ali pet metrov

dolge, iz ravnih, lepih delov debela smo naredili daljše drogove, vrh pa je ostal za drva — in razrezali. Okleščene veje smo doma oklestili zelenja, ki smo ga ponavadi zatem s slamoreznicco razrezali, da stelja ni bila za živino pregroba, okleščene veje, paclje, pa smo nasekane porabili za kurjavo.

Kadar se je nabralo dovolj okleščenih debel, se je pričelo »širfanje«. Skorja je najbolje odstopala spomladi, ko so debela polna sveže vlage, bolj pa se je bližala zima, trše je držala. V hudi zimi je bila kakor primrznjena, da je bilo širfanje takrat počasno in naporno. Že bolj sekanje. Hlood se lupi postopoma, najprej navzgor obrnjeni del, nato pa se s cepinom ali sekuro obrne in poširfa še preostalo. Kjer je deblo gladko, je to opravilo opravljeno igrave, zamudneje je, kjer je bilo prej vejje. Med obračanjem hlooda je bilo treba biti previden, da ni zdrsel v strmino.

Sedaj je sledilo spravilo hloodov k cestam. Na ravninskih predelih smo to delo opravili z volovsko vprego, v strminah pa je bilo treba poprijeti s cepini in sekirami. V gorah so olcarji izdelali v ta namen posebne, iz hloodovja sestavljene drče, pri nas in tudi nasploh kmetje tega ne počnejo, ampak je vsak hlood običajno delal svojo drčo. Gladko oširfana debela so znala zdrveti z vso hitrostjo navzdol, zato je bilo treba pri tem opravilu biti venomer previden, da se to ni zgodilo, kajti hlood je bil lahko na ta način tudi izgubljen — kadar je preskočil cesto in se zaril nekam nad Mežo — ta parcela je bila zaradi strmine kot nalašč za kaj takega — ali celo v samo vodo. Spet druga debela so se premikala togo in okorno, posebej seveda neoširfana, in nam povzročala težave, jezo in nejevoljo. Še največ problemov pri spravilu je bilo, če so se hloodi zaletavali v kupe zemlje, grbine, izruvana drevesa, večja debelejša drevesa ali stare panje. V takem primeru je bilo treba krepko poprijeti z vseh strani in biti iznajdljiv, da je spet šlo naprej. Da so hloodi laže drseli, smo jih prej obrobili. (Mimogrede: na sveže panje smo vsekavali križe. Tudi

za srečo! Slednja je bila pri gozdnem delu vedno potrebna.)

Navkljub težkemu delu pa v gozdu nikdar nisem in ne morem ostati neobčutljiv za okolico, za dogajanje okoli sebe. Sem spada menda tudi, da smo bili poleti vsi modri ali rdeči okrog ust, tako smo vztrajno segali po črnicah, jagodah in malinah. In, poznavalci so vedno odkrili kaj užitnega med gobami. Nemalokrat smo sredi dela obstali, zroč v srno, jelena, zajca, fazana, tudi lisico. Često sem se sredi dela moral vzravhati in prisluhnuti ptičjemu petju ali butanju vetra v krošnje.

Vedno znova pa moram v gozd občudovati barve. Boj svetlobe in sence. Boj za svetlobo. Svetlobno risanje likov. Slikarsko paleto. Prevlado zelenila. Temačno zelene. Modro zelene. Rjave. Črne. Sive. Modre. Odtenkov posebno na listavcih in rožah ne manjka. Resda jeseni gozd dobi drugačno, barvno pestrejšo podobo, ali tudi drugi letni časi znajo pozornega opazovalca presenečati. Bela zima še posebej — na svoj izrazit način. Ko se ne moreš načuditi nenavadno sivim in modrejšim odtenkom sredi belega in zelenega.

K cestam spravljeno hloodovje smo z volovsko vprego vlačili spodaj ob Meži proti Dobrijam, do mostu čez reko, ali na drugo stran do Kotuljščice, do nekdanjega mlinca, na drugi parceli pa nad Kefrov mlin. Povsod do tja, od koder je bil možen prevoz naprej s tovornjakom. Tako s hloodovjem za prodajo. Za domačo rabo pa smo z volmi vlačili do doma. Volovska vprega je pri tem delu vedno zelo trpela, pa tudi mi, ki smo jo vodili. Težje hlood smo vlačili posamezno, dolgi so radi drseli pod cesto. Težave so delali še večji ovinki. Skratka, delo z živino je bilo dolgočasno in naporno, na strmih odsekih še nevarno. Vlačili smo s pomočjo prednjega dela lesenega voza, ponavadi pa kar po tleh. Kako prav nam danes pride pri spravilu hloodov traktor! Zapreko so do nedavnega, ko so buldožerji opravili svoje, predstavljale ozke, ponekod že kar preozke kolovozne poti.

Spominjam se še posebnega — resda izjemno redkega — spravila hloodov po Meži do Dobrij. Velika skupina močnih dedov je bila potrebna, da smo vse hloodo varno spravili do plitvine spodaj v vasi ter do ceste.

Oni dan — pomlad je pričela brsteti, v zakotnih globačah pa so še ležale zaplate snega, in z Uršlje gore ter Pece, beli v snegu, so pihali hladni vetrovi — sem hodil po gozdu nad Mežo. Črničevo grmičevje in mah, pa kakšna veja so že prekrivale lanske drče. Nekaterih sploh nisem našel več. Potem jih nisem iskal več in sem nanje pozabil. Prisluhnil sem vetrovom in prvim pticam. Na dnu, v grabnu, je šumelo naraslo vodovje, butajoč v skalovje in bregove. Onkraj brega je bilo znati oddaljen hrup avtomobilov na glavni cesti. In nad cesto se je med drevjem kazala še črna železnica. V bregu zgoraj pa so kmetje že vozili prvi gnoj za zgodnje setve.

Tako sem hodil po našem gozdu. Po blatnih poteh. Mislil sem na svojo prvo mladost. Iz mene je izginil ves duševni rop, skrbi. Polnila sta me mir in lepota.

Franc Telcer

Ivarčko jezero - obveščevalna točka Gorske reševalne službe Prevalje

Gorska reševalna služba — postaja Prevalje — je čutila potrebo, da smo Ivarčko jezero priključili v obveščevalni sistem gorske reševalne službe na Koroškem.

Ivarčko jezero postaja vedno večji rekreacijski center ne samo ravnih železarjev, ampak splošno večje turistično središče, ki ga obiskujejo krajanji in občani iz cele Koroške. Mikavnost urejenega kraja, kjer se delovni ljudje v prostem času, zaradi ugodne lege in hitrega dostopa, lahko udeležujejo ob raznih telesno-kulturnih napravah tudi v raznih športnih in rekreacijskih panogah. Ob vročih dnevih se predajajo ohladi v samem jezeru in sončnim žarkom na zato pripravljenih lesenih podih. Za ljubitelje sprehodov je v bližnji okolici dosti zanimivih krajev in koticov. Velike gozdne in travnate površine nudijo zdravo življenje v naravi, na čistem zraku. Bližina Uršlje gore je tako vabljiva, saj so njene skale in stene Šmohorice, kot da jih lahko primeš. Dobro urejen je gostinski obrat, ki skrbi za vse žejne in lačne.

Ob letošnjem pohodu slovenskih železarjev na Uršljo goro, bil je 25. maja, je bila urejena nova planinska pot od Ivarčkega jezera na vrh, imenovan: Železarska pot na Uršljo goro.

Namen ureditve te poti je bil, da čim več ljudi spoznamo s tem lepim delom okrog Ivarčkega jezera in prijetnim dostopom na vrh Gore. Planinska pot je bila pred časom dobro obiskovana, vendar zadnjih 30 let že popolnoma opuščena.

Pot je bila delno očiščena, popravljena in označena s kašipotnimi znaki in tablicami. Planinci jo bodo še to sezono do kraja uredili in označili še razne zanimivosti.

Ob pristopu k jezeru na križišču je nameščena tabla z napisom: Železarska pot na Uršljo goro. Od tod dalje hodimo po cesti, ki pelje do kmeta Ivartnika, vendar krenemo kmalu na desno, ob markaciji po cesti kmeta Rožanka. Zgodovina kmetije Rožank nam je poznana, saj so junaški sinovi te domačije bili žrtve zloglasne morije na Rimskem vrelcu. Ob visokem smrekovem nasađu, ob obronkih travnikov prispemo po stari gozdni poti kmalu na gozdno cesto, ki pripelje mimo kmeta Janeta in se pri kašipotu in pomniku iz NOB odcepi na levo stran. Ob tej gozdni cesti nas na desni strani opomni znamenje, da je nedaleč od ceste še urejena bolnica »Mirta«, poznana iz NOB.

Gorski reševalni službi Prevalje
v podeljeni knjigi "PEZ UZVAKA"

Sa marša "Tragom 2 proleterske
ke u petoj neprijateljskoj
ofanzivi"
od jedinice koja nastavlja
tradicije 2. proleterske

komandant
major

Ob šumečem potoku Hotuljki smo kmalu ob travnati jasi kmetije Jurček, ki je zadnja domačija na tej strani Gore. Kmetija Jurček je tudi znana kot zatočišče partizanov iz naših krajev, saj so tudi tod bile hude borbe, žrtve in izdajstva. Tu domuje še vedno eden od Jurčkovih korenin, zaposlen v Železarni Ravne.

Pot nas dalje vodi ob vznožju travnikov, prav do znamenja padlim borcem za svobodo. Od pomnika se vzpenjamo ob gozdni meji in gornjih rebrih Jurčkovih travnikov prav do kraja, kjer nas znamenje in puščica opozorita, da moramo na levo v gozd. Po listnati stezi se nalahno vzpenjamo v hrib in že se začnejo blage serpentine. Ob visokih in košatih bukvah in smrekah smo kmalu na kraju, kjer izvira Hotuljka. Ob tod dalje nas steza zopet vodi po blagih serpentinah, dokler ne pridemo do mostu in ceste, po kateri

lahko pridemo do lovske kočice na Ošvenu. Naša pot proti Gori vodi od mosta in ob znamenju naravnost navzgor. Da pot ni prestrma, skrbijo blage serpentine, ki nas v kratkem pripeljejo do gorske jase s koritom in vodo. Kraj je zelo privlačen za kratek počitek, sprostitvev in ogled bližnje okolice. Če smo prišli potihoma, lahko opazimo marsikatero divjad. Vse naokrog velike gozdne površine s košatimi smrekami, ki dovoljujejo pogled samo navzgor. Čez travnato jaso med velikimi starimi smrekami, skozi mladi smrekov gozd in zopet smo med samimi drevesnimi velikani. Kmalu smo na označeni poti št. 1 — Slovenski planinski poti, ki pripelje od Poštarskega doma. Smo pri prvem križu in še malo skozi gozd, pa že zagledamo vozno cesto, ki jo uporabljajo za prevoz na Uršljo goro. Mi bomo hodili ob stezi mimo znamenja — križa, spomina na v snežnem plazju umrlega planinca Ajleca iz Slovenj Gradca. Po stezi bomo hodili le kratek čas, nato zopet po cesti in ob velikem ovinku nas kašipot tablica opozori, da smo zopet na planinski stezi po vzhodnem robu Gore. Skozi visoke smrekove gozdove smo kmalu ob robu, kjer se začnajo obrisi planinskih macesnov, dokler ne izstopimo na travnata pobočja Uršlje gore. Živozelene travnate steze, obložene z apnenčastimi skalami in zelenim rododendromom nas privedejo do kapelice, od koder se nam že prikaže vrh Gore s starodavno cerkvijo, visokim RTV stolpom in planinskim domom.

Po vzhodnih obronkih nas steza vodi proti našemu cilju, ob lepem vremenu z enkratnim razgledom na vse strani.

Novo zaznamovana Železarska pot na Uršljo goro je zelo mikavna, prijetna in polna presenečenj za vsakega pohodnika. Pot vodi skozi lovski revir in je bogata po vseh vrstah divjačine. Lovcem sprva ni bilo po volji, da smo odprli pot skozi lovišča. Bilo je godrnjanja in oporekanja, vendar planinci so tudi prijatelji vsega živega v naravi in bodo znali tudi to upoštevati in negovati.

Vsi ti naravni pogoji, lepote bližnje okolice in pokrajine, bližina Gore in drugih krajev bodo v bližnji prihodnosti, ob vse večji skrbi tozda Družbeni standard Železarne Ravne. Da se Ivarčko jezero z okolico še razvija in urejuje, zahteva tudi dodatno varnost in dobro počutje vseh obiskovalcev, zato jer potrebno, da bomo ob Ivarčkem jezeru uredili tudi obveščevalno točko Gorske reševalne službe — postaje Prevalje. Planinsko pohodništvo, zdravju potrebna, najcenejša rekreacijska panoga delovnih ljudi vseh slojev, ima prav v tem do sedaj nepoznanem okolju velike možnosti razvoja in množičnega udeleženja.

Gorski reševalni službi
Prevalje,

Za izvedbo nujne
dugogovornju pomoči
sodelujni se Marčevina
Krajevni javastvo
jedinica u biti na
sutjesci, od organizaci
onaj odbora Gorazde

Ljubiča, 10.06.1985 g.

Za organizaci
adbo
Leto Klata

Ajnzik

Naše srečanje

Ob tem naslovu bo morda kdo pomislil na Trefalta in njegove oddaje, ki od časa do časa vsaj malo poživijo program ljubljanske televizije. To pot gre za drugo, ne toliko popularno, skromno, a toliko bolj prisrčno srečanje. Aprila smo se namreč srečali sošolci, ki smo obiskovali tolstovrško šolo pred petdesetimi in več leti.

Takšna srečanja so med maturanti in diplomanti srednjih, višjih in visokih šol že ustaljena in običajna. Da pa smo se srečali sošolci tako neznatne osnovne šole, pa le ni vsakdanja stvar! Na to misel sta prišla Dolf in Peter, ki sta bila tudi glavna organizatorja, za kar smo jima že izrekli priznanje.

Zbrali smo se pod našo streho. Vsi povabljeni žal niso prišli. Je že tako povsod, tudi na ovseti. Nekoga zadrži bolezen, drugega delo, tretjemu se ne ljubi in še kaj.

Z velikim zanimanjem smo si ogledovali dve sliki: šolsko leto 1930/31 in 1934/35. Ugotovili smo, da je živ le še vsak tretji. Huda vojna je bila vmes, mnoge je razgnala po svetu, nekateri se niso vrnili.

Med prijetno in sproščeno zabavo smo obujali spomine. Bili smo si edini, da smo generacija, ki ima nekaj skupnega. Nobene mu ni bila dana možnost, da bi šel naprej v šole, čeprav so si to nekateri zelo želeli. Vsi od kraja smo morali že v zgodnji mladosti prijeti za fizično delo, zato si ob stisku rok občutili same delavne, žuljave dlani. Sicer je bila že tudi takrat osnovnošolska izobrazba z zakonom obvezna, vendar se to ni izvajalo dosledno. To so znali dobro izkoristiti naši starši: vselej je bila bolj nujna paša, vodenje vprežne živine, skratka, znali so nas uporabiti pri delu.

S svojim obiskom nas je počastila tudi Marija Šimon, vdova po dolgoletnem učitelju in upravitelju Rudolfu Šimonu, ki ga imamo gotovo vsi v najlepšem spominu. Leta so jo pripognila, toda vedrina njenega obraza in prijeten naglas koroške govornice sta še prav taka kot takrat, ko smo bili še paglavci.

Naše srečanje je bilo po naključju v letu, ko obhaja tolstovrška šola 80-letnico obstoja. Ta »učilna zidana« še stoji. Letos so se je usmilili in jo obnovili. Morda so ji dali novo obleko za visoko obletnico. Ta visoka, v strmi breg postavljena enonadstropna hiša ima tudi dve skromni kletni stanovanji; v pritličnem prizidku je bila pred vojno oblast na bajonetih: orožniška postaja. V tej nekdanji šoli je sedaj Vzgojno varstveni zavod.

Svoj čas je tolstovrška šola odigrala v narodnostnem oziru zelo pomembno vlogo. Ustanovili so jo leta 1905 na pobudo in zahtevo kmetov, ki so hoteli imeti za svoje otroke slovensko šolo. Največ zaslug ima Župančev oče. Pravijo, da je bil pod Avstro-ogrsko takratni Guštanj bolj nemškutarski kot Pliberk, zato lahko verjamemo, da je bila ustanovitev slovenske šole za preproste, a narodno zavedne kmete zelo huda borba. Voranc nekje piše o »tolstovrški slovenski trdobočnosti«, o kateri so enkrat govorili celo v parlamentu na Dunaju! Šlo je namreč za znižanje Blatnikovega klanca, kar pa je propadlo samo zato, ker ta leži v tolstovrški občini, ki se je oblasti zamerila prav zaradi slovenstva!

Ostanek garde tolstovrške šole

Jožefa Tamše

Boj za življenje

Jugoslavija je naša domovina,
to vemo vsi.
Toda sovražniki so jo hoteli
nam ukrasti
in nas vse v pekel poslati.

Mi pa se nismo uklonili,
sovražnika smo zamrzili,
zato nam je vsak dan pretel
in veliko naših je pobil.

Mnogo krvi se je prelilo,
prošenj se dosti odklonilo,
mučili nedolžne so ljudi
in se napijali njihove krvi.

Štirideset let je že minilo,
odkar mi svobodni smo,
zdaj srečno vsi živimo,
a še vseeno na težke čase mislimo.

Slovesu, ki ga je imela tolstovrška šola v narodnostnem oziru, se je pridružilo še nekaj, kar pa se ne čuje tako lepo. V taki močni nemški postojanki je bila slovenska šola nezaželena, zato so to šolo obiskovali sami »vindiše trotni«!

V stari Jugoslaviji je ta vzdevek seveda odpadel. Zamenjal pa ga je drugi, nič manj prostaški. Ker smo se v tej šoli učili abecede sami kmečki in bajtlerski otroci, se pravi vsi s podeželja, smo bili »pavški butlni«!

Vse je minilo, čas je naredil svoje. Prenapete nacionalne mrzneže je že davno utišala zgodovina, za zastarelo malomeščansko miselnost pa v naši družbi ni več prostora! Dočakali smo čas — to je izzvenelo tudi na našem srečanju — ko se na revni kmečki stan ne gleda več tako zviška. Temu ni botrovala samo mentaliteta ljudi, ampak je tudi tu prinesel razvoj svoje: vojni časi, težka povojna leta, v nadaljnjem besedilu stiska, nas uči, da je treba spoštovati in upoštevati tudi tiste, ki imajo bolj »umazano« delo, ker le od teh je odvisno, če bomo imeli kaj jesti! V zelo hitrem tempu vsestranskega razvoja smo si že domišljali, da bomo shajali brez razvitega kmetijstva, toda izkušnje — ki nas toliko stanejo — nas uče, da ni tako. Kljub visokemu razvoju na vseh ravneh raste kruh še vedno tam kot vedno: v zemlji!

Leta in morda tudi že skleroza dajeta možakarja, zato vlačič na dan, premleva in ponavlja stvari, ki že davno niso več aktualne, bo morda kdo oporekal. Leta so seveda tu, sicer pa imam vso pravico govoriti o tem, saj sem kot šolar in še veliko pozneje sam nosil ta pečat zapostavljanja!

»Dogodkov v življenju, ki jih ne izpremeni, ne izbriše še tako veliko usmiljenje. Morda stori to čas in življenje samo, rodeče dan na dan nove skrbi, sekajoče dan za dnem nove rane«, je potožil nekoč pisatelj Meško.

Naša »učilna zidana« torej še stoji, mi smo se pa dogovorili, da se bomo še srečali.

Helena Merkač

Za nobeno ceno zapraviti zaupanja gledalcev

Gledališka skupina DPD Svoboda Prevalje-Mežica v letu 1985

Združeni gledališki skupini pri DPD Svoboda Prevalje — Mežica je gledalec, ki ima rad aktualnost, udarnost, neposrednost, komičnost in sporočilnost predstave, prvo vodilo. Ne sicer od začetka sezone, ki jih je letos že 17, ampak šele po obdobju, ko so na srečanjih gledaliških skupin do-

življali največje uspehe, doma pa skoraj izgubili občinstvo. Tako zdaj izbirajo še vedno umetniško, idejno in sporočilno nesporna, a predvsem široko komunikativna besedila.

Takšno je bilo tudi letošnje Alenke Goljevšček Pod Prešernovo glavo. Premierno

predstavo so imeli 31. marca na Prevaljah, potem pa še več ponovitev po vsej Mežiški dolini, spomladi in jeseni. Ljudje so jih povsod dobro sprejemali (le spomladanska predstava na Ravnah je bila slabše obiskana, najbrž zaradi nezadostne obveščenosti), in dober glas o njih se je širil. Kakovost je potrdilo tudi območno srečanje Združenja gledaliških skupin Slovenije 26. aprila v Murski Soboti. Predsednik združenja Janez Karlin, selektor prireditve, je o predstavi za Večer zapisal:

»Sklepni nastop je bil zaupan skupini DPD Svoboda Prevalje — Mežica. Opravili so pogumno dejanje in zaigrali kulturno uspešnico Alenke Goljevšček Pod Prešernovo glavo. Zahtevno nalogo je ansambel uspešno izpeljal, kljub utesnjenosti na pretesnem odru. Delo je uspešno zrežiral Vili Strel, gibljivo, funkcionalno sceno (vendar za soboški oder preglomazno) je pripravil Jožko Fras. V znatno pomlajenem, uveljavljenem ansamblu je Mirjam Pečovnik ustvarila odločno, študijozno vlogo pomočnice ravnatelja, imeniten učitelj predvojaške je bil Valentin Arnold, dognan lik političnega delavca je izdelal Franc Gutman, bilo pa je še nekaj dobrih igralskih dosežkov.«

Poleg izpostavljenih imen so predstavo pripravili še igralci Jože Ulcej, Dora Paradiž, Mojca Pečnik, Marjan Sušnik, Duša Radjenović, Franc Turk, Tatjana Fras, Mara Rupar, Mojca Kavtičnik, Jože Krumpačnik, Bogdan Poplaz, Davorin Vrabčič, Mateja Kacil, Mateja Pečnik, Metka Jagodič, Sandi Mezner, Karlo Juraja, Božo Strel ter sodelavci Nevenka Pavlinec, Herman Vehovar, Marija Stravnik, Vili Veler, Vera Koležnik, Berti Hafner, Marjan Svetina, Metka Pečnik in Ivan Vocovnik.

Naj skupina tudi v prihodnjih letih uspešno uresničuje svoje poslanstvo!

DOBOVIŠEK MILAN-60 LET

Pred 35 leti je prišel na Ravne novopečeni inženir metalurgije, to je bila prva povojna generacija metalurgov.

V Smarjah pri Jelšah je prestopil prag osnovne šole in nato gimnazije, potem pa ga je vojna vihra prestavila naravnost v brigado med partizane.

Komaj je slekel partizansko uniformo, se je že vpisal na metalurški oddelek Fakultete za rudarstvo in metalurgijo v Ljubljani, skupaj s svojim bratom Bogom.

Takrat je bil študij metalurgije svojevrstna avantura. Ni bilo primerne literature, niti izkušenih predavateljev. Starosta vzgojnih kadrov prof. Rekar mu je dajal prve nauke, skupaj s še nekaj izkušenimi praktiki s področja metalurgije. Program so sproti ustvarjali s študenti in tako so eni in drugi nabirali znanje za življenje. Predavatelji za vzgojo novih kadrov, ki jih ni bilo, in slušatelji za razvoj metalurgije, ki je rasla iz izkušenj predvojnih železarjev, vendar s silno skromnimi možnostmi.

Na Ravnah je bila železarna še srednjeveška. Ena martinovka je izdelovala pet ali šest vrst jekel, stara bessemerka je že počivala in nekaj kupolnih peči je talilo sivo železo.

Milan je nastopil svojo dejavnost v topilnici, ki je istočasno bila livarna in ji ostal zvest do danes. Čeprav že nekaj let ne dela neposredno ob peči, pa je z njo vendar srčno povezan, saj je odgovoren pri PO za uspešno rast metalurške proizvodnje.

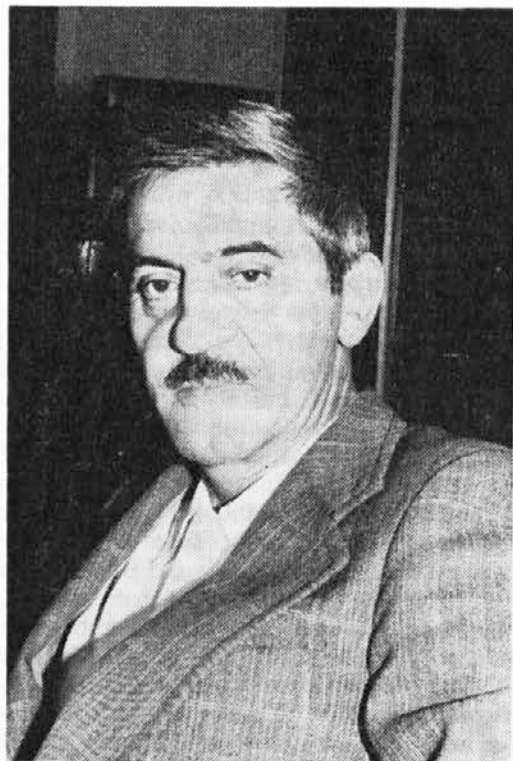
Kaj vse je doživel na tej dolgi metalurški poti, skoraj ni mogoče opisati, saj je današnja proizvodnja jekla le še v spominih podobna takratni.

Pod njegovim strokovnim vodstvom so bile nabavljene in montirane visokofrekvenčne talilne peči, nato elektroobločne peči vse večjih zmogljivosti. Zrasla je nova jeklarna, kjer so se postopki izpopolnili. Od klasičnega načina pridobivanja jekla se je vse spremenilo. Moderni agregati s ponovno metalurgijo in taljenje pod

žlindro so omogočili vzpon naše kvalitete. Kar je Milan nekoč računal peš in z logaritmskim računalom, danes v trenutku izračuna računalnik.

Od nekaj vrst jekel je program zrasel na nekaj sto vrst jekla, prav tako so se količine povečale na stotisoče ton, kar pa je najvažnejše — vsa naša jekla uživajo v svetu sloves dobre kakovosti. Prav v tem slovesu pa je vgrajeno Milanovo življenje. V jeklu ni gledal le mrtve materije, zanj je pomenilo živo snov, ki za zdrav razvoj terja ne samo nego, temveč ljubezen. Povsod je tako. Uspeh je le v delu, ki ga imamo radi, vsi drugi motivi so minljivi in malo obetajoči.

Postal je strokovnjak na svojem področju, ki ga zna ceniti in ga je ocenila široka strokovna javnost pri nas in v svetu. Zato ni čudno, da je sodeloval v vseh mogočih strokovnih komisijah in široko-grudno prenašal svoje znanje in izkušnje na vse, ki so to želeli.

Milan Dobovišek

Nikoli ni skrival svojega znanja, dajal je mnogo, mnogo pa lahko daje le tisti, ki mnogo ima, svoje znanje skrivajo le tisti, ki ga imajo malo in se zanj upravičeno bojijo.

Rok Gorenšek

Alojz Vinkler - 50 let

Naš Lojz, kakor prijateljsko kličejo njegovi sodelavci in znanci Alojza Vinklerja, vodja gozdarstva KKZ TZO »TRATA« na Prevaljah, je letos 6. novembra obhajal 50-letnico življenja.

Naš Lojz je človek širokega pogleda na svet in dogajanje na njem, kar je prav gotovo podedoval po svojem očetu, bistrem, naprednem in domoljubnem človeku široke razgledanosti. Na pogled je resen, vase zaprt, skoraj rahlo robot človek. Nekateri mu včasih v šali pripisujejo, da je nemogoč. Toda to je le njegov zunanji videz, njegova lupina, v katero se poskuša skriti. V resnici pa se za tem skriva zlat človek. Dobričina, prijatelj, da je le malo takih. Njegovi delavci, sodelavci ga spoštujejo in ga imajo radi. Predvsem zaradi njegovega pravičnega odnosa do ljudi in dela, ki ga opravljajo. Rad je dobre volje, posebno pri srcu pa mu je lepa pesem. Domača slovenska in druga. Ob pesmi in petju se razneži in postane pravi Vinklerjev Lojz, ki ga imamo radi in v čigar družbi se človek dobro počuti. Toda biti pa mora res, zares dobre volje in v družbi, ki mu je pogodu, da zapoje tisto rusko: »Zilo dvanadcat razbojnikov...« V pesmi se čuje in pride do polne veljave njegov glas. Bas, ki bi mu komaj našli par med pevci. Zares! Pesem mu je bila in mu je še pol življenja. Pel je najprej kot član Primorskega akademskega okteta, nato Koroškega akademskega okteta v Ljubljani

Tista leta so bila odgovorna. Industrijo je bilo treba postaviti na noge, vprašati nisi imel koga. Le vztrajno, trdo in smelo delo je vodilo do rezultatov, zato pa je bil potreben pogum, tega pa Milanu ni nikoli manjkalo.

Danes, ko stoji blizu kraja svoje aktivne strokovne poti in se v spominu ozira na vso to mogočo zgradbo človeške volje in znanja, pa se še vedno ozira naprej, ko bo steklo jeklo v konti progi in ko bo njegova kvaliteta morala biti še boljša, je ponosen. Vredno je bilo živeti! Ko je prišel na Ravne, je bil mladenič, nič razvajen, v borbi prekaljen, danes, ko praznuje svojih 60 let, je še izkušen in bogat po vrednotah, ki jih ni mogoče kupiti.

Prva generacija metalurgov se je razen njega v celoti poslovila, druga se pripravlja na slovo in za njo tretja.

Ravne in vsa slovenska železarska industrija ne bo nikoli pozabila pionirjev, ki so polagali temelje vsej mogočni stavbi današnjega kompleksa. Če temeljev ne bi zgradil solidno, bi se stavba že davno porušila — pa se ni!

Želimo, da bi še dolga leta ostal zdrav in da bi svoje znanje še vedno ponudil tam in tedaj, ko bo potrebno. Predvsem pa je lahko ponosen na svoje polno življenje.

ni in nato pri Koroškem oktetu na Ravnah na Koroškem.

Druga polovica njegovega življenja je pa gozdarstvo. Les in vse, kar je v zvezi z njim. Že deset let je vodja gozdarstva KKZ TZO »TRATA« na Prevaljah. To je zahtevno in odgovorno delo, ki zahteva sprotno reševanje problemov, ki jih ni tako malo. Toda on jim je mojster. Tega se je naučil že tedaj, ko je bil 15 let zaposlen kot nabavni referent za les v železarni na Ravnah.

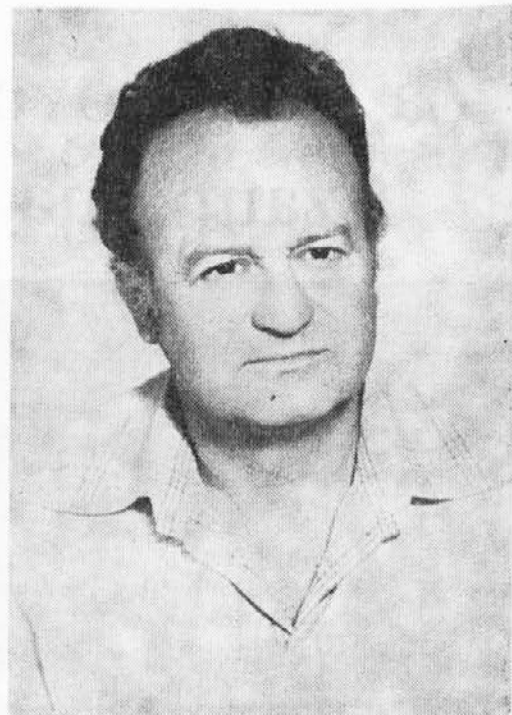
Ob jubileju mu želimo, da bi obe polovici v veselje sebi in drugim še dalje uspešno združeval.

Ivan Mordej

Zgodba o koroškem Ikarusu

Odkar sta starogrška mitološka letalca Dedalus in njegov sin Ikarus preletela korintski preliv in je Ikarus že blizu cilja padel v morje in utonil (na soncu se je stopil vosek, s katerim so bile zlepljene njegove peruti), pa do letalskih poskusov nemškega letalskega tehnika Lilienthala, ki je l. 1891 izvedel prvi spustni let, daljši od 100 m, so minila tisočletja.

V domišljiji nekaterih ljudi pa je še vedno tlela želja, da bi človek mogel le-

Alojz Vinkler

Ob njegovem življenjskem jubileju mu iz srca čestitamo in mu želimo, da bi tudi v drugi polovici svojega življenja ostal tako širok, vesel in dober človek, kakršen je bil doslej.

Žarki sreče

Skozi kapljo opazujem,
migetanje sončnih žarkov,
vedno bolj jih obožujem,
kot metuljček rože parkov.

Kaplja vedno bolj se večja,
žarkov vedno več igra se,
kakor da življenjska sreča
se je zbrala v vodi mase.

Toda sreča kratko traja,
kar je že resnica stara,
dragulj vodni že se maje
in od lista stran se para.

Res naenkrat se odlepi
in na zemlji se razbije,
se na suho prst prilepi,
ki jo žejna slastno pije.

tati po zraku kakor ptič, kar so poskušali doseči na razne načine.

Med pionirji današnje aeronavtičke je bil tudi kmet Kasnik pred davnimi 90 leti.

Kmetija leži na višini okoli 900 m nad morjem, v sosesčini cerkve sv. Helene in kmetij Igerc ter Pešterovo na pobočju Šumahovega vrha. Na vrhu je danes TV pretvornik. Lep je razgled na globoko v

dolinskem kotu stisnjeno Črno, na severno stran pa po pliberški ravnini in Podjuni.

Kmet Kasnik je bil za tiste davne čase zelo napreden in izobražen. Znal je brati in pisati v slovenskem in nemškem jeziku, kar je bilo v tistih časih redkost med preprostimi ljudmi.

Bil je tudi naročen na enega tedaj še redkih časopisov. Ko je bral o letalskem junaštvu Lilienthala, mu ni dalo več miru, da ne bi tudi sam poskusil kaj enakega. Postajal je bolj in bolj zamišljen; načrtoval je, kako bi ta letalski podvig uresničil. Naposled se je zaprl v kaščo in risal razne načrte, kadar ni bilo nujnega dela na kmetiji.

Kašto je skrbno zaklepal, da ga ni kdo motil pri delu. Nobeden izmed domačih ni imel vstopa v njo, ključ je imel vedno pri sebi. V tej kašči je namreč konstruiral in delal svoj letalski »umotvor«.

Vse proste dneve v jesenskem času je prebil v kašči. Domačim, če so ga vprašali, kaj dela v kašči, da jo zaklepa za sabo, je rekel: »Boste že videli.«

Nastala je zima in hud mraz. Neko nedeljo v adventu je Kasnik dejal svoji družini, naj vsi odidejo v Črno k »svitnam« (svitanice); to so bile maše ob 6. uri zjutraj.

Ko ga je žena vprašala, zakaj on ne gre, ji je osorno odgovoril, da bo pred cerkvijo v Črni prej kot njegova družina.

Družina je odšla po cesti proti Mušeniku in Črni, on pa v kaščo in si je oprtal svoj skrivnostni letalski »umotvor«.

Nekakšne peruti iz lanenega prta ter še druge sestavne dele si je nadel na ramena. Stopil je na ograjo »ganka«, ki je oklepala kaščo, ter si v mislih predstavljal, kako

se mu bodo Črnjani in okoliški kmetje čudili, ko bo prijadral po zraku v Črno. Spustil se je.

Nekoliko niže pod hišo v bregu so rasla češpljeva drevesa, ki so z golimi vejami štrlela v škripajoči mraz in v zgodnje zimsko jutro.

Po odskoku je našega Ikarja zaneslo med ta drevesa, kjer se je zapletel med vejevje, da si ni mogel sam pomagati iz neljubega objema.

Šele ko so domači prišli od maše domov, so ga vsega prezeblega in obupanega re-

šili iz neljubega položaja. Čeprav je domačim zabičal, naj o tem dogodku molčijo, se je kmalu zvedelo o njegovi letalski smoli.

Marsikatero grenko je moral na ta račun pojedeti. Naši ljudje so se še dolgo spominjali tega ponesrečenega Kasnikovega podviga. Letenja po zraku pa ni nikdar več tvegala, bil je preveč razočaran in osramočen.

Dodajmo le, da brez pretoklosti tudi sedanjosti ne bi bilo.

Vir: Pripovedovanje očeta

Silva Sešel

Turistični vodnik po Mežiški dolini

V letošnjih majskih dneh je izšla izpod peresa Miroslava Osojnika že dolgo iskana knjižica — Turistični vodnik po Mežiški dolini, založila ga je Koroška turistična zveza Ravne na Koroškem. Posebno turistom bo vodnik koristil, pa tudi občani bomo lahko v njem kaj našli za sobotno ali nedeljsko potepanje.

Knjižica je skrbno urejena, ima zelo primeren format (za v žep); z naslovne strani se blešči kašča pri Mihevu (foto: Alojz Repanšek), hrbtna stran pa kaže Tršarjev Prežihov spomenik v ravenskem parku (foto: Vladimir Toš, ki je vodnik tudi opremil). Jezik, po tem avtor tudi slovi, je lep, čist in jedrnat. Začne z besedo dr. Franca Sušnika: »To so ti kraji Koroške krajine. Uršlja gora, mati: razkošni so razgledi z njenega vrha; ...

Beli cvetijo kruhi v svobodi. Naš kruh je železo, naš kruh je les, naš kruh je ruda...« Označi pokrajino, položaj in velikost doline, kjer zvemo nekaj o podnebju, vodah, najznačilnejših primerkih rastlinskega sveta (tu pojasni tudi izvor pogostih krajevnih imen: Javorje, Breza, Breznica...), o živalih, rast gospodarstva v Mežiški dolini. O turističnih možnostih Mežiške

doline in tudi zapisal: »Čeprav mežiška dolina nima termalnih vrelcev in drugih izrednih aktivnosti, pa predstavljajo posebno bogastvo za domače in tuje turiste že naravne lepote naše dežele: razgibana koroška pokrajina z bogatim zelenjem, čistim gozdnim in gorskim zrakom, mirom; planinski vrhovi, narodopisne značilnosti in tipična dobrodušna gostoljubnost domačinov, ki slovijo obenem po redkobesedni modrosti in dobrem, odprtem srcu.«

Nadaljuje s turističnim kažipotom, najprej Ravne na Koroškem z okolico, nato Prevalje z okolico, Mežico z okolico, Črna z okolico. Tu so predstavljene res najbistvenejše značilnosti in lepote posameznega kraja. Šele tak skrben vodnik nam dokaže, kako veliko je naše narodno bogastvo.

Sledijo splošne in turistične informacije; planinske kočice in domovi; hoteli, penzioni in restavracije, gostilne in bifeji; počitnice na kmetiji (kmečki in izletniški turizem). Za uporabljeno literaturo, viri in kazalom pa več kot 80 barvnih fotografij. Na koncu knjižice je karta občine v merilu 1 : 75000.

Čestitke veljajo avtorju, Koroški turistični zvezi, komisiji za pripravo vodnika za opravljeno pionirsko delo.

Marija Hriberšek

Miz! Svoboda!

Ob hišnem vogalu
sem obstala
kot vkopana.

Mir!

Svoboda!

Gorja je konec!

A jaz sem skrušena!
na novo se odpira rana.

Je borka Anica
prijela me za ramo,
vsa solzna:

Poglej okrog!
Stotine ognjev
po dolini
in po hribih.

Ljudje so
tudi v boli srečni.

In vedi, nisi,
nisi sama!

Svoboda ni bila
nam darovana.

Sinove stisni k sebi
in povej,
da očka res ne bo nazaj;
razloži jim — zakaj...

Spomin na poletje

Ajnžik

Strahotna misel

Pri branju ali poslušanju o velikih dogodkih včasih nimamo prave predstave, pa čeprav je povedano s številkami. Pravo podobo dobimo šele ob kakšni primerjavi.

Na proslavo na Poljani je bilo pričakovanih 20 tisoč ljudi. Trdijo, da jih je bilo več, a ostanimo pri dvajsetih! Bilo je pravo mravljišče, v katerem si poredko videl znan obraz, vse drugo so bili neznan, praznično razpoloženi obrazi.

V tej množici ljudi se mi utrne misel, nič kaj lepa. Spomnil sem se na knjigo »Pekel v Treblinku«, v kateri neki preživeli interniranec opisuje grozote tega največjega nacističnega uničevalnega taborišča. Tam so dnevno lahko usmrtili in »pospravili« tudi 12 tisoč ljudi! Dva slaba dneva bi torej potrebovali, da bi opravili s to ogromno množico! Kaj takega je bil zmožen samo sistem z najbolj črno ideologijo, kot je fašizem imenoval slavnostni govornik!

Tomaž Izak

Tomaž je bil rojen 16. 12. 1905. leta na Ojstrici nad Dravogradom v številni in revni bajtarski družini. Osnovno šolo je obiskoval v Dravogradu in že kot otrok doživel I. svetovno vojno. Dninil in hlapčeval je pri oko-

liških kmetih, dokler se kot mladenič ni preselil v Guštanj, današnje Ravne na Koroškem. Prvo službo si je našel v lesu — postal je drvar. Zaradi boljšega zaslužka se je nato zaposlil v rudniku v Mežici, kjer pa se tudi ni ustalil, kajti zaradi gospodarske krize je bil skupaj z mnogimi drugimi postavljen na cesto. S trebuhom za kruhom je odšel v svet in nekaj časa je delal nekje v Srbiji. Po mnogih prošnjah je končno spet dobil službo v domačem kraju, v železarni, kjer je delal do odhoda v partizane.

Medtem si je ustvaril družino in si našel skromno stanovanje na Brdinjah. V NOB je bil mobiliziran julija 1944. leta Zaradi izredno slabega zdravja in zaradi izrazito ploskih nog je bil odrejen v partizansko kuhinjo. Dokler se je s Koroškim odredom zadrževal v bližini Mežiške doline, je imel posredne stike z domačimi, kasneje pa je družina izgubila za njim sleherno sled. Verjetno je odšel z enotami XIV. divizije in kasneje sodeloval v borbah za osvoboditev Gornje Savinjske doline.

Tomaževa usoda in njegov nadvse tragičen konec je bil osvetljen šele po osvoboditvi po zaslugi domačinov iz Bočne pri Gornjem gradu. Marija Srčnik, roj. Mavrič, iz Bočne je namreč poleti 1945. leta poslala prek Rdečega križa Tomaževi ženi na Ravne na Koroškem njegovo žepno uro in odpustnico iz partizanske enote ter sporočila, da pozna njegovo usodo.

Ko sta takoj nato obiskali Mavričevo v Bočni Tomaževa žena in njegova sestra Ljudmila, sta izvedeli za njegovo trpljenje pred smrtjo. Tomaž Izak se je okrog 1. marca 1945. leta ves bolan (bil je bolan na ledvicah), prezebel in ušiv pojavil pri Mavričevih. Bilo je pod večer in čeprav je bil do kraja izmučen in onemogel, si ni upal ostati pod streho; prosil je le za hrano. Marija, gospodarjeva hči, ki ga je tudi prva opazila blizu poslopja, ko je šla molst, mu je prinesla toplega mleka in žgancev. Ko se je najedel, je dejal, da se počuti dovolj močnega za nadaljevanje nevarne in težke poti. Čeprav so ga domači pregovarjali, naj ostane, da si opomore in da ga bodo spravili na varno, je odšel. Domači so slutili, da ni prišel daleč, zato so šli zjutraj za njim in res so ga našli v bližnjem seniku pod domačijo. Njegovo zdravstveno stanje je bilo še mnogo slabše kot prejšnji večer. Ni bil več sposoben za pot. Ostal je v seniku, Marija pa mu je naskrivaj nosila hrano. Čeprav je bil oskrbovan in za silo na varnem, je iz dneva v dan bolj pešal. Venomer si je želel naprej... domov... domov. Postal je nekoliko bolj zaupljiv, vendar govoril je kljub temu malo; predvsem pa ni tarnal nad svojo usodo, čeprav je bil na smrt bolan.

Vse to se je dogajalo nedaleč od Bočne v prvih strminah Menine planine. Čas je bil zanj in za njegove dobrotnike izredno neugoden. Bilo je v času hudih hajk, ko so se tam okrog klatili Nemci in vsemogoči okupatorjevi pomagači. Ni ga bilo mogoče spraviti v zdravniško oskrbo.

Tomaževa kalvarija in agonija pa sta postali neznosni, ko je sam spoznal, da v seniku ni na varnem, kajti na lastne oči je videl sovražnike, kako preiskujejo poslopja, ljudi in kos za kosom tudi zemljišče. Zadnji trenutek se je morilcem sam umaknil na prosto pod neko košato smreko ob potoku na robu gozda. Bila je huda zima, on pa je ležal tam

pod drevesom zavil v partizansko odejo, bolan in ves ozebel. Toda domačini ga niso pozabili. Marija mu je v izredno nevarnih okoliščinah, ko je takorekoč postavljala na kocko lastno življenje, še naprej po potoku navzdol od hiše nosila hrano. Bil je sneg in sleherna sumljiva gaz bi Tomaža izdala; na varnejše mesto pa ga ni bilo mogoče spraviti. Ko bi vsaj zdržal še nekaj dni, da mine hajka, da bo mimo najhujše, pa bi ga prenesli na boljše mesto, vsaj pod streho na toplo, če že ne v partizansko bolnico. Toda Tomažev organizem tako hudih telesnih in duševnih naporov ni zdržal. Le kdo bi jih. Ko mu je Marija 20. marca prinesla v skrivališče hrano, je našla mučenika mrtvega.

Mavričevi so o smrti partizana povedali aktivistki Mariji Poznič — Mlinarjevi Micki, ki je bila doma niže spodaj na robu Bočne. Prav ona je izposlovala, da so smeli Tomaža pokopati na vaškem pokopališču, češ da je neznan tujec, ki so ga našli mrtvega, čeprav so pri njem našli partizanski dokument in žepno uro in so torej vedeli, kdo je.

Marija Srčnik, rojena Mavrič, in Marija Poznič se trpko in boleče spominjata skrivnostnega Tomaževega pogreba. Čeprav so imeli ustno dovoljenje nekega občinskega človeka za pokop na pokopališču, so se vseeno bali Nemcev. S hriba v dolino proti pokopališču so ga peljali na malem vozu Marije Mavrič, njen oče, njuna sosed, stara komaj enajst let, in Marija Poznič. Sredi poti, ko so bili še v gozdu, jih je neki vaščan opozoril da so v vasi Nemci. Pritajili so se in počakali, da je nevarnost minila, nato so srečno prišli do pokopališča. Truplo so zavili v prt in ga brez krste položili v jamo. Ni ostalo v spominu, kdo je bil grobar.

Ostalo pa je v spominu in zavesti ljudi trpljenje in mučenje, ki ga je med slovenskim ljudstvom povzročal okupator in njihovi hlapci. Toda v tistih težkih časih je prihajala do izraza tudi vsa veličina poštenih in zavednih ljudi, kar zgovorno dokazuje opisano dejanje vaščanov iz Bočne.

Nada Kranjc

Utrinki iz spominov na prof. Sušnika

Pred vojno smo več let stanovali v Mariboru z družino Sušnikovih v najožjem sosedstvu — vrata ob vratih. Njegovi sinovi so se z nami podili po dvorišču, mami sta se pomenkovali največ seveda o otrocih.

Nekoč se mi je zataknilo pri domači nalogi — latinski preparaciji. Mama mi je prigovarjala, naj prosim za pomoč prof. Sušnika. Še danes ne vem, kako sem si upala k njemu s svojo prošnjo. Bil je nekoliko odmaknjen, sicer smo ga pa malo videvali. Potrkala sem na njegovo sobo — vso obloženo s knjigami. Ljubezno me je sprejel in mi pomagal iz težav. Še zdaj imam v ušesih njegov glas — blago in preudarno je govoril. To eno samo srečanje je na mah pregnalo tisti tesnobni občutek, ki je izviral bolj iz velikega spošto-

Ana Erjave

Nikdar nismo klečali

Ne bom pisala
o rožkah rudečih,
ne o ptičkah pojočih.

Ko bi mogla, če bi smela,
gnev svoje duše bi izpela.

O neizprosni tlaki,
ki nas je davila v davnini
in njen bič čutil je tlačan.

Prišli so Turki hitri,
teptali narod;
padal je in vstajal,
a klečal naš narod ni nikdar.

Stoletja so minila,
spet zagoreli so domovi,
borcev polni bili so gozdovi.
Klic bojni polnil je daljave,
a ne zaman,
spet na svoji zemlji
zagospodaril je Slovan.

vanja kakor pa iz strahu, kadar sem ga prej srečevala na stopnišču.

Drugo srečanje: sončna nedelja na Uršlji gori. Za cerkvijo je stal, ogrnjen s suk-njičem — brez srajce. Bele lase mu je mrščil veter, okrog njega pa trop ovac. Kakor dober pastir. In res sem ga imela od daleč za pastirja. Saj pa tudi nisem pričakovala srečanja z njim po tolikih letih, kar ga nisem videla. Vmes so bile vojne strahote, ki so nas razteple na vse strani. Ko sem prišla bliže, me je najprej spoznal on. Ganilo me je, da se me je spomnil po imenu. Zaupala sem mu, da sem prvič na Uršlji gori. Hudomušno mi je zašepetal: »Pa vas ni sram to priznati, jaz sem pa tu vsako nedeljo.« Pomenkovala sva se, kakor se nisva nikoli prej, ko sva bila še soseda. Leta so naredila svoje — in vojna.

Tretje srečanje: Obiskala sem ravensko knjižnico. Takrat že ni bil več njen ravnatelj, je pa še vedno prihajal peš s Prevalj. Povedala sem mu, da mi je umrl mož in da težko prebolevam. Tudi on je takrat ovdovel. Tolažil me je, da naj se zanesem na ljudski pregovor: »Čez grob morajo vsi štirje letni časi, potem pa je laže... Ta pregovor se sicer pri meni ni obnesel, pomagal pa mi je živeti tisti dan in še nekaj dni potem. Pomagalo mi je njegovo prijazno prizadevanje, da bi me potolažil. Rada bi mu bila rekla v slovo kaj dobrega, lepega — zdel se mi je malo utrujen in skoraj osamljen. Ne vem, če mi je uspelo. Takrat pač nisem slutila, da je bilo slovo za zmerom.

Ajnžik:

Zvonček na Brinjevi gori je zopet jokal

Prej ko gremo k stvari, se ustavimo malo na Brinjevi gori in si jo vsaj površno ogledjmo! Ta hribček, za katerim spomladi in jeseni zahaja sonce, je po svoje zanimiv.

V otroških letih sem si predstavljal, da se dela šteharskemu vrhu krivica, ker je le vrh, je pa višji kot Brinjeva gora. Z naše, vzhodne strani je še nekako podobna gori, pogled z vseh drugih smeri pa spominja na kozji hrbet, ki povezuje Stražišče s Suhim vrhom in z Breznico.

V šoli smo se učili, da je Brinjeva gora vulkanskega izvora. Tako domnevo potrjuje apnec, katerega ni daleč naokrog. Tu je nekakšno ogromno skladišče materiala, iz katerega črpamo pesek za malto, gramoz za beton in za posipanje cest. To skladišče so načele volovske vprege, praznjenje so pospešili traktorji; z izgradnjo ceste pa so se proti Gori množično zapodili tudi težki tovornjaki, tem pomagajo buldožerji in mine. Z zahodne strani je Brinjeva gora že precej zažrta.

Ta kraj je prijetna izletniška točka. Kadar se zima vsaj malo pohlini in je kakšen toplejši dan, so tu že prvi izletniki. Privabi jih tolo, ki je tako neučakan, da raste in cveti že pod snegom. Res da je strupen, toda prvi cvet je.

Največja zanimivost Brinjeve gore je najbrž ta, da je tukaj **nesojena** romarska pot. Nesojena pravim zato, ker se tu pravo množično romanje ne more prav razživeti. Tu imata svoj tron svetnika Kozma in Damijan, ki sta priprošnjika za zdravje; ljudje radi poromajo k njima, kajti kdo si ne želi biti zdrav? Vse številne romarje in izletnike pa hudo moti, ker tu ni ne gostilne in ne dostojne cerkve. Naša priprošnjika domujeta v mali, leseni, že davno dotrajani kapelici. Najbrž sem prvi, ki bom javno povedal to, kar ljudje negodujejo in kritizirajo že, odkar pomnim. Častilci sv. Kozma in Damijana in tudi drugi krajani so si vedno želeli primerne cerkve, pripravljeni so bili pomagati, vendar niso uspeli samo zato, ker so temu nasprotovali prav tisti, ki bi po svoji službeni dolžnosti morali biti zainteresirani! Farani prevaljske fare so se nekoč že lotili: razkopali so vzhodni greben Gore; s tem so pridobili prostor

Davorin Kuhar

in kamenje za cerkev, iz apnenčevega kamna so nažgali apno. Zasuta apnena jama, velik kup poraščenega kamenja in revna kapelica pričajo, da so bili farani nemočni. Res je, za gradnjo kakršnekoli cerkve je že davno odpeljal vlak, toda s prispevki romarjev bi se dalo obvarovati pred propadom vsaj tisto, kar že obstaja! Tudi les je obstojen, samo ga ne sme zamakati. Podrtija na Brinjevi gori nikakor ni v čast veliki prevaljski fari, najmanj pa tistim, ki jo imajo na skrbi!

Revni hram sv. Kozma in Damijana premore tudi mali zvonček, s katerim lahko zvoni vsak, ki tvega vzpon po trhljih stopnicah. Tako naznanja okolici, da se tukaj mudi izletnik ali romar, da je na Gori žeganje, ali pa je v okolici mrlič. Spremlja namreč k zadnjemu počitku krajane v okolici Brinjeve gore, z dela Tolstega vrha, Zelenbrega, Suhega vrha, Breznice in Strojne. Takrat se ti zdi, kot da njegov visoki, tanki glas joka.

Letos je jokal kar dvakrat z dvema mladima vdovama, ki v veliki bolečini nikakor ne moreta razumeti, zakaj se je z njima usoda tako kruto poigrala!

Ljudje mro povsod, vseh starosti in poklicev. Toda kar dela smrt v okolici Brinjeve gore, je postalo že prehudo! Pobira gospo-

darje kar po vrsti, mlade ali v najlepših letih. Pravijo, da najde za vsakega vzrok, da ga lahko pobere. Tukaj je vzrok huda nesreča ali neozdravljiva bolezen, na starostno onemoglost ne čaka.

Medicina je premagala že nekaj hudih bolezni, ki so nekaj redčile človeštvo. Podoba je, kot da hoče narava obdržati ravnovesje: pojavile so se nove vrste bolezni, ki jim sodobna medicina ni kos. Vsaj zaenkrat še ne. Med te spada tudi tista zahrbtna, ki pride neopazno, skoraj brez bolečin in ni ga človeškega organa, ki ga ne bi napadla. Mislim, da sem ustregel bralcem, ker je ne imenujem.

Darinko je bil pravi hrust, kar gorelo je iz njega. Zahrbtna bolezen je posrkala moč, ki bi bila na Merkačevem gruntu še naprej tako

Filip Haule-Smolak

potrebna! Mož v najboljših letih je moral leči v grob, vsa bremena pa so padla na rame njegove, z delom že itak preobremenjene žene!

Zvonček na Gori je jokal.

Sodobno človeštvo pesti zelo visok krvni davek, ki ga terja promet. Toda z ozirom na število traktorjev je krvni davek, ki ga terja ta delovni stroj, še veliko večji. Vsako leto je več vdov, mladih ali v najboljših letih, raste število nepreskrbljenih otrok; vedno več je kmetij, ki so takorekoč čez noč izgubile gospodarja! Izhoda ne vemo. Brez traktorja je sodobno kmetovanje nemogoče, resnična pa je tudi trditev, da je traktor najbolj koristno in praktično, toda hkrati tudi najbolj nevarno vozilo!

Pravijo, da je bil Lipi pri delu s traktorjem zelo previden. Svaril je tudi druge. Toda en sam korak, ki je bil storjen zato, da bi se preprečila materialna škoda na traktorju, je bil usoden: povzročil je škodo, ki se ne da povrniti z nobenim denarjem!

Ob novici, ki se je bliskovito širila, smo se prestrašili. Vsi, ki so poklicani za reševa-

nje pri nesrečah, so svojo dolžnost opravili hitro, v rekordnem času. Ta naglica in ukrepi, ki so jih pri tem uporabili, so dali slutiti, da je stanje resno, zelo hudo. Pravijo, da dokler je človek živ, je še vse mogoče. Tako smo tudi mi dva tedna upali — in se bali. Lahko rečem, da zanj ni trepetala samo njegova družina in svojci, ampak tudi njegovi sodelavci in vsa soseska. Vsi smo prepričani, da je dalo zdravniško osebje vse od sebe, toda poškodbe so bile prehude.

In zvonček na Gori je spet milo zajokal.

Kot da bi slutil, da mu ni dano dolgo življenje, je bil Lipi vseskozi delaven, agilen in ustvarjalen. Sodelavec, ki se je od njega posloval, je poudarjal te vrline, ki jih je imel Lipi na svojem odgovornem delovnem mestu. Da pa je bil prav tak tudi izven službe, to ve vsa soseska.

Tudi kmetoval je. Ker je pri Smolaku malo zemlje, jo je najemal in bil tržni proizvajalec mleka. Zato se od njega poslavljam tudi v imenu kmetijske zadruge Prevalje, katere član je bil.

Izven službe se je udeleževal tudi v svoji stroki. Vodil je nadzor pri zasebnih gradnjah, pri tem pa je rad prijel tudi za delo.

Svojega strokovnega znanja ni držal ljubo-sumno zase, ampak je rad in nesebično dal nasvete. Teh sem bil deležen tudi jaz. Vselej mi je lepo razlagal, vendar nikoli nič računat. Zato se še čutim kot njegov dolžnik. Ta zapis, ki je slovo njegove soseske, naj ta dolg vsaj malo odtehta!

Z Libeliške gore se je priženil k Smolaku. Ni pomembno, od kod je kdo, mnogo pomembnejši je človekov značaj. Ta odloči, ali soseska prišleka sprejme za svojega, ali pa ga samo trpi v svoji sredi! Lipija smo sprejeli, zato nam je zdaj za njim hudo!

Skušal sem najti primerne besede, s katerimi se poslavljam od Lipija v imenu vse soseske. Nikakor pa ne najdem besed, ki naj tolažijo njegovo družino. Kaj naj rečem njim, ki se sami le predobro zavedajo, da je njihova izguba nenadomestljiva?

Človek, ki ima za seboj tako plodno življenje in dober odnos do sočloveka, živi v spominu ljudi tudi še po smrti.

Ignac Zdovec

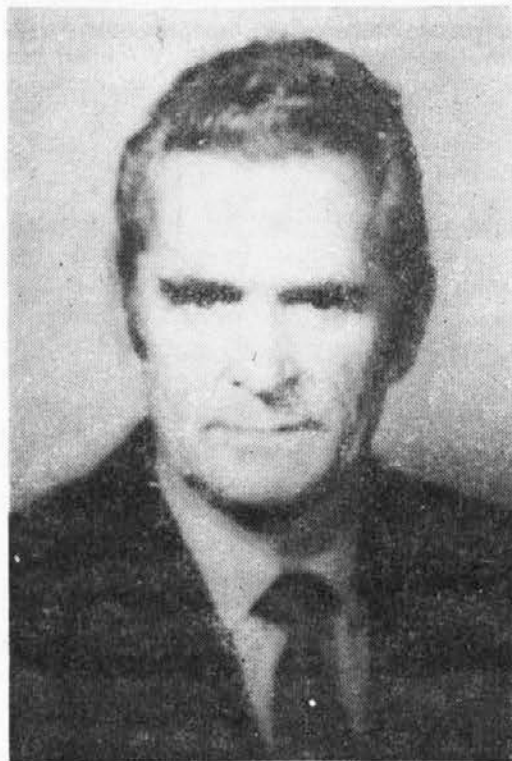
Kurnikov Poldi

Smrt nas vsekakor postavi pred večno vprašanje o smislu življenja in o tistih globinah v človeku, ki jih ne bomo nikoli razumeli. Nerazumljivi udarec usode, ki je iztrgal iz naše sredine prijatelja, moža, očeta, dedija in našega sodelavca Kurnikovega Poldija, strojnega tehnika je še toliko strahotnejši. Vedeli smo, da ga zadnje čase pesti bolezen, a vedeli smo tudi, da se ji je z močno voljo do življenja uspešno upiral. Ko se je moral zateči po zdravniško pomoč v Ljubljano, smo upali, da se bo vrnil med nas in med svoje najdražje.

Pokojnemu Poldiju je stekla zibelka življenja v družini delavca na žagi v Mušeniku Rudolfa Kurnika 6. novembra 1927. leta. Še ni končal osnovne šole, ko mu je brezskrbna otroška leta prekinila vojna. S starši se je že pred tem preselil na Pristavo, kjer so si zgradili svoj dom. Čeprav mlad, se je kmalu, kot njegovi starši,

vključil v ilegalno delo proti okupatorju. Izdeloval je fotografije za partizanske potrebe, te sta nato z očetom odpošljala naprej. To pa je postalo za njega in starše usodno, saj so Nemci prišli na sled temu delu. V hudi zimi, 30. januarja 1945, so jih nasilno odpeljali v celovške zapore in nato v taborišče Rethenau v Nemčijo.

Po končani vojni vihri, ko so se srečno vrnili domov, je bila njegova prva zaposlitev pri takratnem krajevnem gospodarstvu v Črni. Dobil je delo šoferja. Vodstvo takratne mehanske delavnice pri rudniku Mežica pa je spoznalo njegove risarske sposobnosti in Polde je dobil zaposlitev kot tehnični risar tega obrata. Ob delu je obiskoval še tehnično srednjo šolo in jo uspešno končal.

Leopold Kurnik

V posebno veselje mu je bila tehnika, posebno še takrat razvijajoča se motorizacija. Bil je glavni pobudnik ustanovitve tehničnega društva v Črni, ki se je pozneje preimenovalo v AMD. S kakšno delovno zagnanostjo so Poldi, Adi, Vanč, Peter in drugi predelovali star avtomobil in ga usposobili za vožnjo. Poldi je bil tudi prvi predavatelj in inštruktor na tečajih za bodoče voznike motornih vozil. Sodeloval je tudi kot tekmovalec na dirkah, kjer je dosegal vidne rezultate.

Društvenega dela si v Črni skoraj nismo mogli zamisliti brez Poldija. Bil je delaven gospodar v Planinskem društvu v Črni, sodelavec v Turističnem društvu Črna, sceniski mojster pri mnogih igrah na prostem in v dvorani. Dekorater za razne proslave in letne konference. Naši najmlajši se bodo še dolgo spominjali praznovanja dedka Mraza in njegovih čudovitih živali iz risank in pravljičnega sveta.

V letu 1950 je spoznal svojo življenjsko sopotnico Štifterjevo Minko. Po rojstvu hčerke sta si 24. januarja 1954 izrekla dosmrtno zvestobo pred pričami. Postal je zgleden in skrben oče hčerki in sinu.

Želja, da družini ustvari lastni dom, se mu je začela uresničevati v letu 1959, ko

ga je pričel graditi ob cest Črna—Rudarjevo. Mimoidoči smo opazovali, kako spetno je načrtoval delo pri gradnji in uspelo mu je, da si je dom zgradil po svoji zamisli in za družino in sebe čim prijetnejši.

Za Poldija je prišel trenutek zadnjega slovesa mnogo prezgodaj, saj je bil še poln načrtov in snovanj. Delo in zopet delo je plemenitilo njegov značaj. Toda prišla je nenadoma bolezen, za njo smrt in večni mir.

Stanko Lodrant

Ob grobu Ota Pikala

Kdaj in zakaj je Oto vzljubil gore, je težko dognati. V nekem pogovoru je izrazil, da je pač kot mlad pobič hotel zvedeti, kaj je tam za robom obzorja. Verjetno ga je gnalo isto, kar nas vse, ki živimo vsestransko stisnjeni v teh naših globačah in si želimo širših obzorij. Kakih malomeščanskih rekreacijskih potreb, ki bi ga zavedle v gore, pri njem prav gotovo ni bilo. Telovadbe je imel Oto dovolj v boju za vsakdanji kruh, v skrbi, kako prehraniti številno družino.

V planinstvu je Oto slejkoprej videl bolj kulturo kot šport. V ihti vsakdanjega dne je podzavestno iskal lepoto, neke višje smisle življenja... Saj je v svoj fotoaparatus tako rad lovil lepe gorske panorame in jih potem tudi zavzeto posredoval okolici, ker je želel, da bi tudi drugi čutili to kar on. Posebej rad je imel rože. Kot domačin je poznal celo vrsto zdravilnih, po domačem izkustvu. Pri koči na Uršlji gori je planiral skalnjak z vso okoliško floro. V glavi je imel že vse sestavljeno in gotovo.

Kljub temu, da Oto ni imel možnosti hoditi v višje šole, je bil v planinskem oziru izobražen. Prebral je veliko knjig v zvezi z gorami. Bil je med prvimi, ki so v našem društvu osvojili Gašperjevo bralno značko. Ker ni bil len, je v okviru društvenih izletov obiskal kar precej gor; jasno, da vse domače, pa tudi v Visokih Turah je bil zraven, vštevši najvišji vrh Grossglockner. Kot vsi planinci je v mislih hodil tudi višje in dalje, a kaj, ko je bil zaradi skromnih gmotnih razmer omejen. Trdo življenje pa ga ni speljalo v malo dušje, češ, saj mi ni dano to in ono...

Kulturno poslanstvo planinstva je zagrabil povsem praktično, z delom v planinski organizaciji: Kot društveni poverjenik za leški okoliš ali kot gospodar koč na Gori je bil dolga leta med aktivisti in garači društva, z eno samo željo, da bi čim več ljudem omogočil oplemenitenje z idejami naše organizacije. Kolikokrat je njegov moped delal za splošno družbeno dobro! Oto ni nikoli terjal povračila, čeprav, kar se tiče denarnice, ni bil bogataš.

Kako resnično pri srcu mu je bila naša organizacija in kako se je temu podredil, se je dalo sklepati, ko je prepustil svojo odgovorno funkcijo gospodarja mlajšim močem. Prav nič ni bil obremenjen z

mnenjem o svoji nepogrešljivosti v društvu, s primitivno mislijo: ... boste že videli, kaj bo, ko mene ne bo ... Nasprotno, vesel je bil, ko je videl, da je dolžnost prišla v prave roke, da je delo spet steklo, da se zgradba društva, v katerega je vložil toliko truda, ne ruši, kljub njegovemu odstopu.

S tem pa ni rečeno, da ga sedaj v društvu ne bomo pogrešali. Za to bo predvsem poskrbela stiska, ker Oto še ni utegnil poskrbeti za naslednika v poverjeništvu za Leše.

Mimo te sebične žalosti bomo pogrešali zanesljivega prijatelja, preizkušenega v plodnih letih društvenega dela. Pogrešali bomo njegove umirjene sodbe, saj se ob razvozljanju problemov tako radi spozabimo in se »malo glasneje« pogovarjamo, v ihti nepremišljeno koga užalimo. Oto navadno ni veliko govoril! Če je le količkaj mogel, je problem sam praktično rešil, marsikdaj s precejšnjo osebno žrtvijo.

Planinski zvezi, Slovenije in Jugoslavije, ter druge družbenopolitične organizacije so cenile njegovo požrtvovalnost. Dobil je niz priznanj: vse tri častne znake PZS, častni znak PZJ.

Pri Barbari bo strohnelo Otovo truplo. Trajne spomenike svojega dela pa bo imel na naših vrhovih, višinah, kamor je vedno uhajala njegova plemenita misel. Pa ne samo misel: V koči na Loki pod Raduho, v koči na Peci, predvsem pa v Domu na naši Gori je vtakano tudi njegovo delo. Kako ga je zadnje čase, bolnega, tiščal tisti nedograjeni skalnjak ob našem lepem novem Domu na Gori! Nekaj kamnov si je od tam dal, v zameno, prinesiti na svoj grob. A ni bila to samo njegova stiska. To je žalost vseh velikih ljudi. In za vse jo je tako lepo izrazil pesnik v Hajdukovi oporoki: »... Umreti, bratje, težko ni. Pustiti nade, to boli ...«

Odslej bo na Jankovcu rumenil ženitelj, bodo črnele na Peci murke in rdele na naši Gori šenturšeljce, vsako leto, tudi v njegov spomin.

Ignac Zdovc

Peter Fajmut

Vest, da je 14. avgusta preminil naš krajan, soborec in vojaški invalid, mož, oče in dedi, upokojeni gozdni delavec Peter Fajmut z Ludranskega vrha, je vse nas, ki smo ga poznali, presenetila in razžalostila. Ko smo pred dvema mesecema izvedeli za njegovo bolezen, si nismo mogli zamisliti, da ga bo v tako kratkem času iztrgala iz družinskega kroga, iz kroga borcev NOV in sosedov. Toda usoda našega življenja je taka, da nam je čas življenja natančno odmerjen že pri rojstvu.

V delavsko kmečki družini pri Silvestru pod Kramarico je pokojnemu Petru 25. julija 1911. leta stekla zibelka življenja. Ta družina je bila bogato obdarjena z naraščanjem. Devet otrok se ji je rodilo. Tudi pesem matere, če je še tako ljubeča, ob zibelki prekmalu zamre. Še rosno mlad je bil, ko si je že moral iskati delo po kmeti-

jah v Javorju. Kmalu se je seznanil z delom v gozdovih. Zato je bila tudi njegova prva redna zaposlitev v gozdovih grofa Thurna. V začetku okupacije naše domovine pa Petra najdemo pri gradnji prve podzemlske HE v Balosu. Klic po vstaji proti okupatorju je slišal tudi Peter. Svobodoljuben, kot je bil, je kmalu našel povezavo z narodnoosvobodilnim gibanjem. Posebno še s prihodom prvih znanilcev vstaje.

V februarju 1944 se je tudi sam pridružil borcev z vstopom v Bračičevo brigado 14. udarne divizije. Z njo je prešel vse boje, ki jih je imela ta brigada po celotnem Pohorju, Mislinjski in Savinjski dolini. V začetku zime 1944—1945 pa je Peter od naporov resno zbolel. Poslali so ga na zdravljenje v domači kraj. Zdravil se je na kurirski postaji K-11. Ko je bil zdrav, se je ponovno priključil borcev. Odšel je med kurirje na kurirsko postajo TV-17. Komandir te postaje je bil njegov brat Ožbi Fajmut. Tu je pričel opravljati nevarne kurirske posle. Da je to bilo res

Peter Fajmut

nevarno, nam pove podatek, da je samo v Sloveniji pri opravljanju kurirskih dolžnosti več kot 500 kurirjev dalo svoja mlada življenja. Tri tedne pred koncem vojne je bil Peter v boju z nemško žandarmerijo na Holmcu v bližini kmeta Bogla ranjen v kolk desne noge. Iz težkega in zelo nevarnega položaja so ga njegovi soborci, Vester Kaker, Mlinarjev Tinč, brat Ožbi in drugi, čez Peco, skozi Toplo in Koprivno prenesli v partizansko zasilno bolnico, ki je bila nad Prevrženom v Bistri. Tu je Peter dočakal tako težko pričakovani konec druge svetovne vojne.

Po šestmesečnem zdravljenju v bolnici v Črni se je Peter ponovno pridružil gozdnim delavcem. V letu 1961 pa je moral v predčasni invalidski pokoj, predvsem zaradi posledic minule vojne.

Ko je spoznal svojo bodočo življenjsko tovarišico, Fišerjevo Štefko iz Legna pri Slovenjgradcu, takrat zaposleno v Črni, je v januarju 1948 sklenil z njo zakon. Postal je skrben mož in oče štirim otrokom, ki so mu bili v posebno veselje. Vsem

je omogočil, da so prišli do svojih poklicev, za kar so mu zelo hvaležni.

Presrečen je bil, ko je pred 14 leti prišel do svoje tako zaželene hišice, ki sta jo z ženo odkupila od gozdnega gospodarstva in si jo po svoje preuredila, da je postala prijeten dom. Kruta bolezen ga je prezgodaj iztrgala iz njega.

Naj mu bo lahka domača zemlja!

Justi Petračevi v spomin

Ljubitelji kulture, predvsem še igralske, so kot družina. Poznamo se bolje kot pevci in godci, saj si pri interpretaciji vlog gledamo naravnost v dušo drug drugemu. Zato so naše vaje, naši nastopi prava družinska srečanja.

Justa Petrač

Pokojna Justa se je vse življenje od mladosti udeleževala takih družinskih srečanj. Spoznali smo jo do poslednjih odtenkov njenega bitja. Vloge, ki jih je interpretirala, so bile doživete; ne odigrane, in to je skrivnost njenega umetniškega življenja. Bila je zagnana, neutrudljiva in skrajno zvesta, tako svoji družini doma kot tudi igralski družini na Ravnah. Še ko jo je bolezen potiskala izmed nas in so ji leta zlezla na ramena, je zbrala neverjetne moči in še aktivno sodelovala — ne bomo pozabili njene poslednje postavitev na odru v »Fužini«, ko smo bili v skrbeh, da ji bo zmanjkalo telesne moči, preden se bo predstava končala. In še potem je prihajala v gledališče in z zanimanjem in ljubeznijo spremljala naše delo in živela z nami, kot da je v glavni vlogi.

Takih prizadevnih članov ni mogoče najti v vsaki skupini in na toliki ljubezni do sočloveka in do kulturnega dela je zrasel ponos na uspehe ravske gledališke kulture. Ko pa je zavesa padla, je njeno srce radostno utripalo v krogu družine, kjer se

je čula glasba in pesem takorekoč brez prestanka. Seme, ki ga je posejala, je bogato obrodilo.

Danes je poslednjič med nami in če ne bi bilo to zbirno mesto ravno tu na kraju poslednjega počitka, bi se nam zdelo, kot da smo se zbrali še na eni vaji, tako neverjetno se nam zdi, da Justa ne more več zaživeti v svoji vlogi.

Njena življenjska pot je bila trnjeva, njeno življenjsko delo pa bogato in nepozabno, zapisano v analih našega kulturnega spomenika in v srcih vseh nas sodelujočih in tistih, ki so njeno umetniško doživetje spremljali kot gledalci in poslušalci.

Justa, hvala ti za tvoj nesebični delež, ki si ga darovala vsem nam. Igra življenja teče dalje in nikoli ne bo končana, spomin na tvoj lik prav tako ne bo zbledel, še ko bodo vnukov vnuki okrasili spomin na tvojem grobu.

Počivaj v miru — blizu nas in v naših srcih, vedno z nami.

Rok Gorenšek

Prežihova Vida

29. septembra 1985 zvečer je nenadoma umrla Vida Slavič, rojena Kuhar. Bila je starejša hčerka Prežihovega Voranca in Volenove Micke, Marije Kuhar, rojene Sisernik. Njena nenadna, mnogo prezgodnja smrt je njene domače, znance in prijatelje in vse Hotuljce močno prizadela. Globoko presunjeni so se v torek, 1. oktobra, ob odprtem grobu še poslednjič poslovili od nje.

Vida se je rodila pri Volenu 11. februarja 1923. leta. Čez dve leti so se preselili na Ravne v uradniško stanovanje Železarne. Že čez 5 let, tedaj, ko je bila stara 7 let, in se je moral Voranc zaradi politike umakniti čez mejo, se je za Vido začela »križeva pot« sirote brez očeta, brez doma, ki je trajala vse do osvoboditve leta 1945. Po očetovem begu so jim seveda takoj vzeli tovarniško stanovanje na Ravnah. Začela so se neskončna romanja in selitve. Spet so se najprej vrnili k Volenu. Od tod v Šrubovo bajto, pa v Večkovo bajto ob Hotulji, k Rožankovi žagi in k Prežihovi bajti. Iz Kotelj je Vida v božični noči leta 1935 skupaj z mamo in sestro Mojco po globokem snegu, v temi in mrazu, zaman romala »čez goro k očetu v Celovec«. Oče, ki jih je tako težko čakal v Celovcu, jih ni mogel dočakati, ker je bil poprej izdan in je moral bežati naprej. Vidini življenjski postaji po odhodu iz Kotelj sta bili še internat ženskega samostana Repnje pri Ljubljani in tovarna obutve Borovo. Takratnim dejavnikom se je namreč zdel za hčerko naprednega komunističnega pisatelja, kakršen je bil Prežihov Voranc, najprimernejši čevljarški poklic.

Leta 1939, ko se je pričela druga svetovna vojska, sta se vrnila iz Pariza Voranc in Micka. Takrat se je družina za kratek čas ponovno zbrala in skupaj zaživela. Živeli so v okolici Ljubljane in na Dolenskem. Vevče, Savlje in druge postaje so bile na tej poti. Nato je prišla leta 1941 okupacija in za Vido se je pričelo ilegalno delo. Delala je za OF, bila je članica

Dah. Že leta 1939 je Vida postala kandidat komunistične partije, članica pa po vojni.

Spomladi leta 1943 so jo aretirali Italijani in jo internirali v zloglasnem taborišču na Rabu. Tu je dočkala tudi kapitulacijo Italije. Vrnila se je v Ljubljano, kjer je kmalu padla v kremplje gestapu. Sledila so zaslisevanja in mučenja. V Ljubljani in Berlinu, kjer je bila zaprta v gestapovskih zaporih Charlottenburg na Aleksanderplatzu. Zlom in konec tretjega rajha je doživela v gorečem Berlinu v kraju Wanssee, ki je danes v zahodnem Berlinu. Kaj vse je morala tam prestati, koliko pretrpeti, kaj vse je videla, je težko povedati. Sama je o tem le redko govorila, ker je bilo prehudo.

Vida Slavič (Kuharjeva)

Po končani vojni in srečni vrnitvi domov v Kotlje, ki so bile Vidi tako kot vsem Prežihovim globoko pri srcu, se je takoj zaposlila in začela aktivno delati. Postala je članica Komunistične partije Slovenije. Delala pa je najprej na okraju Prevalje, pozneje pa na Gozdnem gospodarstvu v Slovenjem Gradcu. V Slovenj Gradcu sta z možem Jožkom Slavičem, s katerim sta se leta 1948 poročila, preživela nad 10 let. Nato pa ju je službena pot vodila najprej za 7 let v Mursko Soboto, za 10 let v Ljutomer in za 4 leta v Ljubljano. Zato Vida ni bila poznana in priljubljena samo v Kotljah, ampak tudi daleč okrog po naši domovini. Poznana je bila kot vesel človek dobre volje in odkrite besede, glasnega, vedrega smeha. Zaradi te njene širokosti in glasnosti so ji pravili tudi »grmeča Vida«. Toda to je bil le njen zunanji videz. V resnici je bila Vida globoko prepričan socialist, zlatega srca. Vsem ljudem je želela le dobro in nikomur hudega.

V svojem življenju pa si ni ničesar bolj vroče želela kot pa tega, kar so si tako vroče želeli vsi Prežihovi. To, da bi v Kotljah, ki so ji bile tako pri srcu, imela svoj košček zemlje, svoj dom. Ta želja se ji je leta 1972 tudi izpolnila. Tedaj sta z možem odkupila Prežihovo hišo z nekaj ari vrta in sadovnjaka. Tu pri Prežihu je

poslej skupaj z možem, mamo Mico, hčerko Metko, zetom in vnukinjama preživljala svoja leta v miru in pokoju. Gostoljubna je bila. Lahko bi bila srečna, toda na svetu je že tako, da človek ne sme biti preveč srečen. Začele so se kazati zle posledice prestanega trpljenja prejšnjih let. To, da jo daje bolezen, smo opazili po tem, ker je postala, posebno zadnji dve leti, nekam bolj tiha in umirjena, bolj redkobe sedna. Toda tega, da bo prišlo nad njo tako hudo, da nas bo morala tako zgodaj zapustiti, tega pa le nismo mislili.

Rajni Vidi se pristrčno zahvaljujemo za vse, kar je v svojem življenju storila zase, za nas in za domovino. Zahvalila se ji je tudi naša družba, ki jo je odlikovala z redom »za zasluge za narod«, »medaljo za hrabrost« in z drugimi priznanji.

Vida je poslednjič poromala v spremstvu svoje že nad 85 let stare mame Micke, mlajše sestre Mojce, moža Jožeta, hčerke Metke, vnukinj, zeta, sorodnikov, sosedov, znancev in prijateljev »čez goro k očetu«, tja pod zelene hotuljske lipe. Oče jo je čakal in jo sprejel, saj mu sedaj zares ni bilo treba več bežati nikamor.

Popravek

Tiskarski škrat je star kot tisk sam. Njegove muhe moramo imeti za nujno zlo, toda kadar nam zagode tako, da popolnoma spremenijo pomen besed, mu je treba stopiti na rep.

V zadnji številki KF sem napisal: »... jih mi pridobivamo z agro in hidro melioracijami in krčivami.« Škrat je podtaknil namesto krčivte kršitve. Samo eno črko je spremenil in že je pomen povsem drugačen. Ne trdim, da kmet ne naredi nobenega prekrška — kdo ga ne — vendar, če izboljšujemo zemljo, je to daleč od vsakega prekrška!

Ajnžik

Listnica uredništva: vsem avtorjem, ki jim sedaj člankov zaradi pomanjkanja prostora nismo objavili, se opravičujemo. Članke, med njimi Modrejevo Črno in Mlinarjeve Leše bomo objavili v 1. št. v prihodnjem letu.

Fotografije so prispevali: Gvido Pavlič, Franc Rotar, Mirko Korošec, Anton Ikovec, Ignac Zdovec, fotoreporter doma JLA, Ljubljana, Ivan Zunko, Franjo Hovnik, Franc Telcer, Stanko Lodrant, Rado Vončina, Jože Zunec, Andrej Gradišnik, Ajnžik, Helena Merkač, Rok Gorenšek, Fotoarhiv Večera, ki je prispeval naslovno fotografijo in Fotoarhiv KF.

Izdaja delavski svet Železarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Silva Sešel, Jože Kert, Fanika Korošec, Rudi Mlinar, Jože Šater, Mitja Šipek, Maks Večko, Dušan Vodeb in Jože Zunec. Glavni in odgovorni urednik: Jože Šater. Telefon 861 131, interni 497. Lektor Marija Potočnik. Tiska ČGP Večer, Maribor.

V svetu Koroškega fužinarja so poleg članov uredniškega odbora tudi: Stanko Bodner, Jurij Glavica, Ivan Leitinger, Filip Jelen, Marija Kolar, Janez Mrdavšič, Franc Rotar in Ivan Zunko.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SRS, 421/72 prosto plačila prometnega davka.